

ШЕКСПИР

КОМЕДИИ

ТОМ 1

УИЛЯМ ШЕКСПИР
СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ
ТОМ 1
КОМЕДИИ

Превод: Валери Петров

chitanka.info

Радостен съм, че мога да приветствам издаването на това второ пълно събрание на Шекспировата драматургия в мой превод — сега тук-там поизправен, — към който прибавих и сонетите на великия английски драматург и поет, до ден-дневен неоспорван владетел на световните сцени.

Дължа благодарност на големия наш шекспировед проф. Марко Минков, който ми оказа ценна помощ при тълкуването на текстовете.

Да говоря за Шекспир и за това какви богатства е внесъл този син на ръкавичар в човеко знанието и какво съкровище от поезия е разсипал за нас, не му е мястото тук, макар че — казано в негов стил —

*ний знаем: всеки влюбен е винаги готов
безкрайно да говори за своята любов...*

Но лекият тон настрана, за мен многогодишната работа над Шекспировите драми и сонети наистина беше дело на любов. Дано се окаже, че то и в бъдеще ще принася полза на нашата култура и — в частност — на театъра ни.

В. П.

МАРКО МИНКОВ

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВИ ТОМ НА „УИЛЯМ ШЕКСПИР. СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ“

Когато — навярно към 1589 г. — Шекспир написал първата си комедия, той опитвал един драматичен вид, който бил още непознат на по-голямата част от тогавашната театрална публика. Комедии на английски език съществували и преди това време, но те били предназначени за частни представления било в училища и университети — тук римските комедии на Плавт и Теренций представлявали главният образец — било за изнасяне преди всичко в двореца от момчетата хористи при кралския параклис или при катедралата „Св. Павел“. Макар че „детските“ трупичи на малките хористи играели и в свои — така наречени „частни“ — театри, до тях поради високите им цени имало достъп само най-отбраното общество. А репертоарът на големите „публични“ театри, където голяма част от зрителите били правостоящи и входът — съответно евтин, се състоял предимно от рицарски и любовни романи, към които трябва да прибавим историческите пиеси, трагедии и драми по нашумели престъпления. Наистина романсите минавали за „комедии“ по силата на средновековното правило, според което „комедия“ било всяко художествено произведение с благополучен завършек, но клоуните — макар и нашироко застъпени в тези романи — все пак нямали в тях по-голямо място, отколкото в другите сценични видове. Пиеси, които да будят смях или поне усмивки с основната си фабула, не били представяни още от професионалните трупичи, задоволяващи нуждите на широката публика.

В това не бива да се търси някакво дълбоко различие между вкуса на аристокрацията и на гражданството. Професионалните трупичи били викани да играят в двореца не по-рядко от детските, а

репертоарът на последните, особено що се отнася до романсите, бил в общи черти съвсем близък до тоя на публичните театри. Още сме в сравнително спокойното и безконфликтно време на първата фаза на абсолютизма, когато короната могла да играе самостоятелна роля благодарение на създалото се равновесие между една напредваща буржоазия, все още недостатъчно силна да мисли за вземане на властта в ръцете си, и една аристокрация, почти унищожена от кръвопролитните междуособици на предишния век, разводнена от новото парично дворянство, създадено от Тюдорите, и губеща все повече власт и значение поради девалвацията на парите вследствие на притока от злато и сребро от Новия свят. Много от най-знатните благородници като фаворита на кралицата граф Есекс, зависели изцяло от нейното благоволение и могли да поддържат разкоша, изискван от техния сан, само благодарение на търговските монополи, които тя им раздавала. Буржоазията, от своя страна, гледала на короната като на единствена гаранция против възвръщането на някогашната феодална анархия и горещо поддържала мита за божественото право на кралете. За нея е била необходима една здрава централна власт, която да урегулира и уеднакви търговските отношения в цялата страна, да се грижи за реда и да закрепил новосъздаващата се национална държава — теза, поддържана най-ревностно и в Шекспировите исторически драми. Ето защо Елизабета „кралицата-девственица“, която съумявала да представя своето нежелание да се омъжи като жертва, принесена пред възлюбените ѝ поданици, и която поради отказа на католическата църква да признае брака на нейната майка за валиден, се явила като дейна защитница на протестантската кауза, станала истински кумир за народа си. Тя е била може би между най-суровите владетели, които Англия познава, но на бесилките ѝ са били окачвани главно гладуващи селяни, останали без препитание поради ограбването на общинските мери и прилагането на новите капиталистически похвати в земеделието, а под брадвите на нейните палачи са падали най-вече глави на реакционни аристократи; гражданството не е било склонно да лее излишни сълзи нито за едните, нито за другите и легендата за добрата кралица Бес се утвърдила. Така Елизабетиният двор станал център не само на политическия и икономическия, но и на културния живот на страната — той давал тона в него и литературата на времето носела предимно дворцов характер. За това допринесло и

обстоятелството, че пуританите — най-напредничавият отряд на буржоазията, които към края на века почвали да се оформят като мощно течение, изобщо не проявявали интерес към изкуството и поради това не могли да влияят върху него; те признавали само две ценности — религията и прилежанието — и за тях да се занимаваш с литература било само губене на време с празни измислици. Особено театрите били трън в очите им — актьорите могли да съществуват главно благодарение на помощта, оказвана им от кралицата, която обичала да гледа представления в двореца си през коледните празненства и държала трупите да се появяват и публично, за да бъдат в добра форма, когато се представят пред нея. (Но дори въпреки тази подкрепа театрите били строени все извън чертите на Лондон, където властта на пуритански настроения градски съвет не ги засягала.) Така, като изключим чисто гражданската книжнина на времето, която имала много ниско равнище и се състояла главно от средновековни приключенски романи и сборки от весели анекдоти и шеги, истинската литература, създавана от буржоазната интелигенция, гледала за образци към двореца. Дори Спенсър, който е бил все пак пуритан, макар умерен и несподелящ отрицателното отношение на своите съмишленици към изкуството, взема за свой образец дворцовите епоси на Ариосто и Тасо; преобладаващият тон на Шекспировите комедии е също така дворцов и изящен; само най-първите му опити имат по-скоро граждански тон. И ако дворцовите комедии на Джон Лили (1554–1606) не намерили отклик в публичните театри, то причината трябва да се дири не в някаква неприязън сред градските зрители към тези аристократични забавления, а в това, че при тях изисканият, остроумен разговор решително надделявал над действието, а може би и в това, че съдържащите се в тях намеци за дворцови събития и отношения били неразбираеми за широката публика. Все пак остава неизяснено защо никой преди Шекспир не се е опитал да разработи някаква комична тема за публичните театри и защо върху репертоара на последните не е оказала по-силно влияние старата традиция на фарсовете, представяни по панаирите от странстващи актьорски трупи.

Така, когато на младия Шекспир идва тази блестяща идея, той не е имал пред себе си никакви изпробвани образци. Затова навярно и първите му опити представляват експерименти в най-различни

комични жанрове. Точният ред на тези експерименти е все още спорен, но по всичко изглежда, че първият от тях е „Укротяване на опърничавата“. Тук драматургията е още слаба — въведението, в което Лученцио излага на слугата си факти, които очевидно са добре известни на него, и монолозите, с които Петручио се представя на публиката или ѝ разкрива своите намерения, са тромави: лиричните части са незадоволителни, любовните излияния на Лученцио — бедни и сковани, а контрастът между неговата романтична любов и сметкаджийството на Петручио остава неразработен; в стилово отношение сравненията имат превес над по-сбитите метафори, а декоративните образи из класическата митология изпъкват много силно; срещат се и пасажи, които направо имитират стила на Шекспировия съвременник Марлоу. Въпреки всичко това комедията биваше причислявана доскоро към по-зрелия период на Шекспировото творчество, тъй като се смяташе, че е основана върху една друга пиеса — „Укротяване на една опърничава“, издадена през 1595 г. Сега е доказано, че тази пиеса е имитация, а не източник на Шекспировата и че не може следователно да послужи за датирането на последната. Но все още се забелязва у критиците известна неохота да признаят, че тази комедия, смятана по-рано за зряла, е всъщност най-незрялата от всички; и традицията, която се старае да разкрие неподозирани дълбини в тази уж късна пиеса, продължава да действа. Трябва да се признае, че „Укротяване на опърничавата“ в своята непретенциозност е може би по-сполучлива от някои по-късни Шекспирови комедии, които си поставят по-високи задачи, а не ги разрешават напълно; но ако се опитаме да направим от нея нещо повече от доста наивния фарс, който всъщност представлява, не правим добра услуга нито на Шекспир, нито на читателите му, а само си затваряме очите пред голямата пропаст, която дели все пак тази ранна творба от великите комедии на неговата зрялост.

Като основа на комедията е послужил народният фарс, в който мотивът за свадливата жена и нейното излекуване, познат от фолклора на целия свят, се среща много често. Още в средновековните мистерии опърничавата жена на Ной е една много изтъкната фигура. Съществува и един английски фарс от средата на XVI в., „Том Тайлър“, в който съседът се преоблича в дрехите на мъжа, за да набие непокорната му съпруга. Урокът е много успешен, само че Том толкова се трогва от

поправеното поведение на своята жена, че ѝ разкрива истината и с това разваля всичко. В известния български вариант пък мъжът възлага работа на чергата и я наказва за непослушанието ѝ, след като я е наметнал върху раменете на мързеливата си булка. Тенденцията във всички варианти на мотива е да се даде на боя — или понякога само на заплахата — една остроумна поанта. У Шекспир боят е избегнат, но съществува като косвена заплаха. Петручио симулира ярост, кара се на своите слуги за нищо и никакво, дори ги бие, като с това показва нагледно на Катерина какво би могло да я сполети, и същевременно колко грозно и детинско е нейното поведение. Но главните му средства са все пак лишенията — глад и безсъние, чрез които се опитомяват, както той сам ни обяснява, младите соколи. И тук именно се прокрадва комичната поанта: всички лишения произхождат уж от прекалена загриженост, и в този парадокс забравяме основната жестокост на цялата игра. Храната е зле сготвена — няма да се яде; креватът не е оправен добре — ще се спи на пода; дрехите не са хубави — ще бъдат скъсани. Катерина бива покорена не от любовта, както много често твърдят критиците, забравяйки, че в такъв случай целият процес на нейното превъзпитание би станал излишен, а от изтезанията; но с покоряването ѝ — като в народните приказки — у нея се ражда любовта към покорителя. И Катерина е щастлива сега, защото живее, както се изтъква в заключителната ѝ проповед, според установения от Бога закон: жената трябва да се подчинява на мъжа, защото е създадена като по-слабо същество, и всичко друго е противоестественно. Това е, разбира се, едно много удобно учение за мъжете, но още навремето то е възмутило младия Джон Флечър, който написва своята комедия „Укротеният укротител“ като продължение на Шекспировата, за да ни покаже как Петручио бива обуздан от втората си жена.

Тенденцията да се сантиментализира образът на Катерина се проявява и по една друга линия. Шекспир изобщо не поставя въпроса какво е направило героинята му да стане опърничава, а взема характера ѝ като даден. Нямаме основание да търсим причината за нейния нрав в липсата на обич у близките ѝ. Ако Баптиста показва повече обич към по-малката си дъщеря, това е явно защото тя го заслужава и защото се нуждае от утешение поради жестокостта на сестра ѝ. Причината за Катеринината необузданост би могла да се

дири по-скоро в мекотата на Баптиста, който се показва напълно безпомощен пред нейните изстъпления. Но въпросът, както се каза, изобщо не се повдига и не е задача на критика да си представя факти и положения, за да допълня и с това да изменя онова, което авторът е дал. Отношението на Шекспир е по-скоро друго: няма смисъл да търсим причини за капризите на жените; въпросът е как да им ги избием от главата. И като имаме предвид някои данни, които говорят, че Шекспир не е бил особено щастлив в семейния си живот, подозрението, че в цялата постановка на въпроса има и нещо доста лично, може би не е прекалено смело.

Макар и основната линия на действието да е за нашите схващания доста груба, разработката показва голяма съдържаност и такт. Една истинска съпружеска кавга, при която по логиката на дадените характери би могло да се очаква дори и бой, би представлявала твърде нерадостна картина, макар че, като имаме предвид „Том Тайлър“, тя едва ли би отблъснала голяма част от публиката. Но при пиесите от този период прави впечатление общата съдържаност и благоприличие: при тях груби и цинични реплики може да се произнасят на сцената; в тона на самото действие обаче няма нищо шокиращо. И Шекспир не допуска никакво изключение от това общо правило. Той много умело налага на нашето съзнание образа на свадливата Катерина в първите сцени, но никога не я оставя да се прояви в истинския си вид пред Петручио. Дори при първата им среща, която обикновено се играе с доста голям шарж, няма нищо в Шекспировия текст, което да подсказва, че Петручио прибегва към истинско насилие. Катерина е неучтива наистина, но не по-неучтива от изисканите фрейлини в „Напразни усилия на Любовта“ или от покъсната Беатриче. Само силното впечатление от първите сцени, създали у нас убеждението, че опърничавата трябва да получи суров урок, прикрива донейде факта, че след сватбата Катерина всъщност се проявява още от самото начало като пристойна съпруга, която се опитва да възпира мъжа си от глупостите, които той върши, като само в някои моменти, и то при крайно предизвикателство, повишава малко тона си. Но ако, подведени от нейната съдържаност, приемем, че тя, влюбена в мъжа си още от самото начало, сама се мъчи да му бъде добра съпруга, бихме получили наистина отблъскващата картина на една любяща жена, изтезавана без причина от съпруга си. Образът на

Петручио обаче е достатъчно ярък, жизнен и пленителен, за да прогони всички подобни мисли; ние виждаме всичко с неговите очи и го следваме покорно където и да ни води той. И именно в силата на този образ, който може наистина да се постави наред с много по-зрели Шекспирови герои, лежи най-голямото постижение на комедията: весел, остроумен, находчив, вътрешно невъзмутим, макар и готов да играе разярения или всяка друга роля, която моментът му диктува, надарен с една просто смайваща наглост, толкова голяма, че ни обезоръжава със самите си размери, готов винаги да обръща нещата с главата надолу и да твърди, без да му мигне окото, че черното е бяло, той е напълно уверен в себе си и заразява с тази си самоувереност всички, включително и нас. Образът му всъщност не е много сложен, нито много труден за остроумен автор като Шекспир, защото Петручио сам играе роля подир роля, и известен шарж е напълно на място тук. Такива колоритни образи са много по-лесни за създаване, отколкото тоя на един по-обикновен младеж, какъвто е Лученцио от вторичната фабула. Това не прави постижението по-малко, но обяснява защо Петручио и Ричард III — пак един роден актьор, който постоянно си мени ролите, са най-жизнените образи в творчеството на младия Шекспир. Пред образа на Петручио Катерина бледнее; защото той всъщност не е образ, а сбор от разнородни положения. Но и Катерина има една черта, която я спасява и ѝ придава жизненост — това е нейната духовитост; и сцената, в която младите съпрузи, след като Катерина е разбрала вече, че е безсилна да рита срещу ръжена, играят своите карамболи пред озадачения пътник Винченцио и взаимно се подстрекават към все по-големи лудории, е най-приятната в цялата драма. Защото от нея виждаме, че духът на Катерина не е пречупен — какъвто би бил най-вероятният изход от Петручиовите методи в истинския живот, и че сега може да се открие за двамата щастливо бъдеще, основано на пълно разбирателство.

Темата за превъзпитанието на Катерина не е достатъчна сама по себе си, за да изпълни един цял спектакъл по тогавашните схващания. Публиката е очаквала сложно и разнообразно действие, изпълнено с контрастни ефекти. За вторичната си фабула Шекспир избрал една комедия от италианеца Ариосто — „Подменените“, преведена вече на английски, която му позволила да направи една духовита противопоставка: брак по сметка и брак по любов, с малко

парадоксалното заключение — съвсем не в духа на тогавашната литература, но може би недалечно от основните схващания на времето, че първият може да бъде по-щастлив от втория, стига мъжът да умее да ръководи добре жена си. И тук Шекспир следва източника си сравнително точно; той опростява и скъсява малко действието и го пригажда към по-благонравните норми на английската сцена — у Ариосто например героинята е забременяла от мнимия слуга (не учител, както при Шекспир) още преди да започне драмата. Но с изключение на епизода с двамата преоблечени учители — Шекспирова добавка — тази част от комедията е дотолкова бледа, че е изказано дори предположението, че тя изобщо не е от него, а от друга ръка. Стилистичният анализ обаче не показва никаква разлика между двете части на комедията и превъзходството на главната фабула се дължи преди всичко на по-голямата колоритност на героите. Шекспир просто не е още в състояние да вдъхне пълнокръвен живот в образи, лишени от по-подчертани белези. Той не е и в състояние да използва контрастите, които вторичната фабула му предлага, и романтичното в ухащването на Лученцио е много слабо дадено. Имайки предвид сковаността на първите излияния на героя му, ще кажем дори, че Шекспир е направил добре, като се е отказал да ни даде една по-лирична любовна сцена. Но в по-зрелите му комедии различните нишки на действието носят своя собствена атмосфера, като създават една хармония на контрастиращи тонове, а тук, макар тонът на Ариостовата комедия да не е никак романтичен, тя е предлагала много възможности за една романтична преработка, които Шекспир при по-късен стадий на своето развитие сигурно не би пропуснал.

Бледостта на Бианкиния образ впрочем е възбудила без основание гнева на мнозина критици. Бианка не е прикрита интригантка. Тя не интригува против сестра си и ако излъгва своя баща, като без негово знание се омъжва за Лученцио, тя се възползва само от традиционното право на комедийните героини (включително и Шекспировите) да се борят за своята любов; най-сетне Баптиста се готви да я даде на най-богатия от жените й без оглед на нейните предпочитания и няма защо да го съжаляваме, когато бива излъган. Нито пък трябва да смятаме, че Лученцио получава заслуженото наказание за своето притворство, като се натоварва с непокорна и зла жена. Бианка в последния епизод на комедията не се проявява като

лоша, а като типична жена. Славата на Катерина се състои именно в това, че тя вече изпълнява безропотно заповеди, които другите две жени с известно право смятат за неважни и малко обидни.

Последният епизод — с облога между съпрузите — е необходим, за да събере отново двете нишки на фабулата и да даде един по-пищен финал на цялото. За да изпъкне този финал още по-силно, представена е и една трета брачна двойка — на неженен с вдовица; за тази цел е прибавен и един трети жених за Бианка — Хортензио, който не съществува у Ариосто, и с това се получава и една трета, макар и само зачатъчна нишка на действието. Но като че ли тези усложнения не са достатъчни сами по себе си и затова цялото е поставено в рамката на историята с медникаря Слай. Такива рамки или въведения отговарят на една сравнително примитивна техника. Те запълват като че ли нуждата да се подчертае, че това, което става на сцената, е само игра. Но обикновено тези рамки са представлявали само разговор между митологични фигури, спор между комедията и трагедията, диалог между духа на убит човек и някоя фурия и пр.; а тук Шекспир развива от рамката самостоятелна малка пиеса. От твърде разпространения фолклорен мотив, който той използва за тази цел, Калдерон и Грилпарцер са създали цели философски драми. И наистина уводът на „Укротяване на опърничавата“ би могъл да послужи като общ увод към всички комедии на Шекспир, защото засяга една от основните му теми, несъответствието между привидност и действителност и въпроса за собствената личност, за неумението на човека да познае себе си. На пияния Слай бива внушено, че е лорд, и той дава вяра на измамата. Краят на тази малка драма липсва било защото Шекспир изобщо не го е съчинил, било защото актьорите са престанали да го играят и той е отпаднал от ръкописа им. В „Укротяване на една опърничавата“ пиесата завършва с това, че Слай, пак в пияно състояние, бива отнесен обратно в полето и като се събужда, макар да смята цялото за сън, решава да прилага Петручиовите методи спрямо собствената си жена. С това се установява една по-очевидна връзка между двете фабули. Но връзката съществува и в по-друг план. Защото в последна сметка и героите на главната фабула не са това, за което се смятат. Катерина е опърничавата, но тя крие в себе си покорната съпруга — коя е истинската Катерина? И обратно, покорната Бианка се разкрива като бунтарка против баща си и мъжа си, докато мъжете, Петручио и

Лученцио, по-съзнателно се представят за нещо друго от това, което са. Трябва да признаем обаче, че в самата комедия тази тема не се изтъква много ясно и ние едва ли бихме я смятали за съществена, ако не търсехме някаква връзка между комедията и увода. В следващата Шекспирова комедия тя ще заеме много по-централно място, докато, обратно, другият проблем, този за правата на жената, макар и по-дълбоко разработен, ще остане все пак второстепенен.

Докато критиците са били в своето мнозинство прекалено благосклонни към „Укротяване на опърничавата“, то към „Комедия от грешки“ те са по-скоро несправедливи. Тя е пак по-скоро фарс, отколкото комедия, и при това предпоставките ѝ са значително по-невероятни, така че сме по-малко склонни да се замислим сериозно върху нея — затова тя обикновено се отминава като пръв и не много успешен опит. Но за ренесансовия човек невероятната фабула е имала зад себе си авторитета и обаянието на класическата литература и тук Шекспир е излязъл на открито съревнование с един от признатите майстори на комедията — Плавт. Характерно е обаче за Шекспир, че обръщайки се за образец към римляните, той избира не една от типичните им комедии, в които синът и хитрият роб се съюзяват, за да излъжат бащата или богатия покровител заради куртизанката, а една от комедиите, в които по изключение недоразуменията и грешките се дължат не на лукави кроежи, а на припознавания и конците се дърпат не от хората, а, тъй да се каже, от съдбата. Защото надхитряването, основният комичен принцип както в римската, така и в развилата се от нея италианска комедия, очевидно не го е привличало много. Наистина в първата му комедия вторичната фабула, заимствана от Ариосто, почива на този принцип, но тя представлява най-повърхностно разработената част от драмата; а при главната фабула, макар да бихме могли да кажем и тук, че като изиграва пред Катерина една комедия, Петручио я надхитрява, все пак комизмът се дължи много повече на това, че бруталната сила се представя за загриженост и че на Катерина се заплаща със собствената и монета. В цялото творчество на Шекспир има само една комедия — „Веселите уиндзорки“, която би могла да се окачестви като истинска комедия на надхитряването.

Заимствайки фабулата си от Плавтовата комедия „Менехми“, Шекспир се придържа привидно и към законите на римската драматургия: единство на действието — тук не се преплитат различни

фабулни нишки, а действието образува едно неразривно цяло; единство на времето — действието се развива за един ден; и единство на мястото — всичко става на един площад — римската платая, — около който са разположени къщите на отделните действащи лица. Това обаче се дължи по-скоро на естеството на фабулата, отколкото на съзнателно намерение; и при това последният закон не е спазен много строго: ако се опитаме да поставим комедията по принципите на римската сцена, отделните „къщи“ ще трябва не само да представляват входове, но и да дават възможност за показване на някои интериори. На Шекспировата сцена пък с нейната липса на декори единството на мястото едва ли би се забелязвало; и във всеки случай първата сцена, в тронната зала на княза, напълно нарушава принципа на платаята. Но тази сцена именно е прибавка на Шекспир, която замества пролога на Плавт и превръща сухото изложение на факти в драматично действие; у Плавт старият Егей не участва в действието — той и жена му са вече починали. А идеята за тази сцена е взета от предишната комедия, където, както при Ариосто, за да накарат странстващия учител да поеме ролята на Лученциовия баща, го излъгват, че като гражданин на враждебна страна животът му е в опасност. Тук лъжата е станала действителност: нещастният Егей ще трябва да умре. Очакваме, че драмата ще се занимае по-нататък с неговите злочестини; но Егей изчезва от погледа ни и ще се появи отново едва при самата развръзка, когато (както Аполоний Тирски, героят на класическата повест, популярна и през средните векове и послужила като основа на покъсната Шекспирова драма „Перикъл, княз Тирски“) ще намери загубената си жена в лицето на игуменката на манастира. Така патетичната история за Егей образува рамка за фарсовите преживявания на самата комедия. Но тази рамка вече не е отделна от главното действие, а образува съществена част от него и му придава нова дълбочина; тя е указание, че животът има и своите тъмни страни; указание е също, че в перипетиите на пиесата трябва да се търси нещо повече от чисто фарсовото начало. Такива контрасти на настроението са непознати на класическата комедия, те не са постигнати и в „Укротяване на опърничавата“ въпреки сложно преплетените ѝ фабулни нишки, но те са много характерни за Шекспировата техника и за Ренесанса изобщо.

Това, което Шекспир е направил с Плавтовия фарс, е преди всичко усложняването и обогатяването на действието. Към двамата близнаци у Плавт той прибавя и втора двойка — робите им, и с това възможностите за припознавания не само се удвояват, а се повдигат на квадрат. И нещо повече: у Плавт близнакът странник е трезв и малко хитър младеж, който се изненадва наистина от неочакваната любезност, с която го посрещат навсякъде, но вижда в нея поначало някакъв опит за мошеничество и това го прави само по-предпазлив и по-готов да се възползва от положението за собствена изгода. Шекспировият близнак-странник, напротив, напълно се обърква от цялото положение, защото за него връзката с действителността, която би трябвало да бъде най-здрава и сигурна — слугата му, се оказва най-несигурна. Той се чувства омагьосан. Устоите на неговото съществуване се разклащат, самоличността му като че ли е на изчезване и това се загатва още при първата ни среща с него в едно разгърнато сравнение; а сравненията тук за разлика от „Укротяване на опърничавата“ са много редки и затова пасажът изпъква с особена сила:

*„Приличам аз на капката, която
е скочила в морето, уж да дири
там друга капка, а наместо туй
изчезнала е тутакси във него...“*

Личността му действително се разтваря в другите капки. Но Антифол греши в едно: капката, която дири, не е всъщност неговият брат, а друга, с която ще се слее. И това се загатва малко по-късно, когато Адриана подема, макар в друга връзка, същия образ:

*„Не се дели, съпруже мой, от мене,
защото туй е невъзможно, както
да капнеш капка в бездната пенлива
и след това оттам да я извадиш
несмесена, без липса и прибавка.“*

Последният образ принадлежи всъщност към другата тема на драмата — съпружеските отношения, която, макар и вторична, е разработена тук с много по-голяма задълбоченост и разбиране, отколкото при първия опит, като нещата са представени в тяхната сложност и не толкова едностранчиво. При Плавт вината за лошите отношения между съпрузите пада изцяло върху жената: тя със своята властност е пропъдила мъжа си от къщи и го е накарала да търси развлечение и утеха у разни куртизанки; и тези упреци са вложени в устата на собствения ѝ баща при първото подхващане на темата. При Шекспир обвиненията се отправят от игуменката, която не познава истинското положение на нещата и е подвела Адриана да се очерни сама без нужда до такава степен, че дори Лучиана, която инак съвсем не държи страната на своята сестра, този път е възмутена от несправедливостта. А и ние самите сме чули вече упреците, които Адриана е отправила към своя мъж, и знаем, че те са наистина съдържани и достойни и че тя е била готова с радост да подхване най-малкия знак на любезност от негова страна. Видели сме също, че в момента, когато мъжът ѝ е в беда, Адриана забравя веднага всички обиди и мисли само как да му помогне. Изобщо още от самото начало ние сме могли да се уверим в сложността на проблемите. Лучиана при първото си появяване застъпва становището, до което Катерина стига чак накрая: че жената по природа е създадена да се подчинява на мъжа. Но нейните назидания срещат веднага отпор — и доста убедителен — от страна на Адриана, която отвърща, че всичко това звучи много хубаво на теория, но че на дело нещата са по-трудни. И при по-нататъшното развитие на действието виждаме, че вината за раздорите лежи еднакво върху двамата: мъжът е нехаен и себичен, жената — нетактична и прекалено взискателна. И дори назиданието, дадено накрая от игуменката, не звучи като назидание, и то не само защото не е във формата на проповед, а на жива, драматична сценка, но и защото не отговаря на истинското положение. Заключение е в основата си пак същото, както при „Укротяване на опърничавата“ — жената трябва да се подчинява на мъжа си, но вече не защото така повеляват природата и моралът, а защото тя няма друга възможност — тя е действително по-слабата. Но от нейния такт и от умението ѝ да води неусетно своя съпруг зависи семейното щастие. И разпределението на трите двойки, които и тук се събират при финала, е също много по-

сложно и ни кара повече да мислим, отколкото при първия опит. Не едно просто противопоставяне на бяло и черно, а три различни положения: старите, които със своята вярогност и преданост имат право вече да очакват щастливи дни след всичките си патила; младите съпрузи, които са имали възможност да видят своите грешки и да тръгнат сега по по-разумен път; и влюбените, за които морето е само до колене, и чието щастие лежи в собствените им ръце. С една дума, Шекспир вече се е научил, че трябва не да дава евтино и едностранчиво назидание, а да ни представя само елементите на проблема, като предоставя разрешението на нас.

И все пак, макар че и двете тези на комедията са сериозни сами по себе си и, както виждаме, сериозно подхванати, те почти изчезват в блясъка на самото действие и в неговото разнообразие, и тук всъщност лежи най-голямото постижение на комедията, най-ясно проличава голямото майсторство на Шекспир в сравнение с оригинала. У Плавт действието върви отначало сравнително мудро и истинските усложнения започват едва в петото действие, което е впрочем почти толкова дълго, колкото останалите, взети заедно. У Шекспир припознаванията започват още от първото действие, за да вървят кресчендо и без никакво отслабване до самата развръзка. От малки намеци у Плавт Шекспир създава цели епизоди (например у Плавт единият от близнаците получава една верижка, която трябва да се занесе на златаря за поправка, но решава да я запази за себе си, а у Шекспир златарят става действащо лице и арестува другия близнак, за да получи парите си). Използван е и един епизод от друга Плавтова комедия — „Амфитрион“, в която боговете, взели образите на героя и слугата му, пируват с домакинята, докато истинският домакин чука напразно на собствените си порти. Усложненията у Шекспир растат като лавина, докато накрая на площада се събира цяла тълпа — всички се надвикват, всеки опровергава другия, всеки знае част от истината, но никой не може да я проумее изцяло, а само ние — страничните зрители, сме в състояние да различаваме между привидното и действителното. И тук контрастите са особено умело използвани. Когато шумът застрашава вече да ни заглуши, идването на княза с осъдения на смърт Егей изведнъж го прекъсва. Но с това се внася само един нов момент в недоразуменията, които сега стават дори и трагични. Глъчката отново се надига, докато най-подир близнаците се

появяват заедно и всичко се изяснява. У Плавт тази развръзка се разиграва на почти празна сцена, когато двамата братя, придружени само от един роб, се намират лице срещу лице. Шумният финал, при който всички действащи лица се намират заедно на сцената и всички нишки на сложното действие се сплитат в един общ възел, е част от установената техника на времето, той не е измислен като принцип от Шекспир, обаче тази техника едва ли е приложена другаде така блестящо и с такова умение, както тук. Но има в пиесата една друга структурна особеност, която е по-скоро оригинална — това е силното ударение, което се поставя в средата на комедията. В „Укротяване на опърничавата“ тази точка е била отбелязана чрез сватбата, с която се изменя самата посока на действието. Тук, напротив, действието следва неотклонно една и съща посока: недоразуменията стават все по-сложни и по-дълбоки. Но и в тази възходяща линия се получава все пак едно централно ударение, този път чрез промяна във вида на недоразуменията; сцената, в която близнакът странник се обяснява в любов на Лучиана, когато за него се разкрива един нов свят и той, сякаш прероден, се обръща към нея със затаен дъх като към божество:

*Ако дарена сте с неземна сила,
от мен сторете друго същество
и ще ви слушам аз, девицо мила —*

е разработена с един лиричен жар, който липсва напълно в предишната комедия. И положението на нещастния Антифол, видял своите най-чисти пориви отблъснати като нещо гнусно и срамно, внася тук една сантиментална нотка, която подема патоса на рамката. По структурата си „Комедия от грешки“ е едно от най-съвършените постижения на Шекспировото изкуство; и тая структура не дължи абсолютно нищо на Плавт. Епизодите на Плавтовата комедия са така разместени, естеството им е така видоизменено, че всъщност от Плавт остава само основното положение; разработката е изцяло на Шекспир. Комедията не съдържа такива колоритни фигури, каквито има „Укротяване на опърничавата“, но във всяко друго отношение тя представлява спрямо нея голяма крачка напред.

В сравнение с тази крачка „Двамата веронци“ може да ни се стори по-скоро едно връщане назад. Тя е може би като драма най-слабата от ранните пиеси и всъщност не е съвсем сигурно дали наистина следва, а не предшества другата. Но поне в някои отношения тя представлява една действителна стъпка напред към формата на зрелите комедии. Тук Шекспир се разделя вече с буржоазния свят на първите си опити, за да се върне към него само един-единствен път във „Веселите уиндзорки“, комедия, която и в много други отношения представлява аномалия в общата линия на развитието му. Литературната теория на Ренесанса, преподавана и в училищата — а Шекспир без друго е преминал средношколския курс на Стратфордското училище, учела, че докато трагедията се занимава със знатни хора, предимно царе, и с големи престъпления и ужаси, комедията има за свое поле обикновения гражданин и неговите всекидневни слабости, които могат да се изправят чрез присмех. Към тази теория Шекспир се придържал съвсем точно в първите си два опита. И ако в „Двамата веронци“ той отстъпва от нея, то е преди всичко, защото това не е истинска комедия, а по-скоро романс, примесен, разбира се, с клоунади — любимия жанр на публичните театри. Главната фабула сама по себе си не е комична, а по-скоро сантиментална. Действието наистина се различава малко от това на дошлите до нас романи — то е по-съсредоточено и приключенският му елемент е сравнително слаб, но в основните си линии жанрът е запазен. И все пак тук се чувства вече известно доближаване към дворцовите комедии на Лили, към света на граф Саутхямптън, бъдещия Шекспиров меценат, комуто младият автор е посветил двете си поеми „Венера и Адонис“ и „Лукреция“, а навярно и своите сонети. И това доближаване не се състои само в аристократичната обстановка. Главна тема тук е главната тема на сонетите, превъзнасянето на приятелството над любовта, тема, която заема важно място и в комедията на Лили „Ендемион“ и е изобщо една от любимите теми на изящния свят през Ренесанса като израз на най-мощното течение на времето, платонизма.

Главна тема в комедиите на Лили обаче е любовта сама по себе си, а не в борба с приятелството, и то любовта, третирана като извор на комизма: и в това именно се състои тяхната оригиналност. Комедии, в които любовта е главен двигател на действието, причина за всичките

хитри кроежи, които представляват истинския извор на комизма, е имало, разбира се, и преди това. Такива любовни комедии са почти всички римски и италиански комедии. Но комедиите на Лили не са любовни комедии, а комедии на любовта, в които самата любов съставлява комичното начало: тук се забавляваме от прищевките на Купидон, който събира неподходящи двойки, наказва бунтовниците против неговата власт, като ги кара да се влюбват мимо намеренията си, и помътва разума на наранените от стрелите му. Във фабулата на „Двамата веронци“ няма наистина нищо характерно за духа на Лили, но в трактовката ѝ има немалко елементи, които ни напомнят за него. Напълно в този дух е образът на Валентин, един, макар и умерен, бунтовник против любовта, който впоследствие показва всички симптоми на любовната болест в най-острата ѝ форма: стои със скръстени ръце като меланхолик, загубва апетита си, будувa цели нощи и съчинява любовни песни; както Апел на Лили, той смята, че тайната му е скрита дълбоко в гърдите му, а я издава с всеки свой поглед и въздишка; и пак като същия герой люби отчаяно, но чака своята възлюбена да направи първата стъпка и не е дори в състояние да разбере много ясните ѝ намеци. Също така и сцената, в която кокетната Джулия скъсва писмото на своя любим, за да събере после късчетата и да ги целува едно по едно — макар да е налице и в романа на испанеца Монтемахор „Диана“, от който изобщо е заимствана фабулата на комедията, носи духа и комичната разработка на Лили.

В епизода от „Диана“, послужил като основа на фабулата, е третирана само неверността на Протей. Тук Силвия (имената у Монтемахор са други) се влюбва в преоблечената като паж Джулия, като я ухажва от името на неверния си господар (мотивът се среща и в „Дванайсета нощ“, и в безброй други варианти) и умира от любовна мъка, а опечаленият Протей след различни други приключения бива спасен от преоблечената като рицар Джулия, за да завърши всичко благополучно. Шекспир противопоставя на Протей идеалния образ на Валентин, когото свързва със Силвия, като прави от нея принцеса; приписва на Протей един още по-тежък грях — предателство спрямо приятеля, вмъква мотива за изгнанието на влюбения, заимствано по всяка вероятност от „Ромео и Жулиета“, с чиято история трябва да се е запознал още по онова време; превръща двамата рицари, които нападат Протей, в разбойническа банда. По този начин той сплита две фабулни

нишки, не много различни по настроение, но затова пък контрастиращи по характери и ситуации, като се погрижва да разнообрази атмосферата на комедията чрез епизодите с комичните слуги, които донякъде служат като отразители на главното действие: Ланс мимира на фарсово равнище раздялата на Протей с Джулия и любовта на Валентин — дори с чертите на куртоазния влюбен, който е длъжен да пази своята любов в тайна; а в предаността му към неговия четириног другар виждаме като в негатив предателството на Протей. Този бавен, добродушен, глуповат, но същевременно и малко лукав Ланс, който умее да се справя с живия и отракан Скок — остроумният паж е дежурна фигура при Лили, е всъщност душата на цялата комедия, която без негова помощ би била доста блудкава и условна. Той надминава по живост и комизъм двамата дромиовци от предишната комедия, превъзхожда и всички комични слуги от по-късните пиеси, включително и съименника си Ланчилото от „Венецианският търговец“; и двете му реплики: „Невъзпитан нахалник, който си мушка носа в чужди тайни! Отивам да погледам как ще го оправят“ — след като сам е станал причина другият да закъснее — и: „Е, кога си ме виждал, като говоря с благородна дама, да вдигам крак и да ѝ мокря криволината? А? Кога си ме виждал да правя такива безобразия?“ — отправена с добродушен укор към кучето му, са достатъчни да му осигурят място между безсмъртните сценични образи. За забелязване е, че той е най-сполучлив, когато е сам на сцената — по всяка вероятност носи много от традицията на прочутите клоуни на времето, Тарлтън и навярно първият създател на ролята, Кемп, които били известни не само като изпълнители на роли, но излизали понякога и със самостоятелни спектакли.

В сравнение с Ланс останалите фигури на комедията са бледи и схематични, с изключение донякъде на Джулия, която може да се счита за предшественица на прелестните Розалинда и Виола от зрелите комедии. На нея е дадена, общо взето, и най-хубавата поезия в цялата драма. Тази драма предлага много повече възможности за лирична разработка, отколкото предишните, и съдържа не малко стихове, които напомнят сонетите (макар не толкова, колкото „Комедия от грешки“). В нея срещаме и първия стих на Шекспир, станал общоизвестен поради красотата си: Несигурната слава на Април. И все пак поезията тук не е още на голяма висота. Човек би казал, че пиесата не е лежала много

близо до сърцето на Шекспир; особено последното действие — с оперетните разбойници, които избират главатаря си, защото знаел чужди езици, и с театралния отказ на Валентин от своята любов в името на приятелството — прави впечатление на груба, недоработена скица. Грешки и несъобразности се срещат в повечето Шекспирови драми; той очевидно е писал бързо, без да обмисля как различните детайли се съгласуват помежду си, като не е имал предвид читателя и е знаел, че при бързото поднасяне на текста и раздвиженото действие на сцената противоречията ще минат незабелязани. Но едва ли има пиеса, в която да са натрупани толкова несъобразности, колкото в „Двамата веронци“. Ако сега се приема, че дукът е дук, а не император, или че действието започва във Верона и се премества в Милано, това дължим на по-късните редактори. От оригиналния текст не може да се разбере в кой от двата града се намираме в даден момент; веднъж дори се озоваваме без предупреждение и в Падуа. Но едно поне е ясно, че действието започва в местност идилична и безметежна, че централната част на фабулата се развива в двореца, място на интриги и коварство и че проблемите намират накрая своето разрешение в свободния простор на зеления лес. Така и тук се получава нещо като рамка, която служи да отдели мястото на действието като чуждо и отдалечено, както Ефес е чужд, омагьосан град за Сиракузкия близък или Падуа с всичките приключения на Катерина и Бианка е място, видяно само в пиянския сън на медникаря Слай. Нататък ще се убедим, че и в по-късните Шекспирови комедии действието става почти винаги в местност, чужда не само за нас, но и за самите герои.

С четвъртия си опит — „Напразни усилия на Любовта“, Шекспир прави вече решителна стъпка към Лили и към комедията на любовта, която ще остане вече основна комична форма за него. За историята на тази комедия не знаем повече, отколкото за историята на другите, но за нея можем да направим някои доста правдоподобни догадки. Вероятно е например датата на написването да е 1593 г., което би обяснило една от основните теми на комедията — клетвопрестъпничеството на наварския крал. През лятото на тази именно година бъдещият френски крал Хенрих IV, крал и на Навара и светла надежда на протестантската кауза в Европа, решил да сложи край на религиозните войни в своята страна, като заявил, че Париж си струвал една литургия и приел католичеството. Вероотстъпничеството

на краля обаче не дало веднага очаквания резултат и близо една година изминала, преди той да получи признанието на католиците и френската корона. И това е навярно обяснението за неочаквания край на комедията, която не завършва със сватбени камбани: в нейния финал наварският крал не получава ръката на Франция и не е сигурно, че ще я получи. Ако приемем, че комедията е и политическа сатира подобна на „Мидас“ от Лили, това нарушение на всички театрални традиции става лесно разбираемо.

През 1592–1593 г. обаче лондонските театри били затворени поради чумата, която върлувала в града. Трупите тръгнали на обиколки из провинцията или дори в странство — в Холандия, Германия и Дания. Но вместо да се впусне в такива авантюри, Шекспир предпочел да се довери на щедростта на младия граф Саутхямптън: именно през тази година той написал за него споменатите две поеми — единствените си епични произведения. И навярно от същия този меценат той е получил поръчка за една комедия, която да се играе от младите хористи пред отбрана публика в двореца на графа; че това е било тъй, говори и необикновеното число роли за млади момчета — пет жени и един паж, както и сравнително леките задачи, предвидени за целия ансамбъл. Особената публика пък принудила Шекспир да се обърне вече към Лили за образец. Ключовата и същевременно централна сцена на цялата драма, в която мъжете един подир друг се издават, че са престъпили клетвата си, е взета направо от „Галатея“ на този автор, където нимфите на целомъдрената Диана, ранени от стрелите на Купидон, правят подобни признания. Но дори като взема Лили за образец, Шекспир остава верен на себе си: той избира за свои герои не отвлечени митологични същества, а хора от плът и кръв, стъпили здраво на земята. А и любовта тук се явява не като болест, причинена от сляпо пакостниче, нито пък като слабост, която силните хора превъзможват, а като естествен порив, способен да обърква хорските сметки не по-зле от самия Купидон, и то защото хората сами не познават достатъчно добре себе си, а не защото са предизвикали гнева на едно капризно божество. Докато Лили е писал преди всичко, за да ласкае кралицата, която била успяла да надвие бога на любовта и да го подчини на своята воля, Шекспир е могъл да избира темите си по-свободно и навярно това, което го е възпирало да тръгне по стъпките на Лили от самото начало на своя път, е било, че картината на

любовта, дадена в драмите на Лили, не го е задоволявала, че са го дразнели формите на дворцовия флирт, в които тя се е изразявала там. И в последна сметка на новата му комедия може да се гледа не толкова като на политическа сатира, колкото като на атака срещу условностите на дворцовия флирт. Мъжете биват наказани не толкова, защото са престъпили клетвата си — коя ли жена би се сърдила, че нейните чарове са се оказали по-силни от оковите на една клетва? — а защото, веднъж влюбени се, те обличат своите искрени намерения във формата на един елегантен флирт. Дамите приемат всичко като игра, играят си на свой ред и остават изненадани, когато получават сериозни предложения, за които не са подготвени. Подчинявайки се на жанра на дворцовата комедия, Шекспир ни дава същевременно и една весела критика както на самия жанр, така и на предпоставките му.

Идеята за академията, от която произтича цялото действие, е продиктувана от централното положение. Докато целомъдрието на Дианините нимфи се е разбирало от само себе си, клетвата на младите мъже тук се е нуждаела от някаква мотивировка; а идеята за подобни „академии“ — разбира се, не с такива строги устава — е била добре позната навремето и дори осъществена при някои италиански дворове; като пример може да послужи прочутата книга на Кастильоне „Придворният“, а подобна идея може дори да се свърже с наварския двор. Но през 1592 г. тази идея получава особена поанта поради това, че сър Уолтър Рали, главният съперник на Саутхямптъновия приятел, граф Есекс, като фаворит на кралицата изпаднал в немилост поради една любовна интрига с придворна дама и бил принуден да се оттегли в своето имение, където събрал около себе си група млади учени, математици, астрономи и поети. Около тази компания, заподозряна в атеизъм, доста се е злословело навремето, имало е дори официално следствие и изглежда доста вероятно, че Шекспировата академия визира именно академията на Рали, макар последната да не е имала много нещо общо с целомъдрието. Не че сред образите на драмата можем да открием лицето на Рали или на свързаната с него придворна дама — един фаворит, макар и в немилост, би могъл да стане пак опасен враг, особено при такава капризна кралица като Елизабет, и Шекспир, дори да е искал да осмее по-осезателно главата на враждебната за неговия патрон клика, е предпочел да обърне стрелите си против френския отстъпник от протестантството и неговите

генерали — Бирон и Лонгвил. Ако четвъртият член от квартета в пиесата — Дюмен, напомня с името си католишкия херцог Дьо Мейен, заклет враг на Хенрих, това може да е намек за малко двойствената роля, която последният играл спрямо католишката лига при описаните събития. Тези подробности, разбира се, не са от голямо значение за разбирането на драмата, но те ни помагат да вникнем в особения жанр, към който тя принадлежи.

Тъй или иначе, с идеята за академията се вмъква една нова тема в сложната симфония на комедията. Една от любимите теми за разговор у Лили е тази за университета или двореца като най-добра школа за живота, и тази тема се засяга и тук, но в малко по-друга форма — като въпрос за сухата, академична наука, която откъсва човека от живота. Но и този въпрос остава все пак страничен, засегнат мимоходом. Научните интереси на мъжете не са ги откъснали от живота; напротив, по-скоро получаваме впечатление, че тези интереси никога не са били много дълбоки у тях и че грешката им лежи по-скоро в това, че те не познават достатъчно добре себе си, като мислят, че могат да се отдадат на науката; че те гонят само една празна слава, без изобщо да имат никакви научни интереси. В самото начало Бирон повдига един въпрос, с който биха могли да се запълнят немалко академични заседания — този за отношението между науката и живота; но останалите трима му отговарят само с лекомислени шеги, а и Бирон не е много сериозен — виждаме, че академията е предварително обречена на неуспех; не след много здравият разум на неукия Кратун ни показва това още по-ясно; малко по-късно цялата академия рухва от само себе си при първото изпитание. Любовните неуспехи на мъжете също се дължат не на това, че те са гонели една абстрактна наука или са се отчуждили от живота, а, напротив, на това, че познават твърде добре галантния живот на двореца и са се доверили на неговите условности, докато Кратун би могъл да им покаже по-естествен и по-пряк път към успеха.

Друга такава странична тема, която съпровожда главната с повече постоянство и дори по едно време се слива с нея, е „словесният пир“. Езикът и неговите форми са нещо, което постоянно занимава Шекспир, големия майстор на словото. Играта с езика, каламбурът, е един от главните извори на неговия хумор и от това са се оплаквали немалко поколения критици от XVII в. до наши дни. Игрословицата

има естествено голяма роля и в тази комедия. Но тук Шекспир прави и една по-сложна игра с езика, като осмива различните езикови стилове на времето — раздутия, дворцов стил на Дон Армадо; педантизма на Олоферн, грешките на ония, които са се натъпкали с трохите от словесния пир, без да ги разбират. (Тук за пръв път той използва по-последователно несъзнателните грешки на тия, които се стараят с употребата на редки думи да придават на речта си по-голяма изящност; досега клоуните му са правили почти изключително умишлени грешки.) Дори и между греховете на царедворците се споменава злоупотребата с езика, а накрая и Бирон обещава да изхвърли от речника си фразите от тафта и да се изказва в бъдеще само с конопени „не“ и шаячни „да“. Но макар кралят малко по-късно действително да украсява думите си с такива завъртулки, че принцесата не успява да го разбере, езикът на благородниците не се различава от тоя на дамите, нито пък би могъл да се окачестви като надут или неестествен. За общата концепция на Шекспир е, разбира се, удобно да им се припише и този грях, но ако той би ни го показал на дело, ако героите му биха говорили наистина като Армадо, те биха били непоносими като герои и затова той се задоволява с едно леко загатване. Има още и някои други по-малки теми, които се повтарят като лайтмотив в хода на драмата: правят впечатление например постоянните намеци за броене, изчисления и грешки в броенето, при които числото три играе особена роля; може би тук се крие пак някакъв намек за математиците около Рали, но ако е тъй, смисълът му е вече загубен. Изобщо ясно е, че комедията е препълнена със злободневни намеци. По всяка вероятност много от действащите лица представляват карикатури на личности, познати на Саутхямптъновия кръг, но опитите да се открият прототипи на тези карикатури остават неубедителни. Само за Дон Армадо може да се предположи, че представлява секретаря на Филип II Испански Антонио Перес, който, след като избягал от господаря си, потърсил убежище при английския двор и се движел главно в кръга на граф Есекс.

Но макар че се основава до голяма степен върху злободневни теми, които днес ни говорят малко или дори остават напълно неразбираеми за нас, комедията все пак запазва своята жизненост и от нея лъха един особен чар. Това се дължи не толкова на силата на образите, както е при по-късните комедии. От мъжкия квартет само

Бирон изпъква като личност, защото трябва да се отдели от другите със своя скептицизъм и по-хедонистичния си мироглед. На него е дадена за партньорка Розалина, най-хапливата от дамите. Но макар че Розалина изпъква с острия си език и с някои по-съмнителни, но съвсем слабо загатнати качества, като образ тя трябва да отстъпи място на много по-държания, но извънредно фин портрет на принцесата. Като изключим първата ни среща с нея, когато отговорите ѝ на комплиментите на Бойе са твърде силно подчертани и прекалено ясно издават авторовите намерения, щрихите са нанесени така изкусно, че накрая се учудваме дори как се е изградил такъв очарователен портрет. Основните ѝ черти са доброто сърце, тактът и тихият ѝ авторитет. Тя има хумор, но той не се проявява, както при дамите ѝ в изказването на елегантни неучтивости; тя е любезна и говори учтиво с всички; единствено тя проявява съчувствие към нещастния Олоферн, когато надменните младежи, за да прикрият собствения си маскараден неуспех, провалят представлението му. С много тънка ирония и без всякаква язвителност тя дава на краля да разбере колко неучтиво я посреща и колко са смешни неговите идеи, не настоява върху правата си и с усмивка приема несгодите на предложеното ѝ гостоприемство. Тя управлява с такт своите дами, прекратява препирните им, когато те заплашват да станат твърде остри, и почти неусетно избягва всякакви неудобни положения. Това е всъщност най-тънкия портрет, създаден от Шекспир до този момент, и то не само в комедиите. И ако го приближим до този на Хамлет, ще видим, че обаянието, което лъха от образа на принца, се дължи пак на подобни фини щрихи, които допълват при него по-силните контури.

Комедията обаче действа като цялост и дори този портрет само допринася за общия ѝ чар, но не го създава. От момента, когато пристига принцесата със своята свита — защото тук не навлизаме в чужд свят, както при другите комедии, а чуждият свят нахлува отвън и ни завладява, на фона на зеления кралски парк се разиграва един ефирен балет, издържан сякаш в пастелни цветове; четирите главни двойки се явяват в постоянноменящи се групировки, ту мъжете, ту жените, ту отделните двойки, ту целият ансамбъл, като фигурите на този изящен танц се редуват постоянно с по-тромавите движения на второстепенните персонажи. И по същия начин се преплитат и отменят различните теми, а дори и формите на изказа. Тук не само различните

стилове варираат и играят свой собствен танц; не само — както е и при другите драми на времето — проза и мерена реч се редуват според тона на отделната сцена, но и формите на мерената реч се менят постоянно: бели стихове за по-сериозните пасажии; римувани куплети и по-сложни структури, напомнящи сонетната форма, за лиричните места; грубо римувани куплети с куцащ ритъм, напомнящи навярно римуваните отговори на известния клоун-импровизатор Тарлтън. Такива форми се срещат наистина и в предишните две комедии, но никъде не сме свидетели на такова жонгльорство с метричните форми, както тук. Шекспир може би се е дразнел малко от поръчката за една дворцова комедия и е възможно да си е отмъстил на своята нова публика, като се е понадсмял на нейния начин на живот и дори имал смелостта да ѝ чете накрая една малка лекция за нейната несериозност; но очевидно задачата му е съставила голямо удоволствие и това удоволствие се чувства в лекотата на цялата игра. И все пак между менуемите тонове се прокрадват тук-таме някои побасови и дори загадъчни ноти. Любовта на Бирон към мургавата (тоест грозна за тогавашните схващания) и очевидно малко лекомислена Розалина, която той презира и все пак обича мимо волята си, ни напомня положението в сонетите и Розалина изглежда да е или праобраз, или пък отражение на прословутата „смугла дама“, злия ангел на сонетите. Мотивът е обаче само леко загатнат и едва ли накърнява общия тон. Другояче стои въпросът с Меркаде, вестителя на смъртта, чиято поява изведнъж прекъсва веселбата. Особено на сцената внезапното появяване на тази черна фигура има потресаващ ефект и с това целият тон се изменя. И може би този шок е необходим, за да се подготвим за не по-малко неочаквания финал, при който Жан и Жана не се оженват и става необходима очарователната песен на кукувицата и кукумявката с нейните контрастиращи битови винетки, които смекчават контраста в драмата, но и ни напомнят, че животът не се определя само от лятото, за да можем да напуснем театъра все пак примирени и с основния тон на комедията, звучащ в ушите ни.

„Напразни усилия на Любовта“ е последната от експерименталните комедии на Шекспир — при нея той открил истинското си призвание като комик, но сякаш по неволя. „Сън в лятна нощ“, написана след отварянето на театрите през 1594 или 1595 година, открива поредицата от зрелите му комедии на любовта. Тя е

пак нещо като полемика с Лили и пак напълно в стила на дворцовата комедия, макар и с по-малко разнообразна тематика. Някои дори смятат, че и тя е написана по поръчка, за някоя аристократична сватба. Това не изглежда много вероятно — трупите при такива случаи обикновено са предлагали нещо от текущия си репертоар — но не е и напълно невъзможно. Във всеки случай тя е, както и „Напразни усилия на Любовта“, една от съвсем малкото на брой драми на Шекспир с фабула, измислена от самия него. Тук Шекспир не само разжалва пакостника Купидон като бог на любовта, но изгражда една съвсем нова любовна митология. И макар че действието става в Атина, тоест в самото отечество на сляпото божество, той поставя на негово място феите, които, за разлика от него, доброжелателно бдят над неразумната любов на смъртните и накрая, макар грешките им — също като шегите на Купидон — да причиняват чудновати усложнения, довеждат всичко до щастлив изход.

Обикновените феи на английския фолклор са доста различни от тези на Шекспир. И те са дребни същества, но все пак имат ръста на дванайсетгодишни деца; преди всичко пакостничета, те подменят със своите изчадия децата в люлките им, объркват пътника и го карат да описва големи кръгове в мъглата; или — като Пък, който по дух най-много им прилича — пречат на маслото да се образува в буталката. Но, от друга страна, те притежават и качества, които ги правят подходящи за покровители на домашното огнище. Те наказват развлеканите, като връзват възли в косите им, когато спят, и щипят до посиняване прелюбодейците, които им попадат в ръцете. Но покрай тези феи, за които съществуват най-много приказки, в английския фолклор се долавя и смътно предание за много по-мънички същества, които, както Шекспировите, живеят в цветята, но за които много малко се знае. У Шекспир двете традиции донякъде се преплитат и той пръв въвежда в литературата образа на феите, който неговите съвременници са възприели от него и който е дошъл до нас. И нищо чудно в това, защото около тези дребни същества той е изтъкал в „Сън в лятна нощ“ една такава ефирна и вълшебна поезия, че действително сътворява цял нов свят. Сякаш неслучайно тъкмо в същата пиеса той говори за въображението на поета, който —

*във трескав унес мята
очи между небето и земята,
и щом фантазията му роди
каквото и да е, той в миг с перото
описва го така, че за четеща
превръща своето въздушно нищо
във нещо с местожителство и име.*

И на тази суверенна власт на поета той противопоставя нещастните еснафи, които не смеят да разчитат за нищо на фантазията и трябва да представят дори луната чрез фенер. А цялата драма на Шекспир е окъпана в лунна светлина, макар че всъщност действието става през нощ на новолуние, когато луната изобщо не свети: за нея се говори толкова много и тъй хубаво, че ние я чувстваме като постоянно присъствие. При това за Шекспир и неговите съвременници луната има особено значение: тя не само придава чрез меката си светлина чаровно настроение на всичко, което осветява, но е същевременно и символ на променчивостта; за тях всичко, включено в сферата на луната (тоест земния свят), е непостоянно и се мени, докато отвъд лунната сфера, в сферите на планетите и на постоянните звезди, е светът на непроменливото и съвършеното... Така луната играе тук двойна роля — тя не само създава настроението на сребристата нощ, но става и символ на комичния кадрил, който изпълняват обладаните от любовното безумие млади двойки.

Както Шекспировата любовна митология се различава от тая на Лили, така — видяхме вече — се различава и самата му представа за любовта. Ако за Александър Велики на Лили любовта е една слабост, която го отклонява от големите му задачи, за Тезей тя е венецът на неговия живот, нещо, което е спечелил чрез борба и което осмисля подвизите му. Неговата любов е „рационална“ според тогавашната терминология, т.е. не само чувствено влечение, а връзка между равни и подходящи си, основана върху разумно убеждение, и затова непоколебима. А Тезей и Хиполита образуват рамката на цялата комедия: с тях започва и с тях завършва, и разумната, улегнала любов на двамата е мерилото, по което ще съдим любовта на другите двойки. Любовта на младите не е за осъждане наистина, но тя явно не е и кой

знай колко разумна. Не е добре, че Хермия и Лизандър се любят пряко волята на нейния баща (което не значи, че Шекспир държи страната на Егей — тираничният старец сам не може да обясни защо предпочита Деметрий като зет). Деметрий не знае защо е изоставил Елена, за да се натрапва на Хермия; нито пък Елена знае защо държи за непостоянния Деметрий. Самият Купидон със своите игриви стрели не би могъл да създаде по-объркано положение. И младите трябва да се утешат с мисълта, че „любовният поток“ никога не е протичал гладко и спокойно. А тъй като тяхната любов изобщо не е била рационална, тя е подхвърлена на различните видоизменения, причинени от омайното биле на феите — нещо, подчертано с особена ирония в сцената с Лизандър, който се мъчи да защити своята любов като рационална тъкмо когато тя е най-неразумна. Но все пак в ирационалния кадрил, който се разиграва от младите двойки в гората, ролята на жените — и това е характерно за Шекспир — не се мени. Техните чувства остават незасегнати от грешките на Пък; тук — както изобщо в комедиите или поне в комедиите на любовта — девойките гледат по-трезво, виждат по-ясно, познават себе си по-добре и остават по-верни на своите чувства, отколкото младежите.

На объркаността в света на младите отговаря объркаността в тоя на феите; дори като че ли тя е причината за първата. И това е в съгласие с идеите на времето, които предполагат една съкровена връзка между природата, обществото и човешката душа, между макрокосмоса и микрокосмоса на човека. Едно нарушение на естествената хармония в единия свят непременно ще се отрази върху другия. Така неестествените недоразумения между Оберон и Титания, заради които тя бива жестоко наказана, са причина за неестественото объркване на годишните времена, за непрестанните дъждове, поради които посевите гният и всичко тъне в кал; а тия дъждове не са само поетическа измислица, те са описание на истинските стихийни дъждове, излели се над Англия през 1593–1594 г., които докарали редица неурожайи и станали една от причините за икономическата криза, обхванала страната през последните години на XVI век. Защото Шекспир като другите драматурзи по онова време обича да вплита в драмите си намеци за злободневни събития. Никак не е чудно следователно, щом като природата се влияе от препирните на феите, и в света на смъртните да се явят раздори — между баща и дъщеря,

между млади влюбени... И общото движение на комедията е от дисхармония към хаос, от който обаче накрая възниква възстановената хармония.

Все пак не бива да се прекалява с тази теза. Мнозина критици неоснователно се мъчат да включат света на еснафите в общата обърканост. Между добрите майстори — лондонски или стратфордски, но във всеки случай не атински! — няма никакви разногласия и ако Тезей стои високо над пагубните влияния на свадата между Оберон и Титания, те пък стоят на твърде ниско стъпало, за да бъдат засегнати от нея. Схващанията им за изкуството може да са объркани, но не поради въздействието на феите — и затова тяхната обърканост никога няма да се изправи. Тематичната връзка, която трябва да се търси между тях и главната фабула, се крие по-скоро в пиесата, която те поставят и която е инверсия на самата драма, и тук една любовна двойка избягва в гората, но в нея вместо разрешението на своите проблеми тя намира смъртта си. Историята за Пирам и Тизба представлява разновидност или по-скоро праобраз на тая за Ромео и Жулиета (с която „Сън в лятна нощ“ е свързана още от общия за двете драми лиричен тон, а също така и от описанието на феята, кралица Маб, вложено в устата на Меркуцио); но „трагичният фарс“ за Пирам и Тизба тук служи не за да изведе комедията към трагичното, а за да я превърне именно във фарс. Това е най-комичната сцена в цялото творчество на Шекспир и в театъра тя винаги може да разчита на бурния смях на публиката независимо от качествата на артистите. Това е, разбира се, пародия, но която едва ли визира определен писател, макар че някои от тогавашните английски преводи на Овидий, от чиито „Метаморфози“ е взет и сюжетът ѝ, са почти толкоз нескопосани, колкото нейният текст. По-скоро тук се осмива един старомоден жанр — драматурзите от поколението преди Шекспир не са много по-добри поети от атинските майстори, и едно еснафско отношение към изкуството — неумението да се отличава светът на въображението от този на действителността и намесата на пълзящия реализъм в сферите на поезията. Така поради вмъкването на атинските занаятчийски в действието най-лиричната, най-изпълнената с красота от всички комедии на Шекспир е същевременно и тая с най-силно изразен фарсов характер. Успешното съчетаване на тези крайности в една обща хармония е едно истинско гениално, постижение.

Всъщност тази техника, развиваща действието в няколко различни плана, контрастиращи по тон, е пак заимствана от дворцовите комедии на Лили. Съчетаването на разнородни елементи не е чуждо и на народната драма — напротив, корените му се крият още в религиозните драми на средните векове, а и видяхме вече, че Шекспир още от самото начало обича да сплита различни фабулни нишки в едно, но тук се касае не само за нишки, а за три различни свята, които се застъпват, всеки със своята собствена атмосфера: светът на двореца, на еснафите и на феите. Тази сложност на плановете е също по-скоро характерна за Лили и за предшественика му в този жанр — Едуардс (1523–1566). Но и тук, както във всяко друго отношение, Шекспир далеч превъзхожда своя образец. У Лили, особено в по-ранните му драми, връзките между отделните плановете са обикновено много слаби и най-често истинското действие се развива изключително в плоскостта на един от тях, докато останалите представляват само статични или в най-добрия случай епизодични поредици от сцени. Тази самостоятелност на отделните сцени се чувства понякога и у Шекспир — сцените например с Ланс или дори много по-късно с Точилко и Жак („Както ви се харесва“) твърде често напомнят отделните номера в едно ревю или цирковите антрета на клоуните. Но тук, с изключение на рамката, представяна от Тезей, всичко е в движение и връзките между плановете са яки и сложни. Тезей е съдникът, от когото зависи участието на младите, феите са дошли в Атина, за да празнуват неговата сватба, но се намесват и непосредствено в съдбата на влюбените двойки. А и еснафите, които се въвличат чрез Кросното в препирните на феите, се готвят също така за сватбата — символ на хармонията, към която цялото действие се стреми. Само между младите и майсторите, макар двете групи да се намират заедно в омайния лес, не съществува никаква връзка преди последното действие, когато всички нишки се сливат в едно общо финале и младоженците заедно с Тезей коментират трагичния фарс, представен от занаятчиите.

В някои отношения „Сън в лятна нощ“ представлява връхна точка в творчеството на Шекспир, която няма да се достигне втори път. Образите му ще станат още по-живи и плътни. Тук, макар че няма такива портрети като на принцесата или дори на Бирон — само жанровата скица на Кросното изпъква с по-голяма сила, може да се

забележи един общ напредък в портретното майсторство. Младите двойки и тук не са много ясно диференцирани: Лизандър и Деетрий си приличат като близнаци и ако между Хермия и Елена се чувства известна разлика, тя е по-скоро външна — едната е по-висока на ръст, или се дължи на положението им. В сравнение с двойките от „Напразни усилия на Любовта“ те ни се виждат значително по-пълнокръвни, може би защото са поставени в по-емоционални положения, но в сравнение с влюбените от по-късните комедии те са все пак доста безлични. Главното е другаде — поезията на Шекспир също ще стане още много по-силна и сложна и в нея ще трептят едновременно много повече струни, но никога тази поезия няма да бъде по-красива в своята проста непосредственост, отколкото тук и в написаната почти по същото време трагедия „Ромео и Жулиета“. Това са двете най-лирични драми на Шекспир и като такива те остават ненадминати дори в неговото творчество по своята красота. И също тъй той никога вече няма да даде такава воля на своята фантазия. Това съчетание от поезия и фантазия, от комедия и фарс прави от „Сън в лятна нощ“ нещо единствено и неповторимо в световната литература.

УКРОТЯВАНЕ НА ОПЪРНИЧАВАТА

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ЛОРД КРИСТОФЪР СЛАЙ — медникар
КРЪЧМАРКА, ПАЖ, ЛОВЦИ и СЛУГИ, ПЪТУВАЩИ
АКТЬОРИ — от Увода
БАПТИСТА МИНОЛА — заможен падуански гражданин
КАТЕРИНА, БИАНКА — негови дъщери
ПЕТРУЧИО — млад веронец, жених на Катерина
ЛУЧЕНЦИО — млад пизанец, влюбен в Бианка
ГРЕМИО — стар падуански гражданин, кандидат за Бианка
ХОРТЕНЗИО — млад падуански гражданин, кандидат за Бианка
ВИНЧЕНЦИО — заможен пизански гражданин, баща на
Лученцио
ТРАНИО, БИОНДЕЛО — слуги на Лученцио
ГРУМИО, КЪРТИС — слуги на Петручио
СТРАНСТВАЩ УЧИТЕЛ
ВДОВИЦА
Шивач, Шапкар, Слуги от домовете на Баптиста, Петручио и
Лученцио; Страж и др.

Място на действието: графство Уорик — за Увода; Падуа и
извънградският дом на Петручио.

УВОД

ПЪРВА СЦЕНА

Пред една кръчма сред полето.

Влизат Кръчмарката и Слай^[1].

СЛАЙ

Аз ще те таковам тебе!

КРЪЧМАРКАТА

Пранги за теб, негоднико!

СЛАЙ

Кой е негодник ма, пачавро: Ние, Слайевци, не сме негодници! Прочети в хрониките — ние сме се заселили в Англия още с този... Ричард^[2] или как беше... Завоевателя! Затова Paucas pallabris^[3]. Млък!

КРЪЧМАРКАТА

И няма да платиш за счупените чаши?

СЛАЙ

Ни петак! Хайде, къш! Вдигай си дърмите! В името на свети Джеронимо^[4], върви си в студеното легло, да се сгрееш!

КРЪЧМАРКАТА

Аз тебе ще те науча! Ще извикам пристава, да знаеш!

СЛАЙ

Извикай триста пристава, ако щеш! Знам какво да им кажа! Не мръдвам нито педя оттук! Нека заповядат!

Ляга на земята и заспива.

Ловджийски рогове. Влиза Лордът, следван от Ловци и Слуги.

ЛОРДЪТ

Нагледай кучетата! Клепоушко
е цял във пяна; нека си почине!
Разбойника пусни на тази, дето
изниско лае! Край плета видя ли
Сребристия как тутакси поведе
в следата, хем студена? Славен пес,
не го продавам и за двайсет фунта^[5]!

ПЪРВИ ЛОВЕЦ

Звънливко, ваша милост, според мен
не е по-лош. Той първи ни насочи
към дивеча и два пъти подуши
почти студена диря. Честна дума,
това е най-доброто наше гонче!

ЛОРДЪТ

Говориш глупости! Ако Камбанка
бе бърза като него, би била
далеч по-ценна! Хайде, нахрани ги
и погрижи се хубаво за всички —
бих искал да излезем утре пак.

ПЪРВИ ЛОВЕЦ

Разбрано, ваша милост.

ЛОРДЪТ

Ха, какъв е
тоз, проснат тук? Умрял или пиян?
Я вижте диша ли?

ВТОРИ ЛОВЕЦ

Да, ваша милост.
Добре, че пивото го топли; инак
на този мраз не би могъл да спи!

ЛОРДЪТ

Натряскан скот! Лежи като шопар
в отблъскващо подобие на смърт!
Я, чувайте! Защо не си направим
със този пияница една шега?
Как мислите, ако очи отвори
в легло разкошно, с пръстени обсипан
и види край обилната трапеза
шпалир лакеи, няма ли беднякът
да се замае, да забрави кой е?

ПЪРВИ ЛОВЕЦ

Да, ваша милост, ще остане слисан!

ВТОРИ ЛОВЕЦ

Езика ще си глътне, ваша милост!

ЛОРДЪТ

И ще помисли, че е всичко сън
или причудица на сетивата!
Прекрасно! Занесете го веднага
в най-хубавата стая на дома ми,
доукрасете я с картини сладни
и мръсната му четина измийте,
а въздуха наоколо пропийте
със сладък дим от източни смоли
и нека музиканти да засвирят
приятна музика, когато той
очи отвори; и не смогнал още
да каже нещо, кланяйте се ниско:
„Какво ще заповяда, ваша милост?“
И трима да го чакат до леглото
със розова вода, скъп тас и кърпа:
„Ако угодно е на ваша милост
да освежи ръцете си?“ Четвърти
да му раздипля дреха подир дреха:
„Какво ще облечете, ваша милост?“

А пети да говори за жребци,
за ловни кучета и за жена му,
която уж разстроена е много
от неговата болест. „Каква болест?“
И обяснете му, че бил е луд,
и ако каже, че е луд в момента,
сторете всичко да го убедите,
че той наистина е благородник!
Но дръжте се естествено, защото
шегите са добри, когато само
не ни напуска чувството за мярка.

ПЪРВИ ЛОВЕЦ

Недейте се съмнява, ваша милост —
така усърдно ний ще го обслужим,
че той ще ни повярва непременно!

ЛОРДЪТ

Носете го тогава към леглото!

Неколцина Слуги изнасят Слай.

Тръбен звук.

Я вижте там, кой може да тръби?

Един Слуга излиза.

Пътуващ благородник може би,
решил да пренощува тук.

Слугата влиза отново.

Е, кой е?

СЛУГА

Една актьорска труппа, ваша милост,
предлагаща ви своите услуги.

ЛОРДЪТ
Повикай ги!

Влизат Актьорите.

Добре дошли, актьори!

ПЪРВИ АКТЬОР
Благодарим сърдечно, ваша милост!

ЛОРДЪТ
Таз вечер ще ми бъдете ли гости?

ВТОРИ АКТЬОР
Ако с изкуство можем да услужим
на ваша милост.

ЛОРДЪТ
Можете отлично!
Но чакайте... Тоз момък съм го виждал.
Играеше млад селянин. И ловко
задиряше девойчето... Забравих
как беше името ти, но си спомням,
че беше много жив и даровит.

ПЪРВИ АКТЬОР
Навярно ваша милост ме е виждал
във ролята на Сото^[6].

ЛОРДЪТ
Точно в нея.
И ти я изигра великолепно.
И тъй. Вий идете съвсем навреме,

защото съм скроил шега, в която
актьорският ви дар ще ми помогне.
Един приятел ще ви гледа днеска,
но аз не зная как ще се сдържите,
понеже на театър моят гост
за пръв път ще присъства и би могъл
със странния си вкус да ви накара
да се разсмейте; а него, знайте,
една усмивка хвърля го във гняв!

ПЪРВИ АКТЬОР

Повярвайте ни, ваша милост, ние
ще се сдържим, дори и той да бъде
най-смешният чудак на тоя свят!

ЛОРДЪТ

Момче, във избата ги отведи!
Любезно ги обслужвайте и нека
получат всичко онова, което
домът ми би могъл да им предложи!

Един Слуга извежда Актьорите.

А ти кажи на младия ми паж
Бартоломю да се преоблече
във женски дрехи; отведи го после
във спалнята на нашия човек
и го зови почтително „госпожо“,
а той да се обръща към простака
със почитта, която всяка дама
от висшето ни общество оказва
на господаря си, и с реверанс
и кадифен гласец да го запита:
„С какво могла би, скъпи ми съпруже,
една жена покорна и любяща
дълга си да изпълни и покаже

горещата си обич?“ След което,
редувайки милувки със целувки,
да го окъпе във сълзите бистри
на радостта, преляла от това,
че вижда пак мъжа си с трезвен мозък,
след седемте години, през които
живял е той с налудната си мисъл,
че е нещастен просяк; и ако
му липсва дарът женски да излива
обилен дъжд от сълзи по поръчка,
да скрие в носната си кърпа лук,
та щом престори се, че с нея бърше
отсъстващата влага, тя веднага
наистина да бликне... Тръгвай бърже!
И се върни, да ти възложи друго.

Слугата излиза.

Момчето, вярвам, ще наподобя —
каквото си го бива за измама —
и най-добре възпитаната дама.
Нетърпелив съм да го чуя как
ще нарече пияния простак
свой мъж и как слугите в моя дом
ще се превиват уж с поклони, щом
напуши ги избликващият смях.
И аз отивам. Трябва да съм с тях,
че иначе ще стигнат, аз ги знам,
до крайности, преди да стигнат края!

Излизат.

[1] Слай — името на главното действащо лице от Увода има смислов пълнеж — „sly“ означава на английски „хитър“. ↑

[2] „...Ричард...“ — грешка на Слай: името на норманския барон, който през 1066 г. покорил Англия, е Вилхелм Завоевателя. ↑

[3] „Paucas pallabris“ (*разв. исп.*) — „pocas palabras“ — стига приказки! ↑

[4] „В името на свети Джеронимо...“ — намек за един пасаж от „Испанската трагедия“ на Шекспировия съвременник Томас Кид — „Кой вика Джеронимо от голото легло“... ↑

[5] Фунт (или лира) — английска парична единица. ↑

[6] Сото — вероятно роля от популярна навремето пиеска. ↑

ВТОРА СЦЕНА

На горната сцена^[7] — спалня в дола на Лорда.

Влиза Слай, в скъпа нощница, обкръжен от Слуги, които носят дрехи, тас, кана и пр.; влиза и Лордът.

СЛАЙ

Кана пиво от евтиното!

ПЪРВИ СЛУГА

Не искате ли херес^[8], ваша милост?

ВТОРИ СЛУГА

Ще хапнете ли щрудел, ваша светлост?

ТРЕТИ СЛУГА

Какво ще облечете, ваша чест?

СЛАЙ

Казвам се Кристофър Слай и не съм ви нито милост, нито светлост, нито чест! В живота си не съм близвал херес и ако ще е щрудел, то да бъде говежди! И хич не ме питайте какво да облека, защото нямам повече ризи, отколкото гърбини, нито повече чорапи, отколкото крака, ни повече обувки, отколкото ходила; и дори понякога имам повече ходила, отколкото обувки, или такива обувки, че пръстите ми надзъртат изпод горнището.

ЛОРДЪТ

Да ви опази бог от тези мисли!
О, зла беда — дворянин като вас,
почитан и богат, да стане жертва
на толкоз унижителна заблуда!

СЛАЙ

Вие какво бе? Луд ли искате да ме изкарате? Току-виж, излязло, че не съм Кристофър Слай, син на стария Слай от Бъртон Хийт^[9], вехтошар по наследство, дръндар по образование, мечкар по склонност и медникар по... настоящем! Питайте Мариана Хакет, тлъстата кръчмарка от Уинкот! Ако тя не ви каже, че съм в рабоша ѝ за четиринайсет пенса от евтино пиво, сложете мен в рабоша за най-лъжливите мерзавци от целия християнски свят! Хе! Да не ми е изпила чавка ума! Ако искате да...

ТРЕТИ СЛУГА

Ах, затова жена ви е тъй скръбна!

ВТОРИ СЛУГА

Ах, затова и ний така сме тъжни!

ЛОРДЪТ

И затова избягва ви родът ви,
от вашето безумие отблъснат!
О, господарю, древния си корен
спомнете вий и, викнали обратно
ума си от изгнание, пратете
в изгнание бълнуването грозно!
Прислугата си вярна вижте как
да ви послужи чака само знак!
Желаете ли музика?

Зазвучава музика.

Във тон

със лирата на бога Аполон^[10]
сто славея, затворени във клетки,
запяват, чуйте! Или ви се спи?
Кажете само и ще ви положим
в легло, по-пухкаво и от това
на сладострастната Семирамида^[11]!
Желаете пешком да повървите?

Ще ви застелем пътя със цветя!
Не, искате да яздите? Жребецът
пръхти в седло и сбруя, шити с бисер!
Ловът зове ви? Вашите соколи
ще литнат там, където не достига
дори и утринната чучулига!
Елени ви се гонят? Сто копия
очакват ви, с хармонията своя
небето да накарат да звъни
и да кънтят подземни кухни!

ПЪРВИ СЛУГА

Или харесвате лова на зайци?
В миг глутницата хрътки ще се стрелне
като че ли изпусната от лък!

ВТОРИ СЛУГА

Или обичате живописиста?
Кимнете само и ще ви покажем
Адонис^[12] край потока бързотечен,

и скритата в тръстиките Венера,
от чийто страстен дъх стъблата тънки
като от лек ветреца се полюляват!

ЛОРДЪТ

И девствената Йо^[13] във момента,
когато Юпитер я изненадва,
и то изписана така изкусно,
че сякаш става случката пред вас!

ТРЕТИ СЛУГА

Или пък Дафне^[14], бягаща в гората,
с очи във сълзи и нозе във кръв
тъй жива, че да би я зърнал, пръв
сам преследвачът Феб се би разплакал!

ЛОРДЪТ

Вий лорд сте, разберете, лорд, не друго!
И вашата жена е първа леди
между жените в този упадащ век!

ПЪРВИ СЛУГА

О, да, преди сълзите й по вас
да помрачат прекрасния й образ,
тя беше чудото на този свят,
а и сега на друга не отстъпва!

СЛАЙ

Какво? Аз — лорд? И то с такава леди?
Това е сигур сън! А може би
преди сънувал съм? Да, май съм буден:
говоря, чувам, виждам; тоя нос
подушва миризми, а тези пръсти
докосват скъпи вещи! Да, ей богу,
изглежда, че наистина съм лорд,
не беден медникар, на име Слай!...
Пред нашето присъствие тогава
съпругата ни нека се яви!
И кана от по-евтино, бързо!

ВТОРИ СЛУГА

Не бихте ли желали, ваша милост,
да си измиете ръцете първо?
О, как се радваме, че оздравяхте
и спомнихте си кой сте и какъв сте
подир петнайсетте години сън,
в чиито промеждутъци наяве
бълнувахте!

СЛАЙ

„Петнайсетте години“?
Добре съм дремнал! И не съм ли нищо
говорил в това време?

ПЪРВИ СЛУГА

Доста нещо
и все нелепи думи, ваша милост:
макар да спяхте в тази скъпа стая,
все мислехте, че гонят ви отнейде,
и грозно се заканвахте в съня си
на някаква кръчмарка, че под съд
ще я дадете, затова че пиво
ви точела в съмнителни гърненца,
а не във четвъртини по закон.
И викахте: „Да дойде Сисли Хакет!“

СЛАЙ

Това е Марианината щерка;
тя чисти в кръчмата.

ТРЕТИ СЛУГА

О, ваша милост,
повярвайте ни най-подир, че вие
не знаете ни кръчма, ни кръчмарки,
ни Стивън Слай, ни шишкото Джон Напс,
ни Питър Търф, ни Хенри Пимпернел,
ни всички други, за които често
говорихте ни, но които никой
на този свят не е видял, ни чувал^[15]!

СЛАЙ

Благодаря на господата, задето
ме отърва от тях!

ВСИЧКИ

Амин! Амин!

Един Слуга поднася на Слай чаша.

СЛАЙ

И ти ще ме запомниш със добро!

Влиза Пажът, в женски дрехи, следван от Свита.

ПАЖЪТ

Добре ли сте таз сутрин, господарю?

СЛАЙ

Дори чудесно! Всичко е наред!
Жена ми де е?

ПАЖЪТ

Ей, ме господарю.

СЛАЙ

Защо тогаз така ме величаеш?
Аз господар съм само за слугите,
а пък за теб съм мъж!

ПАЖЪТ

За мен сте вие
и мъж, и господар, тъй както аз
жена съм и прислужница за вас.

СЛАЙ

Я виж!... А как й викат, а?

ЛОРДЪТ

Мадам.

СЛАЙ

Алис Мадам или Джоан Мадам?

ЛОРДЪТ

Мадам и толкоз. Всеки благородник
нарича своята жена така.

СЛАЙ

Мадам женичке, вярно ли е туй,
че бил съм спал петнадесет години?

ПАЖЪТ

На мен дори ми се видяха трийсет
без радостта на нощите със вас!

СЛАЙ

Да, прекалил съм. Всички зад вратата!
Събличкай се, мадам, и във кревата!

ПАЖЪТ

Ах, господарю, май ще трябва още
да потърпим със вас една-две нощи
или поне до залез, друже мил,
защото лекарят е наредил,
за да не се възвърне болестта ви,
жена ви засега да ви остави
без ласките си. Вярвай, мили мой,
че сигурно напълно прав е той
да настоява...

СЛАЙ

Точно така: той е напълно прав и толкоз настоява, че вече се
не трае! Но хич не ми се ще да изпадна отново в бълнуване. Ще
отложа тази работа въпреки кръвта и плътта!

Влиза Четвърти Слуга.

ЧЕТВЪРТИ СЛУГА

Актьорите на ваша чест узнали,
че злото вече сте преодоляли,
приготвили са весела пиеса;
понеже всички лекари и те са

дошли до убеждение такова,
че меланхолията е основа
на лудостта, бъдете тъй добри
да почетете техните игри,
защото всяка радостна забава
цери от зло и дните удължава!

СЛАЙ

Че хубаво! Нека започват! Само че какво е това „пиеса“?
Нещо като коледарски игри или нещо с фокуси?

ПАЖЪТ

Не, мили мой, пиеса — туй е нещо,
приготвено за по-изтънчен вкус.

СЛАЙ

По-вкусно, значи? Е, дай го да го вкусим!

ПАЖЪТ

Не, мили, то е нещо като разказ.

СЛАЙ

Добре! Но ти седни до мен, мадам!
Веднъж сме млади... Още по-насам!

Остават да наблюдават действието.

[7] ...На горната сцена... — в елизабетинския театър зад главната сцена е имало втора, закриваща се със завеса, а над нея — трета. За нея става дума тук. ↑

[8] Херес — силно испанско вино. ↑

[9] Бъртон Хийт; Уинкот — села в околностите на Стратфорд, родния град на Шекспир. ↑

[10] Аполон (*мит.*) — едно от главните божества на гръцката митология; бог на слънцето и на изкуствата. ↑

[11] Семирамида — легендарна асирийска владетелка, прочута със своята изнеженост. ↑

[12] Адонис (*мит.*) — юноша, в когото се влюбила гръцката богиня на любовта Афродита (рим. Венера). ↑

[13] Йо (*мит.*) — дъщеря на аргоския владетел Инах, една от възлюбените на върховния гръцки бог Зевс. ↑

[14] Дафне (*мит.*) — нимфа, която, подгонена от влюбения Аполон (Феб), призовава на помощ боговете и била преобразена от тях в лаврово дърво. ↑

[15] „...не е видял, ни чувал“ — всички изброени имена са по всяка вероятност имена на Шекспирови съвременници, още живи по време на представянето на пиесата. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Площад в Падуа.

Влизат Лученцио и Транио.

ЛУЧЕНЦИО

Най-сетне, верни Транио, изгарян
от страстното желание да видя
град Падуа, разсадник на изкуства,
в Ломбардия пристигнах — тази китна
градина на Италия, — окрилян
от бащиния топъл благослов
и придружен от тебе, мой слуга
доверен и изпитан. Тук ще спрем,
за да отдъхна и поема после
по пътя на високите науки.
Роден съм в Пиза, град навред известен
с достойните си граждани; баща ми
е знайният навсякъде търговец
Винченцио, от старото семейство
на Бентивольовците. Техен кълн,
отраснал във Флоренция, аз трябва
да оправдая скритите надежди,
като окича име наследено
с деяния на лична добродетел.
По тез причини, Транио, решил съм
да се вглъбя във точно тоз отрасъл
на знанието, който поучава
как щастие с добро се получава.
Какво ще кажеш ти? Защото аз
заради Падуа оставих Пиза,
тъй както жадния плувец навлиза
от плитчините в морска глъбина.

ТРАНИО

Мi perdonate^[16] господарю мой
споделям чувствата ви и се радвам,
че толкоз постоянствате във свойто
решение да смучете нектара
на философията. Но едно
ще ви се моля: като задълбаем
в суровите морални дисциплини,
дано дотам не станем ний стоици^[17],
че само да стоим като дръвници,
и толкоз Аристотеля^[18] да славим,
че лекия Овидий^[19] да забравим!
Логично със приятели бърбете,
риторика в спор уличен учете,
с поезия и музика правете
приятен своя ден и се хранете
със разни математики дълбоки
и разни метафизики високи,
но само щом сърцето ги желае.
Без радост няма полза, туй се знае.
Учете туй, което ви се нрави!

ЛУЧЕНЦИО

Благодаря ти за словата прави,
мой Транио! Да беше тук Биондело,
наели бихме, без да губим време,
квартира, подходяща да приеме
познанствата, които ще завържем...
Но гледай там! Какво е туй?

ТРАНИО

Прилича
на представление във ваша чест!

Влизат Баптиста, Катерина, Бианка, Гремио и Хортензио.

Лученцио и Транио отиват встрани.

БАПТИСТА

Недейте ми досажда, господа!
Решил съм твърдо — казах ви го: няма
за малката си дъщеря да мисля,
преди голямата да съм вредил.
Понеже ви познавам и ценя,
ако харесва някой Катерина,
да се приготви за годеж!

ГРЕМИО

„Гадеж“

бих казал аз, понеже ми се гади,
щом чуя този дявол ваш устат!
Хортензио, ако е кандидат...

КАТЕРИНА

О, татко мой, така ли ще търпите,
когато тези двама се надварват
кой по-напред на присмех да ме вземе?

ХОРТЕНЗИО

Надварване кой пръв да вземе вас?
Дори на смях не ще ви вземе никой,
такава проклетия!

КАТЕРИНА

Вие също

не се плашете: кой ли пък ви иска!
И ако някога ви стана близка,
ще бъде то, за да ви среща яко
прическата със столчето трикрако
и мутрата ви с петопръста четка
а боядисам в клоунска разцветка!

ХОРТЕНЗИО

О, боже, от туй чудо опази ме!

ГРЕМИО

И мен, всеблаг!

ТРАНИО (*настрани*)

Тихо, господарю!

Добра забава тук се очертава:
за пръв път срещам вещица такава!

ЛУЧЕНЦИО

Но пък в това сестра й как мълчи,
свенливо равновесие личи!

ТРАНИО (*настрани*)

Да, прав сте! Тихо! Гледайте ги само!

БАПТИСТА

И казаното, за да потвърдя,
ти, Бианка, влез си вкъщи! И недей
се сърди, мила, туй не означава,
че малко те обичам, чедо мое!

КАТЕРИНА

Ах, татковото галениче! Глезла!
Поне да знаеше защо ревеш!

БИАНКА

На мъката ми радвайте се, сестро!
Пред волята ви, татко, се прекланям:
от днеска във моминската си стая
над лютнята и книгата самичка
ще обучавам своя ум и слух!

ЛУЧЕНЦИО (*настрани*)

Кажи ми, Транио, добре ли чух?
Минерва^[20] сякаш с тез уста говори!

ХОРТЕНЗИО

Не ставайте суров, синьор Баптиста —
не бива да се случи зло на Бианка
за туй, че ний желаем й добро!

ГРЕМИО

Нима ще я заключите, защото
сестра й е такава хлевоуста?

БАПТИСТА

Не, господа! Безцелно е да спорим.
Във къщи, Бианка!

Бианка излиза.

Но понеже тя
към музика и книги има склонност,
учители за нея ще поканя.
Вий, Гремио, Хортензио, във случай
че чуете за някой по-способен,
пратете ми го! Аз ще бъда щедър
и благосклонен към човека, който
помогнал би добре да се възпитат
чедата ми. И тъй, на добър час!
Вий, ако щете, стойте, Катерина —
аз имам с Бианка още да говоря.

Излиза.

КАТЕРИНА

Изглежда, че сама не мога даже
да се движа! Трябва друг да каже,
според каквато бръмне го муха,
да тръгвам ли или да чакам! Ха!

ГРЕМИО

Върви при майка си дяволска! С тези твои дарби не си притрябвала никому тук!... Ние с вас, Хортензио, не сме толкова страстно влюбени, та да не можем да изтраем още малко, когато е явно, че сладкишът не е допечен. Сбогом. Все пак заради любовта ми към нежната Бианка, стига да открия някой да ѝ помогне в изучаването на това, което я влече, непременно ще го препоръчам на баща ѝ.

ХОРТЕНЗИО

И аз също, синьор Гремио. Но, моля ви, две думи само! Естеството на нашия спор пречеше досега на преговорите помежду ни, но само помислете и ще откриете, че за да може всеки от нас да има достъп до прекрасната Бианка и да разчита на успех в състезанието за нейната любов — и двамата засега трябва да се стремим към едно и също нещо.

ГРЕМИО

А именно?

ХОРТЕНЗИО

Много просто: да намерим мъж за сестра ѝ.

ГРЕМИО

Мъж ли? Дявол за нея!

ХОРТЕНЗИО

Не, именно мъж.

ГРЕМИО

А аз казвам: дявол! Защото кой обикновен мъж — колкото и богат да е бащата — ще е дотам луд, че да вземе това изчадие адово!

ХОРТЕНЗИО

Хе-хе, синьор Гремио! Вярно, ние с вас не можем да понасяме крясъците ѝ, но все ще се намерят по широкия свят, стига

човек да потърси малко, неколцина милостиви люде, готови да освободят Бианка от тази лоша сестричка срещу добра зестричка.

ГРЕМИО

Съмнявам се, синьор. То е все едно срещу същата сума човек да се съгласи да го бият с камшик всяка сутрин наред пазара.

ХОРТЕНЗИО

Така си е. Хвани едното — удари другото. Но тъй като общата пречка ни сближава, нека бъдем съюзници, докато омъжим по-голямата щерка на Баптиста и си открием пътя към по-малката. Тогава отново вражда!... Дивна Бианка! Блазе на бъдния ти мъж! Но побързия в краката печели халката... Какво ще кажете, синьор Гремьо?

ГРЕМИО

Съгласен! И съм готов да дам най-добрия кон в цяла Падуа на този, който се хване с нея, ожени за нея и легне до нея, та да ни олекне от нея! Да вървим!

Излиза заедно с Хортензио.

ТРАНИО

...Не, господарю, любовта не може така светкавично да завладява!

ЛУЧЕНЦИО

О, Транио, и аз така си мислех,
преди на себе си да го изпитам,
но щом погледнах я за първи път,
повярвах в любовта от първи поглед
и заявявам го пред тебе, който
за мен си близък, както за Дидона^[21],
царицата на Картаген, бе близка
сестра й Ана: Транио, повярвай —
ще рухна, ще изсъхна, ще погина,
ще пламна, Транио, ако не мога

да стана мъж на таз девица скромна!
Съвет ми дай — знам, Транио, че можеш!
Ръка ми дай — знам, Транио, че искаш!

ТРАНИО

Не ще ви мъмря, господарю — с думи
любов не се цери. За нея казват:
„Зароби ли те, виж да се откупиш
по-евтино!“, или за този, който
е мъчил своя ум
с латинското четмо:
„Redime te captum
quam queas minimo!“^[22]

ЛУЧЕНЦИО

Благодаря ти. Говори нататък!
Съветът ти изглежда ми разумен.

ТРАНИО

Вий, вперили очи във красотата,
не сте видели във лице нещата!

ЛУЧЕНЦИО

О, не! Видях лицето ѝ, по-дивно
от туй на Агеноровата щерка^[23],
зарад която Зевс, във бик превърнат,
колене сгъна край брега на Крит!

ТРАНИО

И друго не съгледахте тъдява?
Не чухте как сестра ѝ вдигна врява,
такава, че едва не проглуши
и моите, и вашите уши?

ЛУЧЕНЦИО

Не, виждах аз коралови уста
пред мен да трепкат, чувствах как дъхът им

изпълва въздуха със аромати
и ме отнася нейде надалече!...

ТРАНИО

Отдето трябва да го върна вече!...
Сепнете се от унеса, синьор!
Щом влюбен сте в девойката, вий трябва
да хвърлите способности и ум
за нейното спечелване, защото
сестричка тя такава притежава,
свадлива, опака и вироглава,
а докато баща ѝ не успее
да я омъжи, вашата любима
да чака неомъжена ще има:
видяхте как във къщи я затвори,
за да не ѝ досаждат ухажори.

ЛУЧЕНЦИО

Да, Транио, какъв жесток баща!
Но чакай, аз го чух, че обеща
учители за нея да наеме!

ТРАНИО

Наистина! И нещо тук ми хрумва...

ЛУЧЕНЦИО

На мене също!

ТРАНИО

Господарю, чувствам
как двата ни строежа се прегръщат,
целуват се и сливат във едно!

ЛУЧЕНЦИО

Кажи ми своя!

ТРАНИО

Ставате учител
и давате на малката уроци —
това сте си намислили!

ЛУЧЕНЦИО

Позна!
Дали ще стане само?

ТРАНИО

Невъзможно!
Защото кой ще е на ваше място
наследник на Винченцио в тоз град;
ще учи, ще поддържа дом, ще среща
приятели, ще пие със земляци?

ЛУЧЕНЦИО

Поспри се, basta^[24]! Всичко съм предвидил:
тук ние с теб сме още неизвестни,
а никой по лице не ще познае
слуга от господар. И затова
ти, Транио, ще бъдеш господаря
и с дом, слуги и сан ще разполагаш
на мое място; а пък аз ще мина
за флорентинец, неаполитанец
или пизанец, но от нисък род.
Решено, Транио! Събличай всичко!
Сложи си моите ярки плащ и шапка,
а на Биондело аз ще кажа сам
да ти прислужва и да бъде ням.

Двамата разменят дрехите си.

ТРАНИО

Добре, готов съм! Тъй като на вас
угодно е и задължен съм аз
във всичко да ви слушам — на раздяла

нали така заръча ми баща ви
(макар че си го е представял инак!) —
от днеска аз наричам се Лученцио,
защото го обичам тоз Лученцио!

ЛУЧЕНЦИО

И още за това, че тоз Лученцио
обича също и е сам готов
да се снизи за своята любов,
която тъй пред взора му блести...

Влиза Биондело.

Ха, ето го мошеника! Бе ти
къде си?

БИОНДЕЛО

Аз съм тук, но вий къде сте?
Я, Транио ви е окрал! Или
вий него сте окрали? Или двама
сте си окрали дрехите взаимно?
Какво е туй?

ЛУЧЕНЦИО

Глупак, ела насам!
Сега съвсем не ни е до шега!
Приателя ти Транио смени
със мене облеклото си, защото
животът ми — уви! — виси на косъм:
едва пристигнал тук, в случайна свада,
убих човек и бягам от съда!
Служи му, както служил би на мен —
нареждам ти! Аз бягам! Нямам време!
Разбра ли всичко?

БИОНДЕЛО

Нищо не разбрах!

ЛУЧЕНЦИО

За Транио ни гък! От този ден
в Лученцио е той преобразен!

БИОНДЕЛО

За него всичко, а какво за мен?

ТРАНИО

Недей завижда много — ще върна това име,
когато Бианка каже: „Лученцио, вземи ме!“
Но туй е втора точка. Сега помни, момче,
затваряй си устата пред чужди хора, че...
Когато сме двамина, за мене си другар,
но иначе ти слуга си, а аз съм господар!

ЛУЧЕНЦИО

Сега ти, Транио, ще се представиш
за кандидат на Бианка. Без въпроси!
Причините ще разбереш накрая —
за днес ти стига туй, че аз ги зная!

Излизат.

Обаждат се горе Лицата от Увода.

ПЪРВИ СЛУГА

Но ваша милост клюма и не гледа!

СЛАЙ

Кой, аз да не гледам? Кълна се в света Ана, че гледам! Чудна
пиевка! Много ли има още?

ПАЖЪТ

Но, господарю, тя едва започва!

СЛАЙ

Екстра пиеса, мадам женичке! Само дано свърши по-скоро!

[16]„Mi perdonate“... (*разв. итал.*) — простете ме! ↑

[17] Стоици — гръцка философска школа, която проповядвала вяроност към нравствените принципи и отхвърляла човешките страсти.

↑

[18] Аристотел — прочут гръцки философ, родоначалник на перипатетичната школа, роден в Стагира (384–322 г. пр.н.е.) ↑

[19] Овидий — Публий Овидий Назон (43 г. пр.н.е. — 17 г. сл.н.е.) — римски поет, умрял изгнанник в гр. Томи — днешна Кюстенджа. Тук споменат като автор на поемата „Любовно изкуство“.

↑

[20] Минерва (*мит.*) — римска богиня на мъдростта и занаятите, свързана с Атина от гръцкия Пантеон. ↑

[21] Дидона — легендарна основателка на Картаген. Тя приютила след гибелта на Троя беглеца Еней и се хвърлила в горяща клада, когато той я изоставил. ↑

[22] „...Redime te...“ (*лат.*) — цитат от „Евнухът“, комедия на римския автор Теренций — „Когато те пленят, откупи се колкото можеш по-евтино!“ ↑

[23] „...Агеноровата щерка...“ (*мит.*) — Европа, дъщеря на финикийския цар Агенор, която Зевс обикнал и отвлякъл на остров Крит, като се преобразил в бик. ↑

[24] Basta! (*итал.*) — стига! ↑

ВТОРА СЦЕНА

Падуа. Пред дома на Хортензио.

Влизат Петручио и Грумио.

ПЕТРУЧИО

За кратко, взел си сбогом от Верона,
пристигнах в Падуа, за да се видя
с приятели и най-напред със моя
Хортензио... Да, този е домът му.
Я, Грумио! Какво се бавиш? Удряй!

ГРУМИО

Кого да удрям? Аз не виждам никой
да провокира с нещо ваша милост!

ПЕТРУЧИО

Врата не виждаш ли? Повтарям, удряй!

ГРУМИО

Врата ви виждам, но аз кой съм, та
да смея да ви удрям по врата!

ПЕТРУЧИО

Чуй, ей, недей разбира ме „повратно“,
че ще ти стане всичко в миг понятно,
като ти хвърля тук един пердах!

ГРУМИО

Ядосан сте и искате — разбрах —
да ви ударя пръв, та след това
да си изпати моята глава!

ПЕТРУЧИО

И аз разбрах — ще казваш: „Не дочух.“
Но аз ще го оправя твоя слух!

Дърпа му ухото.

ГРУМИО

На помощ! Полудял е! Хора! Ай!

ПЕТРУЧИО

Щом казвам „удряй“, удряй, негодяй!

Влиза Хортензио.

ХОРТЕНЗИО

Какво има? Какво става тук? Моят стар приятел Грумио и моят добър приятел Петручио! Как сте всички във Верона? Ти как я караш?

ПЕТРУЧИО

Сам виждаш — със юмруци и тояги!...

Con tutto il core ben trovato^[25], драги!

ХОРТЕНЗИО

Alla nostra casa ben venuto, molto onorato signor

Petruccio! Стани, Грумио, стани! Сега ще уредя спора ви!

ГРУМИО

Не, синьор Хортензио, не се търпи вече! Ако и това не е законна причина да престана да му служа, значи, законите са престанали да служат. На, сам съдете: той ме караше да го удрям по врата! Кажете, бива ли слуга да върши такова нещо с господаря си, когато той май годините ги е набрал толкоз, че ако играеше с тях на трийсет и едно, вече да е изгорял?

А първи да го бях ударил сам,
кой щеше да е битият, не знам!

ПЕТРУЧИО

Тъпак и безобразник! Представи си,
Хортензио, аз казах му да удря
по твоята врата, а той не иска!

ГРУМИО

Да удрям по вратата ли? О, боже!
Не викахте ли: „Удряй по врата ми!
Налагай ме с юмруци! Блъскай здраво!“?
А пък сега извъртате словата,
че не било по врат, а по... вратата!

ПЕТРУЧИО

Млъкни или пръждосвай се, ти казвам!

ХОРТЕНЗИО

Петручио, спокойствие! Тук има
безспорно някаква неразбория;
а Грумио е стар, добър слуга.
Я да оставим туй! Кажи ми, друже,
кой вятър тъй щастливо те довея
във Падуа от древната Верона?

ПЕТРУЧИО

Тоз, който пръсва младите далече
от бащин дом, където сбират само
оскъден опит. Казано накратко:
Антонио, баща ми, се помина
и аз се впуснах да пътувам с цел
да се оженя и забогатея;
домът ми е богат и джобът — пълен,
пътувам и се радвам на света!

ХОРТЕНЗИО

Че щом е тъй, Петручио, веднага
да те представя на една девойка,

която — предварително ти казвам —
е опърничава и страшно дива,
но зестрата ѝ, вярвай, си я бива
и още как!... Но ти си ми приятел
и затова не ти я препоръчвам.

ПЕТРУЧИО

Хортензио, другари като нас
разбират се с две думи: ако знаеш
девойка, за Петручио добра
(а той би искал златото да пее
на сватбата му!), даже и да бъде
като жената на Флоренций^[26] грозна,
като пророчица Сивила^[27] — дърта,
като Ксантипа^[28] на Сократа — злобна,
насам я давай! Нека да беснее
по-зле от буря във Адриатика,
не ще успее тя да предизвика
обрат във чувствата ми! Аз дошъл съм
да сключа брак щастлив във този град,
а брак щастлив, туй значи брак богат!

ГРУМИО

Той, синьоре, ви каза съвсем ясно намеренията си: бройте
му повечко злато и можете да го ожените за една булка, колкото
шушулка: или за най-дъртата вещица, дете няма един зъб в устата си,
но пък има болести, колкото двайсет и пет стари кранти! За него, щом
звъни пара, работата е добра!

ХОРТЕНЗИО

Тогаз, Петручио, да ти разкажа
това, което на шега подхвърлих:
аз мога да те свържа със девица
богата, хубава, със ум развит
и имаща тоз само недостатък —
но който е достатъчен с остатък —
че остра е устата ѝ оттатък

търпимото и толкоз е проклета,
че и да бях дори съвсем пропаднал,
не бих я взел за цяла златна мина!

ПЕТРУЧИО

Мълчи! Така говориш ти, защото
не си узнал цената на златото!
Баща ѝ кой е, щом ми кажеш ти,
ще я поискам, даже да трещи
по-зле от гръмотевица наесен!

ХОРТЕНЗИО

Баща ѝ казва се Баптиста Минола,
човек възпитан и със чест позната;
а тя е Катерина и е минала
край възпитанието на бащата,
Това е най-зловредният език
на цяла Падуа!

ПЕТРУЧИО

Не я познавам,
макар че знам баща ѝ. Те със моя
навремето се знаеха добре.
Хортензио, не ще ме хване сън,
додето не я видя! Извинявай,
но чувствам — трябва да те изоставя,
освен ако ме придружиш до тях!

ГРУМИО

Моля ви, уважаеми, не го спирайте, щом го е прихванало!
Честна дума, ако тя го познаваше, както аз го познавам, щеше да ѝ
бъде ясно, че крясъците при него не минават. И двайсет пъти да му
каже „негодник“, „простак“ и така нататък, окото му няма да мигне.
Само да го закачи, той така ще откачи, че тя ще пририта от риториката
му, той ще я сравни със земята от сравнения! Щом го види, вашата
Катерина ще се изкатери като котка на дърво! Казвам ви, не го знаете!

ХОРТЕНЗИО

Петручио, почакай, идвам с теб!
Баптиста пази в своя дом под ключ
и моето съкровище безценно —
по-малката си дъщеричка Бианка.
Той крие я от мене и от всеки
поклонник неин и съперник мой.
Понеже мисли, че за Катерина
не ще намери мъж (и тук е прав
във връзка със проклетия й нрав),
решил е той изобщо да не пуска до
Бианка никого, додето първо
проклетата си Кет не задоми!

ГРУМИО

Да наречеш мома „проклета Кет“
е все едно да ѝ дариш букет!

ХОРТЕНЗИО

Тук ти, Петручио, ще ми послужиш —
във скромна роба и със изглед строг,
ще ме представиш ти за педагог
по музика пред стария Баптиста:
ще мога тъй под форма на уроци
до Бианка да добия траен достъп,
така че със обсаждане упорно
да завоювам нейното сърце.

ГРУМИО

Ей, и това ако не е живо мошеничество! Гледай ги ти
младите как се разбират, като е да метнат дъртите!

Влиза Гремьо заедно Лученцио, преоблечен като учител и с книги под мишница.

Господарю, я вижте! Кой са тези двама?

ХОРТЕНЗИО

По-тихо, Грумио! Това е моят
съперник в любовта!... Елате тук!

ГРУМИО

Чудесен момък! Само за любов!

Отдръпват се встрани.

ГРЕМИО

Прочетох списъка. Добре съставен.
Но нека ги подвържат по-изящно.
Да няма други — само за любов,
та туй, което с нея ще четете,
да бъде винаги на тази тема.
Разбирате ме, вярвам. Ще прибавя
и своята към бащината щедрост.
Да бъдат парфюмирани, защото
онази, на която те ще служат,
самата е ухание! С какво
ще почнете?

ЛУЧЕНЦИО

С каквото и да почна,
ще ѝ говоря все във ваша полза,
патроне мой, и по-красноречиво,
отколкото сам бихте ѝ говорил,
освен ако и вий сте също учен!

ГРЕМИО

О, таз наука колко е велика!

ГРУМИО

О, тоз глухар как плаче за ритника!

ПЕТРУЧИО

Мълчи, глупако!

ХОРТЕНЗИО

Грумио, мълчи!

Здравейте, синьор Гремио!

ГРЕМИО

Здравейте,

синьор Хортензио! Познайте де,
къде отивам? У синьор Баптиста.

Бях обещал учител да подиря
за хубавата Бианка и попаднах,
за щастие, на този момък, който
по подготовка и добри обноски
е много подходящ. Добре начетен
с поезия и други книги — всички
съвсем научни, вярвайте ми!

ХОРТЕНЗИО

Вярвам.

И мен един познат ми обеща
да ми посочи музикант, от който
уроци би могла да взима Бианка,
така че в дълг и аз не ще остана
пред мойта мила.

ГРЕМИО

Тя е моя мила.

Ще го докажа със дела пред всички!

ГРУМИО

И ако не с дела, поне с парички!

ХОРТЕНЗИО

Синьор, не му е времето да спорим
кой повече обичал. Имам вест,

еднакво радостна за вас и мене:
случайно срещнах този господин
и той ми заяви, че ако ние
предложим му условия изгодни,
готов е да ухажва Катерина
и да я вземе за жена, във случай
че му допадне зестрата!

ГРУМИО

Чудесно!

Но казахте ли му за нея всичко?

ПЕТРУЧИО

Да, бях предупреден, че е свадлива,
устата, злобна, опака и дива,
но щом е само туй, не е опасно.

ГРЕМИО

Така ли мислите? А откъде сте?

ПЕТРУЧИО

Веронец съм. Антонио, баща ми,
умря, но всичко негово е живо
и бъдеще открива ми щастливо!

ГРЕМИО

Щастливо бъдеще със Катерина?
Опитайте, дано ви провърви!
Но вярно ли е туй, че сте готов
наистина да тръгнете на лов
за тази дива котка?

ПЕТРУЧИО

То се знае!

ГРУМИО

И като нищо ще я омотае!

ПЕТРУЧИО

Нали дошъл съм тука с тази цел!
Нима си мислите, че малко глъчка
ще сплаши моя слух? Не съм ли чувал
как лъвовете в тъмното реват?
Не съм ли чувал бурята в морето
като глиган разпенен да бушува?
Не съм ли чувал грохот оръдеен
и тътнене на облачни гърла?
Не съм ли чувал пред голяма битка
звън, цвилене, тръби и барабани,
а после трясък, хрясък, вик и тропот,
че да се стресна от езиче женско,
което дважд по-слабо е по звук
от кестена, когато прави „пук“
на селското огнище! Фу! Плашете
децата с него!

ГРУМИО

Пука ни на нас!

ГРЕМИО

Синьор Хортензио, аз имам чувство,
че тоз приятел е дошъл навреме
за своето и нашето добро.

ХОРТЕНЗИО

Но ний ще трябва да поемем всички
разноски по ухажването.

ГРЕМИО

Плащам!
Дано се изхитри да я спечели!

ГРУМИО (*настрани*)

Кой, моят господар ли? Той рече ли!...

Влизат Транио, богато облечен, и Биондело.

ТРАНИО

Здравейте, благородни господа!
Ще ми посочите ли де живее
синьор Баптиста Минола?

БИОНДЕЛО

Кой? Оня
със двете дъщерички?

ТРАНИО

Точно той.

ГРЕМИО

А вий, синьор, за тях ли сте тъдява?

ТРАНИО

За тях, за него — вас какво ви става?

ПЕТРУЧИО

Но да не сте за опаката, че!...

ТРАНИО

Не съм по тях!... Да тръгваме, момче!

ЛУЧЕНЦИО (*настрани*)

Добро начало, Транио!

ХОРТЕНЗИО

Поспрете!

Тогаз сте за по-малката от двете?

ТРАНИО

И тъй да е, с какво ви туй засяга?

ГРЕМИО

Със нищо, щом се махнете веднага!

ТРАНИО

Таз улица свободна е поне!

ГРЕМИО

Но дъщерята на Баптиста — не!

ТРАНИО

Защо пък не, бих искал да узная?

ГРЕМИО

Добре тогаз! Причината е тая,
че тя избраница е на синьор...

ХОРТЕНЗИО

...Хортензио!

ГРЕМИО

...И Гремио!...

ТРАНИО

...Във спор
един със друг. По-кратко, господа!
Разсъдъкът ви нека заговори!
Баптиста Минола добре познава
баща ми като гражданин заможен,
така че и да беше Бианка двойно
по-хубава и искана от полк
поклонници, аз пак бих имал право
да съм сред тях. За дивната Елена^[29]
били са хиляди, защо за Бианка
да няма един повече? И даже
сам Парис между тях да се окаже,
Лученцио ще бъде тоз един!

ГРЕМИО

Ще ни наддума този господин!

ЛУЧЕНЦИО

Не бойте се, ще се задъха скоро!

ПЕТРУЧИО

Хортензио, напразно губим време!

ХОРТЕНЗИО

Един въпрос: а виждал ли сте
вие изобщо дъщерята на Баптиста?

ТРАНИО

Не съм, но чувал съм, че има две:
голямата — и злобна, и свадлива,
а малката — и скромна, и свенлива.

ПЕТРУЧИО

Голямата е моя! Там не бутай!

ГРЕМИО

Тя негова е. И живеем с вяра,
че тоз Херакъл^[30] ще надвие звяра!

ПЕТРУЧИО

Въпроса, господине, е в това, че
по-малката от двете дъщери —
която ви се нрави — е под ключ:
родителя и не допуска никой
да я ухажва и не се обвързва
със никого, голямата додето
не бъде задомена; чак тогава
ще пусне пилето на свобода!

ТРАНИО

Това е друг въпрос! Тогава — да!

Тогава вий сте просто благодетел
за всички тук, включително и мен!
С голямата успеете ли вие,
така че път за нас да се открие
към малката, то знайте: тоз, комуто
се падне тя, не ще е тъй безчувствен
с неблагодарност да ви заплати!

ХОРТЕНЗИО

Изящни думи за правдива мисъл!
Но тъй като със тях сте се записал
жених за Бианка, ще се отплатите
на господина като нас, понеже
и тримата еднакво сме му длъжни.

ТРАНИО

Не съм от стиснатите, господа,
и каня ви на пир във чест на Бианка!
От адвокатите да вземем пример:
в съдилището страшно да се бием —
в кръчмилицето сладко да си пием!

ГРУМИО и БИОНДЕЛО

Чудесно предложение! Съгласни!

ХОРТЕНЗИО

Добре! Ще бъде пиршество нечуто!
Петручио, вий мой сте *ben venuto*^[31]!

Излизат.

[25] „...Con tutto il core... ala nostra casa...” (*разв. итал.*) — „От все сърце ви поздравявам! Добре дошъл в дома ми, уважаеми синьор Петручио!“ ↑

[26] Флоренций — рицар-герой на средновековна повест, който, спасен от извънредно грозна жена, я взема за съпруга. ↑

[27] Сивила — нарицателно име за някои жени, на които древните римляни приписвали пророчески дарби. Най-прочута от тях била, според легендата, Кумейската Сивила (от гр. Куме в Ю. Италия), която доживяла до седемстотингодишна възраст. ↑

[28] Ксантипа — жена на гръцкия философ Сократ, прочута със своята свадливост. ↑

[29] Елена — съпруга на гръцкия цар Менелай, прочута с хубостта си. Тя била открадната от Парис, син на троянския цар Приам, което — според легендата — станало причина за избухването на Троянската война, възпята в „Илиадата“ на Омир. ↑

[30] Херакъл или Херкулес (*мит.*) — главен герой от гръцката митология, извършил 12 подвига като удушването на Немейския лъв, умъртвяването на Лернейската хидра, надвиването на Критския бик и т.н. ↑

[31] *Benvenuto* (*итал.*) — добре дошъл; в случая — поканен. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Падуа. В дома на Баптиста.

Влизат Катерина и Бианка.

БИАНКА

Вий себе си обиждате, сестрице,
с това, че ме превръщате в робиня!
А колкото за дрехите, самичка
пуснете ме — и ще ги съблека
до долната пола и ще ви слушам,
понеже сте по-възрастна от мен.

КАТЕРИНА

Кажи си: кой от твоите кандидати
ти най-харесва? Само без да лъжеш!

БИАНКА

Повярвайте, сестрице, ни един
от тези, които зная, в моите чувства
сред другите до днес не е изпъкнал!

КАТЕРИНА

Хортензио, нали? Признай, мръсницо!

БИАНКА

Не, честна дума! Ако ви харесва,
ще сторя всичко, той да стане ваш!

КАТЕРИНА

А, значи, лакома си за богатство —
на Гремيو си хвърлила око!

БИАНКА

Нима за него сте ми завидели?
Преструвате се. И сега разбирам,
че и гневът ви бил е на шега.
Пуснете ми ръцете, мила Кет!

КАТЕРИНА

Тогава са шега и тези пет!

Удря ѝ плесница. Влиза Баптиста.

БАПТИСТА

Какво е туй? Ти! Как си позволяваш?
Такава дързост!... Милинката, плаче!
Върви, върви си ший! Не стой със тази!...
Не те е срам, ах, дух на сатаната!
С какво те е обидила, горката,
та смееш да посягаш върху нея?

КАТЕРИНА

С мълчанието си! Ще я науча!...

Нахвърля се върху Бианка.

БАПТИСТА

Какво? Дори пред мене! Бианка, влез си!

Бианка излиза.

КАТЕРИНА

А аз да си стоя, така ли? Виждам —
тя всичко е за вас, а аз ще трябва
на сватбата и да танцувам боса
и в пъкъла със старите моми
маймуни да развеждам^[32]! Щом е тъй,

ще ида да ридая в своята стая
и тайно за отплата да мечтая!

Излиза.

БАПТИСТА

Кой друг баща е бил така нещастен!...
Но някой иде!

Влизат: Гремио, съпроводен от облекения като литератор Лученцио; Петручио, придружаван от Хортензио, в дрехи на учител по музика; и Транио, следван от Биондело, който носи лютня и книги.

ГРЕМИО

Добро утро, съседе Баптиста!

БАПТИСТА

Добро утро, съседе Гремио! Бог да ви дава здраве, господа!

ПЕТРУЧИО

И вам, синьор! Нали сте вий бащата
на нежната и мила Катерина?

БАПТИСТА

Аз имам дъщеря с такова име.

ГРЕМИО

Не тъй направо! По-изотдалече!

ПЕТРУЧИО

Не ми досаждайте! Мълчете, моля!...
Дворянин от Верона съм, синьоре.
Дочул за хубостта на дъщеря ви,
за нейната приветлива свенливост,
обноски ласкави и кротък говор,
пристигам тука, гост нетърпелив,

за да се уверя със тез очи
в онуй, което толкоз често чувам;
и като входна плата бих желал
да ви услужа с този свой служител,

Представя Хортензио.

голям математик и музикант,
способен да издигне дъщеря ви
до съвършенство в тези две изкуства,
които, знам, и тъй не са й чужди.
Той Личио се казва и е родом от
Мантуа. Недейте го отблъсва!

БАПТИСТА

Добре дошли сте вий и той край вас!
Но малко се боя, че Катерина
не ще ви влезе в работа, синьор.

ПЕТРУЧИО

Ще влезе. Но, изглежда, вий не щете
да се простите още с дъщеря си
или не ви допада моя вид.

БАПТИСТА

Превратно ме разбрахте. Но кажете,
отде сте вий и как да ви наричам?

ПЕТРУЧИО

Наричам се Петручио. Баща ми
е знатният Антонио, когото
в Италия познава, вярвам, всеки.

БАПТИСТА

Аз също. И приветствувам сина му.

ГРЕМИО

Синьоре, ще прощавате, но нека
и ние, другите, да кажем нещо!
Дръпнете се! Ужасно сте припрян!

ПЕТРУЧИО

Простете, синьор Гремио, избързах;
но днеска „кой превари — той товари“.

ГРЕМИО

Бе за товаренето, то така е,
но някой после може да се кае!...

Драги съседе, един учител като този е дар, който заслужава
признателност, и понеже винаги сте били към мене по-благосклонен,
отколкото към когото и да било, не е редно да остана назад в
любезността. Затова и аз ви доведох един млад учен,

Представя Лученцио.

който се е образовал дълги години в Реймс и е толкоз вещ в
гръцкия, латинския и останалите езици, колкото другият е в музиката и
математиката. Името му е Камбио^[33]. Приемете, моля ви, услугите му!

БАПТИСТА

С хиляди благодарности, синьор Гремио! Добре дошел,
драги Камбио!

Към Транио.

Господинът, изглежда, не е тукашен. Ще си позволя
дързостта, уважаеми, да ви запитам за целта на вашето посещение.

ТРАНИО

Синьоре, дързостта е само моя,
понеже, чужденец във този град,
решавам се да искам дъщеря ви,

красивата и непорочна Бианка.
Аз знам, че сте решил да я дадете
чак след като омъжите сестра й,
но и молбата ми е само тази:
когато разузнаете рода ми,
и мене да допуснете наравно
с останалите нейни кандидати.
За дъщерите ви донесох само
тоз скромнен музикален инструмент
и тези книги — дребен дар, но който,
приемете ли го, ще стане ценен.

БАПТИСТА (*прелиства книгите*)

Лученцио е името ви, значи;
а откъде сте, мога ли да зная?

ТРАНИО

От Пиза. На Винченцио съм син.

БАПТИСТА

Познат пизанец — чувал съм за него.
Добре дошъл в дома ми, господине!...

Към учителите.

Вземете, ти — таз лютня!... Ти — тез книги!

Дава на Хортензио лютнята, а на Лученцио — книгите. Повиква Слуга.

При ученичките им заведи ги
и представи им ги! Кажи на двете
любезно да се отнесат към тях!

Хортензио и Лученцио, последвани от Биондело, излизат със Слугата.

А ний в градината да се разходим
и после на вечеря, господа!
Повярвайте ми, всички сте ми драги
и нека всеки тук се чувства свой!

ПЕТРУЧИО

Синьор Баптиста, сделките ми пречат
надълго да ухажвам дъщеря ви.
Щом знаете баща ми, вам познат е
тоз, който, средствата му наследил,
не ги е пропилял, а умножил;
затуй кажете: ако тя ме иска,
какво ще й дадете вие в зестра?

БАПТИСТА

Едната половина от земите,
които притежавам, след смъртта ми;
и двайсет хиляди във брой веднага.

ПЕТРУЧИО

Срещу това пък аз ще й оставя —
при случая, че тя ме надживее —
имота си в земи или аренди.
И за да спазим всичко туй, предлагам
да сключим договора отсега.

БАПТИСТА

Със нея първо се договорете.
Най-важното е тя да ви обикне!

ПЕТРУЧИО

Това да е! Вий имайте предвид:
тя горда е, но аз съм упорит,
а два бучащи огъня изяждат
набързо туй, което ги подхранва.
При туй, с ветреца пламъчето расне,
но духне ли ги вихър, мигом гасне

и тя ще се превие изведнъж,
защото аз ухажвам като мъж!

БАПТИСТА

Добра сполука в трудната игра,
ала за остри думи се гответе!

ПЕТРУЧИО

За тях ще съм гранитна канара,
напразно блъскана от ветровете!

Влиза отново Хортензио с пукната глава.

БАПТИСТА

Защо си блед? Какво ти има, драги?

ХОРТЕНЗИО

Ако съм блед, навярно е от страх!

БАПТИСТА

Не става ли от нея музикантка?

ХОРТЕНЗИО

Изглежда, по я бива за войник.
За лютни твърде люта е! Изобщо
показва неочаквано упорство!

БАПТИСТА

И ти не съумя да го пречупиш?

ХОРТЕНЗИО

Не, тя пречупи лютнята у мен!
На „пицикато“ почнах да я уча
и пръстите и рекох да наместя,
а тя със бяс на дявол, като викна:
„Ще видиш ти какво е пицикато,

като ти пицна тиквата!“ — и в миг
такъв страхотен удар ми нанесе
със лютнята, че тя ми се нахлузи
на шията и аз стоях така
във тази смешна дъсчена яка
като престъпник на позорен стълб,
докато тя наричаше ме коцкар,
глупец, дрънкач и с разни други думи
като че ли заучени подред!

ПЕТРУЧИО

Ха! Виж го ти женчето му с женче!
Ужасно ми харесва! Просто жаждам
да си побъбря мъничко със нея!

БАПТИСТА (към Хортензио)

Върви след мене и не се отчайвай!
С по-малката урока продължи —
тя кротка е и склонна към наука.
Синьор Петручио, елате с нас!
Или да ви изпратя долу Кет?

ПЕТРУЧИО

Да, по-добре. Ще я почакам тук.

Баптиста, Гремио, Транио и Хортензио излизат.

И щом пристигне, хвърлям се в атака!
Ако крещи, с възторг ще я похваля,
че има глас като на горски славей;
ако мълчи, ще кажа, че обичам
такива като нея сладкодумни;
ако ме пъди, ще изкажа радост
от туй, че настоява да остана;
ако отблъсне ме, ще я запитам
кога би искала да се венчаем.

Но ето я! Петручио, кураж!

Влиза Катерина.

Добрутро, Кет! Чух тъй да те наричат.

КАТЕРИНА

Макар не глух, вий май сте твърд на слух.
Наричат ме, синьоре, Катерина!

ПЕТРУЧИО

Пък аз съм чувал да ти викат Кет:
„Добрата Кет“ или пък „Злата Кет“
(във смисъл „златна“) ... Слушай, мила Кет,
вълшебна Кет, Кет — полски мой букет,
Кет — скъпо вино за голям банкет,
Кет, сладичка, Кет — мъничък пакет
със лакомства, невероятна Кет,
когато чух как вред ти пеят слава,
възнасят чара ти и хвалят нрава,
почувствах сила властна как ме тласна
да искам твоята ръка прекрасна и
дойдох, движен...

КАТЕРИНА

Движен? Значи, вие
сте подвижност? Е, който ви е движил,
добре ще е оттук да ви отдвижи
като ненужна маса или стол!

ПЕТРУЧИО

Аз стол? Тогава сядай върху мен!

КАТЕРИНА

Магаретата без товар не могат!

ПЕТРУЧИО

Но и жените също се товарят!

КАТЕРИНА

Е, да! Но не със чудо като вас!

ПЕТРУЧИО

Недей се плаши, аз ще те щадя —
каквато си ми крехкичка и лека...

КАТЕРИНА

Вие леките дирете си ги вън —
аз имам своя тежест!

ПЕТРУЧИО

Тежест? Дрън!

КАТЕРИНА

Не дрън, а трън, и който зле дере!

ПЕТРУЧИО

Не, както почнахме, не е добре —
ти, Кет, ме срещаш зла като оса!

КАТЕРИНА

Тогаз пазете се от мойто жило!

ПЕТРУЧИО

То за ръка на мъж е затъжило!

КАТЕРИНА

Такъв глупак ще знае де е то!

ПЕТРУЧИО

То винаги е до онуй место!

КАТЕРИНА

Мръсник! Езика ви е все във него!

ПЕТРУЧИО

Кой? Моя там? Какво говориш, Кет!

КАТЕРИНА

Селяшки смешки не обичам! Сбогом!

ПЕТРУЧИО

Постой! Защо селяшки? Аз съм рицар!

КАТЕРИНА

Сега ще проверим това!

Удря му плесница.

ПЕТРУЧИО

Ей, чувай,
ще те опухам здравата, кълна се
във герба си!

КАТЕРИНА

И сбогом герб тогава!
Чудесен рицар, който бие дами!

ПЕТРУЧИО

Я, тя и със хералдики придига!
Пусни ме в родословната си книга!

КАТЕРИНА

Какъв е вашият фамилен знак?
Не се съмнявам: шутовски калпак!

ПЕТРУЧИО

Кал пак по мен? И как се мръщи само!

КАТЕРИНА

От скомина. Щом киселица видя...

ПЕТРУЧИО

Къде я виждаш?

КАТЕРИНА

Ето я отсреща!

ПЕТРУЧИО

Аз — киселица?

КАТЕРИНА

Млад, пък се досеща!

ПЕТРУЧИО

Да, може би за теб съм малко млад!

КАТЕРИНА

Но доста сбръчкан!

ПЕТРУЧИО

От живот богат!

КАТЕРИНА

Живейте си тогава все така!

ПЕТРУЧИО

Я остани, да си дадем ръка!

КАТЕРИНА

Пуснете ме! Щом само ви ядосвам!

ПЕТРУЧИО

Кой? Ти ядосваш? Ти си тъй вежлива!
Описваха те мрачна, заядлива —
каква измислица, каква лъжа!

Напротив, аз намирам те приятна:
немногословна, да, но деликатна
и мила като цветенце през май!
Не бърчиш вежди и не хапеш устни,
не пускаш с този чуден поглед свитки
тъй, както правят някои сърдитки,
не си във разговора своенравна,
а просто галиш своя събеседник
със думи меки като кадифе!
И кой ми каза, че била си куца?
Клеветници! Като лескова пръчка
е стройна Кет! Ех, тъмна като лешник
но сладка като неговата ядка!
Я, направи две крачки! Не, не куцаш!

КАТЕРИНА

Командвай на слугите си, глупако!

ПЕТРУЧИО

Богинята по горската поляна
не припка като тебе леконога.
О, Кет, от днеска ти бъди Диана^[34],
но без да бъдеш като нея строга!

КАТЕРИНА

Отде сте взели тези завъртулки!

ПЕТРУЧИО

Импровизирам ги. Сами ми идат.

КАТЕРИНА

Пъдете ги тогава!

ПЕТРУЧИО

А защо?

КАТЕРИНА

Защото са им хладнички словата!

ПЕТРУЧИО

Че хайде да ги сгреем във кревата!...
Не, чувай, Кет, наместо да се дърлим,
направо да пристъпим към въпроса:
баща ти е съгласен да те взема,
със зестрата е уточнено всичко,
така че и да риташ, пак ще станеш
на своя мил Петручио жена,
а той е мъж като за тебе точно,
и в слънцето, заклева се, което
за него образа ти видим прави —
и тъй, че да не може го забрави! —
че той роден е да те укроти
така умело, че да станеш ти
от Кет, свирепа като дива котка,
на Кет, като домашна котка кротка,
която край стопанина добър
увърта се със ласкаво мър-мър...
Баща ти! По-приятелски се дръж!
Решил съм го и ще ти стана мъж!

Влизат отново Баптиста, Гремио и Транио.

БАПТИСТА

Е, как върви? Успяхте ли, синьор?

ПЕТРУЧИО

Разбира се! Как няма да успея!
Какво ще прави, щом съм аз пред нея!

БАПТИСТА

Отлично. Но защо си мрачна, дъще?

КАТЕРИНА

И „дъще“ ме наричате! Навярно
водим от бащинска любов към мен,
изпращате ми този феномен
от лудост, безочливост и нахалство,
простак, безсрамник, който с ругатни
изглежда, мисли, че ще ме плени!

ПЕТРУЧИО

Недейте ѝ се сърди, драги татко!
Създалото се мнение за нея
оказа се от край до край невярно.
Тя само се преструва на свадлива,
но е смирена като гълъбица
и безметежна като ранна утрин;
по кротост тя прилича на Гризелда^[35],
а на Лукреция^[36] — по добродетел!
Накратко: ние с нея сме готови
да се венчаем още таз неделя.

КАТЕРИНА

Но първо в събота да те обесят!

ГРЕМИО

Петручио, каква излиза тя?

ТРАНИО

Голям успех! Добре я наредихте!

ПЕТРУЧИО

Спокойно, господа! Нали ви стига
да сме съгласни ние с Катерина?
Със нея насаме се спогодихме
пред чужди да си бъде вироглава,
но вий дори си нямате представа
как тя ме люби! Просто комарджийка!
Във мен се пристрасти като в хазарт
и с ласки почна тъй да ми дублира

и да ме бие с козове — целувки,
че ме спечели целия за миг!
Новаци сте! Не сте разбрали вие,
че всеки мъж могъл би да надвие
и най-неукротимата змеица,
ако останат насаме двоица!
Сега ми дай ръка за сбогом, Кет!
Отивам във Венеция, да взема
за тебе дрехи, було, диадема.
Вий, татко, пригответе пир голям —
представям си как Кет ще блесне там!

БАПТИСТА

Какво да кажа? Дайте си ръцете!
Петручио, да те опази бог!

ГРЕМИО и ТРАНИО

Амин! Свидетели ще бъдем ние!

ПЕТРУЧИО

Синьори, татко, скъпа моя, сбогом!
От мене дрехи, пръстени, дрънкулки,
а пък от вас гощавка и постеля.
Една целувка, Кет, и до неделя!

Той и Катерина излизат в различни страни.

ГРЕМИО

Наистина светкавичен годеж!

БАПТИСТА

Да, чувствам се търговец, твърде смело
заложил всичко в безнадеждно дело!

ТРАНИО

Но стоката ви също не е стока —

във склада би мухлясала, а тъй
ще донесе провал или печалба.

БАПТИСТА

Дано спечелят двама мир във брака!

ГРЕМИО

Мирът ще бъде труден с тая сврака!
Но да оставим туй! Синьор Баптиста,
на малката ви дъщеря е ред —
аз пръв жених съм и при туй съсед!

ТРАНИО

Но аз обичам я с такава обич,
каквато втора на земята няма!

ГРЕМИО

Хлапако, моята е по-голяма!

ТРАНИО

Но малко студенее, дядко стари!

ГРЕМИО

А твойта, сополанко, много пари!
Жените дирят в старостта опора!

ТРАНИО

Но все във младичкото им е взора!

БАПТИСТА

Спокойствие! Намислих, господа,
с наддаване да разреши въпроса:
ще вземе дъщеря ми, който впише
на нейно име повече имот.
Вий, Гремио, какво й бихте дали?

ГРЕМИО

Дома си със покъщнината в него:
безброй съдини, сребърни и златни,
блюда изящни, във които тя
чаровните си пръстчета да мие,
килими финикийски за стените,
седефни ракли, пълни със жълтици,
и тежки кипарисови сандъци,
натъпкани с покривки от Арас^[37];
везма, завеси, дрехи, балдахини,
надиплени одежди, кат връз кат,
от тънък лен и тежкоткан брокат,
възглавки турски, низани със бисер,
олово, мед и прибори безчет;
и към това в стопанството на село
сто млечни крави, сто и двајсет вола
и друг добитък все в такава мярка.
Прехвърлил съм годинките и туй
ще бъде всичко нейно след смъртта ми
ако е само моя дотогаз!

ТРАНИО

Туй „само“ е добро! Но чуйте мене:
наследник съм единствен на баща си
и ако взема Бианка за съпруга,
три къщи в Пиза ще ѝ обеща
и всяка по размери като тая,
която господинът ви предложи;
към тях две хиляди дуката^[38] доход
от плодна почва... Е, какво, синьоре,
ощипа ли ви тази дребна цифра?

ГРЕМИО

Да, моите земи не раждат толкоз,
но затова от мене във прибавка
ще има Бианка цял търговски кораб
на котва във Марсилия... Синьоре,
приседна ли ви моя галеон^[39]?

ТРАНИО

Не се страхувайте! Баща ми има
три тежки галеона, две гемии,
дузина лодки. Всичко ще е нейно!
И ще дублирам всяка ваша миза!

ГРЕМИО

Уви, не мога вече да залагам.
Каквото имах, дадох. Ако щете,
със него приежете ме, Баптиста!

ТРАНИО

А, тъй не може! Значи, аз печеля!
Съседът ви е длъжен да отстъпи!

БАПТИСТА

В наддаването вие победихте
и аз ви давам Бианка за жена,
баща ви само нека се подпише
под туй, което обещахте тука;
защото, ако той ви надживее,
вдовицата ви вятър ще я вее!

ТРАНИО

Нима е нужно? Той е стар, аз — млад!

ГРЕМИО

А младите по вашему не мрат ли?

БАПТИСТА

Тъй, значи, господа. Решил съм твърдо:
в неделя ще венчаем Катерина,
а пък на следната неделя Бианка
за вас ще се омъжи, щом баща ви
подпише уговореното тук;
без подписа му Гремиио я взима.

Благодаря на двама ви и сбогом!

Излиза.

ГРЕМИО

Довиждане, любезни!... Вече никак
не ме е страх, картоиграчо млад!
Баща ти не е луд да ти даде
имота си, та после да яде
трохите ти! Една лисица стара
не е тъй лесно в клопка да се вкара!

Излиза.

ТРАНИО

Но аз ще смъкна дъртата ти кожа:
на празна карта смело ще заложа,
като измисля в тази пантомима,
женихът мним и мним баща да има!
Доскоро по рецептата позната
родителите правеха децата —
сега, ако премине всичко гладко,
едно синче ще си направи татко!

Излиза.

[32] „...маймуни да развеждам...“ — според старата английска поговорка неомъжените жени били осъдени да отглеждат в ада маймуни. ↑

[33] Камбио — име със смислово съдържание: от италианското *cambiare* — променям, преобразявам. ↑

[34] Диана (*мит.*) — римска богиня на лова, покровителка на девствениците; често отъждествявана с луната. ↑

[35] Гризелда — героиня от средновековен роман, образец на кротост и смирение. ↑

[36] Лукреция — древна римлянка, която, обезчестена от сина на цар Тарквиний, се самоубила пред очите на близките си, като ги заклела да отмъстят за позора ѝ. ↑

[37] Арас — град във Франция, известен със своите тъкани и гоблени. ↑

[38] Дукат — венецианска златна монета от XIII в., разпространила се по-късно из цяла Европа. ↑

[39] Галеони — вид тежки товарни платноходни кораби, които пренасяли руда от „Западните Индии“ към Испания. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Падуа. В дома на Баптиста.

Влизат Лученцио, Хортензио и Бианка.

ЛУЧЕНЦИО

Свирачо, потърпете още малко!
Или ви мина славната цицина,
която посади ви Катерина?

ХОРТЕНЗИО

Не е, зубрачо, ала тази дама
царица е на звуците небесни
и затова предимството е мое:
щом посветим на музиката час,
останалият нека е за вас.

ЛУЧЕНЦИО

Пререждащо магаре, неразбрало,
че музиката служи поначало
да освежава мозъка човешки
след книгите и умствения труд!
На философията път стори
и щом дадем си отдих, посвири!

ХОРТЕНЗИО

Ей, буквоеде! Няма да обиждаш!

БИАНКА

И двама вий обиждате ме с тези
ненужни ваши спорове за нещо,
зависещо единствено от мен!
Не съм дете, което плашат с пръчка —
ще казвам аз кога какво ще уча.

И за начало започнете вие,
а вий свирете, докато четем!
Ще свършим ний с латинския, додето
настроите вий лютнята си. Хайде!

ХОРТЕНЗИО

Но ще престанете ли, щом готов съм?

Оттегля се встрани.

ЛУЧЕНЦИО

Ами! Но вий настройвайте си там!

БИАНКА

Де бяхме спрели?

ЛУЧЕНЦИО

Ето тук, мадам:

„Hic ibat Simois; hic est Sigeia tellus; hic steterat Priami regia
celsa senis.“^[40]

БИАНКА

Превеждайте!

ЛУЧЕНЦИО

„Hic ibat“ — както ви казах... „Simois“ — аз съм
Лученцио... „hic est“ — син на Винченцио от Пиза... „Sigeia tellus“ —
преоблечен, за да спечеля любовта ви... „hic steterat“ — а другият
Лученцио, който ви ухажва... „Priami“ — е моят слуга Транио...
„regia“ — взел името ми... „celsa senis“ — за да метнем оня дърт
палячо!

ХОРТЕНЗИО (*излиза напред*)

Готова ми е лютнята, мадам.

БИАНКА
Да чуем!

Хортензио свири.

Фу! Височините дразнят!

ЛУЧЕНЦИО
Плюни й в дупката и пак настройвай!

БИАНКА
Сега нека опитам да преведа аз: „Hic ibat Simois“ — не ви познавам... „hic est Sigeia tellus“ — и не ви вярвам... „hic steterat Priami“ — пазете се да не ни чуе... „regia“ — не се надявайте много... „celsa senis“ — но и не се отчайвайте!

ХОРТЕНЗИО
Мадам, готов съм.

Свири.

ЛУЧЕНЦИО
Ниските фалшивят!

ХОРТЕНЗИО (*настрани*)
Ти, низък господинчо, май фалшивиш!
Я гледай го ти, книжния му плъх,
увърта се край моята любима!
Но аз те дебна, даскалче нахално!

БИАНКА
Ту вярвам ви, ту не...

ЛУЧЕНЦИО
Но точно тъй е!...
Под „Еакид“ разбира се Аякс^[41].

Туй име означава „внук Еаков“...

БИАНКА

Нали сте ми учител, ще ви вярвам,
макар и да не съм се убедила.
Но стига толкоз!... Лучио, ваш ред е!
И моля двама ви, не се сърдете,
задето пошегувах се със вас!

ХОРТЕНЗИО (*към Лученцио*)

А вие оставете ни самички —
терцет не се предвижда в този урок.

ЛУЧЕНЦИО

Брей, много ти се иска! Тук ще чакам...

Настрани.

...и ще внимавам. Ако се не лъжа,
тоз музикант започва да се влюбва!

ХОРТЕНЗИО

Госпожице, преди да ви покажа
боравенето с този инструмент,
ще трябва гамата да усвоите
по моя начин, много по-понятен,
по-правилен, по-точен, по-приятен
от който да е друг, познат до днес.
Четете, тя изложена е тука.

БИАНКА

Но гамите отдавна аз ги зная!

ХОРТЕНЗИО

Не вярвам да познавате и тая!

БИАНКА (*чете*)

„До — аз съм нежна гама с нов солфеж.
Ре — Бианка, с мен Хортензио те вика.
Ми — мила, ах дано да разбереш,
фа — колко мъка в нотите ми блика!
Сол, ла — такава обич се не крий!
Си, до — спаси го или го убий!“
Това ли е прочутата ви гама?
Не ми харесва. Аз не съм от тези,
които жертват правилата стари
във гонене на всяка нова мода!

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

Госпожице, баща ви нареди
да се погрижите веднага лично
за стаята на вашата сестра.
Вий знаете, че тя се жени утре.

БИАНКА

Простете, господа, но нямам време.

Излиза със Слугата.

ЛУЧЕНЦИО

Аз нямам пък причина да оставам.

ХОРТЕНЗИО

А аз причина имам да внимавам
в постъпките на този латинист.
Не знам защо, не ми се вижда чист!
Но ако Бианка има нрав такъв,
че да полита подир всяка стръв,
Хортензио назад не ще остане,
и друга соколица ще си хване!

[40] „Nis ibat Simois... senis“ (лат.) — цитат от „Хероидите“ на Овидий: „Тук течеше Симоис, тук беше Сигейската земя, тук се издигаше гордата крепост на стария Приам.“ ↑

[41] Аякс — гръцки герой от Троянската война, потомък на Агинския цар Еак. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Падуа. Пред дома на Баптиста.

Влизат Баптиста, Транио, Катерина, Бианка, Лученцио и Слуги.

БАПТИСТА

Синьор Лученцио, за днеска беше
решена сватбата на Катерина,
а от другаря ви ни кост, ни вест!
Това е отвратителна измама —
свещеник, булка, гости — всички чакат
и само младоженецът отсъства!
Лученцио, какъв позор за нас!

КАТЕРИНА

Позорът е за мен! Макар че вие
насила ме накарахте да дам
ръката си на тоз надут безумец,
припрян в годежа, муден за венчило!
Аз казах ви, че луд е и че крие
под прямото държане подли мисли
и че за славата на шегобиец
готов е сто девойки да ухажда,
да се годява, сватби да насрочва,
без даже и да мисли да се жени!
Сега цял свят ще казва зад гърба ми:
„Това е Катерина, дето чака
Петручио да дойде да я вземе!“

ТРАНИО

Не, Катерина, не, синьор Баптиста,
не вярвам, че Петручио ви мами.
Какво го е забавило, не зная,
но затова пък знам самия него —

макар и груб, той инак е разумен;
макар и буен, по душа е честен!

КАТЕРИНА

О, да не бях му виждала очите!

Излиза в сълзи, следвана от Бианка и други.

БАПТИСТА

Плачи, дете, не те коря за туй —
тоз срам не би понесла и светица,
та камо ли девица с твоя нрав!

Влиза Биондело.

БИОНДЕЛО

Новости, господарю! Ще ви кажа новости, каквито не сте
чували и няма да чуете!

БАПТИСТА

Как няма да ги чуем, щом ще ни ги кажеш! Кой ги знае
какви новости са!

БИОНДЕЛО

А не е ли новост пристигането на синьор Петручио?

БАПТИСТА

Как? Пристигнал ли е?

БИОНДЕЛО

А, не е, господарю!

БАПТИСТА

Е тогава какво?

БИОНДЕЛО

Пристига, господарю.

БАПТИСТА

А! Е кога ще бъде тук?

БИОНДЕЛО

Когато застане на моето място и вие го видите, както виждате мене.

ТРАНИО

Май наистина няма да я чуем новината ти!

БИОНДЕЛО

Напротив! Видях синьор Петручио да пристига с нова шапка и вехти дрехи, три пъти обръщани, с обувки, в които някои вече са си държали лоените угарки, едната с тока, другата с връзка. Окачил е на бедрото си ръждясала шпага, задигната кой знае от коя общинска оръжейна, с пукната ръкохватка и цъфнала ножница. А само да видите коня му! Куца с единия заден крак, а седлото му — проядено от молците, и с две стремена, без никакво родство помежду им. Това е един кон шугав, келяв, крастав и толкова болен от шап, че шапка да му свалиш, дето още не е хвърлил петалата! А освен това има скрофули по шията и скрупули по стръмното. Той е болен от лоша бучка, страда от синя пъпка, мъчен е от заушки, недолекуван от жълтеница, да не говорим за кърлежите, с които е подплатен, и за глистите, с които е натъпкан! Вярно е също, че задницата му е увиснала, но затова пък е хлътнал в гърба и преплита предни крака. Юздечката му има само един повод, а понеже сам той с повод и без повод се препъва, челният му ремък тъй често се е късал от дърпане назад, че сега е само възли. Но ако е въпрос, и коланът на седлото му е шест пъти кърпен, а подопашникът му е дамски, от велур, украсен с пиринчени гвоздейчета, изящно изписващи инициалите на дамата.

БАПТИСТА

Сам ли е?

БИОНДЕЛО

С един прислужник, господарю, и той като коня! На единия му крак лепен чорап, на другия — шаечен; обаче и двата пристегнати с шарени парцали. А на дрипавата си шапка вместо перо забол цяла фантазия от финтифлюшки. Истинско плашило ви казвам — ни слуга, ни лакей — жив таласъм!

ТРАНИО

Прихванало го е, макар че той
изобщо се обличаше нехайно.

БАПТИСТА

Да е облечен, както ще, щом иде!...

БИОНДЕЛО

Но той не иде, господарю.

БАПТИСТА

Как не иде? Нали каза, идел?

БИОНДЕЛО

Кой? Синьор Петручио?

БАПТИСТА

Той я! Нали каза, че идел!

БИОНДЕЛО

Не, конят му иде, той си седи на седлото.

БАПТИСТА

А според тебе кон и конник не са ли едно?

БИОНДЕЛО

Не, разбира се!

Пее.

„Конник яха коня свой.
Казвай: колко са на брой?
Брей, че гатанка голяма:
ни един е, ни са двама!“

Влизат Петручио и Грумио.

ПЕТРУЧИО

Хей, кой е вкъщи? Хората къде са?

БАПТИСТА

Добре дошли, синьор!

ПЕТРУЧИО

Напротив, зле!

БАПТИСТА

Със здравето?

ТРАНИО

По-скоро с облеклото!

ПЕТРУЧИО

Поех така, за да не се забавя.
Къде е Кет? Невестата ми де е?...
Какво ви става, татенце?... И вие
защо стоите, сякаш сте видели
знак свръхестествен, чудо непонятно,
комета, прекосила небосвода?

БАПТИСТА

Вий идете на сватба, господине.
Забавянето ваше ни уплаши,
но дрехите ви ни смущават двойно —
сменете ги със нещо по-достойно,
което няма да петни ни вас,

ни радостта на сватбения час!

ТРАНИО

И ни кажете, по каква причина
измъчихте невестата да чака
и идете в този вид неузнаваем?

ПЕТРУЧИО

На мен, да ви разказвам, ще е скучно,
а пък на вас, да слушате — досадно.
Нали на думата си удържах,
ще ми простите пропуските дребни,
когато после всичко стане ясно!
Но де е Кет? Изтича утринта!
Отдавна трябваше да сме във черква!

ТРАНИО

В тези дрипи тя не бива да ви вижда.
Елате да ви дам от моите дрехи!

ПЕТРУЧИО

Какво им е! Ще ида тъй при нея!

БАПТИСТА

Но не и в черква, ще ми се да вярвам!

ПЕТРУЧИО

Защо пък не? И там ще ида тъй!
Тя взема мен за мъж, не моите дрехи!
Да мога — както тях — да сменям туй,
което тя във мен ще изхабява,
добре ще е за нея, дважд за мене!
Но що за луд съм, време тук да губя,
когато булката ме чака горе
да запечатам своята държава
с целувката, която заслужава!

Излиза, следван от Грумио.

ТРАНИО

С тоз луд костюм той нещо е намислил
но все пак трябва да го убедим
да сложи друг за черквата поне!

БАПТИСТА

Ще ида там да видя какво става.

Излиза заедно с Гремио и Слугите.

ТРАНИО

Все пак не стига тя да обещае,
потребно е да каже „да“ баща й,
а затова пък трябва, господарю,
да изнамерим, както вече казвах,
един човек, какъвто и да е,
когото на старика да представим
като синьор Винченцио от Пиза
и който подпис да даде дори за
двукратно по-солиден капитал
от този, който аз съм обещал.
Това щом стане, няма да се плаша:
съвсем законно Бианка ще е ваша!

ЛУЧЕНЦИО

Ако не беше само музиканта,
да следва милата ми по петите,
ний двама бихме се венчали скришно,
а после нека всички викат „Не!“,
пак моето не могат ми отне!

ТРАНИО

И туй ще стане, само че по-сетне;
полека-лека Транио ще метне

и таткото на хубавата птичка,
и стареца със сивата брадичка,
и музиканта с козия му глас —
и всичко туй единствено за вас!

Влиза Гремио.

Избягал сте от черквата, синьоре?

ГРЕМИО

И тъй охотно, както май не помня
и от училището да съм бягал!

ТРАНИО

А Кет и нейния съпруг къде са?

ГРЕМИО

Съпруг? Това наричате „съпруг“?
„Свръхгруб“ бих казал аз! Макар че друг
не би излязъл наглава със нея!

ТРАНИО

По-груб от Кет? Това не е възможно!

ГРЕМИО

О, той е дявол, дявол, сатана!

ТРАНИО

А тя е дявол, дявол и жена!

ГРЕМИО

Тя гълъбче е, агънце пред него!
Представяте ли си, синьор, когато
свещеникът запита го дали
желае да я има за съпруга,
той тъй му ревна: „Дявол взел го, да!“,

че божият служител изтърва
евангелието, а щом приклепна
да го повдигне, оня с клетви върли
един такъв ритник отзад му хвърли,
че ний стояхме неми от уплаха,
додето поп и требници летяха,
а той гърмеше: „Друг път ще се пази
под фустите на булките да лази!“

ТРАНИО

А Катерина?

ГРЕМИО

Тя примря съвсем,
защото младоженецът крещеше,
като че ли отеца бе измамник,
а след като претупаха обреда,
извика: „Ха, наздраве!“, сякаш беше
с матроси на гуляй след лоша буря;
гаврътна чашата и по клисаря
захвърли хлебчето, пропито с вино^[42],
затуй, защото му била брадата
тъй хилава, че просела за хляб;
а после, като сграби Катерина,
така по устните я млясна звънко,
че мрамора на черквата отекна!
Излязох си смутен, опозорен;
останалите идат подир мен.
Не, не, такава сватба пръв път виждам!
Ха, ей ги! Чуйте! Музиката иде!

Музика.

Влизат Петручио, Катерина, Бианка, Баптиста, Хортензио, Грумио и Гости.

ПЕТРУЧИО

Приятели, благодаря за всичко:

венчален пир приготвили сте, зная,
и редно би било да бъда с вас.
Уви, не мога! Другаде зает съм
и трябва двама да ви кажем сбогом.

БАПТИСТА

Как? Смятате да тръгнете таз вечер?

ПЕТРУЧИО

Дори преди това. По светло още.
Но ако знаете защо тъй бързам,
ще викате „Върви!“ наместо „Стой!“...
Благодаря на всички тук, почели
обрета, с който себе си отдадох
на таз душа добра и търпелива.
Хапнете си със моя тъст и пийте
за здравето на неговия зет!

ТРАНИО

Не, останете, много ви се моля!

ПЕТРУЧИО

Не мога, казах!

ГРЕМИО

Аз ви моля също!

ПЕТРУЧИО

Не мога, не!

КАТЕРИНА

Тогаз и аз ви моля!

ПЕТРУЧИО

Виж, туй ме радва!

КАТЕРИНА

Ще останем, значи?

ПЕТРУЧИО

Не, радва ме, че молиш ми се, мила,
а за оставане не става дума!

КАТЕРИНА

Заради мене!...

ПЕТРУЧИО

Грумио, конете!

ГРУМИО

Готови са!

КАТЕРИНА

Добре тогаз! Вървете,
но аз не тръгвам нито днес, ни утре,
а само щом самичка пожелаея!
Вратата ей я! Никой ви не спира!
На добър час! А колкото до мене,
кога ще тръгна, ще решавам аз!
Изглежда, че сте страшен грубиян,
щом отсега налагате се тъй!

ПЕТРУЧИО

Поуспокой се, Кет! Недей се сърди!

КАТЕРИНА

Мълчете вий!... Не се плашете, татко —
щом аз го казвам, ще остане тук!

ГРЕМИО

Май нещо се завързва, господине!

КАТЕРИНА

Жената се превръща във играчка,

щом дава на мъжа си да я мачка.
Синьори, заповядайте на обед!

ПЕТРУЧИО

Да, те ще заповядат, щом такава
е твойта заповед. Синьори, моля,
пирувайте, танцувайте на воля,
за булката кърчазите сушете
и ако не желаете — вървете
да се обесите! Но мойта Кет
ще тръгне с мене! Хайде, Кет, напред!
Недей се сърди, дърпа, мръщи, цупи!
Кое то си е мое, си е мое,
а Кет е мой имот, мой дом, мой двор,
мой плевник, моя изба, мой обор,
вол, кон, магаре! Всичко туй е тя!
Ще защитя правата си добре
от всеки, който в Падуа ме спре!
Хей, Грумио, вади веднага шпага —
крадци нападат твойта господарка,
спасявай я, ако се чувстваш мъж!...
Не ще ти сторят зло, не бой се, Кет,
аз пазя те, дори да са безчет!

Излиза с Катерина и Грумио

БАПТИСТА

Добър им път! По-тихо е без тях.

ГРЕМИО

За малко щях да си умра от смях!

ТРАНИО

Как гледате, мадам, на този брак?

БИАНКА

Гърнето си намери похлупак.

ТРАНИО

Да, тези опаки жени беля са!

ГРЕМИО

Ама и той съвсем катериняса!

БАПТИСТА

Приятели, макар на таз трапеза
да липсват младоженците, затуй пък
не липсват ястията и вината.
Лученцио и Бианка, заемете
местата на отсъстващите двама!

ТРАНИО

За да подготвим бъдната си роля?

БАПТИСТА

Затуй, разбира се. След мене, моля!

Излизат.

[42] „...хлебчето, пропито с вино...“ — по стария английски обичай на младоженците след бракосъчетанието се поднасяло вино с надробен в него хляб. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В извънградския дом на Петручио.

Влиза Грумио.

ГРУМИО

Пфу, чума да ги тръшне тези дърти кранти, тези щури господари и тези калпави пътища! Честна дума, не мога да си представя някой по-пребит, по-измърлян и по-изплезил език от мене! Пратиха ме напред да запаля камината, та да им е топло на техни милости, когато пристигнат. Добре, че съм от тези, за които казват: „Малко гърне бързо кипва“, че инак щяха да ми се сковат устните за зъбите, езикът за небцето и сърцето за ребрата, докато наклада огън, за да се размразя на него. В такъв студ на някой по-едър настинката не му мърда, а пък аз, докато духам огъня, сам ще се сгрея. Хей! Ехей, Къртис!

Влиза Къртис.

КЪРТИС

Кой така трака със зъби?

ГРУМИО

Една буца лед! Ако не вярваш, може да се изпързеляш от раменете до петите ми. Едно засилване от темето до врата ми ти стига. Огън, мили ми Къртис!

КЪРТИС

Какво става с господаря и жена му? Идат ли, а, Грумио?

ГРУМИО

Идат, Къртис, и затова огън, братко, огън!

КЪРТИС

А вярно ли е, че тя била опърничава и че се горещяла за нищо?

ГРУМИО

Горещеше се, но преди да я стегне този мраз. Ще знаеш, драги Къртис, зимата укротява всичко: мъж, жена, добиче. Щом успя да укроти господаря ни, жена му и нас двамата!

КЪРТИС

Ти може да си добиче! Гледай го ти, педя човек!

ГРУМИО

Кой, аз ли — педя? Я си виж рогата — цял лакът, и пак не са по-високи от този, дето ти ги е насадил! Ще кладеш ли огъня или ще трябва да се оплача на господарката? Да знаеш, че ръката ѝ е здрава и понеже скоро ще ѝ бъдеш под ръка, ще ти стане доста горещо, ако си я оставил на студено!

КЪРТИС

Я кажи, кажи, Грумио: какво ново по света?

ГРУМИО

Хладен свят, Къртис! Затова духай, ти казвам, че господарят и господарката са измръзнали!

КЪРТИС

Ей го, пламна! Хайде сега, издрънкай новините си!

ГРУМИО (*nee*)

„Чу ли новината, Джек!

Хлябът сух бил станал мек!“ —

За тази новина ли питаш?

КЪРТИС

Казвай, казвай! Стига си се потърквал!

ГРУМИО

Как да не се търкам, като огънят не ще да топли още! Къде е готвачът? Готова ли е вечерята? Почистено ли е навсякъде? Рогозките постлани ли са? Обрани ли са паяжините? Ратаите облякоха лиси ленените дрехи и белите чорапи? Слугите измъкнаха ли празничните ливреи? Покривките сложени ли са и добре ли са измити отвън и отвътре каните, стаканите и повлеканите от кухнята?

КЪРТИС

Всичко е готово. И затова казвай новините си!

ГРУМИО

Първо, конят ми е капнал и, второ, господарят и господарката съвсем му отпуснаха юздите.

КЪРТИС

Как така?

ГРУМИО

Ами като цопнаха в калта и ги пуснаха! И туй не е всичко. Стана голяма разпрания!

КЪРТИС

Е, хайде, разправи я!

ГРУМИО

Дай си ухото!

КЪРТИС

Ей, откога чакам!

ГРУМИО

И аз!

Удря му плесница.

КЪРТИС

Тази твоя новина аз исках да я чуя, не да я почувствам!

ГРУМИО

То е, защото ти я разказвам с чувство. Просто почуках на ухото ти, да ми отключиш слуха си. Сега започвам. Първо, спуснахме се по един кален склон, а господарят беше зад господарката...

КЪРТИС

На един кон двамата?

ГРУМИО

Има ли значение?

КЪРТИС

За мене не, но за коня!

ГРУМИО

Тогава разказвай си сам! Ако не ме беше прекъснал, щеше да чуеш как конят се спъна и как тя се намери под него; после щеше да чуеш каква огромна беше локвата и как господарката се оплеска в нея до ушите; и как господарят я заряза сред калта и почна да бие мене, задето конят се беше препънал; как тя прегازی локвата, за да ме отърве; как той крещя и руга; как тя почна заради мене да го моли, както никога; как аз се съдрах от рев; как конете хукнаха да бягат; как нейният си скъса юздата; как моят си загуби подопашника. Всичко това щеше да узнаеш. И още много други паметни събития. Но сега, защото ме прекъсна, те ще потънат в забрава, а ти ще легнеш в гроба невежа!

КЪРТИС

Излиза, че той е станал по-проклет и от нея!

ГРУМИО

Така е. Ти и другите мързеливци от този дом ще го усетите, когато пристигне. Но какво съм седнал да ти говоря! Викни Натанаел, Джоузеф, Никлас, Филип, Уолтър, Сладура и всички други! Да си

срешат косите, да си изчеткат сините ливреи, да си сложат жартieri, отговарящи по цвят. При поклона да прегъват левия крак и да помнят, че всеки, преди да докосне косъм от опашката на господарския кон, трябва да си целуне ръката^[43]. Готови ли са всички?

КЪРТИС

Готови!

ГРУМИО

Извикай ги!

КЪРТИС

Ей! Всички тук! Чувате ли? Идвайте да посрещнете триумфално господаря и господарката!

ГРУМИО

Не може триумфално!

КЪРТИС

Защо?

ГРУМИО

Защото са само двама. Ще ги посрещнат двуумфално!

КЪРТИС

Искам да кажа, че трябва да отдадат на новата господарка дължимата чест.

ГРУМИО

Не вярвам да им е заемала от своята чест, та да ѝ я дължат сега!

Влизат неколцина Слуги.

НАТАНАЕЛ

Здравей, Грумио!

ФИЛИП

Охо, Грумио!

ДЖОУЗЕФ

Как сме, Грумио!

НИКОЛАС

Ти ли си бе, Грумио?

НАТАНАЕЛ

Какво ново, старче?

ГРУМИО

Здравей! — това на тебе!... Охо! — това на тебе!... Как сме? — това на тебе!... Ти ли си бе? — това на тебе!... И сега да смятаме поздравленията за приключения. Казвайте, красивци, готово ли е всичко? В ред ли е всяко нещо?

НАТАНАЕЛ

Готово и в ред! Близко ли е господарят?

ГРУМИО

Съвсем близко. Трябва вече да е слязъл от коня. Затова да не сте... Тихо, дявол да ви вземе! Чувам го вече!

Влизат Петручио и Катерина.

ПЕТРУЧИО

Къде се губят тези негоди,
та никой стремето ми не държи
и не откарва коня ми в яхъра?
Къде са Грегори, Натанаел?

ВСИЧКИ СЛУГИ

Тук, тук, синьоре! Тук, синьоре! Тук сме!

ПЕТРУЧИО

„Тук, тук, синьоре! Тук, синьоре!“ Тук сте!
Простаци, некадърници, дръвници!
Ни почит, ни старание, ни дълг!
Къде се дяна тоз кютук, когото
изпратих тук да ви предупреди?

ГРУМИО

Тук, тук, синьор! Кютук като преди!

ПЕТРУЧИО

На теб, говедо, свиньо, кучи сине,
не ти ли казах да ме срещнеш в двора
със тази сбирщина от мързеливци?

ГРУМИО

Натанаел е още без ливрея,
обувките на Габриел са ужас,
за шапката на Питър няма сажди^[44],
а шпагата на Уолтър е в ръжда.
Търпими са Ролф, Грегори, Адам —
останалите са позор и срам.
Но всички тук сме, сбрани да ви срещнем.

ПЕТРУЧИО

Вън, паплач! Хайде! Слагайте веднага!

Неколцина Слуги излизат. Пее.

„Къде сте, прежни дни, къде, къде?“
Къде са, дявол? Мен ми се яде!
Седни тук, Кет! Седни, добре дошла!...
Храната! Бързо! Слагайте!

Слугите внасят вечерята.

Най-сетне!
Развесели се Кет!... Хей вий тъпаци
теглете ми ботушите! Ха дърпай!

Пее.

„Вървял по пътя си монах,
във сиво расо, цял във прах...“
Глупак, изкълчи ми крака!... Бе ти!...

Бие го.

И гледай другия да ми изкълчиш!...
Една усмивка, Кет!... Вода! И бързо!...

Влиза Слуга с тас.

Троил къде е? Лая му не чувам!
Да дойде братовчед ми Фердинанд!...

Друг Слуга излиза.

Ти целуни го, Кет, за запознанство!...
Пантофите ми! Де е таз вода!...
Измий се, Кет! Добре дошла отново!

Блъсва ръката на слугата.

Глупак! Заля я цяла! Зяпльо неден!

Бие го.

КАТЕРИНА

Той без да иска. Моля ви, недейте!

ПЕТРУЧИО

Пън! Чук! Дърво! Животно клепоухо!...
Да седнем, Кет! Аз зная, че си гладна.
Ще кажеш ли молитвата или
да почна аз?... Това какво е тука?
Май овнешко?

СЛУГА

Да.

ПЕТРУЧИО

Кой го внесе?

ПИТЪР

Аз.

ПЕТРУЧИО

Съвсем е изгоряло! И това!
Къде е некадърникът готвач?
Как смеете, обесници, изобщо
да ми поднасяте да ям подметка!
Обирайте чинии, гозби, всичко!

Хвърля ястията по Слугите, които избягват.

Безмозъчни говеда! Мръсна сган!
И ще мърморят! Аз ще ви науча!

КАТЕРИНА

Съпруже, моля ви, не се гневете!
Месото можеше да се яде.

ПЕТРУЧИО

Повтарям ти, че беше прегоряло,
а пък на мене са ми забранени
такива ястия, понеже силно
раздразват жлъчката и раждат гняв;
така че по-добре за нас ще бъде
да минем днес без ядене, понеже
и двамата сме май от жлъчен тип.
Ще хапнем вместо днеска утре сутрин.
Ела да видиш брачната ни стая!

Двамата излизат. Слугите се връщат един по един.

НАТАНАЕЛ

Ама й взе акъла на жената!

ПИТЪР

Със нейни камъни, та по главата!

ГРУМИО

Сега къде са?

КЪРТИС

В спалнята. Седят.
Чете й проповед за туй, че трябва
да се въздържа; при което сам
тъй невъздържано крещи, ругае,
че бедната се чуди и се мае
какво да каже и къде да гледа,
като че ли е стресната насън.
Но беж да бягаме! Пристига пак!

Излизат.

Влиза отново Петручио.

ПЕТРУЧИО

Добре потръгна моята система
и вярвам, че в двубоя връх ще взема.
Оставил съм соколчето си гладно
от мен то няма мръвка да получи,
докле не се пречупи и научи
да се завръща, щом като му свирна.
Освен това аз знам и втори начин
да я сломя: с безсъние, тъй както
със непокорните соколи правят;
днес още не е яла — ще гладува!
от снощи не е спала — ще будува!
Тъй както с гозбите, ще изнамеря
в леглото недостатък, ще запратя
насам възглавници, натам завивки,
натук дюшеци, навъзбог покривки,
като представям тази суматоха
за израз на внимание към нея.
И цяла нощ не ще ѝ дам да мигне,
защото клюмне ли, ще ревам тъй,
че тя веднага ще се ококорва.
По този начин аз ще ѝ извадя
душичката. Е, не съвсем с памук,
но ако някой знае начин друг
за укротяването на една
такава опърничава жена,
то нека дойде и го каже смело —
ще стори за мнозина свято дело!

Излиза.

[43] „...да си целуне ръката...“ — по Шекспирово време правило било за слугите да целуват ръката си, преди да докоснат предметите, принадлежащи на господаря им. ↑

[44] „...няма сажди...“ — черните шапки по Шекспирово време се боядисвали със сажди. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Падуа. Пред дома на Баптиста.

Влизат Транио и Хортензио.

ТРАНИО

Как искаш, драги, Личио, да вярвам,
че Бианка може да обича друг
освен Лученцио? От нея имам
безбройни признаци за благосклонност!

ХОРТЕНЗИО

Тогава стойте тука, господине,
и чуйте го какво й преподава!

Отдръпват се встрани.

Влизат Бианка и Лученцио.

ЛУЧЕНЦИО

От четенето имате ли полза?

БИАНКА

О, да. Но как се казва тази книга?

ЛУЧЕНЦИО

Тя казва се: „Изкуството да любим“.

БИАНКА

А вий владееете ли го добре?

ЛУЧЕНЦИО

Откакто вий владееете над мен!

Отдръпват се.

ХОРТЕНЗИО

Не си играят, а? Сега какво
ще кажете, вий, който бяхте толкоз
уверен в нея!

ТРАНИО

О, коварство женско!
Не, Личио, не мога да повярвам!

ХОРТЕНЗИО

Тогава да престанем със лъжата.
Не се наричам Личио, синьоре,
и вече не желая да играя
във тези глупашки дрехи зарад тая
госпожица, която предпочита
пред благородника един лакей!
Наричам се Хортензио!

ТРАНИО

Така ли?
Синьор Хортензио, бях чул, че вие
сте влюбен в Бианка. Но сега,
понеже видяхме колко струва тази дама,
предлагам ви да се откажем двама
завинаги от нейната любов!

ХОРТЕНЗИО

Ах, само как се галят и целуват!...
Синьор Лученцио, да, да — кълна се,
преставам да ухажвам таз особа,
уви, от прекалено низка проба
за моето внимание към нея!

ТРАНИО

И аз ви се заклевам, че дори

и да ме моли, няма да я взема...
Пфу! Вижте я как само се натиска!

ХОРТЕНЗИО

Дано друг никой да не я поиска!
А колкото до мен, за да утрая
на думата си, в близките три дни
ще се ожения за една вдовица,
заможна и която ме ухажва,
откакто аз по тази дива птица
съм заламтял. От днес ценя в жената
душата повече от красотата.
Оставям ви! И клетвата е клетва!

Излиза.

Лученцио и Бианка идат напред.

ТРАНИО

Госпожице, дано ви осияе
туй, дето всеки влюбен си желае!
Аз пипнах ви на място, мила моя,
и със Хортензио от днеска вече
не се стремим към вашата любов!

БИАНКА

Какво? Хортензио се е отказал?
Шегуваш ли се, Транио?

ТРАНИО

Аз? Не!

ЛУЧЕНЦИО

Тогава Личио е въвн от строя!

ТРАНИО

Намерил си е той една вдовичка,

тя чака в златна клетка като птичка.

БИАНКА

Горко му!

ТРАНИО

Той ще я опитоми!

БИАНКА

А може би тя — него!

ТРАНИО

Тя? Ами!

Готов съм да заложа таз глава!

Той учи се във школа по това!

БИАНКА

По укротяване ли?

ТРАНИО

Да, такава.

Синьор Петручио му преподава
как в миша дупка може да натика
жена си, щом зачатка със езика!

Влиза, тичайки, Биондело.

БИОНДЕЛО

О, господарю, капнах от седене,
но най-подир по пътя се зададе
един старик с благообразен изглед,
отличен за целта!

ТРАНИО

Какъв на вид?

БИОНДЕЛО

На вид търговец или пък учител,
но всячески създаден за родител!

ЛУЧЕНЦИО

И как ще действаш, Транио?

ТРАНИО

Така, че
ако даде ми вяра, той самичък
ще моли за Винченцио да мине
и с неговото име да подпише
гаранцията пред синьор Баптиста.
Но влизайте си! По-добре без вас!

Лученцио и Бианка излизат.

Влиза Странстващ учител.

УЧИТЕЛЯТ

Помози бог, синьор!

ТРАНИО

Вам също, старче.
Далече ли отивате или
сте стигнали до крайната си цел?

УЧИТЕЛЯТ

За седмица до крайната, а после
и по-далеч, до Рим, и най-далеч,
до Триполис, ако е рекъл бог.

ТРАНИО

А мога ли да зная откъде сте?

УЧИТЕЛЯТ

От Мантуа.

ТРАНИО

От Мантуа? О, боже!
И влизате тук, в Падуа, без страх?

УЧИТЕЛЯТ

Как тъй „без страх“? Защо? Не ви разбирам!

ТРАНИО

Над всеки мантуанец в този град
виси готова смъртната присъда!
Не сте ли чули, старче, новината:
та ние сме на косъм от войната!
Венеция е спряла флота ваш
и аз не бих желал да ви тревожа,
но работата е в това, че дожа
(за лични сметки с княза ви) издал е
таз страшна заповед! До вчера тука
разгласяха я гръмко по стъгдите!

УЧИТЕЛЯТ

О, господи, за мен това е гибел —
аз мога само тук да осребря
платежния си флорентински лист!

ТРАНИО

Добре тогава. За да ви услужа,
ще сторя тъй... Но първо ми кажете:
били ли сте поне веднъж във Пиза?

УЧИТЕЛЯТ

О, много пъти! Пиза — град известен с
достойни граждани!

ТРАНИО

И между тях
синьор Винченцио, ако сте чувал.

УЧИТЕЛЯТ

Да, чувал съм! Търговец свръхбогат!

ТРАНИО

И мой баща. А вие, честна дума,
донякъде приличате на него.

БИОНДЕЛО (настрани)

Прилича! Като ябълка на мида!

ТРАНИО

И зарад тази прилика случайна
ще ви спася. Вий имате късмет,
че изведнъж ми спомнихте за татко!
Ще вземете вий неговото име
и ако ролята си издържите,
ще може в моя дом да престоите,
додето сделките ви бавят тук.
Туй всичко, то се знае, ако щете!

УЧИТЕЛЯТ

О, боже — „Ако ща“! Додето жив съм
за първи благодетел ще ви имам!

ТРАНИО

Да тръгваме тогаз!... Забравих: знайте,
че тук очакват всеки ден баща ми,
за да скрепи паричната спогодба
по моята венчавка с дъщерята
на тукашния гражданин Баптиста...
Но туй за после! С мен сега елате,
да ви намерим дрехи, „мили тате“!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

В извънградския дом на Петручио.

Влизат Катерина и Грумио.

ГРУМИО

Не смея, не, за нищо на света!

КАТЕРИНА

Ах, колкото по страдам, боже мой,
по-яроsten и гневен става той!
Защо ме взе? Да ме мори от глад ли?
Във къщи всеки просяк си измолва
коричка хляб; щом не от нас — от други.
Но аз не съм научена да моля
и нужда не съм имала да моля,
и ей ме — от безсъние и глад
едва крепя се, вие ми се свят,
а той държи ме будна и ме храни
със викове и грубости отбрани;
и най-ужасното е, че го върши
все ужким от любов, като че ли
ако подремна или глътна залък,
ще заболее или падна мъртва!
Върви, донес ми нещичко да хапна!
За ядене, каквото ще да бъде!

ГРУМИО

Едно говеждо бутче може би?

КАТЕРИНА

Чудесно, драги Грумио, донес го!

ГРУМИО

Не, то не е за жлъчни. По-добре
една пържола тлъстичка на скара.

КАТЕРИНА

Добре, любезни! Давай я насам!

ГРУМИО

Не, май и тя за жлъчката е вредна.
По-хубаво един бифтек с горчица.

КАТЕРИНА

Бифтек с горчица? Много го обичам!

ГРУМИО

Не, не, горчицата ще ви раздразни.

КАТЕРИНА

Тогава без горчица. Дай го тъй!

ГРУМИО

Е как? Бифтек не може без горчица!

КАТЕРИНА

Тогава със горчица! Както щеш!
Едното или другото, донес го!

ГРУМИО

Ще донеса горчица без бифтек.

КАТЕРИНА

Лъжец, измамник, махай се веднага!

Бие го.

Ще ми сервира имена на гозби!
Проклета да е цялата ви шайка,

задето подиграва се над мен!
Марш, вѣн оттука, казах! Вѣн, обесник!

Влизат Петручио, с блюдо, и Хортензио.

ПЕТРУЧИО

Добрутро, Кет! Изглеждаш малко тъжна.

ХОРТЕНЗИО

Е, как сме днес, мадам?

КАТЕРИНА

По-зле от вчера!

ПЕТРУЧИО

Главата горе! Усмихни се, мила!
За теб приготвих сам туй чудно блюдо
и ти го нося.

Поставя блюдото на ласата.

Сигурен съм, Кет,
че заслужава благодарността ти.
Как? Нито звук? Не ти харесва, значи?
Носи обратно! Жалко за труда!

КАТЕРИНА

Не моля ви се! Нека да остане!

ПЕТРУЧИО

Услугите изискват благодарност.
И тази също, като всички други.

КАТЕРИНА

Благодаря.

ХОРТЕНЗИО

Петручио, позор!
Госпожо, моля! Аз ще хапна с вас.

ПЕТРУЧИО (*настрани*)

Хапни и всичко омети докрая!...
Да ти е сладко, ангеле мой нежен!
И бързай, че след малко, злато мое,
ще тръгнем с теб към родния ти дом,
за да засвети той, когато влезеш,
от дипли, букли, брошки и браслети,
обувки, пуфки, джуфки и маншети,
подплати, вати, свили, ветрила
и тям подобни мили труфила...
Ти май привърши. Времето тече —
шивачът чака, за да облече
в съкровище от шушнеци коприни
най-кратката от всички Катерини!

Влиза Шивачът.

Шивачо, дай да видим твоя труд!

Влиза Шапкарят.

Най-първо роклята!... Шапкарю, влизай!

ШАПКАРЯТ

Това е шапката на госпожата.

ПЕТРУЧИО

Какво? Такава супена паничка?
Черпалка, подплатена с кадифе!
Пфу, пфу! Това е просто неприлично!
Кокосова черупка, дом на охлюв,
играчка, хлопка, бебешко качулче!

Я, махай, махай! Дай й по-голям а!

КАТЕРИНА

Не искам по-голяма! Искam тази!
Такива днеска носят всички дами!

ПЕТРУЧИО

И ти ще носиш, като станеш мила.

ХОРТЕНЗИО (*настрани*)

Коего значи, утре по туй време!

КАТЕРИНА

Надявам се, че мога, господине,
и аз да взема думата за малко.
И ще я взема! Аз не съм дете!
Човеци по-добри от вас, и те
са ме изслушвали! Ако не щете,
ушите си със пръсти запушете.
Но по-добре злъчта си да излея,
отколкото да изгърмя от нея!

ПЕТРУЧИО

Да, права си! Не шапка, а мекица,
издул се кейк, мехур от кипнал крем!
Чудесно е, че двама не я щем!

КАТЕРИНА

Чудесно — нечудесно, не желая
да имам друга шапка! Само тая!

ПЕТРУЧИО

Да, срамота!... А сега да видим
и роклята. О, господи, помилуй!
Костюм от карнавален гардероб!
Това ръкав ли е? Това е топ!
И то добър калибър!... Рокля-торта!

И цяла в цепки, клъцки, дупки — сякаш
кадилница бръснарска^[45]! Ей, шивачо,
на туй ти как му казваш, дявол взел те!

ХОРТЕНЗИО

Горката Кет! На роклята е ред!

ШИВАЧЪТ

Вий сам ми казахте да я уشيا
по модния навред в Европа стил.

ПЕТРУЧИО

Е, да, но ти си я опропастил!
„По модния“... Към майстора си скачай
и му кажи и той да ме прескача
във списъка на своите клиенти!
Не я желая! Махай я оттук!

КАТЕРИНА

Но тя е фина, стилна и изящна!
Не ви разбирам — искате, изглежда,
жена ви да прилича на плашило?

ПЕТРУЧИО

Да, точно тъй. И аз това му казвам!...
Ти няма да я правиш на плашило!

ШИВАЧЪТ

Но госпожата казва го на вас!

ПЕТРУЧИО

Чудовищно нахалство! Ах, ти, копче,
ти, метър, сантиметър, милиметър,
щурец, муха, бълха, нищожна гнида!
Да слушам от едно чиле обида
във къщи си! Търкаляй се навън,
пътувай, маскара със макара,

остатъче, отрязък недомерен,
пътувай, че с аршина по гърба
ще ти отмеря тъй, та да ме помниш!
Повтарям, роклята е похабена!

ШИВАЧЪТ

Грешите, ваша милост. Тя е точно
според поръчката, която даде
слугата Грумио на моя майстор!

ГРУМИО

А, ще прощаваш, майстора го няма!
Аз дадох плат и никакви поръчки!

ШИВАЧЪТ

А как ни казахте да я ушием?

ГРУМИО

Как иначе? Със игла и със конец!

ШИВАЧЪТ

Но искахте я с нарезки, нали?

ГРУМИО

Чуй, вземал ли си мерки и на други?

ШИВАЧЪТ

Безбройно много пъти!

ГРУМИО

Хубаво. Но не се опитвай сега да вземеш мярката и на мене.
Ти си шил много неща. Но хич недей се опитва да пришиеш сега
вината си на други! Повтарям, поръчах на майстора ти да нареже плата
и скрои рокля на госпожата, а не да нареже роклята и скрои номер на
мен, ergo^[46], ти лъжеш!

ШИВАЧЪТ

Ето копието от бележката. То ще каже!

ПЕТРУЧИО

Чети!

ГРУМИО

То ще каже една опашата лъжа, ако каже, че съм казал това, дето не съм го казал!

ШИВАЧЪТ

Първо: „свободно отпусната рокля“.

ГРУМИО

Господарю, ако съм казал „свободна и разпусната“, зашийте ме в подгъва и ме бийте с кълбо от гнил конец, докато пукна! Казах „рокля“ и толкоз!

ПЕТРУЧИО

Продължавай!

ШИВАЧЪТ

„С кръгла пелеринка“.

ГРУМИО

Пелеринката признавам.

ШИВАЧЪТ

„Ръкави — буфнати“.

ГРУМИО

Признавам два ръкава.

ШИВАЧЪТ

„...изящно изрязани“.

ПЕТРУЧИО

Ха, тука вече ти си я забъркал!

ГРУМИО

Погрешно тълкуване , синьор! „Изрязани“ значи „скроени“! Искан да кажа да ги скрои изцяло и толкоз!... И ще го докажа върху тебе, нищо че си се бронира с този напръстник!

ШИВАЧЪТ

Няма грешка! Ако бяхме другаде, щях да те накарам да го признаеш!

ГРУМИО

Готов съм! Въоръжи се с това копие... от бележката, дай на мене само метъра и не ми прощавай!

ХОРТЕНЗИО

Пази се, Грумио, ще те наниже!

ПЕТРУЧИО

Таз рокля, все едно, не е за мен...

ГРУМИО

Че то се знае, тя е за жена ви!

ПЕТРУЧИО

...Така че вдигай я и твоят майстор да я използва, както му се иска!

ГРУМИО

Да си посмял да я повдигнеш само, за да я ползва, както иска той!

ПЕТРУЧИО

Какъв е намека в тез твои думи?

ГРУМИО

Не намек, ами натвърд, господарю: да вдига роклята на госпожата,

за да я ползва други майстор! Пфу!

ПЕТРУЧИО (*настрани*)

Хортензио, бъди добър, кажи му,
че ще платиш, и изведи го вън!

ХОРТЕНЗИО

Шивачо, аз ще заплатя за всичко.
Не се сърди за остричките думи!
Върви! На майстора ти много здраве!

Шивачът излиза.

ПЕТРУЧИО

Какво пък, Кет! Ще идеш при баща си
и в тези скромни, ала честни дрехи.
Не дрехите — кесиите са важни;
и в дрипи благородството личи,
тъй както слънцето блести през облак.
Нима ценим ний свраката красива
над сивата невзрачна чучулига
или змията пъстра е за нас
по-мила от безцветната змиорка?
Не, драга Кет! И същото е с тебе.
Но ако чувстваш срам от таз премяна,
хвърли вината върху мен! Засмей се!
И весело да тръгнем за към вас!
Викни слугите! Нека ни очакват
с конете при оградата на парка.
Я, как сме с времето? Да, точно седем.
За обед преспокойно ще сме там.

КАТЕРИНА

Часът е, господарю, вече два —
и за вечеря там ще сме едва.

ПЕТРУЧИО

Дорде не стане седем твойто време,
ботуша си не ще поставя в стреме!
Я, виж я ти! Каквото да говоря,
извърша или готвя се да сторя,
все прави ми напук!... Отменям всичко!
Оставаме и няма да се мръднем,
додето не настъпи оня час,
за който, колко е, ще казвам аз!

ХОРТЕНЗИО

Тоз вече и на слънцето командва!

Излизат.

[45] „...кадилница бръснарска...“ — в бръснарниците през XVI в. поставяли метални съдини с продупчени капаци, в които горели ароматни смоли. ↑

[46] Ergo (*лат.*) — следователно. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Падуа. Пред дома на Баптиста.

Влизат Транио и Странстващият учител, преоблечен като Винченцио.

ТРАНИО

Пристигнахме. Готови ли сте? Чукам!

УЧИТЕЛЯТ

Да, чукайте! Запомних си урока:
от Генуа той трябва да ме знае,
защото преди двадесет години
там заедно сме спали във „Пегас“.

ТРАНИО

Така. И само ролята играйте
с достойнство, като истински баща.

УЧИТЕЛЯТ

Не бойте се! Слугата ви пристига.
Предупредете го да не сглупи!

ТРАНИО

Направено е... Чувай, ей, Биондело!
Играта не забравяй: господинът
е мой баща!

БИОНДЕЛО

Не съм забравил нищо!

ТРАНИО

А съобщи ли на синьор Баптиста,
каквото бях ти казал за баща си?

БИОНДЕЛО

Да. Той е във Венеция, отдето
очакват го в Падуа за днес.

ТРАНИО

Умник! Дръж тука!... Ш-ш-шт!... Баптиста иде.
Синьоре, още по-тържествен вид!

Влизат Баптиста и Лученцио.

ТРАНИО

Щастлива среща, господин Баптиста!...
Това е нейният родител, татко!
Дарете ми наследствения дял,
за да получа скъпата си Бианка!

УЧИТЕЛЯТ

Не бързай, сине!... Драги господине,
пристигнал тук, да навестя длъжници,
от моя драг Лученцио узнах
за породилия се между него
и дъщеря ви случай на любов.
И като взех предвид доброто име,
с което вий се ползвате, и факта,
че момъкът обича дъщеря ви,
а тя пък него, аз реших да дам
съгласието си за таз женитба,
и ако тя и вам се вижда сгодна,
готов съм — след като доуточним
две-три подробности — да сметна вече
въпроса за напълно уреден.
Тъй ласкаво навред ви споменават,
че не желая с вас да съм дребнав.

БАПТИСТА

Синьоре, вярвайте, на мен се нрави

таз ваша деловита прямота.
Разбрах, Лученцио обича Бианка,
а пък и тя отвърща му с любов,
освен ако са лицемери двама,
каквито по земята други няма!
И затова, щом заявите тука,
че към сина си ще се отнесете
по бащински и ще обезпечите
жена му във достатъчен размер,
ще дам съгласието си веднага,
синът ви да получи дъщеря ми.

ТРАНИО

Благодаря, синьор! Къде тогава
да уговорим брачната спогодба
с подробните условия към нея?

БАПТИСТА

Не в нас, Лученцио. Стените тук
са с повече уши от всички други.
Дъртака Гремio слухти в съседство
и може всеки миг да ни прекъсне.

ТРАНИО

Тогава ви предлагам своя дом.
Баща ми е отседнал там и ние
ще уточним таз вечер всяко нещо
спокойно и добре. За дъщеря си
пратете тоз прислужник, а пък моят
нотариуса ще повика бързо.
Едно е лошо: че не съм подготвен
и хапването ще е доста скромно.

БАПТИСТА

Приемам. Камбио, кажи във къщи
на Бианка бързо да се облече!
И даже съобщи й, ако искаш,

че господин Винченцио дошъл е
и син му май ще стане неин мъж.

Лученцио отива към дъното.

БИОНДЕЛО

Ще моля боговете да са с него!

ТРАНИО

Ти тях ги остави, а сам побързай!

Биондело излиза.

Синьор Баптиста, следвайте ме, моля!
Ще бъде скромно, казах, но във Пиза
ще се отсраим.

БАПТИСТА

Ида подир вас.

Транио, Странстващият учител и Баптиста излизат.

Лученцио иде напред. Биондело влиза отново.

БИОНДЕЛО

Камбио!

ЛУЧЕНЦИО

Какво има, Биондело?

БИОНДЕЛО

Видяхте ли как моят господар ви смигаше и ви се
усмихваше?

ЛУЧЕНЦИО

Е, какво от това?

БИОНДЕЛО

Е, нищо. Но той ме остави да ви разтълкувам поуката на тези негови знаци и знамения.

ЛУЧЕНЦИО

Почвай, проповеднико!

БИОНДЕЛО

Слушайте тогава: Баптиста не е опасен, тъй като преговаря сега с фалшивия баща на лъжливия син.

ЛУЧЕНЦИО

Е, и?...

БИОНДЕЛО

Вие пък сте пратен да заведете дъщеря му за вечеря.

ЛУЧЕНЦИО

Е, после?

БИОНДЕЛО

Старият свещеник на черквичката „Свети Лука“ е на ваши услуги по всяко време.

ЛУЧЕНЦИО

Е, какво от това?

БИОНДЕЛО

Не зная какво. Но може би ще е добре, докато те се занимават с недействителния договор, вие да си извадите над Бианка едно действително свидетелство „Cum privilegio ad imprimendum solum“^[47], тоест „първи да легнете и да си я печатате само вие“. Към черквата! Значи: свещеника, клисаря и неколцина почтени граждани за свидетели! Но ако ваша милост не е завчас готов, кажете си тогава: „На добър час, любов!“

Тръгва си.

ЛУЧЕНЦИО

Чакай, Биондело!

БИОНДЕЛО

Няма какво да чакам. Знам една мома, която успя да се омъжи, додето да наскубе в двора магданоз за заешкото си. И вие можете да сторите така, синьоре. С което си вземам сбогом от вас. Моят господар ми нареди да отида до „Свети Лука“, за да кажа на свещеника да ви посрещне, щом пристигнете с притурката си.

Излиза.

ЛУЧЕНЦИО

Щом аз я искам, а и тя ме иска,
защо боя се да поема риска?
За нея ме изпратиха. Слуга съм.
Ще ме изпъдят, ако не сколасам!

Излиза.

[47] „Cum privilegio ad imprimendum solum“ (лат.) — всички права за печат строго запазени. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Път сред полето.

Влизат Петручио, Катерина и Хортензио.

ПЕТРУЧИО

На път! Напред! Отново към баща ти!...
Как чисто свети пълната луна!

КАТЕРИНА

Луна? Каква луна? Това е слънце!

ПЕТРУЧИО

Аз казах вече: „пълната луна“!

КАТЕРИНА

Но аз пък зная, че това е слънце!

ПЕТРУЧИО

Кълна се във сина на мойта майка,
което значи в себе си самия,
че туй в небето, докато не стане
луна, звезда, каквото кажа аз,
не тръгваме! Обръщайте конете!
Ще прекослови! Все ще прекослови!

ХОРТЕНЗИО

Недейте спори, ще се върне пак!

КАТЕРИНА

Да продължим, пък нека то да бъде
луна, звезда, каквото ви се иска;
ако за вас е лоена угарка,
угарка то ще бъде и за мен.

ПЕТРУЧИО

Луна е, казах!

КАТЕРИНА

Точно тъй, луна е.

ПЕТРУЧИО

Не, лъжеш! Туй е божиято слънце!

КАТЕРИНА

Да, божиято слънце е — о, боже! —
но ако вий го искате луна,
луна ще бъде то, и то такава
изменчива като самия вас.
Каквото го поискате, ще става
и точно тъй ще го наричам аз!

ХОРТЕНЗИО

Честито, братко! Боят е спечелен!

ПЕТРУЧИО

Напред тогаз! Към кеглите направо
ще се търкаля топката, не както
й скимне да криви... Но някой иде!

Влиза Винченцио.

Къде така, госпожице прекрасна?...
Признай си, Кет, че досега не си
съзирала подобна хубавица!
О, таз борба на румено и бяло
по свежите й момински ланити!
Кои звезди небето озаряват
тъй, както тез очи лика й чуден!
Добро ви утро, прелестна девойко!

За хубостта ѝ целуни я, Кет!

ХОРТЕНЗИО

„Девойка“! Ще побърка и старика!

КАТЕРИНА

О, росна, свежа, ласкава девойко,
къде отиваш и отде си ти?
Блазя на тез, които са създали
творение неземно като теб,
и дважд блазя на оня, за когото
родена си да му сладиш леглото!

ПЕТРУЧИО

Какво говориш, Кет! Та ти си луда!
Това е сух, прегърбен, сбръчкан старец,
а не девойка, както казваш ти!

КАТЕРИНА

Ах, извинете, беловласи старче!
В очите ми, ужасно заслепени
от... слънцето, природата изглежда
тъй зеленикава, че ми се струват
и дядовците млади и зелени.
Сега прозрях почтената ви възраст
и моля грешката ми да простите!

ПЕТРУЧИО

Простете ѝ, достопочтени старче,
и ни кажете де сте се отправил —
ако една е нашата посока,
с охота ще ви имаме за спътник.

ВИНЧЕНЦИО

Синьоре млад, игрива хубавице,
макар и още смаян, ще ви кажа:
пизанец съм, Винченцио на име

и тръгнал съм за Падуа, където
живее син ми.

ПЕТРУЧИО

Как се казва той?

ВИНЧЕНЦИО

Лученцио, синьор.

ПЕТРУЧИО

Щастлива среща
за мен и за сина ви, мили татко!
И ви наричам тъй освен от почит
към възрастта ви, още и по родство:
това е тук жена ми, а синът ви
навярно вече мъж е на сестра й.
Не се учудвайте, не се плашете —
родът е тежък, славата добра,
баща й е добре откъм пара,
а тя самата е жена достойна
за който и да бъде благородник.
Да се прегърнем и да продължим
към Падуа, където, знам, синът ви,
щом види ви, ще скочи до небето!

ВИНЧЕНЦИО

Но вярно ли е туй или на подбив
ме вземате със цел да съкратите
по този начин дългия си път?

ХОРТЕНЗИО

Не, старче, тъй е. Този път не лъжат.

ПЕТРУЧИО

Вървете с нас и ще се уверите!
Шегата ни при срещата, разбирам,
ви пълни с недоверие към нас.

Всички освен Хортензио излизат.

ХОРТЕНЗИО

Сега напред към моята вдовица!
Петручио изпълни ме с кураж —
когато с нея срещнем се двоица,
щом тя инат е, аз ще бъда дважд!

Излиза.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Падуа. Пред дома на Лученцио.

Влизат: Гремио и след него — без той да ги види — Биондело, Лученцио и Бнанка.

БИОНДЕЛО

Сега бързо и тихо, синьоре! Свещеникът е готов!

ЛУЧЕНЦИО

Летя, Биондело! Ти може да им потрябваш — влизай си!

Излиза с Бианка.

БИОНДЕЛО

Не, докато не ги видя да влизат в черква, никакво влизане
вкъщи!

Излиза.

ГРЕМИО

Къде се бави този щур учител!

Влизат Петручио, Катерина, Винченцио, Грумио и Слуги.

ПЕТРУЧИО

Това е входа. Тук живее син ви.
А моят тъст е долу към пазара.
Довиждане! Оставяме ви тук.

ВИНЧЕНЦИО

Не може тъй раздяла без почерпка.
В тоз дом, аз мисля, бих могъл да каня,

а все ще има нещо да похапнем.

Чука.

ГРЕМИО

Заети са и трудно ще ви чуят.

На прозореца се показва Странстващият учител.

УЧИТЕЛЯТ

Кой блъска, сякаш иска да изкърти вратата?

ВИНЧЕНЦИО

Вкъщи ли е синьор Лученцио, господине?

УЧИТЕЛЯТ

Вкъщи е, но сега не може да разговаря с никого.

ВИНЧЕНЦИО

А ако този никой му носи стотина-двеста дуката, колкото да го позарадва?

УЧИТЕЛЯТ

Задръжте си дукатите! Лученцио няма да има нужда от тях, докато съм жив!

ПЕТРУЧИО

Нали ви казах, синът ви е общ любимец в Падуа!... Слушайте, синьоре, да оставим тези усукани духовитости и моля ви, съобщете на синьор Лученцио, че баща му, току-що пристигнал от Пиза, го чака пред тази врата.

УЧИТЕЛЯТ

Лъжеш! Баща му отдавна е пристигнал от Пиза и те гледа от този прозорец.

ВИНЧЕНЦИО

Да не би да си ти случайно?

УЧИТЕЛЯТ

Да, господине, ако може да се вярва на майка му!

ПЕТРУЧИО (*към Винченцио*)

Какво значи това, старче? Няма по-грозно мошеничество от рисвояването на чуждо име!

УЧИТЕЛЯТ

Дръжте негодника! Той се представя за мен! Искан да измами някого!

Влиза отново Биондело.

БИОНДЕЛО

Оставих младоженците в черквата. Да им даде господ щастливо плаване!... Оле-ле! Старият ми господар! Сега я втасохме!

ВИНЧЕНЦИО

Ей, ти, обеснико, я ела насам!

БИОНДЕЛО

Бих предпочел да си остана тук, господине!

ВИНЧЕНЦИО

Какво, проклетнико? Да не си ме забравил?

БИОНДЕЛО

Забравил? Не, господине. Как мога да ви забравя, като не съм ви виждал никога в живота си!

ВИНЧЕНЦИО

Ах, ти, пладнешки разбойнико! Значи, не си виждал Винченцио, бащата на господаря си?

БИОНДЕЛО

Кого? Моя стар почтен господар? Разбира се, че съм го виждал, господине! И сега го виждам горе на прозореца.

ВИНЧЕНЦИО

А, значи, така било!

Бие го.

БИОНДЕЛО

Помощ! Помощ! Един луд иска да ме пребие!

Излиза.

УЧИТЕЛЯТ

На помощ, синко! На помощ, синьор Баптиста!

Скрива се.

ПЕТРУЧИО

Да изчакаме, Кет! Да видим как ще свърши тази разправия!

Двамата се отдръпват встрани.

Влизат Учителят, Баптиста, Транио и Слуги.

ТРАНИО

Кой сте вие, господине, та си позволявате да биете моя прислужник?

ВИНЧЕНЦИО

Кой съм аз ли, господине? А кой сте вие, господине? О, богове безсмъртни! И как се е докарал негодника! Копринена камизола, кадифени гащи, алена мантия и шапка до небето! О,

разориха ме! Разориха ме! Докато аз треперя над гроша вкъщи, синът ми и слугата пръскат моите пари в университета!

ТРАНИО

Какво? Какво е станало?

БАПТИСТА

Какво има? Луд ли е?

ТРАНИО

Господине, вие имате вид на трезв и благороден старец, но говорите като побъркан. Какво ви засяга дори да нося злато и бисер? Благодарение на моя баща мога да си го позволя.

ВИНЧЕНЦИО

На твоя баща ли? Ах, кучи сине! Баща ти кърпи корабни платна в Бергамо!

БАПТИСТА

Имате грешка, синьор! Нещо бъркате! Простете, но как се казва, според вас, господинът?

ВИНЧЕНЦИО

Как се казва ли? Аз ли няма да знам как се казва, като съм го отгледал в кухнята си от тригодишен и още тогава се казваше Транио!

УЧИТЕЛЯТ

Махай се, изкуфяло магаре! Той се казва Лученцио и е мой единствен син и наследник на всички имоти, които аз, Винченцио от Пиза, притежавам.

ВИНЧЕНЦИО

Лученцио? Боже, той е убил господаря си! Дръжте го! Не го пускайте! Обвинявам те в името на дожа! О, моят син! Моят син! Кажи, убиецо, къде е син ми Лученцио!

ТРАНИО

Викнете стражата!

Влиза Страж.

Капитане, откарай този смахнат дъртак в затвора!... Татко Баптиста, погрижете се, моля ви, да бъде извикан пред съда!

ВИНЧЕНЦИО

Мен в съда? Мен в затвора?

ГРЕМИО

Стой, капитане! Няма да го водиш никъде!

БАПТИСТА

Не се месете, синьор Гремио! Капитане, води го!

ГРЕМИО

Синьор Баптиста, внимавайте да не ви забъркат в мръсна история! Бих се заклел, че този е истинският Винченцио!

УЧИТЕЛЯТ

Закълни се де!

ГРЕМИО

Не мога!

ТРАНИО

Може би и аз не съм Лученцио, а?

ГРЕМИО

Не, вас ви знам, че сте.

БАПТИСТА

Махай го този дъртак, казах! В затвора!

ВИНЧЕНЦИО

Ах, как онеправдават чужденците!
О, ти, обесник, урод, негодяй!

Влизат отново Биондело, Лученцио и Бианка.

БИОНДЕЛО

Загубени сме! Ей го! Отказвайте се от него, отричайте се от него или работата ни е спукана!

ЛУЧЕНЦИО (коленичи)

Простете, мили татко!

ВИНЧЕНЦИО

Синко! Жив!

Биондело, Транио и Странстващият учител побягват.

БИАНКА (коленичи)

Простете, скъпи татко!

БАПТИСТА

За какво?

Лученцио къде е?

ЛУЧЕНЦИО

Ей го тук.

Лученцио, син истински на този
най-истински Винченцио пред вас.
Аз тайно с дъщеря ви се венчах,
докато явно във очите прах ви
хвърляха престореници разни.

ГРЕМИО

Ах, шайка от хъшлаци безобразни!

ВИНЧЕНЦИО

Къде е Транио? О, дързък шут!
Да прави господаря си на луд!

БАПТИСТА

Но тоз е Камбио и никой друг!

БИАНКА

Лученцио е той и мой съпруг!

ЛУЧЕНЦИО

Такива превращения извършва
мощта на любовта. Заради Бианка
на Транио, прислужника ми, ранга
аз взех със радост, той прие със радост
като Лученцио да ме замести
и тъй накрая влязох аз щастливо
във пристана на висшето блаженство.
Той вършеше каквото аз му казвах —
простете му заради мене, татко!

ВИНЧЕНЦИО

Ще му отрежа аз носа на него!
Разбойник! Ще ме праща във затвора!

БАПТИСТА (*към Лученцио*)

Но вий сте се венчали с дъщеря ми,
преди съгласие да съм ви дал!

ВИНЧЕНЦИО

Спокойно! Ще останете доволен!
Аз влизам — имам едного да бия!

Излиза.

БАПТИСТА

Пък аз — една лъжа да доразкрия!

Излиза.

ЛУЧЕНЦИО

Не бой се, Бианка, ще му минат тия!

Излиза заедно с Бианка.

ГРЕМИО

Пък аз, понеже в брака не успях,
ще вляза също, да похапна с тях.

Излиза.

Петручио и Катерина идат напред.

КАТЕРИНА

Да влезем ли и ний да видим края?

ПЕТРУЧИО

Добре, но по-напред една целувка!

КАТЕРИНА

Как, тука, на открито, сред града?

ПЕТРУЧИО

Защо, нима от мене те е срам?

КАТЕРИНА

О, не! Но ме е срам да ви целуна.

ПЕТРУЧИО

Тогаз обратно!... Грумио, конете!

КАТЕРИНА

Една! Съгласна! Само останете!

ПЕТРУЧИО

Една — една! И тя е сладко нещо,
когато бъде върната горещо!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Падуа. В дома на Лученцио.

Влизат: Баптиста, Винченцио, Странстващият учител, Лученцио, Бианка, Петручио, Катерина, Хортензио и Вдовицата.

Транио, Биондело, Грумио и Слуга внасят десерта.

ЛУЧЕНЦИО

Най-сетне несъгласните ни звуци
се помириха, битката утихна
и иде миг с усмивка да погледнем
към минали беди и страхове.
Баща ми, Бианка, покани учтиво,
тъй както аз учтиво каня твоя!
Петручио, мой братко, сестро Кет,
Хортензио, и вий, вдовичке, моля!
Тез лакомства, вина и плодове
ще подсладят утайката от жлъч —
седнете да побъбрим и похапнем!

Сядат на трапезата.

ПЕТРУЧИО

Седи и яж, седи и яж... Е, стига!

БАПТИСТА

Обича Падуа да се раздава!

ПЕТРУЧИО

Да, тя на мен добър подарък даде!

ХОРТЕНЗИО

Дано окаже се добър и моят!

ПЕТРУЧИО

Хортензио от нея май се плаши!

ВДОВИЦАТА

Кой? Мене той да сплаши? Как пък не!

ПЕТРУЧИО

Слуха ви е, изглежда, малко твърд —
от вас е той уплашен чак до смърт!

ВДОВИЦАТА

За кривогледия са всички криви!

КАТЕРИНА

Което значи?

ВДОВИЦАТА

Значи, че на мъж ви
му дадох туй, което си поиска!

ПЕТРУЧИО

Сама признава, че била ми дала!
Хортензио, как гледаш на това?

ХОРТЕНЗИО

А, вие искате и да ви гледам!

ПЕТРУЧИО

Отлично! Целунете го, вдовичке!

КАТЕРИНА

„За кривогледия са всички криви“ —
какво туй значи?

ВДОВИЦАТА

Значи, че мъжът ви,

от вас изхождайки, за мене брътви.
Това е смисъла.

КАТЕРИНА

Съвсем безсмислен!

ВДОВИЦАТА

Като за вас!

КАТЕРИНА

Защото с вас говоря!

ПЕТРУЧИО

Дръж, Кет!

ХОРТЕНЗИО

Дръж, мила!

ПЕТРУЧИО

Ловя се на бас,
че мойта Кет ще я свали завчас!

ХОРТЕНЗИО

Не, туй със нея ще го свърша аз!

ПЕТРУЧИО

Да пием за успеха ти тогаз!

Пие.

БАПТИСТА

Харесват ли ви тези остроумци?

ГРЕМИО

Добре се чукат!

БИАНКА

Чукайте и вие,
че инак някой духовит човек,
току решил, че рога ви е мек!

ВИНЧЕНЦИО

Я, тази срамежливка се събуди!

БИАНКА

За мъничко. И ще заспи отново.

ПЕТРУЧИО

А, не! Не се ловете на играта
като не искате да ви оципят!
Ще изтърпите няколко стрели!

БИАНКА

Не съм аз лов за вас. И като птичка
ще хвъркна до съседната горичка.
Преследвайте ме, опнали лъка!
И вий елате, моля!

Излиза заедно с Катерина и Вдовицата.

ПЕТРУЧИО

Изхвърча!
„Синьоре“ Транио, в туй пъстро пиле
и вие май се целихте напразно.
За здравето на лошите стрелци!

ТРАНИО

О, не! Синьор Лученцио ме пусна
да гоня дивеча му, без надежда,
че сам ще гризна мъничко от него!

ПЕТРУЧИО

Добро сравнение, но с кучи дъх.

ТРАНИО

Възможно, но за вашето сърне,
говори се, че казвало: „Сър, не!“

БАПТИСТА

Охо, Петручио, не беше лошо!

ЛУЧЕНЦИО

Благодаря ти, Транио. Уби го!

ХОРТЕНЗИО

Признай си, че стрелата те засегна!

ПЕТРУЧИО

Одраска ме, но тъй като отскочи,
на бас ловя се десет към едно,
че двама сте нанизани от нея.

БАПТИСТА

Не, зетко мой, шегата настрана,
уверен съм, че твоята жена
безспорно е най-опака от трите.

ПЕТРУЧИО

Не съм съгласен и се обзалагам:
да викне всеки своята съпруга
и нека тоз, чиято половинка
е най-покорна и яви се първа,
да обере на другите парите!

ХОРТЕНЗИО

Добре! На колко?

ЛУЧЕНЦИО

Двадесет дуката!

ПЕТРУЧИО

Това залог е за сокол, за куче!
Аз слагам за жена си петократно!

ЛУЧЕНЦИО

Тогава сто!

ХОРТЕНЗИО

Добре!

ПЕТРУЧИО

На бас! Решено!

ХОРТЕНЗИО

Кой почва?

ЛУЧЕНЦИО

Нека аз! Биондело, бягай
кажи на госпожата си да дойде!

БИОНДЕЛО

Разбрано!

Излиза.

БАПТИСТА

Синко, петдесет дуката
от твоите поемам аз!

ЛУЧЕНЦИО

А, не,
печалбата си искам цяла!

Влиза отново Биондело.

Е?

БИОНДЕЛО

Тя каза, господарю, че била
заета и не можела да дойде.

ПЕТРУЧИО

Какво? „Не можела“? Нима
това е отговор?

ГРЕМИО

О, да! И мил все пак.
Ще видим после вашия капак!

ПЕТРУЧИО

Ще видим!

ХОРТЕНЗИО

Ей, Биондело, замоли
жена ми тук да се яви за малко!

ПЕТРУЧИО

А, „замоли“! Така и баба знае
да я извика!

Биондело излиза.

ХОРТЕНЗИО

Твоята, боя се,
и с молене не ще се появи!

Влиза отново Биондело.

Защо си сам?

БИОНДЕЛО

Защото госпожата
ми каза, че си правите шега и затова
тя нямало да дойде.

ПЕТРУЧИО

Как? „Нямало“? Това е дважд по-зле!
О, нетърпим, непоносим позор!
Я, Грумио, кажи на госпожата,
че заповядвам ѝ да дойде тук!

Грумио излиза.

ХОРТЕНЗИО

Знам как ще отговори.

ПЕТРУЧИО

Как?

ХОРТЕНЗИО

„Не искам!“

ПЕТРУЧИО

И толкова по-зле за мен тогава!

Влиза Катерина.

БАПТИСТА

О, господи, помилуй! Катерина!

КАТЕРИНА

Съпруже, викали сте ме?

ПЕТРУЧИО

А где са
жената на Хортензио и Бианка?

КАТЕРИНА

Приказват си пред огъня в салона.

ПЕТРУЧИО

Извикай ги при техните мъже!
Ако не щат, докарай ги с въже!
Върви, върви и тук ги довлечи.

Катерина излиза.

ЛУЧЕНЦИО

Не ме ли мамят двете ми очи?

ХОРТЕНЗИО

Какво ли таз промяна предвещава?

ПЕТРУЧИО

Какво ли? Мъжка власт, управа здрава,
любов и справедливост, мир и радост,
изобщо само хубави неща!

БАПТИСТА

Щастлив бъди, Петручио любезни!
Печалбата е твоя. Но към нея
аз двайсет хиляди ще ти прибавя —
за друга дъщеря отделна зестра,
понеже тази тук не е онази!

ПЕТРУЧИО

Не, искам тоз облог да го спечеля
с по-сигурни свидетелства, че тя
е станала безропотна и кротка!

Влиза Катерина, водейки Бианка и Вдовицата.

Погледайте я как спокойно води

и кара тези ваши две женички,
които ни се водят, ни се карат!...
Но тази шапка, Кет, не ти приляга!
Каква дрънкулка! Хвърляй я веднага!

Катерина хвърля шапката си.

ВДОВИЦАТА

Съпруже, вий не ще ме доведете
до този жалък смехотворен вид!

БИАНКА

О, боже, колко глупаво покорство!

ЛУЧЕНИЦИО

Бих искал да е глупаво и твойто —
умът му днес ми струва сто дуката!

БИАНКА

Щом глупаво заложил сте на него!

ПЕТРУЧИО

Я, Кет, кажи на тези две съпруги
какво дългът им към мъжа налага!

ВДОВИЦАТА

Шегувате се! Ний не щем уроци!

ПЕТРУЧИО

Започваш ли? И с нея най-напред!

ВДОВИЦАТА

Да е посмяла!

ПЕТРУЧИО

Кет ли? Почвай, Кет!

КАТЕРИНА

Я стига гъна лъковете вежди
и стига мята погледи-стрели
към своя крал, управител, владетел!
Гневът петни те, както скрежът — листа,
грози те, както вихърът — цвета!
Жената гневна е размътен извор,
лишен от хубост, кален, грозен, гаден,
към който никой, па макар и жаден,
не се навежда да отпие глътка.
Мъжът е твой глава, живот, закрилник,
вседържец неоспорван. Той те храни
със труд опасен по море и суша,
не мигва в бурни нощи, в ледни дни,
докато ти почиваш си на топло,
спокойно защитена; и очаква
от тебе хубост, кротост и любов —
отплата дребна за огромен дълг.
Каквото поданик дължи на трона,
това дължи жената на мъжа си,
и щом отхвърля, сопната, свадлива,
съпружеската воля справедлива,
не е ли нейното измяна, бунт,
предателство към любещия крал?
Срамувам се, че някои глупачки
опитват се война да обявяват,
наместо да склонят глава за мир!
Защо им са надмощие и власт
наместо дълг, покорство, нежна страст?
Снагата на жената крехък съд е.
Защо е тъй? Не е ли, за да бъде
и вътре съдържанието цяло
в съгласие със нежното й тяло?
О, вие, заядливи ниски твари!
И аз до вчера само бях такава
високомерна, горда, вироглава,
и да отвърщам беше в моя нрав

на дума с дума и на гняв със гняв,
ала видях: мощта ни е измама,
а копията — стръкчета от слама,
и се стремим напразно ний натам,
където е отказан пътят нам.
И затова съветвам ви и двете:
безплодните си гордости смирете
и всяка да простре в тържествен знак
ръката си под мъжовия крак!
Самата аз съм на това готова,
щом иска той свидетелство такова!

ПЕТРУЧИО

Чудесно! Дай да те целуна, Кет!

ЛУЧЕНЦИО

Блазя ви! Ще ви слуша занапред!

ВИНЧЕНЦИО

Добрата дъщеря е чиста радост!

ЛУЧЕНЦИО

А лошата жена е чиста гадост!

ПЕТРУЧИО

Сега в леглото, мила! Съпрузи тук сме трима,
но между тях щастливец един-единствен има!

Към Лученцио.

Макар че тъй покорна изглеждаше ни Бианка,
боя се, че за месец ще станете на сянка.
Приятна нощ на всички!

Излиза заедно с Катерина.

ХОРТЕНЗИО

Жени! Уж зла, а чудно как лесно се смири!

ЛУЧЕНЦИО

Уви, май по е трудно, когато са добри!

Излизат.

КОМЕДИЯ ОТ ГРЕШКИ^[1]

[0] Оригина̀лното название на комедията е „The Comedy of Errors“. Доктор Мърш се нарича в оригинала „Pinch“; титлата означава само „учен мъж“, а името е свързано със значенията: притеснен, отслабнал, боледуващ, натясно и т.н. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

СОЛИН — княз на Ефес

ЕГЕОН — сиракузки търговец

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС, АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА — близнаци,
синове на Егеон и Емилия

ДРОМИО ОТ ЕФЕС, ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА — близнаци,
слуги на двамата Антифоловци

БАЛТАЗАР — търговец

АНДЖЕЛО — златар

ДОКТОР МЪРШ — знахар

ПЪРВИ ТЪРГОВЕЦ — приятел на Антифол от Сиракуза

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ — кредитор на Анджело

ЕМИЛИЯ — съпруга на Егеон, игуменка на ефески манастир

АДРИАНА — съпруга на Антифол от Ефес

ЛУЧИАНА — нейна сестра

ЛЮС — готвачка при Адриана

ЛЕКА ЖЕНА

Пристав, Стражи, Слуги, Граждани и др.

Място на действието — Ефес.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Зала в двореца на Княза.

Влизат Князът, Егеон, Тъмничар, Стражи и Свита.

ЕГЕОН

Добре, Солин, присъдата издай —
да сложи тя на мъките ми край!

КНЯЗЪТ

Мълчи, търговец от Сиракуза^[1]!
Не ще ме трогнеш ти: не съм наклонен
заради теб закона да престъпя —
гневът от туй, че князът ви жестоко
суровия си указ подпечата
с кръвта на наши най-добри търговци,
задето нямали пари за откуп,
гаси в очите ми искрата милост!
Когато между мирните ефесци^[2]
и твоите съграждани крамолни
възникнаха нестихващите разпри,
събрания в Ефес и Сиракуза
тържествено решиха двата града
търговските си връзки да прекъснат,
и то така, че щом ефесец дойде
във Сиракуза да продава стока
или, напротив, някой сиракузец
яви се на ефеското тържище,
виновниците да се умъртвяват
и стоките им взимат, ако те
не заплатят хиляда марки^[3] глоба.
А твойта стока, щедро оценена,
не струва даже сто и ти законно,
търговец, обречен си на смърт.

ЕГЕОН

Благодаря. При залез най-подир
след толкоз мъки ще залеза в мир!

КНЯЗЪТ

Добре, да чуем по каква причина
от Сиракуза си дошъл в Ефес!

ЕГЕОН

О, тягостна задача: да описвам
неописуемите си неволи!
Но за да знай света, че съм загинал
от нравствен порив, не от низка корист,
ще ти разкажа, колкото сълзите
ми позволят: роден съм в Сиракуза
и за жена венчан бях, със която
взаимно щастие си бихме дали,
ако не беше черната ни орис.
Не знаех скръб, имотът ни растеше
от сделки и пътувания чести
до Епидамн^[4], дорде смъртта на моя
представител остави безнадзорни
товарите ми там и ме изтръгна
от нежните прегръдки на жена ми,
която след шестмесечна раздяла,
припадаща под сладостното бреме
на пола си, доплава в този град
при мен и там благополучно стана
щастлива майка на двамина сина,
така еднакви, че не бе възможно
един от друг да бъдат различени.
И случи се, че в този същи дом
и в същи час едно семейство бедно
доби, и то близначета момченца,
прилични също тъй едно на друго,
и аз откупих ги, за да направя

от тях слуги на своите синове.
Жена ми, горда с рожбите си, почна
да настоява да се върнем вкъщи
и аз склоних, макар и неохотно.
Прибързано, уви! Че само левга^[5]
успяхме да преплаваме, когато
покорната на ветровете бездна
ни даде вече първата поличба
за туй, че ни очакваха беди.
Надеждата след туй не трая дълго,
защото в страшната дрезгавина,
която се цедеше от небето,
душите ни изпълниха се само
с увереност за неотсрочна гибел.
И аз я бих прегърнал със готовност,
ако риданията на жена ми
пред висналата върху нас опасност
и сърцераздирателният плач
на малките, пищящи, без да знаят
защо пищят сред общата уплаха,
не бяха ме накарали поне
отлагане на края да подиря.
И ето какво стана: екипажът,
отплавал с лодката, ни бе оставил
на произвол в потъващия кораб;
жена ми взе едно от двете наши
близначета и заедно с едно
от двете чужди го завърза здраво
за ствола на една запасна мачта;
и аз за нея вързах двете други,
подир което двама, без за миг
децата да изпускаме от поглед,
се вързахме и ний за двата края
на мачтата; и с гребени от пяна
течението мощно ни понесе,
тъй както ни се стори, към Коринт^[6].
След време слънцето, глава подало,

разсея парите, които бяха
донесли толкоз бедствия за нас;
милувката му топла укроти
талазите, морето стана тихо
и ний съгледахме на хоризонта
два кораба, към нас летящи бързо
от Епидавър^[7] и откъм Коринт,
но тъкмо... О, да казвам ли докрай?
Дотука чу — нататък отгадай!

КНЯЗЪТ

Не, продължавай! Без да ти прощавам,
все пак аз мога да те съжаля.

ЕГЕОН

Да бяха като теб и боговете,
не бих ги назовавал безсърдечни!
Но още десет левги ни делиха
от двата кораба, когато с трясък
скала зъбата мачтата ни храсна
и като сламка скърши я на две,
откъсвайки съпруга от съпруг,
и то така, че всекиму се случи
на нещо да се радва, че го има,
по нещо да тъгува, че го няма.
Отломъкът, със който бе жена ми,
по-лек на тежест — ала не на мъка! —
от вятъра по-бързо бе отнесен
и аз съгледах отдалече как
коринтските рибари изкачиха
на палубата тримата. А нас
прибра ни епидавърският кораб
и щом моряците узнаха кой съм,
положиха веднага много грижи
за своите гости-корабокрушенци
и плячката опитаха да вземат
от кораба рибарски, но за жалост

по-бавни се оказаха и скоро
поеха курс обратен към дома си.
Сега ти знаеш как откъснат бях
от щастието си и жив останах,
за да разказвам скърби и тегла!

КНЯЗЪТ

Във името на тези, за които
сега тъжиш, подробно разправи ми:
какво се случи след това със тях?

ЕГЕОН

Навършил осемнадесет години,
спасеният със мене син реши
да дири брата си и ме замоли
да пусна с него роба му, защото
и той бе също тъй без брат останал
и както господаря си приел бе
във знак на спомен братовото име.
Тъй втората си обич уж да върна,
и първата изгубих. Пет лета
из Гърция къде ли не пътувах,
кръстосах Азия на шир и дълж
и, връщайки се по брега към къщи,
отбих се най-подире тук, в Ефес,
макар без вяра, тъй, за да съм дирил
навсякъде, където има хора.
И тъй, печално, моя жизнен разказ
ще свърши. А щастливо бих умрял,
да знаех, че децата ми са живи!

КНЯЗЪТ

Злочести Егеоне, тежко бreme
съдбата е стоварила връз теб!
Повярвай ми, че ако да не беше
срещу закона, клетвата, честта ми —
неща, които никой княз не може

да стъпче с крак, дори и да го иска, —
духът ми сам би станал твой защитник!
И въпреки че си осъден вече
и че уронвам моето достойнство
да връщам произнесена присъда,
за теб една отстъпка ще направя:
търговецо, дарявам ти възможност
до вечерта спасение да дириш —
приятели в града ни потърси,
назаем взимай или пък проси,
но сумата сбри да се откупиш,
че инак те очаква вярна смърт.
Води го, тъмничарю!

ТЪМНИЧАРЯТ

Тръгвай с мен!

ЕГЕОН

Защо ми е таз милост, сам не зная
най-много с малко да отложa края!

[1] Сиракуза — в древността столица на о-в Сицилия; гръцка търговска колония. ↑

[2] Ефесци — Ефес бил в древността цветущ търговски град на малоазийския бряг. ↑

[3] Марки — английска средновековна монета на стойност 13 шилинга и 4 пенса. ↑

[4] Епидамн — древен град на източния бряг на Адриатическо море — днешният Дуръс (Драч) в Албания. ↑

[5] Левга — мярка за дължина. 1 морска левга = 5 километра и половина. ↑

[6] Коринт — прочут морски град на северния бряг на Пелопонес. ↑

[7] Епидавър — древността знае два града, носещи това име: един — на днешния далматински бряг, и втори — на източния бряг на Гърция. ↑

ВТОРА СЦЕНА

На пазарния площад.

Влизат Антифол от Сиракуза, Дромио от Сиракуза и Първи търговец.

ПЪРВИ ТЪРГОВЕЦ

...Та казвайте, че сте от Епидамн,
защото иначе ви вземат всичко,
Един търговец сиракузки, който
бе заловен и нямаше с какво
да се откупи, днеска ще умре
по залез слънце. Ето ви парите,
които вий ми бяхте поверили.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Носи ги, Дромио, в „Кентавра“^[8], гдето
отседнали сме. И ме чакай там.
Понеже има време до обяд,
ще опозная малко този град,
пазара му и нравите във него;
след туй ще хапна и ще си отспя —
усещам се преуморен от пътя.
Вземи и беж!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Друг чувствал би сърбеж
дословно да ги вземе и побегне!

Излиза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Добро момче, което много често,
когато тегнат ми тъги и грижи,

ме разведрява с весели шегии.
Какво ще кажете, да се разходим
и да обядваме след туй в „Кентавра“?

ПЪРВИ ТЪРГОВЕЦ

Поканиха ме други, със които
надявам се да сключа едра сделка,
и много съжалявам, но към пет
могъл бих да ви срещна на пазара
и цяла вечер да остана с вас.
Сега ще извинявате, но бързам.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Довиждане! До срещата ни аз
града ще поразгледам без компас.

ПЪРВИ ТЪРГОВЕЦ

Приятно забавление тогава!

Излиза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Тоз, който пожелава ми забава,
ми пожелава нещо невъзможно —
приличам аз на капката, която
е скочила в морето, уж да дири
там друга капка, а наместо туй,
сама се е загубила във него:
за да намеря своите брат и майка,
самичък аз потънах във безброя
на хората....

Влиза Дромио от Ефес.

Но ето че пристига
рожденият ми ден^[9] във плът и кръв

Защо се връщаш тук и толкоз рано?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Как рано? Аз пък мисля, че е късно!
Кокошката се развари, прасето
на шиша прегоря, часът удари
дванайсет, а хазяйката — един
...на мен, ей тук! А пламна тя, защото
сте отговяли вълн; а пък на нас
да постим допълнително се пада,
за да спасим душата ви от ада!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Не дрънкай, а кажи: онез пари,
които дадох ти, къде ги скри?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Кой, оня грош от миналата сряда?
Платих го на седларя, който стегна
юздечката за коня на жена ви.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Сега не съм настроен за шеги!
Парите де са? И не го усуквай!
Как тук, в чужбина, толкоз едра сума
На произвол оставил си, глупако!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Шегите, господарю, отложете
до обеда. Не дойдете ли с мен,
за ваште лични дългове жена ви
на рабош моя дирник ще направи!
Аз мисля, че и без слуги нарочни
часовникът на вашия корем
би трябвало към къщи да ви тласка,
ако е верен моя!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Стига казах!

Пази шегите си за друго време!

Къде остави златото те питам!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Аз — злато? Не разбирам, господарю!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Негоднико, дали ще чуя как

заръчаното си изпълнил? Чакам!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Заръчано ми беше, господарю,

за обед да ви викна у дома ви

във къщата под Феникса^[10], където

жена ви и сестра й ви очакват.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Ей, робе, християнин да не съм

ако не пукна празната ти тиква,

задето продължава да глупее,

когато мен не ми е до шегите!

Хилядата ми марки, питам, где са?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Маркирвана е тиквата ми често

от вашата ръка и таз гърбина

хазайката маркирвала е също,

но сбора общ от всичките ви марки

не вярвам да е стигнал до хиляда,

макар че пак не ще ви е приятно

да ви ги върна всичките обратно!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Хазайка? Ти си луд! Каква хазайка!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Жена ви! Тази същата, която,
задето закъснявате, се мръщи
и каза ми да ви докарам вкъщи!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А, продължаваш да се гавриш с мен
и след като ти казах да престанеш?
Сега ще видиш ти!

Бие го.

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Ай, ай, ще гледам!
Щом вие плюете си на ръцете,
то аз пък ще си плюя на петите!

Излиза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Тоз глупав Дромио се е оставил
да го ограбят! Чувал съм, че тука,
когато им попаднел чужденец,
вълшебници пленя вал и духа му,
мошеници му мамели очите,
магьосници го правели да съхне;
че всяка улица в града гъмжала
от вещици, лъжци и шарлатани^[11].
Ако е тъй, ще тръгна час по-скоро!
А пък сега по-бързо към „Кентавра“!
След този странен разговор не знам
ще си намеря ли парите там!

Излиза.

[8] „Кентавър“ (*мит.*) — името на страноприемницата иде от названието на легендарните същества от гръцката митология — полухора, полуконе. ↑

[9] „...рожденият ми ден...“ — тъй като двамата са се родили едновременно. ↑

[10] „...къщата под Феникса...“ — по Шекспирово време не само хановете и дюкяните, но и по-богатите частни домове носели названия (обикновено свързани с определен декоративен елемент на фасадата им), фениксът бил приказна птица, съществуваща „в един екземпляр“, която, щом бивала заплашена от смърт, се самоизгаряла и възкръсвала от пепелта. ↑

[11] „...от вещици, лъжци и шарлатани...“ — че такава била славата на древния Ефес, личи и от библейския разказ за посещението на апостол Павел в този град. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В дома на Антифол от Ефес.

Влизат Адриана и Лучиана.

АДРИАНА

Тук трябваше да бъдат досега —
ни вест от мъж, ни сянка от слуга!
А пък часът е вече два, Лучиана!

ЛУЧИАНА

Търговец някой го е задържал
и той останал е на обед с него.
Не се гневи! Да хапнем с тебе двете!
Съпругът уж е цар на своята воля,
но времето и нему заповядва
кога да тръгва или да се връща.
Затуй търпение, ти казвам, сестро!

АДРИАНА

Защо навън да ходи все мъжът?

ЛУЧИАНА

Защото вън делата го държат!

АДРИАНА

Пък аз, като изляза вън, ругае!

ЛУЧИАНА

Ще го търпиш — той твоята юзда е!

АДРИАНА

С юзда се управлява само конят!

ЛУЧИАНА

А разюзданите с камшик се гонят!
В небето, по земята, под водата
навред предели има свободата
и женските при всички божи твари
покорни са пред своите мъжкари.
На нашите мъже пък естеството
стои далеч над тяхното, защото
човекът, ум и дух получил в дар,
създаден е да бъде господар,
за своя гордост и за божя слава,
над всичко, дето хвърка, ходи, плава —
а ний на тез мъже сме крехки самки
и трябва да сме волни... в техни рамки!

АДРИАНА

Какво тогава твоя милост чака?

ЛУЧИАНА

Боя се от несгодите на брака.

АДРИАНА

Но иначе би търпяла мъжки гнет?

ЛУЧИАНА

Щом любя, ще привиквам отнапред.

АДРИАНА

А почне ли съпругът ти да кръшка?

ЛУЧИАНА

Ще чакам кротко ласката му мъжка.

АДРИАНА

Добър съвет, но неизползван, жалко!
На чужди гръб са сто тояги малко.
Когато някого бедата бие,

„Недей да плачеш!“ — казваме му ние,
а струпа ли се злото върху нас,
сами режем със сълзи и на глас.
Търпение ми препоръчваш ти,
понеже лош съпруг не те гнети,
но нека теб налегне мойта мъка,
ще спомниш своята лека препоръка!

ЛУЧИАНА

Добре, но първо трябва ми съпруг...
Мъжът ти иде — ей го роба тук!

Влиза Дромио от Ефес.

АДРИАНА

Намери ли мъжа ми? Где е той?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Намерих си белята. Тук е. Ей я!

АДРИАНА

Извика ли го? Каза ли ти нещо?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Да, каза и във двете ми уши,
но толкоз силно, че ме оглуши!

АДРИАНА

Да беше искал да ти го повтори!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

А, той ми го повтори толкоз пъти,
че мозъкът от туй ми се размъти!

АДРИАНА

Ще дойде или не? Това кажи!

Май пет пари не дава за жена си!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Жена ли? Той ме взе и наруга!

АДРИАНА

Той взел те на рога? Рогат мъжът ми?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Това не зная, но ругае страшно!
Съвсем е луд! Аз викам да се връща,
той иска някакви хиляда марки!
„Обяд е!“ — викам му. „Парите!“ — вика.
„Елате!“ — викам му. „Парите!“ — вика.
„Часът е...“ — викам му. „Парите!“ — вика.
„Прасето...“ — викам му. „Парите!“ — вика.
„Жена ви...“ — викам. „Майната й!“ — вика. —
„Каква жена? Не я познавам даже!“

АДРИАНА

Кой каза тъй?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Той каза тъй! И още:

„Аз — вика, — нямам ни жена, ни дом!“
И туй не ми го вля в ума полека,
а взе, че ми го трупна наведнаж
върху гърбината — със други думи,
опуха ме по всички правила!

АДРИАНА

Върви, върви и доведи го тук!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

За днес му ядох тежкия юмрук.
Пратете, моля ви се, някой друг!

АДРИАНА

Върви и ми докарай моя мъж,
че ще ти пукна тиквата надлъж!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

А пък мъжът ви, както удря яко,
ще ми я пукне втори път напъряко —
така че ще ме кръстите добре!

АДРИАНА

Прави, дърдорко, както заповядах!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Нима тъй кръгъл съм като глупак,
та двама вий подритвате ме с крак?
Ако съм топка, искам да предложа
поне да ме защитите във кожа!

Излиза.

ЛУЧИАНА

Пфу, този гняв съвсем не ти прилича!

АДРИАНА

Да, той по разни фусты ще ми тича,
докато аз сама ще чакам с дни!
Без кръв ако са моите страни,
не съм ли все заради него бледа?
Досадна му е моята беседа —
а как човек да бъде духовит,
като го слушат с образ от гранит?
По разни модни рокли се влече —
защо не вземе мен да облече?
Къде е този недостатък мой,
за който да не е виновен той?
Един-единствен негов поглед мил

набързо моя чар би възкресил,
но той ломи плета като елен,
за да пасе в леса, далеч от мен!

ЛУЧИАНА

Пъди тез мисли! Не бъди ревнива!

АДРИАНА

А как търпят се грубости такива?
Във този миг на друга вятър прави —
ако не беше тъй, защо се бави?
Една верижка бе ми обещал,
но, вярвай, нямаше да ми е жал,
че я забравя, ако виждам само,
че не забравя нещо по-голямо!
И накитът, най-скъпо украсен,
престава да е хубав някой ден;
цененото за трайността си злато
и то накрай изтъква се, когато
се пипа много. Ах, мъжът не бива
с поквара своя блясък да убива,
о, Антифоле! Но какво да правя?
Понеже, все едно, не му се нравя,
плачът ми нека ме дозагрози
и да умра, удавена в сълзи!

ЛУЧИАНА

От женска ревност, боже, упози!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

На площада.

Влиза Антифол от Сиракуза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Оказа се, че Дромио е скътал
на сигурно парите ми в „Кентавра“
и тръгнал да ме дири. Чудно нещо,
по моите сметки и по туй, което
хазаинът ми каза, няма как
да съм се срещнал с него на пазара!
Ха, ей го тук!

Влиза Дромио от Сиракуза.

Е, как сме, ваша милост?
Смехът дали ви мина, или още
гърбината сърби ви за пердах?
Не знаеш за „Кентавра“, а? Не помниш
да съм ти давал марки? А жена ми
ме викала за обед, тъй ли беше?
И съм живял под феникса? Бе теб
какво ти беше хрумнало тогава?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Защо? Какво? Кога съм казвал тъй?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Сега! Тук точно! Няма четвърт час!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Не съм ви виждал, откогато вие

ме пратихте с парите към „Кентавра“!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Негоднико, ей тука ти отрече
да си ги взел и дълго ми разправя
за някакви си гозби, дом, съпруга —
с последствия, които помниш, вярвам!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Добре е, господарю, че сте весел,
но не разбирам вашата шега.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А, значи, тъй? Ще ти платя тогава!
На, дръж това! Вземи в прибавка туй!

Бие го.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Достатъчно е! Капарото стига!
И после, за какво ми го броите?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Понеже често се шегувам с теб,
ти, робе, ми се качваш на главата
и ми досаждаш, ето за какво!
Мушиците, щом слънцето се смее,
да си бръмчат, но в облак щом се мръщи,
да се завират в дупките си! Ясно?
Преди да се шегуваш, проверявай
дали съм в настроение, че инак
ей тъй ще те почеша по тила,
задето ти е толкоз твърд ината!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Твърдината ми, господарю, не заслужава да бъде така бомбардирана нито в тил, нито фронтално! Ще ми я разрушите и ще трябва мозъка таквозинка да си го изгребвам по плочите! Моля ви, защо ме биете?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Не знаеш ли защо?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Знам само, че ям бой!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

И питаш защо!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Да, господарю! Защо? Отде накъде?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

„Защо“ те бия, вярвам, го съзнаваш,
а пък „отде“ и „накъде“ го чувстваш!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Боже, колко е зле човек бой да яде,
без да знае „защо“, ни „отде накъде“!
Благодаря за подаръка, господарю!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

За какъв подарък?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами този — дадохте ми нещо за нищо!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Бъди спокоен, друг път ще ти дам пък нищо за нещо! Я кажи, не е ли време за обяд?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Не още, господарю. С говеждото трябва да се направи това, което току-що се случи с мене.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Тоест?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Да се накисне и да се очука.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Ясно. Значи е сухо и жилаво като тебе.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Точно тъй, господарю! И бих ви посъветвал да не го ядете.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Защо?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Защото ще станете от него избухлив и не стига че веднъж се накиснах, но току-виж, и втори път ме очукате!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Стига, казах! Знай да се шегуваш на място. За всяко нещо си има време.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Готов съм да ви опровергая, докато не сте станали избухлив.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Как например?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

С пример, по-блестящ от лъскавата тиква на Времето^[12].

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Да го чуем този пример!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Който страда от косопад, например, няма време да си върне косата.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Аз пък съм чувал, че за това има средства.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ако човек има средства да си купи перука...

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А защо този старик Време е към нас такъв скъперник на косми, когато ги има тъй много в природата?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Защото ги раздава главно на животните. На човека, каквото му взема от косата, дава му го в ум.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Но има мнозина, на които косата им е повече от ума.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Да, но те пък често си я скубят сами.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Защо?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами и аз им се чудя!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Как и ти?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Така, по две причини.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Кажи ги, де!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Първата е, че е трябвало навреме да си опичат ума по оная част, та да не си скубят косата после; а втората е, че щом веднъж са сбъркали, няма смисъл да си я скубят, защото тя сама ще им окапе. И все пак и те са имали право.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Защо?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Пак по две причини, и то здрави.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

То пък едно здраве!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Искам да кажа, явни.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Ех, че явни!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Добре — сигурни.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

И кои са те?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Първо, че после човек пести от подстригване, и, второ, че не му падат косми в яденето.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Добре, но ти трябваше да ми докажеш, че не за всяко нещо си има време.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

И го доказах: човек няма време да си върне косата, когато му е окапала.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Но не ми обясни защо точно няма време.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Сега ще го направя. Работата е, че Времето, докато свят светува, ще коси с косата си косите на хората, защото само е без коса и се коси, че те не са лиси като него!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Знаех си, че ще ме залисаш с глупости!... Чакай, кой ни маха там?

Влизат Адриана и Лучиана.

АДРИАНА

Да, Антифоле, гледай ме студено!
Знам, друга нежността ти е привлякла,
не ти е нужна вече Адриана!
А някога през час ми се кълнеше,
че няма хубав лик за твоя поглед,
че няма допир мек за твоите пръсти,
че няма мила реч за твоя слух,
че няма сладък хляб за твоя вкус,
освен когато аз те гледам, милвам,
беседвам с теб и ястия ти готвя!
Как стана, о, съпруге мой, как стана,
та тъй от себе си се отчужди;
да, да, от себе си, защото аз съм
преплетена, неотделима част
от теб, и то във най-доброто твое.
Не се дели, съпруге мой, от мене,

защото туй е невъзможно, както
да капнеш капка в бездната пенлива
и след това оттам да я извадиш
несмесена, без липса, ни прибавка!
О, как дълбоко би те наранило,
да би узнал, че съм била развратна,
че тази плът, на тебе посветена,
от блудството била е осквернена!
Да беше тъй, не би ли ме отритнал
и плюл по мене в ярост, и одрал
челото ми, жигосано с клеймото
на улична жена, и с гняв изтръгнал
халката от неверния ми пръст,
за да я смачкаш и разчупиш ядно
с тържествените думи на развода?
Да, би го сторил! Е, тогаз стори го!
Петното на покварата е в мене,
кръвта ми е отровена от похот,
защото, ако с тебе сме едно
и ти ме мамиш, своята зараза
проникнала е в мене и ме прави
развратница!... Или бъди ми верен,
та двама да вървим до сетен ден,
аз — непорочна, ти — неопетнен!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Ако на мен говорите, аз нямам
честта да се познавам с вас, госпожо.
В Ефес пристигнах току-що и чужд съм
за този град, тъй както за речта ви,
в която, колкото да се старах,
ей богу, нито дума не разбрах.

ЛУЧИАНА

Как много сте се променили, зетко!
Така да се глумите над сестра ми!
Тя прати Дромио да ви извика...

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Как? Дромио?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Мен?

АДРИАНА

Теб! И ти ни каза,
че господарят ти те бил набил
и за жена и дом не щял да знае!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Говорил ли си, драги, с тази дама
и ако да, какво целите двама?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Аз, господарю? Първи път я виждам!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Обеснико, лъготиш! На пазара
не ми ли ти предаде нейни думи?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

В живота си не съм говорил с нея!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А откъде ни знае имената?
Навярно има ясновидски дар?

АДРИАНА

Не прави чест на моя господар
във глупава комедия такава
слугите срещу мен да подстрекава!
И тъй скърбя, че ми обръщаш гръб,
не удвоявай тази моя скръб
с презрението си! Ах, тоз ръкав

недей отдръпва! Ти си брястът здрав,
аз — немощна лоза, снага извила,
от твоята мощ за да получи сила;
а виж, кои семейството ни тровят?
Орлови нокти, мъх, безплоден повет,
засмукали те във прегръдка глуха,
за да цъфтят от твоята разруха!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА *(настрани)*

На мен говори! Дявол! Да не съм
съпруга взел пиан или насън?
Или сега сънувам го това?
Тук нещо лъже наште сетива.
Но що е то? Дорде не го разкрия,
ще си мълча сред таз неразбория!

ЛУЧИАНА

Ти бягай вкъщи! Масата сложете!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

О, господи, прости ми греховете!
Далеч от мен! Махни се, сатана!
Това е караконджовска страна
и туй са — сигурен съм — два вампира!
Човек не бива да им се опира,
защото могат, ако се ядосат,
да го нащипят и таласъмосат!

ЛУЧИАНА

Хей, Дромио, какво там дрънкаш, мърдай!
Ти, бавен охлюв, плужек, червей, търтей!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Я вижте ме, не съм ли променен?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Отвътре сигур. Същото е с мен!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Не, външно друг съм!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Същ си бе, човек!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Направиха ме тези на шебек!

ЛУЧИАНА

По-скоро на магаре!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами да —

тя как веднага кой съм отгада?

И аз да я позная тогава бих могъл,
ако не бях получил магарешки акъл!

АДРИАНА

Достатъчно! Не, аз не съм дете
да им подсмърчам тук, докато те
на смях ме взимат!... Антифоле мой,
да тръгваме!... А ти, на входа стой!...
О, скъпи ми, сред гозби и вина
ще ти простя за не една вина...
Ти, Дромио, щом дирят господаря,
ще казваш, че обядва на пазаря.
И гледай някой да не си пострада!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Къде съм? На земята? В рая? В ада?
Насън? Наяве? Здрав или пък луд?
Изобщо кой съм? Целия съм в смут!
Ще казвам туй, което казват те,
пък нека става там, каквото ще!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Та аз отвън да пазя вас двамина?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

И то добре, че яка ти гърби на!

ЛУЧИАНА

Побързай, зетко! Гозбата изстина!

Излизат.

[12] „...лъскавата тиква на Времето...“ — Времето — по стара традиция, свързана с гръцкия Хронос — било изобразявано като старец с пясъчен часовник в ръка, въоръжен с коса. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Пред дома на Антифол от Ефес.

Влизат Антифол от Ефес, Дромио от Ефес, Анджело и Балтазар.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Простете майстор Анджело, понеже
жена ми мрънка, като закъснея,
пред нея потвърдете, че съм бил
в дюкяна ви за златната верижка,
която утре ще ѝ донесете.
Но този роб нахално настоява,
че бил ме срещнал ужким на пазара
и че дори аз бил съм го пердашил
заради някакви хиляда марки,
отричайки се от жена и дом.
Какво дърдориш бе, пияна твар!
Какви са тези врели-некипели?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Разправяйте си вие — аз свойто си го знам
и мога, ако трябва, и документ да дам.
Да беше лист гърбът ми, а пък мастило — боят,
самичък бихте казал: „Да, почеркът е моят.“

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ах ти, магаре недно!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Ха, да, магаре бедно,
което да се бие вий смятате за редно.

Настрани.

Но мисля, че едва ли щях толкоз да се мъча,
веднъж ако ми бяхте опитали от къча!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Мой драги Балтазаре, недейте тъй се мръщи.
Ще бъде по вкуса ви гощавката във къщи.

БАЛТАЗАР

Любезността е важна — вред гозбите са същи.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

О, не! На гола маса не могат ви нахрани
и петдесет чинии с любезности отбрани!

БАЛТАЗАР

И грубиянът може да нагости чудесно!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Но да гощаваш с думи е все таки по-лесно!

БАЛТАЗАР

Не, пир е туй, което край гозбите се казва!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

При домакин-скъперник и гостенин със язва!
Не знам дали обядът у нас ще ви насити,
но моят дом ви среща с обятия открити...
Затворено, когато си идва господарят?
Я, Дромио, викни им веднага да отварят!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Цедилия, Розина, Мария, Джени, Мод!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА (*отвътре*)

Кютук и половина! Глупак! Дръвник! Идиот!
Я махай се от входа! Кой тука те докара

на градските бардаци да правиш инвентара!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Я, нов вратар са взели! Ти кой си бе, селяко?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Тоз, който ей сегинка ще те натупа яко!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Хазаинът е вьнка! Отваряй, кучи сине!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Тогаз да си отива, че може да настине!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Кой там отвътре дрънка? Я бърже отворете!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Защо да ви отварям, вий първо обяснете!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

За обед бе, говедо! За обед бе, глупак!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

За днес е вече късно. Елате утре пак!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Бе кой нахалник дързък пред моя дом държи ме?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Вратарят му — по служба — и Дромио — по име!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Разбойнико, туй име и този пост са мои —
с едното собирах присмех, а с другото — побои.
Да беше ги откраднал от тази сутрин, драги,
с тях вече би отнесъл една торба тояги!

ЛЮС (*отвътре*)

Кой вдига шум?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Люс, бъчво! Люс, тлъсто! Отвори!

ЛЮС

Веднага, но ще трябва да чакаш до зори!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Да знаеш какво нещо съм хванал във ръка?

ЛЮС

Каквото да си хванал, подръж си го така!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Отлично, Люс — понеже разбрах те, че си Люс!

Чудесно му го каза и получаваш плюс!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ах, ти, мръсницо лойна! Ах, кухненска мадама,
дали ще ми отвориш?

ЛЮС

Нали ти казах...

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

...Няма!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Елате, господарю, да понатиснем двама!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Отваряй ма, пачавро!

ЛЮС

Как не!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Ха тъй! С юмрука!

ЛЮС

Боли го много бука!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Мръсничко, ти стой тука,
ще ти покажа скоро кого ще го боли!

ЛЮС

А в пранги да те стегнат, приятно е, нали?

Появява се Адриана, скрита за Антйфол от Ефес и другите с него.

АДРИАНА

Каква е тази глъчка? Кой вдига толкоз врява?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Изглежда, че не липсват безделници тъдява!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Жена! Къде се маеш?... Сега ще им покажа!

АДРИАНА

Жена ти ли? Безделник! Я, сбирай си багажа!

Излиза.

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

О, щом на господаря такъв позор се случи,
то мен ще ме натикат направо в задник кучи!

АНДЖЕЛО

А спорим за любезност и за храната вкусна?

БАЛТАЗАР

Когато госпожата избобщо не ни пусна!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Туй всичко, господарю, ужасно ви излага —
поканили сме гости, а ги държим на прага!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Е, да, но сам усещаш, че вятърът студен е.

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Студен е! А да бяхте облечен като мене?
Как може мъж, когото обяд на топло чака,
така да се остави, отвън да зъботрака!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Така е! Дай ми нещо, да счупя тез врати!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Главата ще ти счупя, тогаз ще видиш ти!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Чупи език — след малко ще ти го залепят!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

А ти оттук чупи се! Поемай! Прав ти път!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Той, пътят ни, е тука! Мръсник, отваряй бърже!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Когато колът цъфне и плод гредата върже!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Донес ми кол, ти казвам!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Веднага!... И тогаз
за тебе ще настъпи предреченият час:
ний двамата със кола щом цъфнем зад вратата,
ти пръв плодът ще бъдеш, завързал на гредата!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Бе кол ли, лост ли, давай го насам!

БАЛТАЗАР

Приятелю, гнева си овладейте!
Недейте тъй! По този начин вие
самичък обявявате война
на почитта, с която обкръжен сте,
и правите съмнения да никнат
в честта неопетнена на жена ви!
Не бързайте: и трезвият й разум,
и скромният й нрав, и възрастта й
свидетелстват, че тука има тайна,
която, щом до края се разкрие,
ще обясни защо днес бяхте вие
посрещнат със залостени врати.
Послушайте ме — нека да похапнем
при „Тигъра“, а после се върнете
и без кавги узнайте от жена си
подбудите на странния й прием;
защото, ако вие настояте
да влезете със взлом във своя дом
посред бял ден, ще плъпнат из града ни
сплетни от тези, дето послесмъртно
във гроба ви ще влязат да живеят,
а знайте: клеветата се множи
чрез нови поколения лъжи
и наемателка е тя такава,
че дето се намести, там остава!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Склонихте ме. Ще тръгна с вас. И даже,
макар невесело да съм настроен,
ще бъда весел, честна дума давам!
Едно девойче палаво познавам,
схватливо, мило, със език игрив,
и нищо ако нямате против,
при него ще ви заведе да хапнем.
Жена ми — честно слово, без причина —
за него постоянно ме упреква.
Да, там ще идем!... Анджело, вий вижте,
ако верижката ви е готова,
донесте я в дома под „Таралежа“ —
тя там живее. Ще я дам на нея,
за да ядосам със това жена си.
Като не щат да ни отворят тука,
на друго място трябва да се чука!

АНДЖЕЛО

Добра шега. Ще ви я донеса.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Дано не ми излезе през носа!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Пак там.

Влизат Лучиана и Антифол от Сиракуза.

ЛУЧИАНА

Как може, зетко, толкоз ранен скреж
сърдечния ви кълн да изненада?
Нима ще рухне още във строеж
на любовта ви хубавата сграда?
Ако сте взел сестра ми за пари,
платете ѝ за тях сърдечно мито,
и ако страст към друга ви гори,
то срещайте се с нея по на скрито!
Когато погледът ви издаде,
с език веднага всичко замажете —
да крият своя срам кога, къде
било е толкоз трудно за мъжете?
Под образ благ, с държане на светец
покривайте си тайните провали!
Мишкувайте, но тихо! Кой крадец
обича със успехи да се хвали?
О, двоен грях: за тайното легло
мъжът във къщи явно да говори!
Без първи срам ако не е могло,
жена си не срамете с този втори!
Лъжете ни! Затуй сме и жени.
Какво по-скромно от молба такава:
щом дали сте ръката си встрани,
поне да ви докосваме ръкава!
Върнете се при моята сестра
и с нежни имена я назовете —
преструвката лъжа е, но добра,
спокойствие щом носи в домовете!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Коя сте вий, красавице, не знам,
отде ме знаете, недоумявам,
но явно е, че пратена сте нам
от небеса, които не познавам!
О, научете земния си раб,
какво да мисли и какво да прави,
та с разума си грешен, плитък, слаб
да вникне в лабиринта на речта ви!
Къде ме води тя и за какво?
Ако дарена сте с неземна сила,
от мен сторете друго същество
и ще ви слушам аз, девицо мила!
Но ако аз съм аз, то знам тогаз,
че вашата сестра жена не ми е,
че нямам дълг към нея, а към вас,
защото моя ум пленихте вие!
Сирено дивна, не, не ме мами
в сълзите на сестра ти да се давя!
Към теб, към теб от твърдите земи
със радост мореходът се отправя,
за да потъне в сребърната глъб
посред въртоп от къдрици-талази,
узнал със вик на щастие и скръб,
че няма смърт, по-хубава от тази!

ЛУЧИАНА

Какво? Какво? Та вий сте полудял!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Не, бях „полу“, мой дял, но с теб съм цял!

ЛУЧИАНА

Грешат, изглежда, вашите очи!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Слепят ги, слънце, твоите лъчи!

ЛУЧИАНА

Където трябва гледайте, не в мен!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

И, значи, в мрак да тъна нощ и ден?

ЛУЧИАНА

Сестра ми — мрак?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А пък сестра й — зрак!

Недей ме дръж далеч от своя праг!

ЛУЧИАНА

Но вий сте мъж на моята сестра!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Не, твой съм аз! О, ядка най-добра
от мен самия, неразривна част
от тези очи, от туй сърце във страст,
храна за мен, небе за мен, което
единствено аз искам от небето!

ЛУЧИАНА

Тез пориви, ако не са измами,
би трябвало да бъдат за сестра ми!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Тогаз бъди сестра си! Все едно,
ти аз си, аз съм ти, в едно звено!
Свободни сме — вземи ме за съпруг!

ЛУЧИАНА

Ще доведа сестра си. Стойте тук!

Излиза.

Влиза Дромио от Сиракуза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Хей, Дромио! Къде си хукнал?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Познавате ли ме, господарю? Кажете, аз Дромио ли съм? Аз ли съм вашият роб? Аз „аз“ ли съм?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Ти си Дромио. Ти си моят роб. Ти си „ти“.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Не може да бъде! Аз съм магаре! Аз съм заробен от жена! Аз не съм „аз“!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Как „заробен“? Как не си ти?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Така! Не съм аз и съм извън себе си от това, че не съм аз! Тя ме извади от кожата. Предявява права над мен и със своите апетити ме гони по петите!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Какви права над теб?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Такива, каквито вие имате над коня си! Тя иска да ме има просто като животно, искам да кажа, не че мен ме иска за животно, ами че сама ме иска животински!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Коя е тя?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Една много уважавана дама, защото, който ѝ види размерите, сваля шапка и казва: „Моите уважения!“ Тлъста мръвка ви казвам, само че пред тази мръвка аз съм мравка!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Хайде бе!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами да! Работата е съвсем дебела, защото тя е готвачка на дома и е тъй натъпкана с лой, че за нищо друго не я бива, освен да си излея свещ от нея и да се измъкна тайно при собствената ѝ светлина! Гарантирам ви, че с маста от дрипите ѝ човек може да се грее цяла зима в Полша! Ако доживее до Страшния съд, тя ще гори поне седмица, след като угасне целият род человечески!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Какъв ѝ е цветът на кожата?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Черна е като обувката ми, само че не е толкоз чиста. Защото тя така се поти в лицето, че ако тръгнеш по него, можеш да затънеш до глезен!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Това с малко вода се оправя!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами! Такава си е по природа! Нея и потоп не може да я измие!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А как се казва?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Люс е на име — гръд като виме! А пък от ханш до ханш има цял Ламанш!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Значи е доста широчка!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Колкото и височка! Валчеста е като земното кълбо! И по нея могат да се намерят всичките страни!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Тогава къде е нейната Ирландия?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

На дирландията ѝ, господарю! По калта си личи!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А Шотландия?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Тази грапава земя? По дланите ѝ!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А Франция тогава къде е?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Където е болестта ѝ, господарю. На челото, което се е надигнало срещу косата ѝ и иска да си разшири плешивата територия за нейна сметка^[13].

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А къде е Англия?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Дирих по нея бели зъбери^[14], но тя няма в устата си ни зъбер, ни зъб! Тази страна трябва да ѝ се намира на гушата, защото между нея и Франция течаха едни такива солени ръкави!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А Испания?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Виж, нея не можах да видя, но почувствах горещия ѝ дъх!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А къде са ѝ Америка, Индиите?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

На носа ѝ! Той е целият обсипан с рубини, сапфири, топази, господ да те пази! Тези съкровища просто се надвесват към знойното дихание на Испания, която праща към тях велики армади^[15] да пълнят трюмове под ноздрите ѝ!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А Белгия и Холандските низини?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Толкоз ниско не съм се ровил, господарю. Но това чудовище, тази тлъста вещица изяви претенции върху мен, нарече ме Дромио, закле се, че съм бил сгоден за нея, и така точно описва всичките ми белези — петното на рамото ми, голямата бенка на врата ми, брадавицата под мишницата ми, че аз се уплаших и търтих да бягам като от магьосница! И да не бе душата ми добре въоръжена, на пале би ме сторила, да ѝ въртя ръжена^[16]!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Изтичай до пристанището! Стига
следа да има от попътен полъх,
не ще ни свари мракът в таз бърлога!
Ако за път се готви някой кораб,
лети насам — ще бъда на пазара!
Щом тука сме познати на всеки непознат,
с платна или с лопати далеч от този град!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ще хукна аз от своята годеница,
тъй както бяга пътник от стръвница!

Излиза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Тоз град е пълен само с чародейки
и крайно време е да го напусна!
Оназ, която ме зове съпруг,
не бих я взел за нищо на света,
ала сестра ѝ с чудната си хубост,
чаровен глас, движения омайни,
за малко щеше да ме убеди
да стана сам към себе си изменник.
Но аз уши, сирено, ще запуша,
страстта ми твойта песен да не слуша!

Влиза Анджело, носещ верижка.

АНДЖЕЛО

Почтени Антифоле!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Вие кой сте?

АНДЖЕЛО

Не се сърдете! Ето я, готова!
Забавих се, додето я завърша,
но вече ви я носех в „Таралежа“.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Отлично, но какво да правя с нея?

АНДЖЕЛО

Каквото искате, нали за вас е!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Кога съм я поръчвал?

АНДЖЕЛО

Не веднъж,
не дважд, не трижд, а сто пъти най-малко!
Вървете и зарадвайте жена си —
довечера ще мина за парите.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Вземете ги сега, че току-вижд,
останали сте после с пръст в устата!

АНДЖЕЛО

Шегувате се! Здраве ви желая!

Излиза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Голяма каша, но едно аз зная:
това, че на земята никой няма
да се откаже от такава яма!
Във този град живеят си благато,
щом тикат ти по улиците злато...
Но где е тоя? Би било добре
да сме от час в откритото море!

Излиза.

[13] „...да си разшири плешивата територия за нейна сметка...“
— шегата по адрес на плешивеещата готвачка крие намек за борбите
във Франция между Католическата лига и протестанта Анри Наварски,
на които Шекспир бил съвременник. Английската кралица оказвала на
Анри военна помощ, но през 1593 г. той решил, че „Париж си струва
една литургия“ и преминал към католичеството. ↑

[14] „...с бели зъбери...“ — варовиковите скали край Дувър били
още през XVI век символ на английския остров. ↑

[15] „...велики армади...“ — навярно намек за Великата армада на Испания, която била разгромена от английския флот през 1588 г. ↑

[16] „...да й въртя ръжена...“ — по Шекспирово време кучетата били използвани за споменатата работа в кухнята. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

На улицата.

Влизат Втори търговец, Анджело и Пристав.

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

Вий знаете, че заема ви дадох
на Петдесетница и оттогава
не съм ви го припомнял, но сега
към Персия ще трябва да отплавам
и тез пари ми трябват. Затова
върнете ми ги незабавно, инак
ще ви предам в ръцете на властта!

АНДЖЕЛО

Повярвайте ми, точно тази сума
дължи ми Антифол. Една верижка
му връчих току-що; във пет часа
парите си за нея ще получа.
Елате с мен до тях и аз веднага
ще ви платя дълга си до стотинка.

Влизат Антифол от Ефес и Дромио от Ефес.

ПРИСТАВЪТ

Спестихте си труда — той сам пристига.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Додето аз отскоча до златаря,
върви и ми купи едно въже,
та да нашиbam хубаво жена си
и нейните помощници, задето
затвориха вратите пред носа ми!

Но ето го златаря! Бягай бързо,
купи въжето и донес го вкъщи!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Ще избира едно таквоз въже,
да разберат как пъдят се мъже!

Илиза.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

На майстор да повярваш! Обещахте
верижката да донесете там,
а нито дар видя се, ни златар.
Или боял сте се, че тя ще свърже
по-здраво мене с онова девойче?

АНДЖЕЛО

Добра шега, но, моля ви се, ето,
това е тук за златото в карати,
това за качеството, а това пък
за изработката. Понеже сборът
е с три дуката^[17] в повече от туй,
което аз дължа на господина,
ще ви замоля да му го платите —
той чака своя дълг, за да отплава!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

В момента нямам толкова пари,
а трябва нещо във града да свърша.
Идете със търговеца във къщи,
верижката предайте на жена ми —
и тя ще ви плати; а вероятно
и аз ще ви заваря у дома.

АНДЖЕЛО

Тогава поднесете ѝ я сам!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Не е изключено да се забавя.

АНДЖЕЛО

Добре тогаз. У вас е тя, нали?

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Защо у мен? У вас е и без нея
не ще получите пари от къщи.

АНДЖЕЛО

Не, моля, престанете със шегите
и дайте ми я да я отнеса!
И вятърът, и приливът очакват
заемодавеца ми — и така
виновен съм, че толкоз го забавих.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Вий искате да заличите с него
това, че не дойдохте в „Таралежа“,
и вместо аз добре да ви посмърря,
налитате на крамоли самичък.

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

По-бързо, моля! Губя скъпо време!

АНДЖЕЛО

На, вижте само как ме е притиснал!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Верижката занесте на жена ми
и тя веднага ще ви я плати!

АНДЖЕЛО

Но вие знаете, че ви я връчих!
Върнете ми я да я занеса

или писмо ми дайте до жена си!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Аз казах, стига толкоз! Извадете
верижката! Желая да я видя!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

Аз нямам време повече да чакам!
Кажете ми дали ще ми платите,
или да искам да го задържат!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Кой? Аз на вас? Какво да ви платя?

АНДЖЕЛО

Това, което дължен сте на мен!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Защо? За неполучена верижка?

АНДЖЕЛО

Отлично знаете, че ви я дадох!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Не сте! И ме обиждате отгоре!

АНДЖЕЛО

Вий мен обиждате и при това
уронвате търговското ми име!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

Ей, пристава, веднага го задръж!

ПРИСТАВЪТ

Задържам ви във името на княза!

АНДЖЕЛО

Това е тежък удар за честта ми!
Платете ми дълга си или казвам
на пристава да задържи и вас!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Да плащам неполученото? Не!
Опитай се, безумецо! Кажи му!

АНДЖЕЛО

Вземи си таксата и го задърж!
Не бих простил на родния си брат
такава страшна публична обида!

ПРИСТАВЪТ

Задържам ви! Сам знаете защо.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Додето се откупя, ще лежа,
но туй ще ти излезе толкоз скъпо,
че всичко във дюкяна ти, златарю,
едва ще стигне, за да ми платиш!

АНДЖЕЛО

Закони още има във града ни
и те позора ви щеzakлеймят!

Влиза Дромио от Сиракуза.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

На кея господарю, има кораб
от Епидамн, готов и чакащ само
да се качи стопанинът на борда,
за да отплава! Вече натоварих
багажа ни и купих във прибавка
масло, балсам и нещо за душата.
Попътен вятър духа, всички чакат

единствено стопанина и вас!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ти луд ли си? Изглежда вятър духа
в главата ти! Какъв е този кораб,
за който седнал си да бръщолевиш!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Тоз, който пратихте ме да подиря,
за да отплаваме по-бързо с него!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Глупако, аз те пратих за въже
и помниш, вярвам, за какво ми беше!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Вий може би сте мислил за въжето
и затова тъй бързахте за кораб!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

По тоз въпрос ще поговорим друг път
и ще науча твоите уши
да слушат по-внимателно гласа ми!
Сега върви при Адриана бързо,
тоз ключ предай ѝ и кажи, от скрина —
тоз, който е под турското килимче —
да ти даде кесията с дукати.
Кажи ѝ, че погрешно задържан съм
и те ми трябват, за да се откупя!...
Е, приставе, да тръгваме тогаз!

Втори търговец, Анджело, Антифол от Ефес и Приставът излизат.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

При Адриана? Значи, дето днеска
обядвахме и дето ме очаква

онази тенджера любвеобилна,
за чийто кръст ръцете ми са къси!
Но службата е служба и — уви! —
слугата, дете кажат, там върви!

Излиза.

[17] Дукат — венецианска златна монета от XIII в., разпространила се по-късно из цяла Европа. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В дома на Антифол от Ефес.

Влизат Адриана и Лучиана.

АДРИАНА

Дали наистина или на смях
направи опит да те съблазни?
Какъв бе той? Нахален или плах?
С безкръвни или пламнали страни?
И святкаха ли в неговите взори
пламтящите сърдечни метеори?

ЛУЧИАНА

„Над мене — каза, — няма тя права!“

АДРИАНА

Не ми ги дава — прав е във това!

ЛУЧИАНА

Закле се, че бил тука чужденец!

АДРИАНА

И прав е пак, макар да е лъжец!

ЛУЧИАНА

За теб припомних му!

АДРИАНА

А той? А той?

ЛУЧИАНА

Той каза, че до гроб ще бъде мой!

АДРИАНА

С какво опита да те очарова?

ЛУЧИАНА

С учтивост и внимание такова,
че ако беше честен, аз едва ли...
Той чара и речта ми тъй разхвали!

АДРИАНА

О, вий сте разговаряли?

ЛУЧИАНА

Сестричко!

АДРИАНА

Не се сърди! Езикът иска всичко
да каже на тоз никаквец, на тоз
съсухрен старец, дребен, с пъпчест нос,
прегърбен, сбръчкан, груб и невежлив,
скъперник плиткоумен, тъп и див,
с език на роб и вкус на кочияш,
отвън отблъскващ, а отвътре — дважд!

ЛУЧИАНА

Че тъй кажи! То всичко в ред било:
кой плаче по загубеното зло?

АДРИАНА

Е, да, но аз портрет му правя точно
обратен, за пред чуждите очи —
така калугеричката нарочно
далече от гнездото си цвърчи.
Със хулна реч обсипа го езика,
но вътре в мен сърцето ми го вика!

Влиза Дромио от Сиракуза.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Кесия! Бързо! В скрина! Тук! На мене!

ЛУЧИАНА

Защо си се задъхал?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

От търчене!

АДРИАНА

Къде е господаря ти, кажи!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Навярно вече в пъкъла лежи!

Един зъл дух, един чер бяс го хвана,

едно сърце, затворено в стомана,

един от тези дяволи, вампири,

пристегнати във кожени мундири,

които дружелюбно потупват те по рамо,

но с тебе се разхождат, ако пред тях си само,

и душат, дебнат, хващат и вкарват без пощада

нещастните длъжници във ад, по-лош от ада.

АДРИАНА

Какво, какво излиза?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Че сигур е в пандиза!

АДРИАНА

Как? Моят мъж в затвора? А по каква причина?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Такава, в униформа. Парите са във скрина!

АДРИАНА

Сестрице, донеси ги!

Лучиана излиза.

О, тази вест ме смая!
И за какво е длъжен, бих искала да зная!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА
За някаква верижка.

АДРИАНА
За толкоз дребно в съд?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА
По-едрата верига за после му гласят!
Звъни, нима не чухте?

АДРИАНА
Веригата?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА
Часът!
Току-що беше два, а чуйте, бие: дин!

АДРИАНА
Как може: „беше два, а после бий един“?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА
Така — във бяг обратен готов е да удари
дори старикът Време, щом срещнат го джандари!

АДРИАНА
Но времето не е на никого длъжник!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА
Напротив, то дължи ни за всеки литнал миг:

като платец фалирал то само обещава,
но никому не връща ни щастие, ни слава,
и няма нищо чудно, че види ли стражар,
назад веднага драсва такъв разбойник стар!

Влиза отново Лучиана с кесия.

АДРИАНА

Занес парите, Дромио, веднага
и своя господар освободи!...
Уплаха и утеха, сестро драга,
си дават среща в моите гърди.

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

На площада.

Влиза Антифол от Сиракуза.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Невероятно нещо! Всеки срещнат
ме поздравява и зове на име,
като че ли приятели сме първи:
един пари ми дава, друг ме кани
на гости вкъщи, трети ми изказва
признателност за някакви услуги,
четвърти ми продава със отстъпка!
Един шивач току-що ми показва
коприна, купена за мен нарочно,
и туй не стига, но ми взе и мярка!
Това са призраци! Този град, изглежда,
е пълен със лапландски чародейци^[18]!

Влиза Дромио от Сиракуза.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Господарю, ей ви златото, за което ме пратихте. Къде се
дяна оня новоиздокаран Адам^[19]?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Какво е това злато? За какъв Адам дрънкаш?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Не за оня, който пазел рая, а за този, дето варди
дранголника; за този, дето е облечен в кожата на гойното теле, заклано
за блудния син; за този архангел, който вървеше зад вас и — за разлика

от оня, дето измъкна Петра от тъмницата — искаше да натика ваша милост в нея!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Не разбирам за кого говориш!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Че какво има за разбиране! Питам за този, който се разхожда из улиците в кожен калъф като контрабас и аз се ловя с вас на бас и на контрабас, че отлично ме разбирате! Казвам за този, който дава възможност на уморените да си отдъхнат за известно време; който предлага на бездомните безплатна квартира с небе на квадратчета; който пей дава да извърши с тоягата си повече подвизи, отколкото най-храбрият мавър е извършвал със своя боздуган!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Но и ти ми досаждаш с глупостите си! Казвай, има ли кораб, готов за отплаване? Ще можем ли да тръгнем скоро?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами нали преди час ви казах, че бързоходният кораб „Веднага“ вече вдига котва, но приставът се намеси и вие останяхте за тежката гемия „Почакай“. Дръжте си кесията със златни ангели-пазители^[20]!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

И той се е побъркал като мене!
Отвсякъде обгръщат ме заблуди!
Небе, прати ни някой херувим!

Влиза Леката жена.

ЛЕКАТА ЖЕНА

Здравейте, мой любезни Антифоле!
Изглежда, сте намерили златаря —
това ли е верижката за мен?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Назад! Далеч от мене, Сатана!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ама вие, господарю, я знаете на име?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Това е самият дявол!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ами, дявол! Тя е нещо много по-страшно! Това е на дявола майка му, която се е престорила сега на леко момиче: всички моми, щом ги пипнеш, затова викат: „Майко моя!“, защото са до една леки като нея и сестри на лукавия! Тези дяволици ни се представят за ангели: ангелите са светли; светлината иде от огъня; огънят пари; ergo^[21], човек може да получи лошо парене от тези добри ангели! Не я оставяйте да припари до вас, господарю!

ЛЕКАТА ЖЕНА

Вие и слугата ви сте, изглежда, в добро настроение. Ще влезете ли вкъщи да си дохапнете?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Господарю, ако ви е сготвила супа, имате ли подходяща лъжица?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Каква подходяща, Дромио?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Дълга, каква! Нали казват: „Ядеш ли с дявола, готви дълга лъжица!“

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Назад, зъл дух! Недей ме съблазнява!
Ти вещица си като всички тука,

заклинам те, отивай си! Назад!

ЛЕКАТА ЖЕНА

Върнете пръстена ми, който днеска
на обед взехте ми, или за него
ми дайте обещаната верижка,
и тутакси оставям ви на мира!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Бях чувал, че магьосниците взимат
парче от нокът, косъм, капка кръв,
игла, фуркет, костилка от череша,
но тая тук налита на верижки!
Недейте ѝ я дава! Честна дума,
за гушите ще ни завърже с нея!

ЛЕКАТА ЖЕНА

Едно от двете трябва да дадете —
не може да ме мамите така!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Махни се, призрак!... Дромио, насам!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Търсете други балами, мадам!

Излиза след Антифол от Сиракуза.

ЛЕКАТА ЖЕНА

Не, този Антифол е полудял —
безумните му думи го доказват!
Верижка уж ми обеща и взе
за спомен пръстена ми, който струва
четирисе дуката, а сега
останах без верижка и без пръстен!
Побъркал се е явно. То се вижда

не само от държането му тука,
но и от туй, че — както днес на обед
самичък ми разказа — бил намерил
затворени вратите на дома си:
жена му им е теглила ключа,
навярно зарад неговите буйства.
Но аз какво да сторя? Зная, зная!
У тях ще ида и ще ѝ разкажа,
че в миг на лудост е нахлул във къщи,
изтръгнал пръстена ми и избягал!
Да му простя? Ами! И таз добра!
Четирисе дуката са пара!

Излиза.

[18] „...лапландски чародейци...“ — Лапландия се славела през XVI в. като страна на магьосниците. ↑

[19] „...новоиздокаран Адам...“ — става дума за пристава; съдебните стражи носели по Шекспирово време униформа от биволска кожа — оттук връзката с Адам, който, според библейската легенда, след грехопадението се облякъл в животински кожи. ↑

[20] „...ангели пазители...“ — в Англия от XVI в. имало монети, наричани „ангели“, на стойност 10 шилинга. ↑

[21] Ergo (*лат.*) — следователно. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Пак там.

Влизат Антифол от Ефес и Приставът.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Не бой се, драги, няма да побягна,
ще ти оставя в залог толкоз злато,
за колкото е искът на златаря.
Жена ми днес бе станала накриво
и ще ѝ трябва време да повярва,
че аз съм арестуван тук, в Ефес —
затуй и робът ми го няма още.

Влиза Дромио от Ефес с въже е ръка.

А, ето го! Гаранцията иде!...
Донесе ли, каквото ти поръчах?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Да, ей го тук! Хем гъвкаво, хем здраво!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ами парите?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

С тях го заплатих!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Глупак! Въже за петстотин дуката!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Ще купя и за толкоз, ако щете!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Я ти кажи: какво ти бях поръчал?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Да купя хубаво въже за бой.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Да, точно тъй! Сега ще го опитам!

Бие го.

ПРИСТАВЪТ

Моля, бъдете по-търпелив!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

И таз добра! Аз ям пердаха,
а той вика на него да търпи!

ПРИСТАВЪТ

Ти, сдържай си езика!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

А той защо не си сдържа ръцете?

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ах ти, кучи сине! Ах ти, говедо безчувствено!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Де да бях безчувствен! Тогава нямаше да чувствам боя!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Точно тъй! Ти като магаретата само към боя си
чувствителен!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Ами да! Магаре съм и ушите ми го доказват, защото са ми станали дълги от дърпане! Слугувам му от деня на раждането си досега и за награда съм видял от него само бой и бой! Когато ми е студено — сгрива ме с бой; когато ми е горещо — разхлажда ме с бой; буди ме пак с бой, когато спя; и когато поседна, пак с бой ме изправя; с бой ме извежда навън, като излизам, и с бой ме вкарва, когато се връщам! Не, аз боя си го нося с мене си, както циганинът — торбата си, и знам, като осакатея от бой и тръгна да прося, пак с бой ще ме срещат по портите!

Влизат Адриана, Лучиана, Леката жена и Доктор Мърш.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

А, слава богу! Ето я жена ми!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Господарке, *respicere finem*! Помнете за края, тоест помнете, че другият край на това въже е за вас!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

А, още дърдориш!

Бие го.

ЛЕКАТА ЖЕНА

Какво ще кажете? Не е ли луд?

АДРИАНА

Да, този гневен пристъп го доказва.
Любезни доктор Мърш, прочут сте вие
със свойто заклинателско изкуство —
разсъдъка върнете на мъжа ми,
каквото искате, ще ви платя!

ЛУЧИАНА

Как гледа диво, като обладан!

ЛЕКАТА ЖЕНА

И как трепери в бесовски припадък!

ДОКТОР МЪРШ

Спокойно, моля! Дайте си ръката
да ви измеря пулса.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ей я тук!

Удря го.

ДОКТОР МЪРШ

О, Велзевул, заселил се в тогова,
пред святата молитва отстъпи!
Върни се в пъкъла си, Сатана,
заклинам те във силите небесни!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Млък, старче изкуфяло! Аз съм здрав!

АДРИАНА

О, де да беше тъй, измъчван дух!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

А ти, мръснице, тези ли ти бяха
на обед сътрапезниците? Тоз ли
слабак със минзухарено лице
във къщата ми плюскал е и пил,
когато, в подъл заговор със вас,
залостените порти на дома ми
държаха господаря си отвън?

АДРИАНА

Съпруже мой, небето е свидетел,

че вие си обядвахте във къщи,
където, ако бяхте си останал,
не бихте се така опозорил!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Обядвал вкъщи?... Ти какво ще кажеш?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Разбира се, не сте обядвал вкъщи!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

А портата заключена ли беше?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Естествено, заключена със ключ!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

А тя не ме ли нагруби отвътре?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

И още как, добре ви нагруби!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Готвачката не се ли смя над мене?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Кълна се, смя се, лойната весталка!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

И аз не си ли тръгнах разгневен?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Съвсем безспорно, туй личи по мен!
Нещастните ми кокали го помнят!

АДРИАНА

Но той го затвърдява в лудостта му!

ДОКТОР МЪРШ

Обратно. Съгласявайки се с него,
беса му той смекчава постепенно.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ти в заговор си влязла със златаря!

АДРИАНА

Кой, аз? Не ви ли пратих аз парите
по Дромио, за да ви отърве!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Пари? По мен? Прощавайте, от вас
не съм получил пукната пара!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ти беше ли във къщи за дукати?

АДРИАНА

Да, беше и веднага му ги дадох!

ЛУЧИАНА

И аз ще потвърдя, че той ги взе!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

А господ и въжарят от пазара
ще кажат, че бях пратен за въже!

ДОКТОР МЪРШ

И двамата са в плен на черни сили,
доказва го мъртвешкият им цвят!
Да се завържат и държат на тъмно!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ти, ти, защо заключи ми вратата?...
А ти къде парите ми си дянал?

АДРИАНА

Врата не съм заключвала, съпруже!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Пари не съм получил, господарю!
Но вярно е, че киснахме отвън.

АДРИАНА

Две думи каза и лъжа са двете!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Не той, ти лъжеш, яма за мъжете,
събрала цяла глутница развратна,
за да се гавриш над мъжа си с нея!
Но аз ще ти извадя с тези нокти
лъжливите очички, дето искат
да наблюдават с радост моя срам!

АДРИАНА

Вържете го! Недейте го изпуска!

ДОКТОР МЪРШ

На помощ, хора! Дяволът упорства!

Влизат неколцина Граждани, които се опитват да завържат съпротивляващия се Антифол.

ЛУЧИАНА

Горкият! Как е бледен и измъчен!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Ще ме убият! Приставе, нали съм
твой пленник? Как така ще ги оставиш
да ме отмъкнат?

ПРИСТАВЪТ

Той е в моя власт
и вие нямате права над него!

ДОКТОР МЪРШ

И тоз вържете! Той е също луд!

Завързват и Дромио.

АДРИАНА

Как смееш ти, глупако в униформа!
Нима ще позволиш един нещастник
да нанесе на себе си вреда?

ПРИСТАВЪТ

На мен е поверен — ако избяга,
ще трябва сам да заплатя дълга му.

АДРИАНА

Щом толкоз те е страх от отговорност,
води ме при кредитора му бърже
и аз дълга му ще платя пред тебе!...
Водете, доктор Мърш, мъжа ми вкъщи!
О, господи! О, свръхнещастен ден!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

О, свръхнещастна кучко!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Господарю, заради вас ме вързаха и мене!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Мълчи, че току-виж съм побеснял!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Че побеснейте! Тъй поне ще има
причина да сте вързани за бяс!

Пенете се, хапете, лайте с мен!

ЛУЧИАНА

О, как лудеят! Господи, помилуй!

АДРИАНА

Вий тръгвайте! Ти, сестро, с мен ела!...

Доктор Мърш и Гражданите излизат, водейки Антифол от Ефес и Дромио от Ефес.

А кой поиска да го задържиш?

ПРИСТАВЪТ

Златарят Анджело.

АДРИАНА

А колко точно
дуката е дългът?

ПРИСТАВЪТ

Той каза: двеста.

АДРИАНА

А за какво му ги дължи, да знаеш?

ПРИСТАВЪТ

За някаква верижка по поръчка.

АДРИАНА

Аз знам за нея. Той не я е взел!

ЛЕКАТА ЖЕНА

Не много след като мъжът ви бясно
се втурна в моя дом и ми задигна
тоз пръстен, който носеше сега,
видях го със верижката на шия!

АДРИАНА

Но аз не съм я виждала все пак.
Я, приставете, води ме при златаря —
желая да разнищя всичко туй!

Влизат Антифол от Сиракуза, с изваден меч, и Дромио от Сиракуза.

ЛУЧИАНА

Отвързали са се! О, боже мой!

АДРИАНА

Въоръжен! Вържете ги! На помощ!

ПРИСТАВЪТ

Ще ни избият! Бягайте след мен!

Избягват всички освен Антифол и Дромио.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Магьосници са, щом самички бягат!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Таз, дето уж й бяхте мъж, и тя!...

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Върви, отнес на кораба багажа!
Ще съм спокоен чак щом вдигнем котва!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Нека да пренощуваме тук! Сигурен съм, че нищо няма да ни направят! Нали ги видяхте: говорят ни любезно, тикат ни злато в ръцете. Мен ако ме питате, те са много мил народ и да не беше тази планина от пощръкляла плът, дето иска да се жени за мене, май бих се решил да се заселя тук и дори сам да стана магьосник!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А аз не бих, града да ми дадат!
Затуй носи багажа и — на път!

Излизат.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица пред манастир.

Влизат Втори търговец и Анджело.

АНДЖЕЛО

Простете ми, задето ви забавих,
но дадох му верижката, кълна се,
макар и той без срам да го отрича.

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

А за какъв го имат във града?

АНДЖЕЛО

О, той се радва на почтено име,
доверие и обич безгранични,
каквито няма друг. На честна дума
от всекиго получил би пари,
за да закупи всичката ми стока!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

По-тихо! Някой иде! Точно той е!...

Влизат Антифол и Дромио от Сиракуза.

АНДЖЕЛО

...И то с верижката ми на врата,
която уж не беше получавал!
Елате, да му кажа две-три думи!...
Синьоре, аз съм крайно удивен,
че вий — при туй с такъв позор за вас —
поискахте да ме опозорите,
като отрекохте да сте получил

верижката, която — както виждам —
сега открито носите на шия!
Освен скандала, тъжбата, затвора
вий ошетихте този мой приятел,
комуто спорът между нас попречи
платна да вдигне и отплава днеска.
Признавате ли, че от мене взехте
верижката, която е на вас?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Разбира се! Кога съм го отричал?

АНДЖЕЛО

Отрекохте го и дори под клетва!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

А кой лъжата ви ще потвърди?

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

Не е лъжа то! Аз те чух, ти знаеш!
Не те е срам, безчестник! Жалко, дето
такива ходят между честни хора!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Ти, който ме нападаш, си безчестник!
Ще ти докажа своята чест веднага,
ако държиш на думите си още!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

Държа, безчестнико! Измъквай меч!

Двамата изваждат мечове.

Влизат Адриана, Лучиана, Леката жена и други.

АДРИАНА

О, спрете се! Недейте! Той е луд!

Вземете му оръжието! Боже!
Вържете и слугата му! Веднага
откарайте и двамата във къщи!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Закъсахме я! Бърже, господарю!
Това е манастир! Веднага вътре!

Излиза към манастира заедно с Антифол от Сиракуза.

Влиза Емилия.

ЕМИЛИЯ

По-тихо, хора! Обяснете кротко:
защо се блъскате, какво ви трябва?

АДРИАНА

Мъжът ми полудя и влезе вътре!

АНДЖЕЛО

Усещах аз, че нещо се е смахнал!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

И аз не трябваше да вадя меч!

ЕМИЛИЯ

А откога е обладан от Злия?

АДРИАНА

От седмица е тих, странящ и мрачен,
съвсем по друг от оня, който беше,
но днес едва потайната му болест
избухна в миг с невероятен гняв!

ЕМИЛИЯ

Да е загубил стока по море,
погребал скъп приятел или кривнал

към някаква любов неразрешена —
което става, щом съпругът дава
на погледа си прекалена волност, —
как мислите, коя от тези беди
могла е да се случи на мъжа ви?

АДРИАНА

Не зная... никоя... освен ако
е третата. Наистина, отскоро
усещам, че влече го вън от къщи.

ЕМИЛИЯ

Не сте ли го упреждали за туй?

АДРИАНА

Упреждала съм го!

ЕМИЛИЯ

Навярно меко!

АДРИАНА

О, не! Понякога и доста остро!

ЕМИЛИЯ

Но насаме!

АДРИАНА

Не, също и пред чужди!

ЕМИЛИЯ

Но рядко сигур?

АДРИАНА

Не, напротив, често!
От упори по този повод аз в
леглото му не давах да подремне,
на масата му пречех да похапне,

когато бивахме сами, корях го
открито за греха му, а пред хора
намеквах за печалния си дял!...

ЕМИЛИЯ

И той естествено е полудял!
Езикът на ревнивката отравя
по-сигурно от зъб на бясно куче!
Съня му ти прогонила си с хленч
и той от туй се е умопобъркал.
Признаваш, че храната му била
подправяна с натяквания люти —
такива ястия: се смилат мъчно
и носят треска, а нима и тя
не е едно избухване на лудост?
Признаваш, че си пречела с раздори
на забавленията му и даже
разстройвала си сладкия му отдих —
какво си мислела, че ще пожънеш,
освен припадъци меланхолични
от скръб и от потиснатост — роднини
на отчаянието безнадеждно,
а по петите им — рояк недъзи?
С разстроени покой, храна, забава
и звяра, дето звяр е, полудява —
и не от друго, а от ревността ти
разсъдъкът на твоя мъж си пати!

ЛУЧИАНА

Тя меко го упрекваше, а той
държеше се ужасно грубо! Сестро,
защо търпиш тез укори неправи?

АДРИАНА

Защото тази тук така направи,
че сам езикът мой ме укори!...
Да влезем вътре, граждани добри!

ЕМИЛИЯ

В тоз дом е забранено да се влиза!

АДРИАНА

Тогаз кажете да го изведат!

ЕМИЛИЯ

Не, той подири прием тук,
при нас и ний ще го закриляме,
додето или успея да го изцера,
или в успеха си загубя вяра.

АДРИАНА

Аз трябва да наглеждам своя мъж,
да бдя над него и да го лекувам!
Това е моя работа и аз
не искам пълномощнички за нея —
пуснете ме да си го взема вкъщи!

ЕМИЛИЯ

Не настоявай! Няма да го пусна,
додето не опитам всички билки,
балсами, извлеци, свети молитви,
за да ти върна оздравял съпруга!
Туй спада към светия ми обет
и дълг е на смирения ни орден.
Върви и остави мъжа си тук!

АДРИАНА

Не, нийде няма да вървя и няма
да го оставя тук! Не ви прилича
на званието да делите тъй
съпруга от съпруг!

ЕМИЛИЯ

Върви си, жено!

Излиза.

ЛУЧИАНА

При княза да отидем! Тръгвай с мен!

АДРИАНА

Да, аз в нозете му ще се простра
и ще остана тъй, дорде изпрося
да дойде лично и освободи
съпруга ми от тая свята майка!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

Часът е пет. Със свитата си князът
оттука сам ще мине подир малко
на път към долината на смъртта,
отвъд блатата манастирски, дето
се изпълняват страшните присъди.

АНДЖЕЛО

Защо отива там?

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

За да присъства,
когато сиракузкият търговец,
попаднал по неволя във града ни,
задето с туй е нарушил закона,
ще бъде публично обезглавен.

АНДЖЕЛО

Пристигат! Да отидем с тях и ние!

ЛУЧИАНА

Коленичи на пътя му! По-бързо!

Влизат Князът със Свитата си, Егеон — гологлав, Палачът и Стражи.

КНЯЗЪТ

Оповестете за последен път,
че ако някой заплати дълга му,
ще го помилвам тутакси и с радост!

АДРИАНА

О, княже! Прося вашата намеса
срещу игуменката!

КНЯЗЪТ

Тази тук?

Една жена, тъй свята и набожна,
не би могла да ти направи зло!

АДРИАНА

Изслушай ме, о, княже! Антифол,
комуто аз по твой съвет предадох
властта над себе си и всичко свое
днес бе обхванат от ужасна лудост:
из улиците презглава се втурнал —
със своя роб, и той умопобъркан! —
нахлувал в чужди къщи и задигал
верижки, пръстени, изобщо всичко,
което бясът в него си харесвал!
Веднъж го хванах, пратих го във къщи
и тръгнах из града, за да заглаждам
щетите от позорното му буйство,
но той — с какво усилие, не знам —
от стражите успял да се изтръгне,
със роба си изскочи пак отнейде
и двамата със мечове в ръка
нахвърлиха се бясно върху нас
и гониха ни, докато можахме
да викнем хора и със тяхна помощ
да ги обезвредим; но те тогава
се скриха в таз обител и когато

ний рекохме подире им да влезем,
игуменката нас не щя да пусне,
а тях, напротив, задържа във нея.
Затуй те моля, княже, нареди й
да изведе мъжа ми, та да мога
да си го взема вкъщи и лекувам!

КНЯЗЪТ

Мъжът ти ми спаси живота в бой
и затова, когато ти избра го
за господар на своето легло,
аз помня, дума княжеска ти дадох,
най-щедро с добрини да го обсипя...
Почукайте на входа и учтиво
извикайте игуменката тук!
На място искам да реша въпроса.

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

Спасявайте се, господарко! Мъж ви
и Дромио успяха да разкъсат
въжетата си, изпобиха всички,
завързаха лечителя за стол
и почнаха да му горят брадата
и щом тя пламнеше, да я заливат
с ведра помия! Господарят кротко
го учи да търпи, а пък слугата
със ножици подстригва му тила
като на шут! Веднага изпратете
на помощ някого, защото инак
тез двама луди ще го умъртвят!

АДРИАНА

Мълчи, глупако! Те са тука вътре —
това, което казваш, е лъжа!

СЛУГАТА

Не е, кълна се! Дъх не съм поел,
откак свидетел бях на този ужас!
Мъжът ви се озърташе за вас
и викаше, че само да ви пипнел,
щял с въглен да ви изгори лицето
и загрози завинаги... А! Чуйте!
Пристигат! Бягайте! Не стойте тук!

КНЯЗЪТ

Не бойте се!... Двамина с алебарди!

АДРИАНА

Да, мъж ми е! Свидетели сте всички,
че из града той движи се невидим:
току-що скри се вътре в манастира,
и ей го пак отвънка, по вълшебство,
необяснимо за човешки ум!

Влизат Антифол и Дромио от Ефес.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

О, дай ми справедливост, светли княже,
задето някога във люта битка
закрих те с тялото си и получих
дълбоки рани! Зарад тази кръв,
за теб пролята, дай ми справедливост!

ЕГЕОН

Дали от страх предсмъртен помрачен съм,
или това са моят Антифол
и Дромио!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

О, дай ми справедливост

и строго тая тука накажи!
Ти даде ми я за съпруга вярна,
а тя опозори ме пред града!
Неописуемо е просто злото,
което ми нанесе тя за ден!

КНЯЗЪТ

Разказвай и ще срещнеш справедливост!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Днес тя не ме допусна във дома ми,
развратници за да гощава в него!

КНЯЗЪТ

Ужасен грях! Така ли беше, жено?

АДРИАНА

Не, княже, не! Днес той обядва вкъщи
със мене и със моята сестра!
Лъжа е туй, което ви разказва!

ЛУЧИАНА

Да бъда сляпа денем, зряща нощем,
ако не казва истина сестра ми!

АНДЖЕЛО (*настрани*)

Лъжесвидетелка! В това поне
безумецът ги обвинява с право!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Аз знам добре какво говоря, княже!
Не съм с разсъдък, замъглен от вино,
ни заслепен от гняв, макар че злото,
извършено над мен, би разгневило
дори мъдрец: жената тук пред вас
днес вкъщи не ме пусна да обядвам
и би го потвърдил златарят тук —

ако не беше в заговор със нея,
защото той присъства на кавгата;
след туй го пратих да ми донесе
една верижка в „Таралежа“, дето
отидох да обядвам с Балтазар,
ала понеже той не се яви,
аз тръгнах да го диря и го срещнах
на улицата с тоз търговец тук;
пред него той — лъжецът му с лъжец! —
закле се, че ми бил предал в ръцете
верижката, която — господ вижда! —
не ми е и показвал; и накара
един съдебен пристав да постави
ръка на рамото ми; подчиних се
и у дома слугата си изпратих,
да донесе дукати за залога,
но той забави се и аз измолих
от пристава да дойде с мен до вкъщи;
на път за там се сблъсках със жена си
и с нейната сестра, повели хайка
от съучастници и между тях
един, на име Мърш, със вид на скелет,
очи вдълбани и страни изпити,
знахар, хитрец, измамник, шарлатан,
лъжлив гадател, изгладнял магьосник,
възкръснал труп! И таз отрепка жалка —
нахална при това! — има лице
(доколкото го имаше изобщо!)
да се престори, че ме уж лекува,
и вперен в мен, с ръка на моя пулс,
развика се, че бил съм обладан
от демоните. Шайката тогава
се хвърли върху мен и моя роб,
завърза ни и ни затвори в мрака
и влагата на къщния ми зимник;
но аз прегризах със зъби въжето
и тук дотичах, княже, за да искам

възмездие за страшния позор,
със който бе окаляна честта ми!

АНДЖЕЛО

Аз, княже, потвърждавам само туй,
че той обядва въвн от своя дом,
понеже не го пуснаха въвн него.

КНЯЗЪТ

А как стои с верижката въпроса:
той взе ли я от тебе или не?

АНДЖЕЛО

Да, взе я! Като тичаше насам,
тук всички я видяха на врата му!

ВТОРИ ТЪРГОВЕЦ

И тез уши те чуха да признаваш,
че си я взел, макар преди това
да се кълнеше, че не си я виждал!
Нали затуй извиках те на бой
и ти се скри въвн този манастир,
отдето по магия си изскочил!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Аз никога не съм се крил въвн него,
вий никога на бой не сте ме викал,
аз никаква верижка не съм взимал —
туй всичко е лъжа от край до край!

КНЯЗЪТ

Какъв заплетен случай! Сякаш всички
сте пили еликсира на Цирцея^[22]!
Ако е влязъл там, защо е тука?
Ако е луд, защо говори умно?...
Ти казваш ми, че бил обядвал вкъщи,
ала златарят те опровергава.

Да чуем роба... Ти какво ще кажеш?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Той яде с тая тука в „Таралежа“!

ЛЕКАТА ЖЕНА

И ми задигна ето този пръстен!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Това признавам. Пръстенът е неин.

КНЯЗЪТ

Видя ли го да влиза в манастира?

ЛЕКАТА ЖЕНА

Тъй ясно, както виждам ваша милост!

КНЯЗЪТ

Извикайте игуменката! Всички
или бълнуват, или сте луди!

Един от свитата влиза в манастира.

ЕГЕОН

Благоволи да ме изслушаш, княже!
Аз мисля, че открих приятел,
който ще ме спаси, като плати за мен!

КНЯЗЪТ

Приказвай, сиракузецо!

ЕГЕОН

Простете,
не е ли името ви Антифол,
и тоз не е ли Дромио, ваш роб,
към вас отдавна свързан с трайни връзки?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Да, аз съм Дромио. Бях роб и свързан,
но господаря връзките прегриза,
така че роб съм, но освободен!

ЕГЕОН

Нима не си припомняте за мен?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Не, вие ни припомняте за нас,
когато тъй ни мъкнеха с въжето.
И вас ли ви лекува доктор Мърш?

ЕГЕОН

Защо ме гледаш с този поглед чужд?
Спомни си, ти отлично ме познаваш!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

За първи път в живота си ви виждам!

ЕГЕОН

Скръбта, изглежда, ме е променила
и Времето, откак се разделихме,
изписало е с непознати букви
лицето ми. Но вслушай се, нима
не можеш да си спомниш и гласа ми?

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

И него — не.

ЕГЕОН

А ти?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

И аз не мога.

ЕГЕОН

Аз казвам ти, че ти добре го помниш!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Пък аз ви казвам, че не помня нищо,
но щом вий знаете какво да помня...

ЕГЕОН

Гласа ми да забравят! О, тегло,
нима за тез години — всичко седем! —
ти тъй разцепи и продра звука
на този мой език, че да не може
под дрезгавите ноти на скръбта
едничкият ми син да го познае?
Макар да трупа старост преспи сняг
над туй насечено от мъки чело
и да смразява съдовете кръвни
студът на непознати ветрове,
все пак в нощта на този мой живот
живее памет; гаснещите лампи
под тези вежди още хвърлят лъч;
ушите глъхнещи долавят звуци
и всякое от тези сетива
свидетелства пред мен — не, не, не бъркам! —
че ти си син ми, моят Антифол!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Баща си аз изобщо не съм виждал.

ЕГЕОН

Нима не помниш как във Сиракуза
се разделихме с тебе! Само седем
години са изтекли! Или син ми
срамува се в беда да ме познае?

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

И князът, и останалите тук

ще потвърдят, че туй не е така.
Аз даже не съм стъпвал в Сиракуза!

КНЯЗЪТ

Това е вярно. Негов покровител
от двадесет години, аз не помня
той нявга да бивал във града ви.
От страх и старост, явно, ти бълнуваш!

Влиза Емилия с Антифол и Дромио от Сиракуза.

ЕМИЛИЯ

Един човек обиден вода, княже!

Всички се обръщат към нея.

АДРИАНА

О, боже мой, омъжена за двама!

КНЯЗЪТ

Единият е истински навярно,
а другият е неговият дух!
И същото е и със тез двамина!
Но кой е живият и кой — духът?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Аз Дромио съм — този е лъжлив!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Аз Дромио съм — този е фалшив!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Баща ми ли си ти или духът му?

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

О, стари господарю, кой ви върза?

ЕМИЛИЯ

Не зная кой, но аз ще го отвържа
и, връщайки на него свободата,
на себе си съпруга ще възвърна!
Кажи, не се ли казваш Егеон?
Не беше ли Емилия жена ти?
Тя две близначета не ти ли даде?
Ако се казваш Егеон, ела
при своята Емилия!

ЕГЕОН

Не спя ли?

Емилия, ако си ти, кажи:
къде е син ми, който беше с тебе?

ЕМИЛИЯ

Спаси ни корабът от Епидамн —
мен, него и едното от онези
близначета, които бяхме взели;
но после зли рибари от Коринт
дечицата от мене отделиха;
със Антифол и Дромио не зная
до днес какво е станало, а туй,
което с мен е станало, ти виждаш!

КНЯЗЪТ

И цялата история се свързва:
тез двама Антифоловци, тез двама
еднакви Дромиовци, тази буря,
разбила кораба им... Да, това са
баща и майка на тез две деца,
намерили се във града ни!... Вярно,
навремето ти дойде от Коринт.

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Не, аз пристигнах днес от Сиракуза!

КНЯЗЪТ

О, боже! Разделете се за малко —
човек не може да ви разпознае!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Аз, аз съм от Коринт!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

И аз съм с него!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Спаси ни от Коринт и тук доведе
прочутият ефески пълководец,
достойният ти чичо Менафон.

АДРИАНА

Но кой обядва днеска с мене?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Аз.

АДРИАНА

И вий не сте мой мъж?

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Твърдя, че не!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

И аз туй казвам, въпреки че тя
на всяка дума викаше ми „мъжо“,
а нейната пленителна сестрица
упорстваше да ме нарича „зетко“...

Към Лучиана.

А туй, в което аз упорствах, вярвам,
ще стане правда, ако всичко тука
не се окаже сън или вълшебство!

АНДЖЕЛО

А взехте ли от мене таз верижка?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Да, вие ми я дадохте, не споря.

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

А вий за нея задържахте мен!

АНДЖЕЛО

Да, много е възможно, не отричам!

АДРИАНА

По Дромио аз пратих ви пари,
но май че той не ви ги е донесъл?

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

По мене — не!

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Получих аз кесия
по моя Дромио! Сега е ясно,
ний бъркали сме своите слуги,
слугите също бъркали са нас
и туй е породило куп от грешки!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Аз внасям тез дукати за баща ни.

КНЯЗЪТ

Задръжте ги — той вече е помилван!

ЛЕКАТА ЖЕНА

Вий дайте си ми пръстена на мен!

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

Вземете го със моята благодарност!

ЕМИЛИЯ

Благоволете, о, пресветли княже,
да влезете във моя дом, където
ще чуете с подробности за всички
премеждия на нашия живот!
Вий, граждани, със нещо ощетени
през този ден на луда бъркотия,
елате — ще останете доволни.
От тридесет и три години страдам
в родилни мъки и едва сега
олеква ми, чада на моята плът!
Вий, княже светли, ти, съпруге мили,
вий, рожби скъпи, вий, родени с тях,
елате на кръщение сега,
за радост подир толкова тъга!

КНЯЗЪТ

С охота! И дори ще бъда кръстник!

Излизат всички освен двете двойки близнаци.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Да смъкна ли багажа, господарю?

АНТИФОЛ ОТ ЕФЕС

За кой багаж говориш? Не разбирам!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

За вашия, от кораба! Кой друг?

АНТИФОЛ ОТ СИРАКУЗА

Той бърка!... Аз съм твоят господар.
Не бързай, за багажа има време!
Порадвай се на брат си, прегърни го!

Двамата Антифоловци излизат.

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Да сме наясно: тлъстата готвачка,
която в кухнята ме угощава,
на теб ще е жена, а не на мен!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Не, ти не си ми брат, а огледало! —
Като те гледам, просто се харесвам!
Да влизаме — кръщавката ни чака!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Добре, минавай! По-голям си, братко

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

А, по-голям! Ти, ти минавай, батко!

ДРОМИО ОТ СИРАКУЗА

Ще теглим жребий. Но сега ти пръв!

ДРОМИО ОТ ЕФЕС

Не, жребият ни нека е такъв:
Едновременно родени,
да вървим от днес така,
аз до тебе, ти до мене,
весело, ръка в ръка!

Излизат.

[22] Цирцея (*мит.*) — легендарна вълшебница, за която се разказва в „Одисея“ на Омир: тя напоила с магическа напитка

другарите на хероя и ги превърнала в свине, а него самия задържала
цяла година на острова си. ↑

ДВАМАТА ВЕРОНЦИ^[1]

[0] Оригина̀лното име на комедията е „The Two Gentlemen of Verona“. Името на Валентиновия слуга е в оригинала „Speed“, което означава „бързина, скорост“. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ДУКЪТ НА МИЛАНО — баща на Силвия
ВАЛЕНТИН, ПРОТЕЙ — млади веронски благородници
АНТОНИО — баща на Протей
ТУРИО — глупав съперник на Валентин
ЕГЛАМУР — помощник на Силвия в бягството ѝ
РАЗБОЙНИЦИ — от дружината на Валентин
СКОК — слуга на Валентин
ЛАНС — слуга на Протей
ПАНТИНО — слуга на Антонио
ХАЗАИН — на странноприемницата, в която отсяда Джулия
ДЖУЛИЯ — любима на Протей
СИЛВИЯ — любима на Валентин
ЛУЧЕТА — прислужница на Джулия
Слуги, Свирачи

Място на действието: Верона, Милано и Гора край границите на Мантуа

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Верона. На градския площад.

Влизат Валентин и Протей^[1].

ВАЛЕНТИН

Не ме възпирай, мили ми Протей —
младежите, отрасли у дома си,
във разума остават сиромаси
и да не бяха те сковали тук
очите на любимата девойка,
аз бих те убедил да дойдеш с мене
и видиш чудесата на света
наместо като охлюв, свил се вкъщи,
да похабиш най-златните си дни
в безличен мързел. Но понеже любиш,
люби и в любовта бъди щастлив,
тъй както бих желал и аз да бъда,
щом чуя сам любовната присъда!

ПРОТЕЙ

И тръгваш, значи? Сбогом, Валентине!
За мен спомни си, щом съгледаш нещо
забележително, и съучастник
усещай ме във всеки миг на радост,
а при опасности — ако се случат —
осланияй се на жарките молитви,
които твоят ходатай духовен
безспирно ще отправя към небето!

ВАЛЕНТИН

Четейки ги в любовните си книги!

ПРОТЕЙ

В любимата си книга!

ВАЛЕНТИН

Таз, в която
Леандър^[2], за да среща своята мила,
със плуване пресича Хелеспонта?
Хе, плитък разказ за дълбоки чувства!

ПРОТЕЙ

И Хелеспонта — плитък? Според мене
морето ти се вижда до колене!

ВАЛЕНТИН

А ти си уж във любовта до гуша,
но предпазливо си стоиш на суша!

ПРОТЕЙ

На суша ли? Не се шегувай с мене!

ВАЛЕНТИН

Добре тогаз: на сухо!

ПРОТЕЙ

Аз — на сухо?

ВАЛЕНТИН

А според теб какво е да купуваш
презрение с въздишки, хладен поглед —
със стонове, едничък весел миг —
със двацет тягостни безсънни нощи;
успееш ли — да бъде спорна радост,
пропаднеш ли — безспорно да е мъка,
а и във двата — случая безумство?

ПРОТЕЙ

По този път ти луд ще ме изкараш!

ВАЛЕНТИН

По твоя път ти май ще станеш луд!

ПРОТЕЙ

Разправяй се със любовта, не с мен!

ВАЛЕНТИН

Но ти от нея си опитомен,
а който с господарка е такава,
не може за разумен да минава.

ПРОТЕЙ

Възможно, но писателите казват,
че както червеят подбирал само
най-редки пъпки, тъй и любовта
живееела във умове избрани.

ВАЛЕНТИН

Но казват при това, че както той
увреждал най-избързалите пъпки,
страстта и тя, докарвайки до лудост
недоукрепналите умове,
убивала цъфтежа им в зародиш,
а с него и надеждите за плод.
Но що съм седнал ум на теб да давам,
поклоннико на чувствата безумни? —
На пристана^[3] баща ми вече чака,
да ме изпрати във далечен път!
Прощавай!

ПРОТЕЙ

Не, и аз ще те изпратя.

ВАЛЕНТИН

Не, драги мой, сега да се простим!
И непременно ми пиши в Милано
за своите успехи в любовта,

а също и за всичките неща,
които тук без мене ще се случат.
И аз ти давам дума, че ще пиша.

ПРОТЕЙ

Дано Милано ти дари сполука!

ВАЛЕНТИН

А своята да те намери тука!

Излиза.

ПРОТЕЙ

Той гони слава, а пък аз — любов.
Приятел жертва той по неин зов,
а аз бих жертвал зарад любовта
приятелите, себе си, света!
Ти, Джулия, така ме промени,
заради теб от толкоз вече дни
не слушам разум, за света нехая,
от мисли крея, в блянове витая!

Влиза Скок.

СКОК

Простете, господине, но не сте ли
видели господаря ми?

ПРОТЕЙ

Току-що
се разделихме. Вече е на кея.

СКОК

И, значи тъй — зарязал си лакея?
Сега в Милано как ще стигна сам?
Какъв овен съм, само аз си знам!

ПРОТЕЙ

С овчарите се случва всеки ден
да дирят някой рогльо заблуден.

СКОК

Излиза, че според вас господарят
ми е овчар, а аз съм му овена?

ПРОТЕЙ

Една догадка най-проникновена...

СКОК

Тогава моите рога са и негови!

ПРОТЕЙ

...и едно чисто овнешко заключение!

СКОК

Значи, настоявате, че съм овен?

ПРОТЕЙ

Точно. И че господарят ти е овчар.

СКОК

Това не е вярно и аз мога да го опровергая!

ПРОТЕЙ

Пък аз мога да го докажа!

СКОК

Нали овчарят дири овена, а не овенът — овчаря? Аз диря
господаря си, не той — мене. Значи, не съм овен.

ПРОТЕЙ

Да, но овенът тича след овчаря за храна, а не обратното. Ти
също тичаш след господаря си за заплата, а не той след тебе. Значи, си

овен. Сега, вярвам, всичко ти е ясно от „А“ до...

СКОК

До „Бе-е-е!“

ПРОТЕЙ

Добре избляно! Само че кажи още нещо: предаде ли писмото ми на синьора Джулия?

СКОК

Да, господине. Заблуденият овен даде писмото ви на блудната овчица, но тя, овчата му блудница, нищо не ми даде!

ПРОТЕЙ

Пасището не е за овни като тебе.

СКОК

А вие какво чакате? Аз да бях, вместо да пасувам, вече да съм го опасъл.

ПРОТЕЙ

Кошара за такива опасни тревопасни!

СКОК

Не искам кошара — искам да си шаря.

ПРОТЕЙ

Не обичаш оградите, а?

СКОК

Наградите ли, господине? Как да не ги обичам! А вашата любима нищо не ми даде, като й занесох писмото ви!

ПРОТЕЙ

Какво ти каза?

СКОК

Кимна.

ПРОТЕЙ

Как кимна?

СКОК

Както й скимна.

ПРОТЕЙ

От горе на долу?

СКОК

И от долу на горе!

ПРОТЕЙ

Слушай, внимавай, ще отнесеш нещо!

СКОК

Аз отнесох писмото ви и каква полза? Нищо вече не ща да отнасям!

ПРОТЕЙ

Бога ми, имаш бърз ум!

СКОК

Бърз-бърз, пък не може да стигне бавната ви кесия!

ПРОТЕЙ

Хайде, какво каза тя? Отвори си устата!

СКОК

Ако и вие си отворите кесията, та моите новини и вашето, дето звъни, да се разминат във въздуха и едновременно да стигнат до получателите си.

ПРОТЕЙ

Добре, дръж за труда ти!

Дава му монета.

Е, какво каза тя?

СКОК

Правичката да ви кажа, господине, работата май трудно ще стане.

ПРОТЕЙ

От какво извади това заключение?

СКОК

От това, че нищо не извадих от нея: щом тя не даде петак за писмовния израз на душата ви, значи, че пет пари не дава за самата нея. Изглежда, че сърцето ѝ е твърдо като стомана, затова пращайте ѝ елмази — само елмазът надвива стоманата!

ПРОТЕЙ

И нищо ли не каза?

СКОК

Нищо. Даже не каза колкото вашето: „Дръж за труда ти!“ Защото и на вас парите ви се свидят, както свидетелства това нещастниче тук; така че си носете в бъдеще посланията сам; а пък аз ще отнеса вашите поздравии на моя господар!

Излиза.

ПРОТЕЙ

Върви закриляй кораба, защото
той всички бури ще издържа твърд,
додето носи тебе, на когото
въжето е предсказаната смърт!
Друг пратеник ще дирия. Мойта мила
навярно при вида на тоз овен

писмото ми не е удостоила
със капчица симпатия към мен!

Излиза.

[1] Протей — името има смислов характер: Протей е морско божество от гръцката митология, способно да взема най-различни образи; синоним на изменчивост. ↑

[2] Леандър — главен герой от прочут гръцки любовен разказ: Леандър, млад грък от Абидос — на единия бряг на Хелеспонт (Дарданелите), влюбен в жрицата на Афродита, Херо, всяка нощ преплувал протока, за да се срещне в Сестос — на отсрещния бряг, с любимата си, и накрая загинал във вълните, защото вятърът угасил огъня, който тя палела за него; Херо, отчаяна, се хвърлила в морето. ↑

[3] „...на пристана...“ — между Верона и Милано няма воден път. Навярно тук се касае за едно от многото Шекспирови недоглеждания, макар някои да допускат, че авторът е могъл да знае за съществувалия през XVI век плавателен канал между двата града. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Верона. В градината пред дома на Джулия.

Влизат Джулия и Лучета.

ДЖУЛИЯ

И, значи, ти, Лучета, ме съветваш
да падна във властта на любовта?

ЛУЧЕТА

Съзнателното падане, госпожо,
ни пази от пропадане по-лошо.

ДЖУЛИЯ

А между тез, които ме ухажват,
на тебе кой най-много ти харесва?

ЛУЧЕТА

Избройте ми ги пак и ще ви казвам
оценките на простия си разум.

ДЖУЛИЯ

Да почнем с кавалера Флоримонд^[4].

ЛУЧЕТА

Прекрасен рицар, строен, с топъл глас,
но не за мене, ако бях на вас!

ДЖУЛИЯ

Как гледаш на Меркацио тогава?

ЛУЧЕТА

Така: че е богат, ала не става!

ДЖУЛИЯ

А за Протей бих искала да знам.

ЛУЧЕТА

О, боже мой! Ах, как не ме е срам!...

ДЖУЛИЯ

Защо смути те неговото име?

ЛУЧЕТА

Защо ли? О, кой дявол съблазни ме
да дрънкам със такава свобода
за тези благородни господа?

ДЖУЛИЯ

Ала защо спря тъкмо на Протей?

ЛУЧЕТА

Защото превишава много всички,
които изброихте!

ДЖУЛИЯ

А с какво?

ЛУЧЕТА

Със туй, че мойто женско естество
му даде мигом своята награда.
Допада ми, защото ми допада!

ДЖУЛИЯ

И да си дам ръката на Протея?

ЛУЧЕТА

Ако държите мъничко на нея.

ДЖУЛИЯ

А тъкмо той най-слабо ме привлича!

ЛУЧЕТА

Но точно той най-силно ви обича!

ДЖУЛИЯ

Не, той мълчи, такива аз не ща!

ЛУЧЕТА

Покрита жар по топли във пещта!

ДЖУЛИЯ

Не, който люби, винаги говори.

ЛУЧЕТА

Но истинската обич не дърдори!

ДЖУЛИЯ

А аз отде да знам,
когато той е ням?

ЛУЧЕТА

Щом трудността е там,
вземете туй, мадам!

ДЖУЛИЯ

Какво е туй писмо?

ЛУЧЕТА

Ще каже то само!

ДЖУЛИЯ

Не, ти кажи! На тебе кой го даде?

ЛУЧЕТА

На Валентин лукавият лакей,
но писал го е май синьор Протей.
Скок срещна ме и взех писмото аз,

от ваше име и заради вас.

ДЖУЛИЯ

Тъй, значи! Виж я, сводницата млада!
С бележки тайни и със шушу-мушу
ще застрашаваш моята невинност!
Не те е срам! Занятие достойно,
а ти за него пък достойна двойно!
Върни това, на който го е писал,
или сама не ми се връщай вкъщи!

ЛУЧЕТА

За моята услуга ми се пада
не мъмрене, а инаква награда!

Изпуска писмото на земята.

ДЖУЛИЯ

Върви, не искам да те виждам тук!

ЛУЧЕТА

Добре! Додето ум ви дойде друг!

Излиза.

ДЖУЛИЯ

Да бях поне надникнала във него!
Но срам ме е обратно да я викна
и да я моля да извърши туй,
зарад което току-що гълчах я!
Глупачката! Защо не ме накара
да го отворя — знае се отдавна,
че женско „не“ не е дотам беда,
защото често означава „да“.
Какви ги прави любовта! Фу, фу!
Като дете бавачката си драска,

а подир боя моли я за ласка!
Как строго смърх мило момиче,
когато то тъй много ме зарадва;
как учех челото си да се мръщи,
когато бе сърцето ми в усмивки!
Сега ще трябва да й искам прошка
за глупостта си... Хей, Лучета!

Влиза отново Лучета.

ЛУЧЕТА

Моля?

Желаете ли нещо, господарко?

ДЖУЛИЯ

Не е ли време вече за обяд?

ЛУЧЕТА

Нима ви трябва и трапеза друга,
като ядете своята прислуга
по всяко време?

Вдига писмото от земята.

ДЖУЛИЯ

Стой! Какво е то?

Какво там вдигна?

ЛУЧЕТА

Нищо!

ДЖУЛИЯ

А защо

наведе се тогава?

ЛУЧЕТА

Зарад тази
изпусната хартийка.

ДЖУЛИЯ

И на нея
ти казваш „нищо“?

ЛУЧЕТА

Нищо е за мен,
понеже не засяга моя милост.

ДЖУЛИЯ

Тогава нека там да си лежи!

ЛУЧЕТА

Да са лъжи? Не, то е чиста правда!

ДЖУЛИЯ

Поемка някаква от твой поклонник!

ЛУЧЕТА

Да. Бих желала да му я изпея,
но намерете съпровод към нея!

ДЖУЛИЯ

Не, по-добре изпей му я самичка
по музиката на „Любовен лек“^[5]!

ЛУЧЕТА

„Любовен лек“ за нея не отива —
не лек, а много тежък е мотива!

ДЖУЛИЯ

Ако е тъй, ще иска втори глас.

ЛУЧЕТА

Разбира се! Започвайте тогаз!

ДЖУЛИЯ

Защо не ти?

ЛУЧЕТА

Височко е за мен.

ДЖУЛИЯ (*взема писмото*)

Я дай я тук!... Ах, любовчийка хитра!

ЛУЧЕТА

Не, моля ви се, запазете тона!...

Джулия ѝ удря плесница.

О, тази нота беше много горе!

ДЖУЛИЯ

Така ли!

ЛУЧЕТА

Да, тя просто изпищя!

ДЖУЛИЯ

А таз? Дали е по-приятна тя?

Настъпва я.

ЛУЧЕТА

Не, тя пък беше прекалено ниска!

ДЖУЛИЯ

Разбирам! Значи, още ти се иска?

ЛУЧЕТА

Но аз го правя за синьор Протея!

ДЖУЛИЯ

Пък аз брътвежа му ще разпилея!

Скъсва писмото.

Не пипай там! И още тук се мае!
Парченцата на място остави!

ЛУЧЕТА (*встрани*)

На туй писмо гневи се, а мечтае
до утре второ да я разгневи!

Излиза.

ДЖУЛИЯ

Поне да бях наистина сърдита!
О, пръсти зли, разкъсали тез думи,
които ви облъхнаха с любов!
Оси, които смучете нектара,
а след това избивате пчелите,
които са го сбирали! Целувам
с молба за прошка всяко дребно късче!
Тук пише: „Мила Джулия“! Не „мила“,
ужасна Джулия, аз твоите букви
ще хвърля върху каменните плочи
и гордостта им ще потъпча с крак!
А туй какво е, скъсано в средата?
„Любовно нараненият Протей“!
О, скъпото ми наранено име,
леглото болнично на мойта пазва
ще те приеме, за да те лекува,
но най-напред устата те целува,
за да открие раната ти. Боже,
тук има пак „Протей“!... И тук „Протей“!...
Горкичкият!... О, ветре лек, недей

да вееш силно, да сбера отново
нещастните му буквички!... Не тези
на мойто име! Тях ужасен вихър
да ги издигне на възбог и пръсне
във кипналото пенесто море!
Но гледай, гледай — неговото име
до моето! „Злочестият Протей
до сладката му Джулия“! О, не!
Ще скъсам свойто!... Не, ще го оставя!
Сърце не дава да ги разделя —
ще сгъна листчето, да се прегърнат!
Целувайте се, карайте се двете,
правете, милички, каквото щете!

Влиза отново Лучета.

ЛУЧЕТА

Госпожице, обядът е готов.
Баща ви чака.

ДЖУЛИЯ

Да вървим тогава!

ЛУЧЕТА

А тези тъй ли ще останат тука,
да сплетничат?

ДЖУЛИЯ

Вдигни ги, ако искаш,
понеже са ти толкоз симпатични!

ЛУЧЕТА

Симпатия аз нямам, но си патя
заради вас...

Събира късчетата.

Тъй. Всички ги събрах.

ДЖУЛИЯ

Да, виждам, че грижовна си към тях!

ЛУЧЕТА

Вий виждате, мадам, но и Лучета
да знаете, че вижда с тези очета!

ДЖУЛИЯ

Добре, добре, ще тръгнеш ли най-сетне?

Излизат.

[4] Флоримонд — в оригинала името на кавалера е Егламур. Промяната е извършена, за да се избегнат някои недоразумения, тъй като сред действащите лица на комедията има един друг Егламур. ↑

[5] „Любовен лек“ — в оригинала „Light o’love“ — любовна светлина — популярна по времето на Шекспир любовна песничка, която се споменава и в „Много шум за нищо“ (III действие, 4 сцена). ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Верона. В дома на Антонио.

Влизат Антонио и Пантино.

АНТОНИО

Кажи, Пантино, за какво със брат ми
беседвахте тъй дълго в манастира?

ПАНТИНО

За вашия Протей.

АНТОНИО

Какво той каза?

ПАНТИНО

Той чуди се, че вие го търпите
да пропилява младостта си вкъщи,
когато други не тъй знатни хора
изпращат синовете си в чужбина;
кой — щастие военно да печели,
кой — острови да дири из морята,
кой — висшите науки да постига;
той мисли, че Протей би преуспял
във всяко от тези поприща различни
и каза ми да настоя пред вас
във къщи вече да не го държите,
та старостта му да не се разкайва,
че младостта му свят не е видяла.

АНТОНИО

Ти няма за какво да настояваш: таз
мисъл ме измъчва вече месец.
Така си е, той времето си губи

и няма ум и дарби да развие,
не бъде ли напътстван и изпитван
във школата богата на света:
в труд само сбира опитност човек
и в бързия летеж на своя век!
Ала кажи: къде да го изпратя?

ПАНТИНО

Навярно чули сте, че неотдавна
приятеля му Валентин постъпи
на служба при миланския владетел?

АНТОНИО

Да, чух.

ПАНТИНО

Пратете и сина си там!
При двора той в турнири ще участва,
ще чува думи на изящни хора,
ще усвои цял ред изкуства, нужни
за неговата младост и дворянство.

АНТОНИО

Добър съвет! И колко ми харесва
ще ти докаже начинът, по който
ще го последвам: син ми ще замине
при първата възможност за Милано!

ПАНТИНО

Узнах, че Дон Алфонсо утре рано
натам повежда цял отряд велможи
със намерението да предложи
услугите си рицарски на Дука.

АНТОНИО

Протей ще тръгне с тях! Удобна sluка!
Но ето го! Сега ще му го кажа!

Влиза Протей.

ПРОТЕЙ

О, сладък час! О, сладки редове!
О, почерк — изразител на сърцето!
О, клетва мила — залог на честта!
О, само нашите бащи да искат
да подпечатат чистите ни чувства!
О, дивна Джулия!

АНТОНИО

Добрутро, синко!
Какво е туй писмо?

ПРОТЕЙ

Това ли, татко?
Два реда с поздрави от Валентин.
Един приятел общ ми ги донесе.

АНТОНИО

Я дай го тук, да видя новините!

ПРОТЕЙ

Но в него, татко, няма новини.
Разказва само, че живял приятно,
че бил обсипан с милости от Дука,
и кани ме при него да съм идел
и споделил щастливата му участ

АНТОНИО

А как отнасяш се към таз покана?

ПРОТЕЙ

Като поставям бащината воля
над волята на първия приятел.

АНТОНИО

Във твоя случай тези две съвпадат.
А ти познаваш нрава на баща си —
щом нещо иска, иска го и край!
Реших известно време да прекараш
със Валентин във свитата на Дука.
Каквото той от къщи получава,
това ще получаваш ти от мен.
Бъди готов да отпътуваш утре
И не извъртай! Твърдо съм решил!

ПРОТЕЙ

В тъй кратък срок едва ли ще успея —
поне с ден-два поотложете, татко!

АНТОНИО

Ако остане нещо, ще го пратим
отделно подир теб, но утре тръгваш.
А ти, Пантино, помогни, по-бърже!
да стегнем този господин за път!

Излиза, следван от Пантино.

ПРОТЕЙ

Решил от огъня да се избавя,
в морето скочих и сега се давя.
Че Джулия ми пише, скрих нарочно,
боейки се за нашата любов,
а ето че по този повод точно
аз сам изтеглих жребия суров.
О, как напомня утрото любовно
несигурната слава на Април —
едва проблесне слънцето гальовно
и вече облак чер го е закрил!

Влиза отново Пантино.

ПАНТИНО

Синьор Протей, баща ви вече вика,
а вие го познавате поне!

ПРОТЕЙ

Да, ида!... Подчинява се езика,
но, ах, сърцето вика: „Не и не!“

Излизат.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Милано. В двореца на Дука.

Влизат Валентин и Скок.

СКОК

Синьоре! Ръкавицата ви, моля!

ВАЛЕНТИН

Не, мойте са на мен.

СКОК

Е, ваша воля!

Помислих, че желана е за вас.

ВАЛЕНТИН

Я дай насам! Разбира се, е моя!

О, бих я разпознал между безброя
от ръкавички! Силвия!...

СКОК

Синьора Силвия! Синьора Силвия!

ВАЛЕНТИН

Защо викаш, глупако?

СКОК

Защото е далече, господарю!

ВАЛЕНТИН

Но кой ти каза да я викаш?

СКОК

Ами вие я викахте, господарю! Може да съм сбъркал.

ВАЛЕНТИН

Все бързаш!

СКОК

А преди казахте: „Все се бавиш!“

ВАЛЕНТИН

Стига! Познаваш ли синьора Силвия?

СКОК

Тази, по която ваша милост е лапнал?

ВАЛЕНТИН

Какво? Отде си познал, че съм влюбен в нея?

СКОК

От цял ред признаци, господарю. По примера на господин Протей и вие сте се научили да стоите с ръце, скръстени на гърдите като меланхолик; да се унасяте в любовни песни като глухар; да се движите все самичък като прокажен; да въздишате като ученик, загубил буквара си; да хълцате като девойче, което погребва баба си; да стоите без храна като болен на строга диета; да будувате нощем като богаташ, който се бои от крадци; да говорите носово като просяк на Великден. Фу! Навремето, когато се смеехте, кукуригахте като млад петел; когато вървахте, стъпвахте като лъв; отказвахте се от храна само след добро хапване; и гледахте меланхолно само вследствие на празна кесия. А сега една мадама ви е преобразила така, че като ви гледам, не мога да позная прежния си господар!

ВАЛЕНТИН

И всички тези недостатъци личат в мен?

СКОК

Те личат и извън вас!

ВАЛЕНТИН

Искаш да кажеш, че и други ги носят?

СКОК

Не, вие ги носите, а други трябва да ги понасят!

ВАЛЕНТИН

Друг да страда от тях? Не вярвам.

СКОК

Тук сте прав, защото извън вас никой друг не страда от толкоз лудости. Но и вие сам сте извън себе си, а пък лудостта е така вътре във вас, че прозира като пикоч през колба^[6], и който ви види, тутакси, без да е лекар, познава от какво сте болен.

ВАЛЕНТИН

Запитах те дали познаваш синьора Силвия.

СКОК

Тази, която ядете с очи на трапезата?

ВАЛЕНТИН

И това ли си забелязал? Да, точно тя!

СКОК

Е, не я познавам

ВАЛЕНТИН

Е, как? Знаеш, че съм я гледал, пък не я познаваш?

СКОК

Не е ли една такава, без капка чар?

ВАЛЕНТИН

Напротив! Тя дори е може би не толкоз хубава, колкото чаровна!

СКОК

А, тогава, господарю, всичко ми е съвсем ясно.

ВАЛЕНТИН

Кое „всичко“ ти е съвсем ясно?

СКОК

Това, че тя си е направо грозна, но понеже ви е очаровала, на вас ви се струва, че...

ВАЛЕНТИН

Нищо подобно, хубостта ѝ е невероятна и очарованието ѝ няма цена!

СКОК

Е и това, господарю, е ясно.

ВАЛЕНТИН

Кое е ясно?

СКОК

Че сигур много се рисува и затова хубостта ѝ не е за вярване и чара ѝ никой не цени!

ВАЛЕНТИН

Как никой? Аз го ценя извънредно високо!

СКОК

Та вие изобщо не сте я виждали грозна!

ВАЛЕНТИН

Че кога е била грозна?

СКОК

Преди да се влюбите в нея!

ВАЛЕНТИН

Аз се влюбих в нея, когато я видях, и сега продължавам да я виждам прекрасна!

СКОК

Щом сте влюбен в нея, не можете да я виждате.

ВАЛЕНТИН

Защо?

СКОК

Защото любовта е сляпа. О, ако имахте моите очи или ако вашите виждаха ясно, както по времето, когато се подигравахте на господин Протей, че излизал от къщи без жартиери^[7]!

ВАЛЕНТИН

И какво щях да видя тогава?

СКОК

Нейната грозота и собствената си лудост. Защото вашият приятел забравяше да си стегне гащите от любов, а вие от любов още малко и ще почнете да излизате без тях!

ВАЛЕНТИН

Тогава, драги, и ти трябва да си влюбен, защото вчера сутринта забрави да ми лъснеш обувките

СКОК

Да, господине, бях се влюбил във възглавницата си. Добре че ме набихте за моята любов, та и аз да мога да ви смърдя за вашата!

ВАЛЕНТИН

Все пак аз любя и стоя на своето!

СКОК

Ако вместо да стоите, бяхте седнали на своето... може би ще ви мине по-бърже.

ВАЛЕНТИН

Снощи тя ме помоли да ѝ съчиня няколко стиха до едного,
когого обичала

СКОК

И вие ѝ ги съчинихте?

ВАЛЕНТИН

Да.

СКОК

И не ги направихте поне малко да куцат?

ВАЛЕНТИН

Направих ги, колкото можах, по-правилни... Тихо! Тя иде!

Влиза Силвия.

СКОК (*настрани*)

Чудесен куклен театър! И той такъв палячо! Тя го кара да
говори вместо нея!

ВАЛЕНТИН

Мадам и повелителко, стократно добро утро!

СКОК (*настрани*)

Ти ѝ дай една добра нощ вместо милион завъртулки!

СИЛВИЯ

Синьоре и поклоннико, на вас хилядократно!

СКОК (*настрани*)

Виж я ти! Вместо той на нея, тя му плаща с лихва!

ВАЛЕНТИН

Написах писъмцето ви, госпожо,

до този ваш приятел неизвестен,
ала не бих го сторил, да не беше
дългът ми на покорен ваш слуга.

Подава и писмо

СИЛВИЯ

Стилът му е добър. Благодаря ви!

ВАЛЕНТИН

О, не! Едва ли съм сполучил с него,
но тъй като не знаех до кого е,
принуден бях да пиша общи думи.

СИЛВИЯ

Измъчила съм ви, изглежда, много?

ВАЛЕНТИН

Какво говорите! Кажете само,
ще ви напиша хиляди такива!
Ала все пак...

СИЛВИЯ

„Все пак“? Добро начало!
„Все пак“ какво?... Не, не, все пак мълчете!
Все пак вземете си назад писмото!
Все пак за второ няма да ви моля.

СКОК (*настрани*)

Ти ще молиш „все пак“. И още как „все пак“!

ВАЛЕНТИН

Не ви харесва, значи?

СИЛВИЯ

Не, напротив,

но щом е без охота съчинено,
отказвам се. Вземете го!

ВАЛЕНТИН

Но то е
за вас, госпожо!

СИЛВИЯ

Знам, но вече, не,
не го желая. Нека е за вас!
Бих искала да бъде по-горещо!

ВАЛЕНТИН (*взема писмото*)

Ще ви напиша друго още днес!

СИЛВИЯ

Добре. И прочетете си го сам!
Дано ви трогне! А в противен случай...

ВАЛЕНТИН

Ако ме трогне, то какво тогава?

СИЛВИЯ

Тогава го задръжте за труда си!
Довиждане, поклоннико!

Излиза.

СКОК

О, ребус! О, енигма! О, тайнственост премудра,
о, чудеса неясни подобно нос на мутра!
Загадъчност, която по-трудно ще разкрия
от ветропоказател върху камбанария!
Той страстно я ухажва, а тя го разиграва
и кара ученика уроци да й дава.
Прекланям се! Това е наистина идея:

той сам да съчинява писмата си от нея!

ВАЛЕНТИН

Ей, ти, какво умуваш там на глас?

СКОК

Не, аз само си играех с рими, вие сте по умните работи.

ВАЛЕНТИН

От какво заключаваш?

СКОК

От това, че синьора Силвия ви е избрала за свой представител.

ВАЛЕНТИН

Пред кого?

СКОК

Пред вас самия. Тя ви ухажва косвено!

ВАЛЕНТИН

Как „косвено“?

СКОК

Исках да кажа „писмено“.

ВАЛЕНТИН

Та тя не ми е писала!

СКОК

Че защо ѝ е да ви пише, когато вие, синьоре, сам си пишете!
Още ли не сте разбрали шегата?

ВАЛЕНТИН

Не. Вярвай, като ти казвам!

СКОК

Именно: не вярвам, като ми казвате! Е, щом не сте схванали шегата, сериозното и него ли не схванахте?

ВАЛЕНТИН

Него схванах. Обсипа ме с ядни думи.

СКОК

Да, но ви даде и писмо!

ВАЛЕНТИН

Но то беше за нейния приятел!

СКОК

И е стигнало своя получател!

ВАЛЕНТИН

Ти вярваш ли в това?

СКОК

А трябват ли слова?

Изпълнено от страх и свян,

до днес девойчето, горкото,

не е посмявало само

да вземе във ръка перото.

Какво да стори? И тогаз,

безспорно вдъхновено свише,

накарало е своя мил,

на нейния любим да пише!

Как само го казах! Като по книга!... Ей, господарю, време е за обяд!

ВАЛЕНТИН

Аз ядох вече.

СКОК

Извинявайте, господине, но ако любовта живее като хамелеона, само от въздух^[8], моя милост се поддържа с по-питателни храни и един добър бифтек сега... Не бъдете, моля ви се, като вашата възлюбена! Имайте милост, имайте мъничко милост!

Излизат.

[6] „...пикоч през колба...“ — в средновековието лекарите често поставяли диагнозите си по изгледа на урината. ↑

[7] „...без жартieri...“ — развързаните връзки на панталоните, чорапите и обувките са били за Шекспировите съвременници традиционен белег на влюбеност. ↑

[8] „...хамелеона, само от въздух...“ — според средновековното вярване хамелеонът се хранел с въздух. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Верона, В дома на Джулия.

Влизат Протей и Джулия.

ПРОТЕЙ

Не се сърди! Търпение, любима!

ДЖУЛИЯ

Щом няма как, ще трябва да търпя.

ПРОТЕЙ

Повярвай, скоро ще се върна тука!

ДЖУЛИЯ

Ако сърцето ти не свърне нейде.

Вземи това от Джулия, за спомен!

Дава му пръстен.

ПРОТЕЙ

А ти това от мен! Да се сменим!

ДЖУЛИЯ

И таз целувка свята по устата

съюза ни свещен да запечата!

ПРОТЕЙ

Ръката си ти давам в знак на вярност:

ако пропусна във Милано час,

по Джулия забравил да въздъхна,

през следващия час нещастна случка

да ми плати за грозната измяна!

Баща ми чака! Не, не говори!
Зове ме приливът! Ах, не, не този
на сълзите ти! Той ме спира тук!
Прощавай, Джулия!

Джулия излиза.

И нито звук?
Как скромна вярната любов била:
не с думи тя говори, а с дела!

Влиза Пантино.

ПАНТИНО
Синьоре!

ПРОТЕЙ
Ида!... О, прощален миг
с ридаеща душа и ням език!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Верона. На улицата.

Влиза Ланс^[9] с кучето си.

ЛАНС

Не, трябва ми поне още час, за да си дорева! Целият ни Лансовски род си го има тоя недостатък. Получих си причастието от наследството като оня, блудкавия син, и тръгвам с господин Протей към двора на миланския Дук. Но този мой Сръдльо^[10] е най-безчувственото куче на света: майка ми плаче, баща ми реве, сестра ми се дере, слугинчето вие, котката чупи пръсти, цялата къща е загубила ума и дума, а този коравосърдечен пес — нито сълза! Камък! Хладен, валчест, речен камък! В сърцето му има толкоз жалост, колкото у някой подъл кучи син! И евреин би заплакал, ако ни видеше как се разделяхме! Баба ми, дето от десет години не вижда, и тя за малко да ослепее от плач, като ме изпращаше! Сега ще ви покажа как беше: тази обувка тука е баща ми... Не, баща ми по-добре да е тази, лявата... Не, не, лявата е майка ми... Не, и така не върви. Хай, да му се не види, как да го реша това?... А така е, така е, на тази подметката ѝ е поизтъркана. Тази обувка, с дупката, е, значи, майка ми. А тази е баща ми. Ха, така! Дявол да го вземе! Дотук добре. Сега виждате ли тази тояга? Тя е сестра ми. Дето викат: „Жълта като пръст, суха като тръст.“ Тази шапка е слугинята ни, а кучето съм аз... Не, кучето ще си е кучето, а пък аз ще бъда куч... Не, чакайте, обърках се, кучето съм аз, а пък аз съм си аз. Ха, така! Ето как беше. Отивам първо при баща си: „Татко, благослови ме!“ Обувката не трябва да каже дума от вълнение. Само плаче. Аз го целувам, ето така. Той още циври. Отивам при майка си... Ах, защо не може тази тук сега да се разбъбри като смахната! Целувам я и нея, значи... Точно така. И дъхът ѝ без разлика... После отивам при сестра си, гледайте я само, как се люшка и хълца от мъка!... И през цялото време този пес, ей го, седи си и не може да изцеди една сълзица, една думичка да пророни! А вижте ме мен как поливам праха!

ПАНТИНО

Ланс, бързо, бързо! Какво си се разхленчил бе, човек? Приливът дойде, господарят ти е на палубата, корабът е отвързан! Не чуваш ли? Отвързан е! Ще го изпуснеш и не можеш го догони!

ЛАНС

Първо, е вързан и, второ, и да го изпусна, няма да седна да го гоня!

ПАНТИНО

Ама ти за какво говориш бе!

ЛАНС

За този вързания тук! Това е най-неблагодарният от всички песове на света! И да ме пита човек защо съм се привързал към него!

ПАНТИНО

Хайде бе! Аз ти говоря за кораба, че е отвързан и ще го изтървеш; а изтървеш ли кораба, изтърваш пътуването; изтървеш ли пътуването, изтърваш господаря си; изтървеш ли господаря си, изтърваш службата... Защо ми запушваш устата?

ЛАНС

За да не си изтървеш езика!

ПАНТИНО

Казвам ти го, за да си предупреден!

ЛАНС

Е, щом и утре е ден, защо да бързам? Няма да изпусна нито прилива, нито кораба, нито господаря, нито службата! Ако реката пресъхне, ще я напълня със сълзи, ако вятърът стихне, ще издуя платната с въздишки!

ПАНТИНО

Тръгвай, тръгвай! Пратиха ме да те викам.

ЛАНС

Че викай, кой ти пречи!

ПАНТИНО

А бе ти ще тръгваш ли?

ЛАНС

Вече съм тръгнал! Защо викаш?

Излизат.

[9] Ланс — името „Launce“ може да означава „копие, пика“, но може да бъде и съкращение от името „Launcelot“. ↑

[10] Срѣдльо — в оригинала кучето на Ланс се нарича „Crab“, име, свързано навярно с понятието „кисел, намусен“, тъй като „crab“ освен „рак“ значи още и „киселица“. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Милано. В двореца на Дука.

Влизат Валентин, Силвия, Турио и Скок.

СИЛВИЯ

Поклоннико!...

ВАЛЕНТИН

Госпожо!...

СКОК

Защо се мръщи този?

ВАЛЕНТИН

Навярно от любов!

СКОК

Каква любов? Към вас?

ВАЛЕНТИН

Към моята любима.

СКОК

Друснете му един!

СИЛВИЯ

Поклоннико, изглеждате печален!

ВАЛЕНТИН

Щом казвате, навярно тъй изглеждам.

ТУРИО

Изглеждате? Туй значи, че не сте!

ВАЛЕНТИН

Възможно е.

ТУРИО

И значи, сте двуличник?

ВАЛЕНТИН

Навярно съм, но колкото и вий.

ТУРИО

Какъв изглеждам, а не съм например?

ВАЛЕНТИН

Например умен.

ТУРИО

А по какво решихте, че не съм?

ВАЛЕНТИН

По глупостта ви.

ТУРИО

Къде намирате я вие?

ВАЛЕНТИН

Под дрехите ви тя се крие.

ТУРИО

Завиждате ми може би за плаща?

ВАЛЕНТИН

Да, глупостта ви със разкош си плаща.

ТУРИО

Какво?

СИЛВИЯ

Защо сте гневен, синьор Турио? Вие съвсем сменихте цвета си!

ВАЛЕНТИН

Оставете го, мадам — господинът е нещо като хамелеон.

ТУРИО

Който би предпочел да се нахрани с кръвта ви, отколкото да диша един въздух с вас^[11]!

ВАЛЕНТИН

Казахте ли нещо, синьоре?

ТУРИО

Заради вас няма да го повтарям!

ВАЛЕНТИН

Позната история — винаги свършвате, преди да сте почнал!

СИЛВИЯ

Признавам, чудна словесна престрелка! И извънредно бърза!

ВАЛЕНТИН

Бяхме добре запасени с муниции, мадам.

СИЛВИЯ

А кой ви е снабдителят, поклоннико?

ВАЛЕНТИН

Самата вие, мадам. Господин Турио заема огъня на своята духовитост от погледа ви и е тъй любезен да изразходва заема си във вашето общество.

ТУРИО

Господине, ако плащате със своя дума на всяка моя, скоро ще ви накарам да фалирате!

ВАЛЕНТИН

Не се съмнявам, уважаеми. Хазната ви сигурно пращи от думи, защото, както личи по ливреите на слугите ви, вие им плащате с редовни месечни обещания.

СИЛВИЯ

Господа, моля ви! Баща ми пристига!

Влиза Дукът.

ДУКЪТ

Отблизо ви обсаждат, виждам, дъще...
Баща ви, Валентине, бил добре.
Дали ще ви зарадват две-три вести
от вашите другари?

ВАЛЕНТИН

Ваша милост,
ще бъда свръхщастлив да са добри!

ДУКЪТ

Вий имате съгражданин на име
Антонио, нали?

ВАЛЕНТИН

Да, ваша милост.
Това е мъж от знатна кръв, почитан
сред гражданството.

ДУКЪТ

Няма ли той син?

ВАЛЕНТИН

Да, има и такъв, че заслужава
един родител с тъй отлична слава!

ДУКЪТ

Вий знаете ли го?

ВАЛЕНТИН

Тъй, както зная
сам себе си — със него от детинство
приятели сме, но докато аз
ленивец бях и без да мисля, пръснах
годините, чиято сладка полза
облича в съвършенство старостта ни,
Протей — това е неговото име —
меда им сбра до края и сега е
на възраст млад, но възрастен по опит,
зелен на вид, но откъм разум зрял,
или накъсо — тъй като хвалбите
не могат стигна неговата стойност —
това е благородник съвършен,
от ни едно достойнство не лишен!

ДУКЪТ

Ей богу, ако всичко туй е вярно,
ще е способен да съветва крал
и фаворит да бъде на кралица!
Добре, добре! С високи препоръки
той тук дошъл е и възнамерява
да служи в двора ми известно време.
Вестта, надявам се, ще ви зарадва.

ВАЛЕНТИН

Ако ми липсва нещо, туй е той!

ДУКЪТ

Тогаз го приемерте по достойнство.
На вас говоря, дъще, и на вас,

любезни Турио. За Валентин
молба такава, явно, е излишна.
Веднага ще ви го изпратя тук.

Излиза.

ВАЛЕНТИН

Това е оня рицар, който беше —
разказах ви — готов със мен да дойде,
ако една девойка не държеше
очите му заключени във своите.

СИЛВИЯ

Сега му ги е върнала навярно,
заменяйки ги с друг залог любовен?

ВАЛЕНТИН

Не, мисля, че тя още ги задържа.

СИЛВИЯ

Тогава ще е сляп, а как слепец
могъл би да намери път към вас?

ВАЛЕНТИН

О, любовта е с хиляди очи!

ТУРИО

Аз зная пък, че няма ни едно!

ВАЛЕНТИН

Видели сте я сигурно сами,
понеже тя пред грозното жуми!

Влиза Протей.

СИЛВИЯ

Пристигна гостенинът! Край на всичко!

ВАЛЕНТИН

Добре дошъл, Протей! Госпожо, моля,
на моя пръв приятел докажете,
че той е и за вас добре дошъл!

СИЛВИЯ

От доказателства той няма нужда,
ако това е оня, за когото
вий чакахте тъй жадно новини.

ВАЛЕНТИН

Да, той е. Разрешете му да бъде
слуга на ваша милост редом с мен!

СИЛВИЯ

Не съм заслужила слуга тъй ценен.

ПРОТЕЙ

Напротив, той, мадам, не е заслужил
да служи при тъй ценна господарка!

ВАЛЕНТИН

О, стига сте си служили със тази
игра на кой кого не е заслужил —
вземете го, госпожо, за слуга!

ПРОТЕЙ

Ще бъда горд усърдно да ви служа!

СИЛВИЯ

Усърдието винаги се плаща.
О, рицарю, макар и недостойна,
приемам ви за свой слуга от днес.

ВАЛЕНТИН

Ще ми плати, ако го каже друг!

СИЛВИЯ

Че ви приемам?

ВАЛЕНТИН

Че сте недостойна!

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

Госпожице, баща ви би желал
да ви говори.

СИЛВИЯ

Съобщи, че идвам!

Слугата излиза.

Елате, синьор Турио! А вие,
служителю мой нов, обогатете
приятеля си с новости от къщи
и после обадете ни се пак!

ПРОТЕЙ

И двама сме на вашите услуги!

Силвия и Турио излизат, последвани от Скок.

ВАЛЕНТИН

Е, как остави нашите? Разказвай!

ПРОТЕЙ

В отлично здраве. Всички те приветстват.

ВАЛЕНТИН

А твойте как са?

ПРОТЕЙ

Здрави са и те.

ВАЛЕНТИН

А дамата ти? Любовта върви ли?

ПРОТЕЙ

Защо да ти досаждам — аз те зная:
ти бягаш от истории любовни!

ВАЛЕНТИН

О, не! О, не! Животът промени ме!
Сега съм друг, приятелю — задето
наричах любовта с обидни думи,
властта ѝ всемогъща ме осъди
на пости тежки, вопли непрестанни,
въздишки дневни и среднощни сълзи,
като при туй, за да не си почивам,
отпъдила съня от тез очи,
да пазят мойта скръб ги назначи!
Каква деспотка любовта била!
Сега разбрах, че на земята няма
по-зли тегла от нейните тегла,
от радостта ѝ радост по-голяма!
„Любов“ туй име в моя ум витае
и думите ми пълни то едничко!
Повярвай ми: за мене любовта е
сега храна, вода, сън, въздух, всичко!...

ПРОТЕЙ

Личи си! Във очите заблестели
съдбата ти чета: кажи, не е ли
тя идолът, пред който се прекланяш?

ВАЛЕНТИН

Тя! Тя! Нали небесно същество?

ПРОТЕЙ

Не, земно е, но прелестно безкрай.

ВАЛЕНТИН

Не, не, кажи „небесно“!

ПРОТЕЙ

За какво
да я лаская?

ВАЛЕНТИН

Мене поласкай!
Възхвалите към Силвия са днеска
за мене като хапчета със мед!

ПРОТЕЙ

С горчиви ти лекува мойта треска
и ето че сега е твоят ред!

ВАЛЕНТИН

Тогаз я наречи, каквато е:
царица между всичките жени!

ПРОТЕЙ

Ако не смятам Джулия — съгласен!

ВАЛЕНТИН

Не, мили мой! Без тези уговорки
или обиждаш дамата ми!

ПРОТЕЙ

Значи,
пред своята да я предпочета?

ВАЛЕНТИН

И твоята предпочетена ще бъде
пред другите с честта да носи шлейфа
на Силвия, за да не би земята,
целунала го, тъй да стане горда,
че да откаже вече да тъче
на своите пролетни цветя килима
и всички времена да облече
във снеговете на безкрайна зима!

ПРОТЕЙ

Тоз пищен стил пък откъде го взе?

ВАЛЕНТИН

Вселената е в нейните нозе!
Една е тя, сама на тоя свят!

ПРОТЕЙ

И остави я да си е сама!

ВАЛЕНТИН

Не, аз съм неин! О, невидан блясък!
Съкровище, далече по-богато
от пет морета с перли вместо пясък,
с вълни нектарни и скали от злато!...
О, господи! Прости, Протее мой,
че те оставям, но самичък виждаш
как просто луд съм! Силвия сега е
със този мой съперник малоумен,
когото нейният баща харесва —
защото е натъпкан със пари —
и ревността отвътре ме гори!

ПРОТЕЙ

Но тя нали обича теб?

ВАЛЕНТИН

О, да,
дори сгодени сме и най-подробно
сме уговорили часа венчален
и как до нея ще се изкатери,
и бягството със въжената стълба,
и всичко, всичко нужно, за да стигна
до жажданото щастие... Ела,
ела, Протей, със мене в мойта стая
да ми помогнеш с дружески съвет!

ПРОТЕЙ

Върви напред, аз няма да се бавя:
нещата си от пристана ще взема
и подир мъничко ще бъда тук.

ВАЛЕНТИН

Нали ще бързаш?

ПРОТЕЙ

Да. Не се съмнявай!

Валентин излиза.

Ах, както жар пропъжда жар или
клин клин избива, тъй тоз образ нов
сърцето ми внезапно изцели
от спомена за прежната любов!
Кое — очите ми или речта й,
ликът й или моята невярност —
ме кара да умувам тъй безумно?
Да, дивна е, но също тъй е дивна
и Джулия, която аз обичам,
...или обичах, тъй като страстта ми
стопа се като восъчната кукла,
която до свещта загубва даже
и спомена от своите черти^[12].

Усещам как във мен хладее вече
приятелството ми към Валентин —
обичам милата му твърде много,
за да обичам него даже малко!
А щом се влюбих в нея тъй горещо,
преди да я познавам, кой знай колко
ще я обикна, щом я опозная!
Светликът на ума ми се размъти,
при срещата със външното от нея —
когато засияе и умът ѝ,
боя се, че съвсем ще ослепея!
Дано страстта ми някак се смири —
не ще ли — всички средства са добри!

Излиза.

[11] „...един въздух с вас...“ — според средновековното вярване хамелеонът се хранел с въздух. ↑

[12] „...восъчна кукла... своите черти...“ — образ, свързан, изглежда, с практиката на средновековните магьосници, които при урочасването пронизвали с игли или разтапяли с огън восъчни кукли, изобразяващи жертвата. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Милано. На улицата.

Влизат от различни страни Скок и Ланс, с кучето си.

СКОК

Ланс, ти ли си? Добре дошъл в Милано!

ЛАНС

Не бързай, момчето ми! Още не може да се каже, че съм добре дошъл. Винаги съм казвал тъй: човек не е зле свършил, докато не са го обесили; нито е добре дошъл, докато не са го поканили някъде и хазайката там не му е рекла: „Ха, добре дошъл!“

СКОК

Тръгвай тогава с мене, разбойнико! Ще те заведе в една кръчма, дето срещу пет стотинки ще получим петстотин „Добре дошли!“ Но я кажи, драги, как се разделиха твоят господар и синьора Джулия?

ЛАНС :

Ами че как! След като се прегърнаха доста за дълго, разделиха се съвсем набързо.

СКОК

Но тя ще се ожени за него, нали?

ЛАНС

Не.

СКОК

Хайде бе! Няма ли той да се омъжи за нея?

ЛАНС

И той не.

СКОК

Значи, са скъсали?

ЛАНС

Няма такова нещо. Всичко им е здраво.

СКОК

Е, как стана тая работа?

ЛАНС

Ами както винаги. На него като му ставаше и на нея ѝ ставаше.

СКОК

Нищо не разбирам, глупако!

ЛАНС

Ами как ще разбереш, тъпако! Тоягата ми е по-схватлива от тебе!

СКОК

Е, какво ти разбира толкова тоягата?

ЛАНС

Всичко. Казвам ѝ: „Огъни се!“ — огъва се; казвам ѝ: „Изправи се!“ — изправя се.

СКОК

Защото я държиш.

ЛАНС

Че теб господаря ти те държи от толкоз време, а ти пак не се изправяш.

СКОК

Хайде, кажи последно: ще стане ли сватбата или не?

ЛАНС

Питай песа ми! Ако каже „да“, ще стане: ако каже „не“, тогава пък ще стане: ако ли пък нищо не каже, а само завърти опашка, това вече значи, че ще стане.

СКОК

Значи, ще стане. Защо го увърташ толкоз?

ЛАНС

Защото тайните аз ги казвам само иносказателно.

СКОК

Добре, и това ми стига. А ти разбра ли, че моят господар и дъщерята на Дука се обичат и че синьор Валентин може да стане голям дук.

ЛАНС

Винаги съм го мислил за такъв!

СКОК

За какъв „такъв“?

ЛАНС

За както го каза: голям бук!

СКОК

Ах, ти, кучи сине, ще ме разбираш обратно!

ЛАНС

О, брат му не познавам, но ти казвам за него, магарешко чедо!

СКОК

И аз за него ти казвам, че може да стане дук!

ЛАНС

Да стане и дудук, ако ще, мен какво ми влиза в работата. Ако ще ме водиш в кръчмата, хайде! Ако не, значи, че си евреин, нечестивец и вън от правата вяра!

СКОК

Това пък защо!

ЛАНС

Защото аз направо ти дадох вяра, че ще ме почерпиш, а ти сега се дърпаш! Ще вървим ли или напротив?

ЛАНС

Ще вървим, разбира се!

Излизат.

ШЕСТА СЦЕНА

Милано. В двореца на Дука.

Влиза Протей.

ПРОТЕЙ

Да скъсам с Джулия — ще стъпча клетва,
да любя Силвия — ще стъпча клетва,
да лъжа Валентин — ще стъпча клетва,
и тъкмо тази сила, от която
към първата от клетвите бях тласнат,
ме прави днес клетвопрестъпник троен!
Любов, която сладко изкуси ме,
на жертвата си дай сега съвет,
как тежкия си грях да оправдае!
Звезда е таз, в която вчера вярвах,
но днес боготворя самото слънце,
а бива ли разсъдъкът да спазва
обети безразсъдни? Няма воля
тоз, който зарад някаква си дума
не сменя грозното със по-красиво!...
Фу, „грозно“! Светотатствена уста,
как каза го за същата, чиято
върховна власт над себе си зовеше
до вчера със безброй горещи клетви!
Не мога да разлюбя!... Мога, мога,
но таз, която длъжен съм да любя!
Простете, Джулия и Валентине!
Запазя ли ви, себе си загубвам,
загубя ли ви, себе си намирам
и Силвия! Пък аз съм си по-мил
дори и от най-милият приятел,
и после любовта стои над всичко,
а Джулия, със Силвия сравнена,

е просто етиопка^[13]! Не, решен съм —
че Джулия е жива, ще забравя,
щом мъртва е към нея любовта ми,
и Валентин далечен ще ми стане,
на Силвия щом имам близостта!
Но как на себе си да бъда верен,
не сторя ли предателство към него?
Да, тази нощ по възжената стълба
той смята стаята й да достигне
със помощта на своя пръв съперник.
Без бавене за готвеното бягство
ще кажа аз на нейния баща:
той, бесен, ще прогони Валентин,
защото готви Турио за зет,
а аз, когато Валентин замине,
и Турио да надхитря ще зная.
Любов, сега от думи към дела!
Ти ум ми даде — дай ми и крила!

Излиза.

[13] „...е просто етиопка...“ — по Шекспирово време русокосите жени били считани в Англия за по-хубави от мургавите. ↑

СЕДМА СЦЕНА

Верона. В дома на Джулия.

Влизат Джулия и Лучета.

ДЖУЛИЯ

Лучета, мила моя, помогни ми,
във името на любовта те моля,
кажи ми, живо дневниче, в което
записала съм всичките си мисли,
как бих могла без ущърб за честта си
във път да се отправя към Милано,
за да намеря своя скъп любим?

ЛУЧЕТА

Но пътят е мъчителен и дълъг!

ДЖУЛИЯ

Не чувства пътя старецът поклонник,
когато с немощни нозе измерва
царства безкрайни — как ще го почувства
жена, летяща на криле любовни,
и то към дивна цел като Протей!

ЛУЧЕТА

Все пак ще бъде по-добре, госпожо,
да го изчакате да се завърне!

ДЖУЛИЯ

О, боже мой, нима не си разбрала,
че да го виждам, е храна за мен?
Смили се, погледни ме как линея,
оставена без него толкоз дълго!
Да беше те докосвала любов,

би знаела, че е еднакво мъдро
да се подклажда огън с буци сняг
или гаси сърдечен пламък с думи.

ЛУЧЕТА

Че кой гаси ви пламъка? Аз само
се мъча да му сдържам яростта,
за да не би да лумне той извън
пределите на здравия ни разум.

ДЖУЛИЯ

Но колкото по искаш да го спреш,
ти повече разпалваш го! И аз
приличам на рекичка: щом от яз —
сама го знаеш — бъде тя възпряна,
ръмжи, реве в нетърпелива пяна,
а щом я пуснат, ромоли приветно
със всяко свое камъченце цветно,
целува всяка тръст и всеки лист,
надвесил се над бързея й чист,
и през гори, ливади и градини
извива във игриви серпентини,
дордето в океана си се влей...
Затуй да ме възпираш ти недей!
Като река ще бъда търпелива
и моето сърце не ще унива,
дорде не стигна своя мил кумир
и не намеря в погледа му мир,
като душа, след дълъг труд приета
в мира на Елисейските полета^[14]!

ЛУЧЕТА

Но как, в какво ще тръгнете на път?

ДЖУЛИЯ

Не в женски дрехи, за да не възбуждам
желания у пътника безпътен.

Ще ми намериш облекло, в което
да имам вид на благороден паж.

ЛУЧЕТА

Нима ще си отрежете косата?

ДЖУЛИЯ

Не, само ще я стегна със корделки
на възел чета и на джуфки разни —
днес младите мъже са по-чудати
дори от нас.

ЛУЧЕТА

Тогаз какъв модел
да бъде панталонът ви, госпожо?

ДЖУЛИЯ

Това звучи като: „А колко дълга
полата ви да пуснем, господине?“
Уший го просто, както му е ред!

ЛУЧЕТА

Редът му е със джоб, издут отпред^[15].

ДЖУЛИЯ

Не те е срам!

ЛУЧЕТА

А за какво, мадам?
Сега кроят ги все с издуто там,
а вий ще можете да си държите
в туй джобче макарите и иглите!

ДЖУЛИЯ

Снабди ме, моля те, със облекло,
което ще намериш за прилично.
Но питам се: какво светът ще каже,

щом разбере за моята постъпка?
Боя се от присъдата му строга.

ЛУЧЕТА

Тогаз си стойте вкъщи!

ДЖУЛИЯ

Не, не мога!

ЛУЧЕТА

Тогаз пък забравете страховете,
багажа си сберете и вървете!
Ако Протей със радост ви посрещне,
какво, че друг ви бил изпратил с укор?
Но той дали?...

ДЖУЛИЯ

Какво „дали“? Това е
последното, в което се съмнявам!
Порой от клетви, океан от сълзи,
безброй от доказателства за обич
ме уверяват, че Протей ме чака!

ЛУЧЕТА

Войска, която хвърлят във атака
измамниците!

ДЖУЛИЯ

Знам ги: долни хора
със долни помисли. Но моя мил
под праведна звезда се е родил:
даде ли слово, сякаш подпис дава,
даде ли клетва, сякаш прорицава,
очите му неистина не знаят,
сълзите му от искреност сияят,
той цял е по-далече от лъжата,
отколкото небето от земята!

ЛУЧЕТА

Дано да го заварите такъв!

ДЖУЛИЯ

Ако обичаш мен, не го обиждай
със подозрения! Ще те обичам,
ако обичаш него, инак — не!...
Ела, ела да дообмислим всичко
за пътя, който няма да е кратък!
Ще разполагаш отсега нататък
със моите имуществва и име,
но срещу тях без бавене стегни ме
за тръгване! Върви, недей се мая!
Миг повече не мога да изтрая!

Излизат.

[14] Елисейските полета (*мит.*) — с това название древните гърци са означавали полята на блажените, в които след смъртта си попадали праведниците. Този рай на древните се намирал „на брега на Океана, в най-западната част на земния кръг“. ↑

[15] „...със джоб, издут отпред“ — по Шекспирово време буфналите мъжки панталони имали отпред добре подчертано джобче, което дори бивало украсявано с брошки. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Милано. В двореца на Дука.

Влизат Дукът, Турио и Протей.

ДУКЪТ

Любезни Турио, ще ви помоля
да ни оставите за миг сами.

Турио излиза.

Какво ще спделите с мен, Протей?

ПРОТЕЙ

Другарството ме кара да мълча
за туй, което искам да ви кажа,
но спомня ли си благосклонността ви —
към мене, недостойния! — дългът
подтиква ме да ви открия тайна,
която инак срещу нищо друго
не бих издал: О, знайте, ваша милост,
че Валентин, другарят ми, таз нощ —
на мене той самият го разправи —
замисля да открадне дъщеря ви!
Аз знам, че готвите я за съпруга
на Турио — макар че тя го мрази —
и щом представих си как тежко тази
внезапна загуба ще ви срази,
при възрастта ви, предпочетох — воден
единствено от чувството за дълг —
да проваля тез негови кровежи,
наместо, скрил ги, вас да натоваря
със планина от скръб, чието време

във гроба би ви смъкнало без време.

ДУКЪТ

Благодаря за верността, Протей,
на мен разчитай, докато съм жив.
Аз наблюдавах тяхната любов,
когато те си мислеха, че дремя,
и често бях готов да забраня
на Валентин да среща дъщеря ми,
но тъй като боях се да не сбъркам
и без вина да обвиня младежа —
припряността, ти знаеш, ми е чужда! —
търпях все пак, докато се сдобия
със доказателства необорими
за туй, което ти сега разкри ми.
А как тревожен бях, личи от туй, че
понеже младата душа е слаба —
заключвам дъщеря си всяка вечер
във дворцовата кула, откъдето
не може никой да я похити.

ПРОТЕЙ

Те, ваша милост, са открили начин,
да стигне той до нейния прозорец
и с помощта на стълба от коноп
във тъмнината да я смъкне долу.
След малко той ще мине с тази стълба
и вие лесно ще го заловите.
Но моля ви, недейте ме издава —
подбуди ме да ви предупредя
любов към вас, а не вражда към него!

ДУКЪТ

Кълна се, и през ум не ще му мине,
че съм узнал кроежа му от теб!

ПРОТЕЙ

Довиждане! Той иде, ваша милост!

Излиза.

Влиза Валентин.

ДУКЪТ

Къде тъй бързо, драги Валентине?

ВАЛЕНТИН

Ах, ваша милост, пратеник ме чака
да отнесе писма до моите близки
та бързам много да му ги предам.

ДУКЪТ

Нима са толкоз важни?

ВАЛЕНТИН

Не. Аз само
им съобщавам, че съм жив и здрав
и че щастлив при двора ви живея.

ДУКЪТ

Тогаз постойте тук. Отдавна искам
да поговорим по един въпрос
дискретен и за мене твърде важен.
Безспорно вие знаете отдавна,
че смятам да омъжа дъщеря си
за кавалера Турио?

ВАЛЕНТИН

Да, зная
и мисля, че това е кандидат
заможен, тежък, щедър и богат,
напълно подходящ за дъщеря ви.
Но почнал ли е той да ѝ се нрави?

ДУКЪТ

За жалост, не. Язвителна, свадлива,
враждебна, горда, опака и мрачна,
тя своя дълг на дъщеря не чувства,
ни помни мойто право на родител;
и ще ви кажа: лошият ѝ нрав
накрая тъй ме охлади към нея,
че аз, комуто мяркаха се вече
последни дни от мило чедо сгрени,
сега намислил съм жена да взема,
а дъщеря си да омъжа, дето
— щом мене и имота ми не тачи —
едната хубост ще ѝ бъде зестра!

ВАЛЕНТИН

Но как могъл бих аз да ви помогна?

ДУКЪТ

Обичам една дама тук, в Милано,
но толкоз скромна, че не се поддава
на мойто красноречие старешко.
Станете ми наставник, Валентине,
защото съм отвикнал да ухажвам,
пък и ухажването днес е друго:
кажете ми: с какво да привлека
към себе си блестящия ѝ поглед?

ВАЛЕНТИН

С подаръци. За женската душа
в един брилянт се крие сила няма,
каквато в най-доброто слово няма.

ДУКЪТ

Но тя ми върна първия подарък!

ВАЛЕНТИН

Тогава ѝ пратете втор, по-ярък!

След него — трети! И недейте спира!
Подир смарагда пращайте сапфира!
Жените най отблъскват туй, което
най-мило им е всъщност на сърцето,
и цел на техния отпор суров
е да разпалват мъжката любов.
Вий казвате, че пъди ви? Нима?
За опит оставете я сама!
Не, не, от отказа ѝ се не бойте!
При тях „Вървете си!“ е знак на „Стойте!“,
а вий не стойте, ами ги ласкайте
и гъделичкайте ги и им дайте —
дори да са грозници нетърпими —
да вярват, че са дивни херувими!
Нима е мъж тоз, който не умее
с език една жена да завладее?

ДУКЪТ

Но тази, за която става дума,
на млад човек от род е обещана
и близките ѝ толкова я пазят,
че диря я напразно всеки ден?

ВАЛЕНТИН

Ами дирете я тогава нощем!

ДУКЪТ

Но нощем са вратите им под ключ,
а ключовете им — на скрито място!

ВАЛЕНТИН

Минете през прозореца тогава!

ДУКЪТ

Е, да, но стаята ѝ е високо
с надвесен зид, така че всеки опит
да стигна със катерене до нея

е свързан със опасност за живота!

ВАЛЕНТИН

Достатъчна ще бъде една стълба
от здрав коноп със две железни куки,
за да достигнете до своята Херо,
ако я любите като Леандър!

ДУКЪТ

Заклевам ви в дворянската ви кръв:
отде да се снабдя с такава стълба?

ВАЛЕНТИН

А за кога ви трябва?

ДУКЪТ

Засега!

За тази вечер! Любовта веднага
като дете към сладкото посяга!

ВАЛЕНТИН

Във шест часа я имате от мене!

ДУКЪТ

Но аз на срещата ще ида сам —
как мога да я отнеса дотам?

ВАЛЕНТИН

О, тя за тази цел е подходяща —
чудесно ще я скриете под плаща.

ДУКЪТ

Тоз, вашият, например, би ли стигнал?

ВАЛЕНТИН

Престигнал, даже!

ДУКЪТ

Я го разтворете,
за да го видя колко е широк!

ВАЛЕНТИН

Но те са все еднакви, ваша милост!

ДУКЪТ

А как се носи тоз модел, не зная...
Я, дайте да опитам!... О-хо-хо!
Писмо?... „За Силвия“... А туй какво е?
Я виж, та туй е стълбата за мен!
Ще позволите да го разпечатам!

Чете.

„Писмата ми нощуват с тебе, мила,
а входът ти пред мене се затваря —
о, зла съдба, слугите одарила
с несбъднатия блян на господаря!
Отвън, измръзнал той във мрака плаче,
додето те се топят на гърдта ти:
и теб кълне той, мила, затова че
в леглото си ги пускаш толкоз пъти
и сам кълне се, че ги праща там,
където би желал да бъде сам!“

А туй какво е?

„Таз вечер, Силвия, бъди готова!“

Така, така! И стълбата е тука!

Тъй значи: като оня Фаетон^[16] —

но без да си на слънце син — решил си
да скочиш в колесницата небесна
и да опърлиш всичко по земята?

Блести звезда над теб — и ти посягаш?

Марш, марш, нахалнико! Марш, дръзки робе!

Върви, раздавай своите усмивки

на равните си! И ако те пускам,
на моето търпение дължиш го,
а не че си заслужил! И да знаеш,
че тази милост надминава всички,
с които досега съм те обсипал!
Но ако в моите земи останеш
за миг след времето необходимо,
за да си вдигнеш вещите оттук,
гневът ми ще надхвърли всяка обич,
която имал съм към дъщеря си
или към теб!... Недей се оправдава!
Върви, ако животът ти е мил!

Излиза.

ВАЛЕНТИН

Защо не смърт пред тази жива мъка?
Какво е смърт? Нали да си изгонен
от себе си? А Силвия съм аз!
Изгнание от нея, това значи
изгнание от себе си! Или,
със други думи казано, пак смърт!
Без Силвия за мене няма слънце!
Без Силвия за мене няма радост!
Нима с представи само да живея
и с образа ѝ само да се храня?
Не, нощем ако тя не е до мене,
и славеите няма да са сладки!
Не, денем ако тя не е със мене,
и небесата няма да са светли!
Тя моя същина е. Аз изчезвам,
престане ли въздействието нейно
да ме подхранва, стопля, озарява!
Ах, все една е моята присъда:
остана ли — отивам към смъртта си,
замина ли — живота си напускам!

Влизат Протей и Ланс.

ПРОТЕЙ

Търси, търси, трябва да го намерим!

ЛАНС

Ау, ау! Ау го!

ПРОТЕЙ

Кой „го“?

ЛАНС

Този „го“, когото гоним! Един Валентин с оскубана козина!

ПРОТЕЙ

Валентине, ти ли си?

ВАЛЕНТИН

Не.

ПРОТЕЙ

Е, кой си? Духът му?

ВАЛЕНТИН

И дух не съм.

ПРОТЕЙ

Какво си тогава?

ВАЛЕНТИН

Просто никой! Аз съм едно нищо!

ЛАНС

Нищото не може да говори. Да му стоваря ли нещо?

ПРОТЕЙ

На кого?

ЛАНС

На този никой!

ПРОТЕЙ

Да не си посмял, простако!

ЛАНС

Че нали няма да ударя никого? Господарю, нека...

ПРОТЕЙ

Назад ти казах!... Валентине, чувай!

ВАЛЕНТИН

За сладки вести моят слух е глух —
тъй страшно е затъпкан той с горчици!

ПРОТЕЙ

Тогава мойта ще мълчи, защото
е пълна със отрова за ухото!

ВАЛЕНТИН

О, боже, Силвия?... Нима е мъртва?

ПРОТЕЙ

Не, Валентине!

ВАЛЕНТИН

Не Валентин е тоз пред теб, а труп,
ако не диша Силвия!... Или
от клетвата си тя се е отрекла?

ПРОТЕЙ

Не, Валентине!

ВАЛЕНТИН

Не Валентин е той, а призрак блед,
ако не помни Силвия за него!...
Кажи тогаз какви са твоите вести?

ЛАНС

Синьоре, съобщиха му, че от днес вие сте в изгнание!

ПРОТЕЙ

В изгнание! Да, туй е мойта вест:
ти вече обявен си за изгнаник
от този двор, от Силвия, от мен!

ВАЛЕНТИН

Приятелю, от тази черна вест
преял съм аз — не ме тъпчи със нея!
А Силвия узнала ли е вече?

ПРОТЕЙ

Узна! И във нозете на баща си
с молба простря се и проля море
от тези течни бисери, които
светът нарича сълзи, и зачупи
ръцете си тъй снежнобели, сякаш
от много скръб останали безкръвни,
но ни ръце прострени, ни слова,
ни стонове, раздиращи сърцето,
смекчиха с нещо яростта на Дука.
„Ако го хванат тука, ще умре!“ —
така й каза той и двойно гневен,
че тя се бе застъпила за тебе,
в затвор я прати и при туй заплаши,
че до живот ще я държи под ключ!

ВАЛЕНТИН

О, замълчи! Или познаваш дума,
която може смърт да ми дари?
Ако е тъй, в ухото ми вдъхни я,

да екне като сетна литургия
за мене и за черната ми скръб!

ПРОТЕЙ

Недей да плачеш, че си нямал изход,
а изход подири, за да не плачеш!
Със времето бедите се оправят.
Във любовта надеждата е както
тояжка в път — опирай се на нея
и я размахвай срещу черни мисли!
Ти може да си някъде далече,
а твоите писма да бъдат тук —
до мен ги пращай, аз ще се погрижа
на Силвия да стигнат до гръдта.
Но да не губим време! Тръгвай с мен
зад градските стени ще те изпратя,
така че пътьом ще обмислим всичко!
Щом не за теб, за своята любима
ужасната опасност осъзнай!
Побързай, казвам ти! Върви след мен!

ВАЛЕНТИН

Ти, Ланс, веднага бягай, намери
слугата ми! Кажи му, че го чакам
при северните порти!

ПРОТЕЙ

Да, и бързай!...
Без бавене, че срокът ти ще мине!

ВАЛЕНТИН

О, Силвия! О, бедни Валентине!

Излиза, заедно с Протей.

ЛАНС

Че съм глупак, глупак съм и все пак съм с достатъчно ум, за да разбера, че господарят ми май пада малко нещо негодник. Но какво ми влиза това на мен в работата!... Защото никой на земята не знае, но аз съм влюбен! Само че това е тайна, която цял впряг коне не може да измъкне от мене! И на никого няма да кажа коя е^[17]! Женска е, но коя, на себе си дори не казвам! Най-много да кажа, че е момичето на млекаря. Макар че момиче тя май няма да е, щом разни баби са ѝ гостували вече. Но все пак е момиче на млекаря, защото е на заплата при него. Тя умее да върши сума ти работи! Ето каталога на нейните способности. Първо: „Умее да налива и тегли.“ Значи, повече от кон! Конят може да тегли, но кой кон налива? Значи тя е по-добра и от най-добрата кранта. После: "Умее да дои." Добро качество за момиче с чисти ръце.

Влиза Скок.

СКОК

Как сме, синьор Ланс? Какво ново към твоя господар?

ЛАНС

Той де да ми беше от господ дар, ами май от дявола ми е подарък!

СКОК

Аха, старият ти порок: да бъркаш думите! Какви новини четеше там?

ЛАНС

Най-черните!

СКОК

Защо? Какво има?

ЛАНС

Има това, че са написани с мастило.

СКОК

Дай да ги прочета!

ЛАНС

Ти ли, дръвнико? Ти не знаеш да четеш!

СКОК

Лъжеш, знам!

ЛАНС

Добре, да видим колко си учен! Каж ми ти кой те е правил?

СКОК

На дядо ми син му.

ЛАНС

Неграмотен тъпак! Трябваше да кажеш: „на баба ми синът й“. Защото не се знае кой му е баща. Видя ли, че си неграмотен?

СКОК

Аз — неграмотен? Я дай да видиш какво може Скок!

ЛАНС *(дава му листа, от който е чел)*

Само гледай — като си Скок — да не прескачаш буквите. И свети Николай^[18] да ти е на помощ!

СКОК *(чете)*

„Умее да дои.“

ЛАНС

Да, това го умее.

СКОК

„Умее да вари пиво.“

ЛАНС

А „Който вари пиво, живее щастливо.“

СКОК

„Умее да шие.“

ЛАНС

Инак ще й зашия два и ще проумее!

СКОК

„Умее да плете.“

ЛАНС

Ами щом ме е оплела мене!

СКОК

„Умее да пере и простира.“

ЛАНС

Ако не, ще опере пешкира!

СКОК

„Умее да меси.“

ЛАНС

Само да не се меси в работите ми!

СКОК

„И освен това притежава още много дарби без име.“

ЛАНС

Значи — незаконни: не си знаят бащите и затова си нямат имена.

СКОК

Следват недостатъците й...

ЛАНС

...по петите на качества!

СКОК

„Има лош дъх и на гладно не е за целуване.“

ЛАНС

Това с едно хапване се оправя. Карай нататък!

СКОК

„Лакома е.“

ЛАНС

По-добре! Ще може често да се целува, значи.

СКОК

„Говори, когато спи.“

ЛАНС

Нали не спи, когато говори!

СКОК

„Мълчалива е.“

ЛАНС

Най-рядката добродетел при жените! Кой глупак я е сложил между недостатъците? Извади я оттам и я тури най-отгоре на качествата!

СКОК

„Прекалено е страстна.“

ЛАНС

Това на жените си им е наследство от Ева. Не можеш го премахна.

СКОК

„Беззъба е.“

ЛАНС

Аз обичам коричките.

СКОК

„Хаплива е.“

ЛАНС

Нали е без зъби — няма страшно!

СКОК

„Обича напитките.“

ЛАНС

Щом са добри, да ги обича! Ако не ще, аз ги обичам. Казано е: обичай доброто!

СКОК

„Много е разпусната.“

ЛАНС

В думите няма да е, защото пишеше, че си стискала устата; в парите няма да е, защото аз ще стискам кесията; а в оная работа, ако е разпусната, там никой не може да ѝ попречи. Карай нататък!

СКОК

„Има повече косми на главата, отколкото ум в нея; повече недостатъци, отколкото косми; и повече парици, отколкото недостатъци.“

ЛАНС

Стой, стой! Докато я прочете тази точка, два-три пъти си измених решението! Я повтори!

СКОК

„Повече косми, отколкото ум.“

ЛАНС

Ами да! Захлупката на солницата стои над солта и затова трябва да е по-голяма. Така е с косата и ума. По-голямото похлупва по-малкото.

СКОК

„Повече недостатъци, отколкото косми.“

ЛАНС

Тук загазихме! Това да го нямаше!

СКОК

„И повече парици, отколкото недостатъци.“

ЛАНС

Е, това оправя работите! Решено! Вземам я! И ако сватбата стане, тъй като всичко е възможно, тогава да знаеш...

СКОК

Какво да зная?

ЛАНС

Да знаеш, че господарят ти те чака при северните порти.

СКОК

Мене?

ЛАНС

Тебе я! Какво си представяш, че си! Дано е чакал и по-добри от тебе!

СКОК

Значи да вървя там?

ЛАНС

Не да вървиш, а да припкаш, защото толкоз дълго се мота тук, че ако само вървиш, ще го изпуснеш.

СКОК

А защо не ми каза по-рано! Да ти се не видят и качествата, и недостатъците!

Излиза.

ЛАНС

Сега, задето се бави да чете писмото ми, пердахът не му мърда! Невъзпитан нахалник, който си мушка носа в чужди тайни! Отивам да погледам как ще го оправят!

Излиза.

[16] Фаетон (*мит.*) — син на древногръцкия бог на слънцето Хелиос. Той опитал един ден да кара сам колесницата на баща си, но не удържал огнените ѝ коне и за малко не подпалил земята, за което Зевс го сразил с мълнията си. ↑

[17] „...няма да кажа коя е...“ — Ланс тук се опитва да наподобява влюбен рицар — по правилата на куртоазната любов името на дамата трябвало да се пази в тайна. ↑

[18] Свети Николай — този светец е бил през Възраждането патрон на училищата и университетите. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Милано. В двореца на Дука.

Влизат Дукът и Турио.

ДУКЪТ

Спокойно, синьор Турио! Сега
го няма Валентин и дъщеря ми
ще ви обикне, вярвайте!

ТУРИО

Напротив

откак е той в изгнание, към мен
тя стана тъй презрителна и хладна,
че аз загубих всякаква надежда!

ДУКЪТ

Ах, младата любов е като образ
от лед изваян — грейне ли го слънце,
веднага се превръща на вода.
След малко замразените й мисли
ще се стопят и Валентин ще бъде
завинаги забравен!

Влиза Протей.

Е, Протей,

негодникът напусна ли града?

ПРОТЕЙ

Да, ваша милост.

ДУКЪТ

Дъщеря ми как е?
Скърби ли още?

ПРОТЕЙ

Мисля, ваша милост,
че тази скръб ще трае ден до пладне.

ДУКЪТ

Туй точно синьор Турио не вярва.
Протей, доброто мнение за тебе,
което имам и което ти
си извоюва сам, ми дава право
към теб да се обърна за съвет.

ПРОТЕЙ

Ако не съм ви верен, ваша милост
от своята милост нека ме лиши!

ДУКЪТ

Ти знаеш, че бих искал да направя
приятеля си Турио свой зет.

ПРОТЕЙ

Знам, ваша милост.

ДУКЪТ

И навярно знаеш,
че Силвия не иска да го вземе.

ПРОТЕЙ

Защото беше тука Валентин.

ДУКЪТ

Но тя и днес в отпора си упорства.
Какво да сторим, тъй че да забрави
за Валентин и да обикне този,
когото аз избрал съм й за мъж?

ПРОТЕЙ

Да ѝ внушим, че нейният любим е
лъжец, страхливец и от долен род —
три свойства най-омразни за жените!

ДУКЪТ

Ще мисли, че го казваме нарочно.

ПРОТЕЙ

Ако дочуе го от негов враг,
но не и ако каже ѝ го някой,
кого то знае като негов близък!

ДУКЪТ

Тогава туй е работа за вас!

ПРОТЕЙ

Но твърде нежелана, ваша милост!
За благородника не е достойно
да клевети, пък камо ли приятел!

ДУКЪТ

Там, дето полза няма от хвалбите,
очерняйки, вий с нищо не вредите.
Все също е таз дума или друга!
Сторете ми приятелска услуга.

ПРОТЕЙ

Отстъпвам, ваша милост! Ако само
на Силвия въздейства клеветата,
тя ще забрави своята любов!
Но туй, че ще разлюби Валентина,
не значи, че ще иска господина!

ТУРИО

Затуй, като отвивате от него

сърдечната ѝ нишка, в също време,
за да не се обърка и сплете,
около мен навивайте я бързо:
описвайте ни, значи, съразмерно,
но мене в бяло, а пък него в черно!

ДУКЪТ

И доверяваме ви се, Протей,
защото от приятеля ви знаем,
че вие дали сте любовна клетва
и че по нрав сте твърд и постоянен.
От днес ще можете, когато щете,
да разговаряте със дъщеря ми.
Тя тъжна е и знам, ще се зарадва
на вас покрай другаря ви; а вие
сторете всичко да я привлечете
към Турио, в ущърб на Валентин.

ПРОТЕЙ

Ще се старая... Но и вий, синьоре,
ума си малко нещо напрегнете:
разхвърляйте за нейните копнежи
куплети нежни и сонетни мрежи,
в които всеки стих и всяка рима
товар от обещания да има!

ТУРИО

В небесната поезия се крие
наистина неотразима мощ!

ПРОТЕЙ

Пишете ѝ, че пред олтара свят
на хубостта ѝ жертвувате своите
надежди, сълзи, трепети, въздишки;
пишете, а когато ви пресъхне
мастилницата, вий я разрежете
със сълзите си и пишете пак!

Да се почувства колко ви боли
и колко сте щастлив, да се усети! —
В Орфеевата лира са били
разпънати сърцата на поети,
затуй звукът ѝ камъни разтапял,
смирявал тигри и от морски бездни
левиатани^[19] карал да изплуват
на пясъчния бряг, за да танцуват!
А след елегии вий не спете,
а нощем с музиканти посетете
прозореца на своята любима
и нека в нощната ви песен има
раздиращ плач и мъка непозната,
които да се вдигнат в тишината
и литнат като страстен зов нагоре!...
Така ще я спечелите, синьоре.

ДУКЪТ

Личи си от съвета, че сте влюбен!

ТУРИО

И аз без бавене ще го последвам!
Наставнико любезни, да вървим,
за да наемем от града свирачи!
Един сонет аз имам, който, вярвам,
ще може да послужи за начало!

ДУКЪТ

На добър час тогава!

ПРОТЕЙ

Ваша милост,
във връзка със кроежа ни, ще моля
да се лишите след обяд от нас!

ДУКЪТ

Вървете отсега! На добър час!

[19] Левиатани (библ.) — Левиатанът е огромно морско чудовище, за което се говори в книгата на Йов. Навярно фантазийно преображение на обикновения кит. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В гора край границите на Мантуа.

Влизат неколцина Разбойници.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Нащрек, приятели! Пристига пътник!

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

И десет да са, хвърляй се без страх!

Влизат Валентин и Скок.

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

Там стой на място и парите давай
или ще легнеш, за да си ги вземем!

СКОК

Закъсахме я, господарю! Тези
разбойници ще ни светят маслото!

ВАЛЕНТИН

Приятели!...

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

По-точно: врагове!

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

Мълчете там!

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

Изглежда честен мъж!

ВАЛЕНТИН

Послушайте, аз нямам що да губя —
съдбата беше срещу мен враждебна:
каквото имам — всичко е на мен!

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

Къде си се запътил?

ВАЛЕНТИН

Към Верона.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

А откъде си тръгнал?

ВАЛЕНТИН

От Милано.

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

А дълго време ли живял си там?

ВАЛЕНТИН

Шестнайсет месеца, но още дълго
останал бих, ако не бях прокуден.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Какво? Нима изгнаник си и ти?

ВАЛЕНТИН

Да, точно тъй.

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

А за какво?

ВАЛЕНТИН

За нещо,
което с разкаяние признавам:
убих човек, макар при равни сили,

без подлости, във рицарски дуел.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Тогава си невинен. И какво?
В изгнание за тази дреболия?

ВАЛЕНТИН

И мисля, че присъдата ми беше
не много строга.

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

Знаеш ли езици?

ВАЛЕНТИН

На младост бях щастлив да ги изуча —
без тях в чужбина щях да съм нещастен!

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

Заклевам се в обръснатото теме
на шишкавия Робинхудов поп^[20],
от него става главатар за нас!

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Май тъй ще е... Две думи, господа!

СКОК

Да тръгнем с тях! Това са според мене
по-доблестни крадци от много други!

ВАЛЕНТИН

Мълчи, глупако!

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

А на какво разчитате в живота?

ВАЛЕНТИН

На своята звезда!

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

Тогава знайте,
че има между нас и хора знатни,
изхвърлени зарад младежки буйства
от обществото. Аз самият бях
изгонен от Верона за това, че
ме пипнаха при опит да открадна
една девойка от рода на Дука.

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

Пък аз напуснах Мантуа, защото
във миг на гняв намушках едного.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

И аз попаднах тук за дреболия.
Но на въпроса: своите вини
разказахме ви, за да разберете
защо извън законите живеем,
понеже виждаме ви надарен
с приятна външност и от вас узнахме,
че знаете езици, пък човек
с такива точно качества ни трябва.

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

Освен това и вие сте изгнаник
и затова ви каним най-любезно
за главатар на нашата дружина.
Какво ще кажете, нима не щете
да извлечете от бедата полза
и с нас да заживеете на воля?

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

Е, хайде! Казвай! Щеш или не щеш?
Ако едничко „да“ произнесеш,
на теб ний всички ще се подчиним
като на вожд или на крал любим!

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

А отказа ти ще ти струва смърт!

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

За да не казваш, че си ни отказал!

ВАЛЕНТИН

Добре, приемам! Ще живея с вас:
но при условие, че никой няма
да изнасилва дами беззащитни
и да краде грошове от бедняци!

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

От тези подлости и ний страним.
Вървете подир нас да ви покажем
къде съкровището ни се крие —
то ваше е, тъй както сме и ние!

Излизат.

[20] „...Робинхудов поп...“ — Робин Худ е прочут волен разбойник от XII век, възпят в английския фолклор. Тук става дума за дебелия, войнствен весел отец Тък, който бил негов другар и изповедник. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Милано. Пред двореца на Дука.

Влиза Протей.

ПРОТЕЙ

Доскоро само лъгах Валентин,
а вече трябва Турио да мамя
и под предлог, че препоръчвам него
за своята любов да правя път!
Но Силвия е толкоз чиста, строга,
че няма никога да се подкупи
със дарове без стойност като моите:
щом само спомена за вечна вяност,
кори ме за невяност към другаря,
а щом се закълна, че я обичам,
клеями ме, че погазвам друга клетва.
И въпреки насмешките й чести,
аз предан съм й като ловно куче
и колкото по пъди ме, по-силно
въртя покрай полата й опашка!...
Но она вече иде и ще трябва
на нощната му песен да пригласям!

Влиза Турио, следван от Свирачи.

ТУРИО

О, вий сте се промъкнали пред нас?

ПРОТЕЙ

Синьоре, обичта ни се промъква,
където я възпират!

ТУРИО

Обичта ви?
Нима обичате и вий наблизо?

ПРОТЕЙ

Разбира се, щом виждате ме тук.

ТУРИО

Вий — Силвия?

ПРОТЕЙ

Да, нея... зарад вас.

ТУРИО

Тогаз благодаря ви зарад нея...
Е, господа, настройвайте! И живо!...

Влизат Хазаинът и Джулия в пажески дрехи.

ХАЗАИНЪТ

Като те гледам, младо гостенче, имаш слабост към меланхолията. Защо си тъжно нещо?

ДЖУЛИЯ

Защото не ми е весело, хазаино.

ХАЗАИНЪТ

Че да те развеселим тогава! Ще те заведе да послушаш музика и да зърнеш гостенина, за когото питаше.

ДЖУЛИЯ

Но дали ще мога и да го чуя?

ХАЗАИНЪТ

Разбира се!

ДЖУЛИЯ

Тогаз не ми трябва друга музика!

Музика.

ХАЗАИНЪТ

Шшшт! Слушай!

ДЖУЛИЯ

Не го виждам! Между тях ли е?

ХАЗАИНЪТ

Да. Но тихо, да ги чуем!

ПЕСЕН

„— Силвия! Със чар ли тя
свои пленници ни стори?

— Да, небето не поця
това цвете да повтори
между хиляди цветя!

— Но дали със нрав е благ,
както на жена приляга?

— Да, и слепият хлапак^[21],
в миг прогледал, спря веднага
пред уютния ѝ праг!

— Щом е тъй, да затрепти
химнът ѝ към висините!

— Да, да славим аз и ти
Силвия, в която свит е
цял венец от красоти!“

ХАЗАИНЪТ

Ей, ти се натъжи още повече! Какво ти е, музиката ли не ти харесва?

ДЖУЛИЯ

Не, музикантът.

ХАЗАИНЪТ

Защо, какво му има?

ДЖУЛИЯ

Много е фалшив!

ХАЗАИНЪТ

Да не са му лошо настроени струните?

ДЖУЛИЯ

Не, но все пак е тъй неверен, че моите струни се късат.

ХАЗАИНЪТ

Виждам, имаш нежно ухо.

ДЖУЛИЯ

Не, той има грубо сърце!

ХАЗАИНЪТ

Изглежда не обичаш песните?

ДЖУЛИЯ

Никак, когато са на два гласа!

ХАЗАИНЪТ

Но как леко изменяше съпровода!

ДЖУЛИЯ

Тъкмо тези измени най ме дразнят!

ХАЗАИНЪТ

Значи искаш всички да свирят едно и също?

ДЖУЛИЯ

Искам един да свири едно и също. Но кажи ми, хазаине, дали господин Протей се среща често с тази дама?

ХАЗАИНЪТ

Казвам ти това, което Ланс, неговият слуга, ми каза: бил влюбен в нея до уши.

ДЖУЛИЯ

А къде е този Ланс?

ХАЗАИНЪТ

Отиде да си търси кучето, защото господин Протей му нареди да го подари утре от негово име на дамата му.

Музиката спира.

ДЖУЛИЯ

Тихо! Да се скрием! Разотиват се!

Отдръпват се.

ПРОТЕЙ

Бъдете, синьор Турио, уверен,
че аз ще зная да я увеща!

ТУРИО

А после с вас къде ще се намерим?

ПРОТЕЙ

При моста на свети Григорий.

ТУРИО

Сбогом!

Излиза, следван от Свирачите.

Горе се появява Силвия.

ПРОТЕЙ

Госпожо, приежете моя поздрав!

СИЛВИЯ

Благодаря за песента, но, моля,
кажете: кой сте?

ПРОТЕЙ

Този, чийто глас
вий бихте разпознавали сред други,
да знаехте как предано е вам
сърцето му!

СИЛВИЯ

Синьор Протей?

ПРОТЕЙ

Ваш роб!

СИЛВИЯ

Какво желаете?

ПРОТЕЙ

Да угодя
на вашите желания!

СИЛВИЯ

Отлично —
на първото от тях ще угодите,
като веднага идете да спите!
Ти, хитър и лъжлив клетвопрестъпник,
нима ме мислиш толкова суетна,
та се надяваш, че ще ме подкупиш
с ухажването си, когато зная,

че клел си се тържествено на друга?
Върви при нея и моли за прошка,
а колкото до мене, аз кълна се,
пред бледата царица на нощта^[22]:
тъй чужди са ми твоите молби,
че зарад тях дълбоко те презирам
и чудя се на себе си как още
съм седнала да губя време с теб!

ПРОТЕЙ

Признавам, че обичах една дама,
но тя е мъртва!

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

Ако питат мен,
аз мисля, че не съм все още в гроба!

СИЛВИЯ

И мъртва да е, Валентин е жив,
а той ти е приятел и ти знаеш,
че сме сгодени! Как не те е срам,
когато няма го, да ме задиряш!

ПРОТЕЙ

Отнейде чух, че бил умрял и той.

СИЛВИЯ

И аз тогава мъртва съм, защото
сърцето ми ще бъде в гроба с него!

ПРОТЕЙ

О, позволете ми да го изровя!

СИЛВИЯ

А по-добре ще бъде любовта си
да погребеш при своята любима!

ДЖУЛИЯ (*настрани*)
Той даже не я чува!

ПРОТЕЙ

О, прекрасна,
щом вашето сърце е тъй жестоко,
благovolете да ми подарите
поне портретчето, което зърнах
във стаята ви — ще обичам него!
Щом другаде е вашата любов,
аз сянка съм и моя дял ще бъде
на сянката ви предано да служа.

ДЖУЛИЯ (*настрани*)
Защото, щом обича нещо с плът,
на сянка става то от любовта му!

СИЛВИЯ

Противно ми е да съм нечий идол,
но за измамник като вас подхожда
на образи измамни да се моли.
Затуй пратете утре за портрета —
ще го получите. И лека нощ!

Скрива се.

ПРОТЕЙ

Да, лека като тази на осъден,
когото призори очаква смърт!

Излиза.

ДЖУЛИЯ
Хайде, хазаино!

ХАЗАИНЪТ

Бога ми, съвсем бях заспал!

ДЖУЛИЯ

А къде живее господин Протей?

ХАЗАИНЪТ

В моята страноприемница, къде! Да вървим, че нощта вече преваля!

ДЖУЛИЯ

Не, още има дълго тя да трай,
но и дотук ми се видя без край!

Излизат.

[21] «...слепия хлапак...» (*мит.*) — става дума за Купидон — римски бог на любовта, който бил изобразяван обикновено като момченце — често сляпо, въоръжено с лък и стрели: златни — за щастливата любов, и оловни — за нещастната. ↑

[22] „...царица на нощта...“ (*мит.*) — Диана, римска богиня на лова, покровителка на девствениците; често отъждествявана с луната.

↑

ТРЕТА СЦЕНА

Пак там.

Влиза Егламур.

ЕГЛАМУР

Божествената Силвия поиска
в тоз утрин час да бъда тук, защото
за нещо важно бил съм й потребен...
Мадам! Мадам!

Силвия се появява горе.

СИЛВИЯ

Кой вика?

ЕГЛАМУР

Егламур.

Покорен ваш слуга за цял живот!

СИЛВИЯ

Стократно добро утро, верни мой!

ЕГЛАМУР

И вам стократно, господарко моя!
По вашата повеля дойдох рано,
за да ми кажете с какво могъл би
да ви помогне вашият слуга.

СИЛВИЯ

Повярвай, Егламур, не те лаская,
като ти казвам, че те считам рицар
изискан, смел, безукорен, завършен.

Ти знаеш несъмнено, че обичам
злочестия изгнаник Валентин
и че баща ми иска да ме свърже
със Турио, когото ненавиждам;
при туй си любил и си ми разправял
за дамата си, във чиято памет
на целомъдрие си се обрекъл...
О, Егламур, аз искам да отида
във Мантуа, където моят мил —
разказваха ми — бил се приютил,
а пътят е опасен и затуй
ще те помоля да ме придружиш,
разчитайки на твойта чест и доблест.
Не ме плаши със бащиния гняв,
а представи си моята скръб моминска
и помисли как права съм да бягам
от този брак без обич, зарад който
и господ горе би ми пратил напаст!
Приятелю, сърцето ми, което
е пълно с грижи, колкото морето
е пълно с песъчинки, моли: „Помощ!“
Ако не щеш, поне не ме издавай —
защото аз ще тръгна и сама!

ЕГЛАМУР

Синьора, на сълзите ви съчувствам
и убеден, че те са непорочни,
повярвайте ми, толкова нехая
за следствията, колкото желая
от бедствията да ви отърва!
Кога ще тръгнем?

СИЛВИЯ

Още тази вечер.

ЕГЛАМУР

Къде да чакам?

СИЛВИЯ

При отец Патрикий,
където аз на изповед ще ида.

ЕГЛАМУР

Ще бъда точен. Сбогом, господарко!

СИЛВИЯ

До вечерта, любезни Егламур!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Пак там.

Влиза Ланс с кучето си.

ЛАНС

Дявол да го вземе, лошо става, когато един уж верен другар почне да се държи с господаря си като кучи син! Ей го: от паленце съм го отгледал; спасих го от удавяне, когато слепите му братчета и сестричета отидоха на дъното като нищо; така съм се грижил за него, че човек да му завиди на кучешкия живот! И как ли не го учих, как ли не го възпитавах! Всеки би рекъл: „Ето това се казва дрисьор!“ И какво? Изпращат ме да го закарам на мадам Силвия като подарък от моя господар и още не съм влязъл в трапезарията, този звяр да вземе да се намърда до чинията на господарката и да ѝ отмъкне кокошата кълка! Голямо изложение, ей, когато един пес не знае как трябва да се държи в общество! Искаше ми се от него човек да стане; куче, което всичко да прави, тъй да се каже, интелектуалско куче — а то, какво излезе? Ако неми беше дошло на ума да взема върху себе сивината му, щяха да го обесят като едно нищо! На, представете си: този приятел заедно с няколко кучета — само че благородни, не като него — се вмъква под масата на Дука и преди още да мине време, ще прощавате за израза, колкото една пикня да пусне, цялата гостна замириса. „Марш!“ — вика един; „Чий е този пес?“ — вика друг; „Нашибайте го добре!“ — вика трети; „Да се обеси!“ — вика Дука. Аз нали съм му свикнал на парфюма, веднага си рекох: „Сръдльо ще да е!“; отивам при оня с камшика и му казвам: „Ама ти, друже — викам, — наистина ли ще го биеш това куче?“ „А, не — вика, — на шега!“ „Няма да е справедливо по отношение на него — викам, — аз я направих онази работа, сещаш се.“ „Щом е тъй — вика той, — смъквай гащите!“; нашиба ме едно хубаво и ме изрита. Е, питам сега: колко господари ще направят такова нещо за слугите си? И не ми е първица! В дървени букаи съм седял заради едни суджуци, дето тоя тук ги беше отпънал, та да не намаже той въжето; на позорен стълб съм стоял вързан заради

едни гъски, дето негова милост им беше видял сметката, та той да не пати. Забравил си, а, негоднико? Ами оня номер, дето ми го направи, когато се сбогувах с мадам Силвия? Аз на тебе казах ли ти мене да гледаш и каквото аз правя, само това да правиш? Е, кога си ме виждал, като говоря с благородна дама, да вдигам крак и да и мокря криволината? А? Кога си ме виждал да правя такива безобразия?

Влизат Протей и Джулия

ПРОТЕЙ

Та, значи, казваш се Себастиан?
Харесваш ми, ще те използвам скоро.

ДЖУЛИЯ

Усърдно ще ви служа, господине.

ПРОТЕЙ

Не се съмнявам... Ти бе, изтърсако,
Два дни поред къде се разтакава?

ЛАНС

Как къде, господарю, около кучето. Нали ми наредихте да го закарам на синьора Силвия?

ПРОТЕЙ

И какво каза тя за мъничкото ми бижу?

ЛАНС

Ами тя, господарю, каза, че за такъв кучи подарък заслужавате благодарност — куча верижка.

ПРОТЕЙ

И не го ли прие?

ЛАНС

Е, как ще го е приела, като ей го, връщам го!

ПРОТЕЙ

Какво? Ти си й завел от мое име този пес?

ЛАНС

Дребничкото, господарю, едни хлапета ми го задигнаха на пазара и затова й занесох моето. То е десет пъти колкото онуй и значи и подаръкът е бил десет пъти по-голям.

ПРОТЕЙ

Да ми намериш мъничкото, инак
не ми се мяркай пред очите! Тръгвай!
Върви! Какво стоиш да ме ядосваш!
Глупак, от който собирам само срам!

Ланс излиза.

Себастиан, приемам те на служба,
защото си красив и умен момък,
с добри обноски и природна дарба,
способен за неща, които трудно
бих поверил на тоя селяндур.
Вземи тоз пръстен и го занеси
на съвършената и несравнима
синьора Силвия! Аз бях обичан
от таз, която ми го подари.

ДЖУЛИЯ

Но тя от вас едва ли е била
обичана, щом нейния подарък
дарявате на друга. Или тя
умряла е?

ПРОТЕЙ

Не, жива е.

ДЖУЛИЯ

Уви!

ПРОТЕЙ

Защо „уви“?

ДЖУЛИЯ

Защото й съчувствам.

ПРОТЕЙ

Защо пък й съчувстваш, не разбирам!

ДЖУЛИЯ

Защото вас обича тя навярно
тъй, както вий — синьората. А ето,
любящата ви чака без надежда,
любимата дори не ви поглежда —
и туй, че в любовта все тъй върви,
причина бе за моето „уви!“.

ПРОТЕЙ

Добре, добре! Но пръстена занес й,
с това писмо към него, и спомни й
за обещания чаровен образ.
Донес го после в стаята ми, дето
ще ме намериш в скръб и самота!

Излиза.

ДЖУЛИЯ

Дали се би заела нейде друга
със толкова мъчителна услуга?
Наивни мой Протей, ти сам наемаш
лисичка твоите пилета да пази,
ала и аз, наивница, те жала,
когато ти направо ме презираш!...

Но той обича я — затуй презря ме,
пък аз обичам го — затуй го жаля!
На тръгване му дадох този пръстен,
за да му спомня моята любов,
и праща ме сега — злочест посланик! —
да прося, без охота да получа,
да нося, без желание да връча,
да хваля, без да искам да ми вярват.
Ако на него съм служител предан,
ще изменя на себе си тогава!
Какво да сторя? Само туй остава:
хвалител да му бъда толкоз хладен,
че той да бъде предано предаден!

Влиза Силвия със Свита.

Добрутро, уважаеми! Аз диря
синьора Силвия. Къде е тя?

СИЛВИЯ

Ако е тук пред теб, какво би сторил?

ДЖУЛИЯ

Помолил бих я най-напред да чуе
молбата, със която съм изпратен.

СИЛВИЯ

Изпратен от кого, любезни момко?

ДЖУЛИЯ

От моя господар, синьор Протей.

СИЛВИЯ

Ах, да! Разбирам. За един портрет,
нали така?

ДЖУЛИЯ

Отгатнахте, синьора.

СИЛВИЯ

Подай го, Урсула!... Връчи това
на господаря си и му кажи,
че образът на Джулия, която
той вече е забравил, би подхождал
на стаята му по-добре от този.

ДЖУЛИЯ

Госпожо, прочетете туй писмо!...

Предава и писмо.

Ах, извинете! Сбърках! Дал съм друго!
Върнете ми го! Вашето е туй!

Взима си първото писмо и предава на Силвия друго.

СИЛВИЯ

Не, дай го да му хвърля един поглед!

ДЖУЛИЯ

Не мога! Ще прощавате, синьора!

СИЛВИЯ

Защо да го отварям? Няма нужда.
И без да го чета, отлично зная,
че господарят ти го е натъпкал
със клетви и тържествени обети,
които, без да трепне, ще разкъса,
тъй както аз разкъсвам този лист!

Скъсва писмото.

ДЖУЛИЯ

Но той изпраща ви и своя пръстен!

СИЛВИЯ

И срам за него, че ми го изпраща,
защото сам сто пъти ми е казвал,
че дар му е от Джулия! О, не!
От пръста му той вече осквернен е,
но няма моят пръст да го надене!

ДЖУЛИЯ

Благодаря ви!

СИЛВИЯ

Ти? А за какво?

ДЖУЛИЯ

Заради нея. Само щом си спомня
как моят господар я изтерза!

СИЛВИЯ

Нима я знаеш ти?

ДЖУЛИЯ

Какъв въпрос!
Аз просто като себе си я зная
и често стон в гърдта ми е звучал,
изтръгнал се от нейната печал!

СИЛВИЯ

Навярно знае, че Протей я мами?

ДЖУЛИЯ

Досеща се. И затова е скръбна.

СИЛВИЯ

Не е ли тя красива?

ДЖУЛИЯ

Беше нявга!

Когато знаеше, че е любима,
прекрасна беше като вас самата,
но щом занемари огледалата
и своята маска срещу слънце^[23] хвърли,
природата тъй бързо ѝ опърли
челото лилийно и ослани
тъй розите на нейните страни,
че, вярвайте ми, днес е тя на тен
посърнала и смугла като мен!

СИЛВИЯ

А иначе? На ръст например как е?

ДЖУЛИЯ

И в туй е като мене. Ясно помня,
че скоро, като правихме забава
по случай Петдесетица, играх
заради ролята във нейна рокля^[24]
и казаха, че ми била стояла
като по мярка. Мойта господарка
горчиво плака този ден, защото
във образа злочест на Ариадна^[25],
оставена от подлия Тезей,
аз плаках с тъй естествени сълзи,
че чух я как във залата простена,
и този неин стон се отрази
върху и тъй покъртващата сцена!

СИЛВИЯ

О, тя ще те запомни с благодарност,
добри младежо! Щом си я представя
измамена, забравена, самотна!...
О, господи! Аз вече се разплаках!

Прощавай! Дръж това като награда
за твоята привързаност към нея!

Дава и кесия и излиза.

ДЖУЛИЯ

Ако ви срещне нейде, тя ще знае
да си плати дълга! Каква чудесна,
красива, добродетелна душа!
Като я слушам, мисля си, че може
на камък да удари господаря,
щом тя сърцето си така отваря
за подарката! Любов, любов!
Как ти сама със себе си играеш!
Да видим! Че какво, да бях и аз
със нейната прическа, моят образ
на този тук едва ли би отстъпил!
Художникът май леко е послъгал!
Или пък аз лаская се? Да видим:
аз руса съм, а тя е кестенява —
ако е нейното предимство тука,
ще свърши работа една перука!
Очите ни са сини и на двете,
а моето чело е по-високо —
какво тогава толкоз вижда в нея,
което да не би открил и в мене,
ако не беше сляпа любовта?
Борба на сенки: нейният портрет
съперник е на моя образ блед...
Сама те нося, идол нарисуван,
да бъдеш обожаван и целуван,
когато знам, че само да би бил
с по-ясен взор езичникът ми мил,
не теб, а мен, веществената мен,
той би поставил в храма си свещен!
Знай, сянка, че добра съм с теб, защото

запомних на модела ти доброто,
но иначе — кълна се в боговете —
избола бих очите ти и двете!

Излиза.

[23] „...свойта маска срещу слънце...“ — по Шекспирово време дамите носели маски от кадифе за защита на лицето от слънчевите лъчи. ↑

[24] „...във нейна рокля...“ — в английския театър от XVI век женските роли били играни от млади, още безбради актьори. ↑

[25] Ариадна (*мит.*) — дъщеря на критския владетел Минос, която помогнала на Тезея да убие Минотавъра и да намери изхода от критския лабиринт. Тезей я отвел на остров Наксос, но после охладнял към нея и напуснал острова, докато тя спяла. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Милано. В един манастир.

Влиза Егламур.

ЕГЛАМУР

На запад сводът пламна във позлата
и време е да срещна бегълката
пред постницата на отец Патрикий.
Пришпорваните от любов пристигат
на срещите си точни до секунда,
освен тогаз, когато подранят.

Влиза Силвия.

Но ето, туй е тя!... Добра ви вечер,
прекрасна господарко!

СИЛВИЯ

Ах, дано
да е такава! Бързо, Егламур,
към задните вратца на манастиря!
Боя се да не хванат мойта диря.

ЕГЛАМУР

Гората е наблизко тук, мадам.
Докато тръгнат, ний ще бъдем там!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Милано. В двореца на Дука.

Влизат Турио, Протей и Джулия.

ТУРИО

А как откликва тя на моите чувства?

ПРОТЕЙ

Откликва по-добре, макар да прави
известни критики по ваш адрес.

ТУРИО

Краката ми намира сигур дълги?

ПРОТЕЙ

По-скоро слаби.

ТУРИО

Аз ще си обуя
нагънати ботуши за езда!

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

И тя веднага ще ви каже „да“!

ТУРИО

А как намира образа ми?

ПРОТЕЙ

Хубав.

ТУРИО

Не, тук послъгва — аз съм малко мургав!

ПРОТЕЙ

Но „мургав мъж е бисер за жената“.

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

Подобен бисер би било добре
да си останеше във дън море!

ТУРИО

Харесват ли й моите беседи?

ПРОТЕЙ

Военните — не много.

ТУРИО

С други думи,
любовните намира по-добри?

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

Не знам какво намира, но умира
за миг да я оставите на мира!

ТУРИО

А за куража ми какво говори?

ПРОТЕЙ

Че е безспорен.

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

И къде ще спори,
като подобен пъзъл няма втори!

ТУРИО

А за рода ми?

ПРОТЕЙ

Счита го прочут.

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

Родът прочут, а пък плодът му — шут!

ТУРИО

А за имотите ми?

ПРОТЕЙ

Съжалява.

ТУРИО

Защо?

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

Защото таз глава със плява
ще дойде време да ги управлява!

ПРОТЕЙ

Защото май ще трябва да се чака,
додето станат ваши... Иде Дукът!

Влиза Дукът.

ДУКЪТ

Къде сте, господа! Да сте видели
тук нейде моя рицар Егламур?

ТУРИО

Аз не!

ПРОТЕЙ

И аз!

ДУКЪТ

А Силвия?

ПРОТЕЙ

И нея!

ДУКЪТ

Тогава е избягала при оня
негодник Валентин! И Егламур
я придружава! Постникът Лоренцо
в гората ги съзрял, като се молел —
за него той уверен е, а казва,
че е познал под маската и нея.
Освен това тя трябваше да иде
на изповед, а пък отец Патрикий
не я е виждал. Бягството е, значи,
установено. Да не губим време!
Конете си седлайте бързо: среща
при хълма, дето се отбива пътя
към Мантуа! Побързайте! След мен!

Излиза.

ТУРИО

Такова щастие й се предлага,
а тя — глупачката — от него бяга!
Ха, не за нея аз ще яхна коня,
а нему за да дам урок суров!

Излиза.

ПРОТЕЙ

А мен съвсем не ме е яд на оня,
но нея да преследвам съм готов!

Излиза.

ДЖУЛИЯ

Пък аз не тях, а теб на кон ще гоня,

за да си върна своята любов!

Излиза.

ТРЕТА СЦЕНА

В гората край границите на Мантуа.

Влизат Разбойници, които водят Силвия.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Търпете! Трябва да ви отведем
при главатаря.

СИЛВИЯ

Да търпя навикнах —
видяла съм далеч по-тежки мъки!

ВТОРИ РАЗБОЙНИК

Води я, хайде!

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Спътникът ѝ де е?

ТРЕТИ РАЗБОЙНИК

По-бърз от нас, успя да ни избяга,
но Мозес и Валерий го преследват.
Води ти нея, ний ще гоним него;
шумака обкръжен е — ще го пипнем!

Втори и Трети разбойник излизат.

ПЪРВИ РАЗБОЙНИК

Е, хайде! Да вървим към пещерата
на главатаря! И не се плашете —
той честен мъж е, няма да посегне
на беззащитна дама като вас.

СИЛВИЯ

О, Валентин, за тебе страдам аз!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Другаде в гората.

Влиза Валентин.

ВАЛЕНТИН

Как бързо навикът създава склонност!
По-мила ми е днес таз горска пустош
от всички многолюдни градове.
Тук мога сам-самичък да настройвам
плача горчив на своя клет живот
към тъжния славеев съпровод.
Но ти, която в мойта гръд живееш,
недей отсъства дълго от дома си,
за да не би, прояден от скръбта,
да рухне той, без спомен да остави!
О, Силвия, присъствието твое
ще укрепи отслабналата сграда,
спаси овчаря си, о, нимфо млада!...
Но кой шуми? Навярно моите хора.
На таз гора във мрачния гъстак
закон е волята им — сигур пак
нападнали са някой мирен пътник.
Обичат ме, но трудно се оказа
от навика им лош да ги отуча.
Но някой иде! Скрий се, Валентине!

Скрива се.

Влизат Протей, Силвия и Джулия.

ПРОТЕЙ

Мадам, макар да не цените никак
това, което робът ваш ви дава,

аз сторих ви услуга: със опасност
за собствения си живот спасих ви
от оня, който щеше безусловно
да ви насили — дайте ми в замяна
един-единствен благосклонен поглед!
По-щедър дар не смея да ви искам —
по-дребен вий не можете намери!

ВАЛЕНТИН (*настрани*)

Не е ли сън това? Не! Виждам! Чувам!
О, помогни ми да търпя, любов!

СИЛВИЯ

О, боже мой! О, колко съм нещастна!

ПРОТЕЙ

Нещастна бяхте, но откак съм с вас,
би трябвало да бъдете щастлива!

СИЛВИЯ

Но, оттогаз съм двойно по-нещастна!

ДЖУЛИЯ (*настрани*)

И аз! И аз!

СИЛВИЯ

Ако ме сграбчи лъв,
бих предпочела той да ме разкъса,
но не да съм спасена от Протей!
Небето само знае колко силно
обичам Валентин, как той по-скъп е
за мен от собствената ми душа;
и същото небе ще потвърди,
че точно толкова ми е омразен
лъжливият Протей! Не ми досаждай!

ПРОТЕЙ

Кой дързък подвиг аз не бих извършил
дори да е на косъм от смъртта —
зарад един любезен поглед ваш?
Уви, жените винаги са груби
към оня, който искрено ги люби!

СИЛВИЯ

А ти, Протей, нима си по-добър
към Джулия, която те обича?
В сърцето ѝ кристално прочети —
нали докрая верността си ти
в безбройни клетви подари на нея
и после ги престъпи и развея,
за да се втурнеш лудо подир мен!
Сега лишен от верност си, освен
ако създадено ти е сърцето
със две отделни верности; а туй е
по-зле дори, отколкото да нямаш
изобщо никаква. Проклет двуличник!
Подлец, измамил своя пръв другар!

ПРОТЕЙ

Кой гледа дружба в любовта!

СИЛВИЯ

Кой? Всеки
освен Протей!

ПРОТЕЙ

Така! Добре тогава!
Щом силата на думите ми нежни
отпора ти не може да стопи,
ще взема любовта ти по войнишки,
срещу законите на любовта!

СИЛВИЯ

О, боже мой!

ПРОТЕЙ

Насила ще те имам!

ВАЛЕНТИН (*излиза напред*)

Ръцете долу, звяр, измамник низък,
разюздано животно!

ПРОТЕЙ

Валентин!

ВАЛЕНТИН

Обикновен приятелю — защото
такива са приятелите днес:
приятели-предатели! — ти, мойто
доверие измами! О, небе,
не бих повярвал просто, да не бе
окоето ми свидетел! Как ще казвам,
на някого „приятел“, щом веднага
ще ме прекъсва споменът за теб?
Щом дясната ръка е вероломна
спрямо гърдта, кому да имаш вяра?
Невернико Протей, заради тебе
доверието си в света загубих!
От свой боли най-много; миг ужасен,
когато във приятеля си драг
откриваш най-заклетия си враг!

ПРОТЕЙ

Дълбоко съм виновен и посрамен!
Прости ми, Валентине! Ако мога
със своята мъка да откупя злото,
което ти нанесох, от сърце
предлагам ти я! Тя не е по-малка
от моя грях!

ВАЛЕНТИН

Тогава той платен е
и ти отново честен си за мене.
Тоз, който няма милост във сърцето,
не е за тука, нито за небето,
че даже бог в гнева си не изтрайва,
когато някой грешник се покаява;
и в знак, че пак приятел твой оставам,
правата си над Силвия ти давам!

ДЖУЛИЯ
Тежко ми!

Припада.

ПРОТЕЙ
Моят паж!

ВАЛЕНТИН
Ей, младо! Ей!
Отвори очи! Какво ти стана?

ДЖУЛИЯ
О, господине, моят господар
ми даде пръстен, който аз, във дар,
бях длъжен да предам на госпожата,
пък аз забравих и не и го дадох!

ПРОТЕЙ
Къде е той? Я дай го!

ДЖУЛИЯ
Ей го тук.

Дава му пръстена.

ПРОТЕЙ

Но туй е онзи, който аз бях дал
на Джулия!

ДЖУЛИЯ

Ах, прошка, господарю!
Обърках ги! За дамата бе този!

Показва друг пръстен.

ПРОТЕЙ

Но она откъде го имаш? Аз
на Джулия го дадох, като тръгвах!

ДЖУЛИЯ

А Джулия получи го тогаз
и Джулия донесе го на вас!

Разкрива се.

ПРОТЕЙ

Как? Джулия!

ДЖУЛИЯ

Узнай оназ, в която твоите клетви
тъй пищно разцъфтяха! Колко пъти
уби я ти със своята невярност!
Поруменей пред мъжките ми дрехи,
защото ти докара ме до този
нескромен маскарад, ако изобщо
е той нескромен, щом е от любов;
пък и кое от двете по е срамно:
да сменяме костюми ний, жените,
или сърцата вий да си мените?

ПРОТЕЙ

Сърцата — ний! Да, тъй е! Боже мой,

мъжете щяхме да сме свършени,
ако не беше туй непостоянство.
Един порок — но колко подир него!
То води ни от грях към други грях,
преди да вкусим кой да е от тях!
Какво например виждам във лицето
на хубавата Силвия, което
не бих открил у Джулия, ако
я гледах с по-устойчиво око?

ВАЛЕНТИН

Ръцете ви! За бъднина щастлива!
И нека двойките ни станат две!
Когато двама любят се, не бива
да бъдат толкоз дълго врагове!

ПРОТЕЙ

Кълна се, моята мечта бе тая!

ДЖУЛИЯ

И аз кълна се, друго не мечтая!

Влизат Разбойници, Дукът и Турио

РАЗБОЙНИЦИТЕ

Чудесна плячка! Първокласна плячка!
Погледай, главатарю!

ВАЛЕНТИН

Да се пуснат!
Това е Дукът, моят господар!...
Със радост ви приема, ваша милост,
един от вашата немилост гонен!

ДУКЪТ

Как? Валентин?

ТУРИО

И Силвия е тук!
Но тя е моя!

ВАЛЕНТИН

Нещастнико, към нея не посягай,
че току-виж, прегърнал си смъртта!
И ако кажеш пак, че тя е твоя,
ще стъпиш в кратера на моя гняв
и няма да се върнеш във Верона.
Тя тук е, но опитай само с пръст —
какво ти с пръст! — със дъх да я докоснеш!

ТУРИО

Дотрябвала ми е! Глупакът само
рисува здравето си за жена,
която при това не го обича!
Задръжете си я — нека бъде ваша!

ДУКЪТ

И с двоен срам клеймя те за това,
че след като тъй шумно я преследва,
тъй лесно я отстъпваш изведнъж!...
А хваля теб за твоя дух на мъж,
храбрецо млад, и считам те достоен
за любовта на кралска дъщеря.
Изтрил обида и вражда забравил,
приемам те отново в своя двор —
поискай сана, който да приляга
на твоята заслуга несравнена,
и ще го имаш! Казвам ти пред всички:
дворянино на име Валентин,
аз давам ти на Силвия ръката,
със доблест извоювана от теб!

ВАЛЕНТИН

Щастлив направихте ме, ваша милост,
но в името на Силвия ви моля...

ДУКЪТ

Заради своето име ще го имаш,
каквото и да бъде!

ВАЛЕНТИН

Тези люде,
с които горския живот споделях,
са хора ценни, умни, даровити.
Простете им разбойните дела,
върнете ги от дългата прокуда —
те вече променени са и могат
полезни да ви бъдат, господарю!

ДУКЪТ

Придума ме. Простено да им бъде!
Ти знаеш ги — ти служби намери им!
Сега назад — враждите да удавим
във танци, веселби и тържества!

ВАЛЕНТИН

Бих искал пътъм да ви забавлявам:
харесва ли ви този малък паж?

ДУКЪТ

Да! Миличко момче. Но вече пламна!

ВАЛЕНТИН

По-„миличко“, отколкото „момче“.

ДУКЪТ

Кое то вероятно ще рече?...

ВАЛЕНТИН

То ще рече невероятно нещо...

Протей, разбирам, става ти горещо,
но ще разкажа, за да те накажа,
за Силвия, за тебе и за Пажа,
а после: дружна сватба, дружен пир
и дружен път във щастие и мир!

Излизат.

НАПРАЗНИ УСИЛИЯ НА ЛЮБОВТА^[1]

[0] Оригиналното название на комедията е „Love’s Labour’s Lost“. Името на Пън в оригинала е „Dull“ (тъп, бавен, бавносхващащ), а на Кратун — „Costard“ (вид едра ябълка; ост. „тиква“). ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ФЕРДИНАНД — крал на Навара

БИРОН, ЛОНГВИЛ, ДЮМЕН — благородници от двора на
Краля

БОЙЕ, МЕРКАДЕ — благородници от свитата на Принцесата

ДОН АДРИАНО ДЕ АРМАДО — чудат испанец

ОТЕЦ НАТАНАЕЛ — свещеник

ОЛОФЕРН — учител

ПЪН — пристав

КРАТУН — селяк

КОМАРЧЕТО — паж на Армадо

ФРЕНСКАТА ПРИНЦЕСА

РОЗАЛИНА, МАРИЯ, КАТЕРИНА — дами от свитата на
Принцесата

ЖАКНЕТА — селска мома

Благородници, придружаващи Краля и Принцесата, Горски
пазач, Слуги и др.

Място на действието: Навара

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Навара^[1]. В парка на кралския дворец.

Влизат Кралят, Бирон, Лонгвил и Дюмен.

КРАЛЯТ

Тъй славата, която ние всички
преследваме до сетния си дъх,
записана на бронза ни надгробен,
ще ни спаси от истинската смърт;
дорде живеем, да извършим подвиг,
пред който всепоглътщото Време
нацърбило косата си, да трябва
да ни даде в наследство вечността!
Затуй, бойци — така ви назовавам,
защото влизате във бой с пълчища
от свои страсти и съблазни чужди —
затуй, бойци, последният ни указ
остава в сила: нашата Навара
ще удиви света със своя двор,
превърнат в академия, която
ще дири ключ към земно съвършенство.
Вий тримата, Дюмен, Бирон, Лонгвил,
заклехте се, че три години с мене
ще спазвате учебния ни устав,
нанесен точно върху този свитък.
Сега сложете подпис, тъй че който
престъпи някоя от тези точки,
с това честта си сам да опетни.
Ако не сте напразно дали слово,
ще трябва да го спазвате сурово!

ЛОНГВИЛ

Готов съм аз! Какво са три години?

Плътта щом пости, разумът пирува,
Известно е, че лакомият залък
докарва тлъст корем и мозък малък!

ДЮМЕН

Владетелю, като Лонгвил аз също
плътта си съм напълно умъртвил —
Дюмен отблъсва низшите наслади —
разкош, богатства, пиршества, любов —
за висшия живот на философ!

БИРОН

И аз готов съм като тях, кралю,
да дам обет, че тука три години
в учение усърдно ще живея;
но чух за правила, като например
да не поглеждаме жена, което,
надявам се, не се предвижда тук;
или това, че трябва да се храним
веднъж на ден, като веднъж в неделя
я караме без ядене, което,
надявам се, не се предвижда тук;
или да спим три часа през нощта,
без денем да склопим очи, което
(понеже аз да спя обичам нощем
и после до обяд да си доспивам),
надявам се, не се предвижда тук.
Повярвайте, кралю, човек не може
да гони философски глъбини
без хапване, без сън и без жени!

КРАЛЯТ

А вчерашните клетвени слова?

БИРОН

Кралю, аз клех се само във това,
че три години ще прекарам тука

ведно със вас, отдаден на наука.

ЛОНГВИЛ

Предчувствах го! Той вече се отметва!

БИРОН

Тогава на шега положих клетва.
Защо ни е да учим? — питам аз.

КРАЛЯТ

За да познаем скритото от нас.

БИРОН

Кое то недостъпно ни е, значи?

КРАЛЯТ

Да, в туй се свеждат нашите задачи.

БИРОН

Тогаз приемам! Щом целта е тая,
аз всичко недостъпно ще позная;
например как да хапна на вечеря,
когато забранява го обета,
и как добра мома да си намеря,
когато са момите под запрета;
изобщо как научно да си шавам,
без устава суров да нарушавам.
Щом иска някой да ме закълне
това да уча нощем и днене,
не само няма да му кажа „не“,
но ще го моля сам на колене!

КРАЛЯТ

Не, тези страсти пречат на човека,
поел ученолюбната пътека!

БИРОН

Която страст е също, но такава,
че мъките със мъка награждава!
Какво? Да търсим в книги до зори
свещицата на правда непозната,
додето четенето изгори
на нашите зеници светлината,
и дирейки във нощ неясен зрак,
деня си ясен да превърнем в мрак?
Не, нека да потапяме очи
в две по-сияещи очи отсреща
и удивени да летим в лъчи,
каквито никой учен не усеща!
Науката е слънце — ослепява
тоз, който твърде дълго в нея гледа
и своя плява като разпилява
сред чуждите цитати, буквоеда
при цялата си ученост голяма
се радва на звездите във нощта
не повече от оня, който няма
понятие за звездните неща.
Да, можеш да кръщаваш светилата
и пак да ти е празно във главата!

КРАЛЯТ

Научен съд над бедната наука!

ДЮМЕН

И при това от него вее скука!

ЛОНГВИЛ

И вместо в гвоздея, във пръста чука!

БИРОН

И гъски крякат, значи, Март е тука!

ДЮМЕН

Какво е туй?

БИРОН

Една шега за трима.

ДЮМЕН

Тя няма смисъл.

БИРОН

Но пък има рима.

КРАЛЯТ

Речта му е като слана, която
напролет спира кълновете смели!

БИРОН

А трябва ли да идва пищно лято,
преди синигерите да са пели?
На Коледа ако узрее плод,
не е ли като сняг над майски храсти —
за всичко има ред във тоз живот
и спомнят късните ви книжни страсти
за оня, който лазел по стрехата,
когато дирел пътя към вратата.

КРАЛЯТ

Добре, Бирон. Вървете си тогаз!

БИРОН

Не, клетва дал съм да живея с вас
и въпреки че бе от мен възпято
незнанието със такива думи,
каквито вий за знанието свято
не бихте изнамерили срещу ми,
аз подписа си първи ще ви дам!
Къде е листът? Дайте го насам!

КРАЛЯТ

Вземете и измийте своя срам!

БИРОН (*чете*)

„...Освен това жена не бива да се приближава до двора на по-малко от миля.“

И тази точка е оповестена?

ЛОНГВИЛ

От глашатаите, преди три дена!

БИРОН

А наказанието за греха?

Чете.

„...Която престъпи горното, ще бъде наказана с отрязване на езика.“

Това е ваше сто на сто!

ЛОНГВИЛ

Да, мое и добро е то!

БИРОН

О, боже господи, защо?

ЛОНГВИЛ

За да опази туй място
от непосредствени съблазни.

БИРОН

Но средствата му са омразни!

Чете.

„...Освен това, ако в срок от три години мъж от двора бъде заловен да говори с жена, ще трябва да изтърпи общественото

опозоряване, което останалите решат да му наложат.“

Вий първи ще разкъсате таз книга,
защото скоро — знаете сами —
принцесата на Франция пристига
да иска Аквитанските^[2] земи.
Баща ѝ болен я изпраща тук,
така че аз не виждам изход друг,
освен да се покажем груби с нея
или да махнем тази алинея.

КРАЛЯТ

Наистина! Забравихме я ние!

БИРОН

Вината пак в науката се крие.
Понеже сложни цели си поставя,
тя простите си длъжности забравя
и щом постигне нещо някой ден,
превзема сякаш град опожарен —
загубила е толкоз във войната,
че плячката не стига за отплата.

КРАЛЯТ

Ще го престъпим този пункт все пак.
Необходимост. Просто няма как!

БИРОН

Тез „няма как“ във тригодишен срок
ще станат триста хиляди на брой,
защото с чувства ни създава бог
и властен е над тях единствен той;
тогаз и аз, щом нейде кривна крак,
на себе си ще кажа: нямах как!
Така, успокоен от таз утеха,
подписвам устава от край до край.
И вече съм скроил позорна дреха
на този, който срока не изтрай!

И аз съм слаб пред разните съблазни,
но въпреки че чувствавам омразни
тез сухи точки, воля в мен ще има
да се държа, когато вие трима
ще сте предали всеки свой стяг!
Но я кажете, няма ли все пак
да има нещо малко за забава?

КРАЛЯТ

Такава всеки ден ще ни създава
със своите дрехи, фрази и талант
Армадо, озареният от слава,
познат на трима ви испански гранд.
Вий знаете го в неџа как примира
от звуците на своите уста
и как върти в ума си, без да спира,
турнира на ума и глупостта!
На двора ни той гост е и когато
откраднем от учението миг,
това дете на хрумването свято
ще ни разказва на висок език
за смуглата Испания, родила
герои славни без петно и страх,
чиито безподобни ум и сила
историята е покрила с прах.
За мене той лъжец е талантлив
и нищо ако нямате против,
ще го направя разказвач придворен.

БИРОН

Да, той е събеседник неуморен
и познавач на модите безспорен!

ЛОНГВИЛ

Армадо и Кратун щом бъдат с нас,
ще литнат три години като час!

Влизат Пън, носещ писмо, и Кратун.

ПЪН

Къде е собствената личност на краля?

БИРОН

Ето я. Какво искаш, драги?

ПЪН

Аз като негов пристав сам приставлявам неговата личност, но понастоящем желая да го видя плътски.

БИРОН

Ето, това е той.

ПЪН

Дон Арм... Арм... как беше... ви уважава своето изражение! Извършено е престъпно деяние в телеторията! В писмото е казано всичко.

КРАТУН

Ваша милост, и аз съм комплициран вътре.

КРАЛЯТ

Писмо от Великия Армадо!

БИРОН

В което, надявам се, е наблъскал сто огромни фрази по един дребен случай!

ЛОНГВИЛ

Тъкмо случай да се позабавляваме! Да ни помага бог!

БИРОН

За какво: да го изтърпим докрай или да сдържим смеха си?

ЛОНГВИЛ

Да го изслушаме с по-малко забележки и да се смеем не много гръмко; или да се удържим от едното и другото.

БИРОН

Добре. Ще се изкачим във веселието дотам, докъдето е издигнал стъпалата на високия си стил!

КРАТУН

Писмото, господине, говори за мен във връзка със Жакнета, понеже бях уличен във връзка с нея.

БИРОН

Е как беше уличен?

КРАТУН

Просто уличен, макар че не на улицата, а в парка. То беше само едно вместипрестъпление, а господин приставът вика: „Три стават!“ Защото, казва, по трите точки си престъпил устава формално. Първо, пристъпил си към нея — значи: „пристъпление“; второ, целунал си я право в устата — значи: „противоустановно“; и трето, пипал си й формите — значи "формално".

БИРОН

И какво е заключението?

КРАТУН

Ами такова, заключение, с ключ. Само че не какво, а за колко! О, аз горкият!

КРАЛЯТ

Желаете ли да изслушате това писмо?

БИРОН

Както се слуша гадател!

КРАТУН

Гаден испанец — и аз това казвам!... Ами то човек като е прост, ваша милост, поддава се на плътта!

КРАЛЯТ *(чете)*

„Върховни наместнико на небосвода, велики властелине на Навара, земно божество на душата ми и хранителю на бедната ми плът...“

КРАТУН

Дотук още няма за Кратун!

КРАЛЯТ *(чете)*

„...Тъй се случи...“

КРАТУН

Ами случи се я! На него ако се случи, ще изпусне ли случая?

КРАЛЯТ

Тихо!

КРАТУН

Че кой шуми, ваша милост? Ние с нея съвсем тихичко, а той като...

КРАЛЯТ

Ни дума повече!

КРАТУН

И аз това казвам, ваша милост — защо ви е да четете натам другите думи?

КРАЛЯТ *(чете)*

"...Тъй се случи, че нападнат от черната меланхолия, реших да поверя своето мрачно тягостно настроение на свръхблаготворното въздействие, което целителният балсам на Вашия въздух ми предлагаше. И, както е вярно, че съм дворянин, възнамерих да предприема една разходка. „По кое време?“ Към часа шест, когато

кравите най-охотно пасат, птичките най-сладкозвучно пеят, а хората седят край трапезата за това храноприемане, което зоват "вечеря". Толкоз на въпроса "По кое време?" Следва въпросът „На каква почва?“, при което става дума за почвата, върху която се разхождах. Тази почва е Вашият парк. Колкото до въпроса „На кое място?“ — сиреч къде точно станах свидетел на крайно отблъскващото и във висша степен осъдително произшествие, извличащо от белоснежното ми перо катраненочерното мастило, което Вие в този миг съзирате, гледате и виждате — това място лежи в посока северо-североизток от западния ъгъл на причудливата плетеница от лежи и пътечки, която носи името „Ваша градина“. Там аз видях този прост овчар, тази недостойна мишена на вашия присмех..."

КРАТУН

Това да е за мен?

КРАЛЯТ (*чете*)

„...тази неук и невежествена душа..."

КРАТУН

За мен е май!

КРАЛЯТ (*чете*)

„...този низък слуга..."

КРАТУН

За мен ще е!

КРАЛЯТ (*чете*)

„...този, доколкото помня, се казва Кратун..."

КРАТУН

Това е! За мен е!

КРАЛЯТ (*чете*)

„...в щение и общение, противни на оповестените от Вас изричен указ и забранителен устав, с една... О, не е по силите ми да го

изрека!... С една...“

КРАТУН

Женска!

КРАЛЯТ (*чете*)

„...С една дъщеря на прамайка ни Ева, с едно създание на противния нам пол...“

КРАТУН

Ами, противен!

КРАЛЯТ (*чете*)

„...или, за да бъда по-лесно разбран от Ваша милост, с една жена! Пришпорван от вечно живото в мен съзнание за своя дълг, аз ви го изпращам, за да му въздадете заслуженото възмездие посредством изпълнителя на светлата Ви власт Антони Пън, човек с държание, достойнство и отлично име...“

ПЪН

Аз! Антони Пън, с ваше разрешение!

КРАЛЯТ (*чете*)

„...Що се отнася до Жакнета — тъй се нарича това вместилище на страсти, което изненадах в ръце тена гореказания момък, аз ще я задържа под мой надзор, готов при първи милостив знак от Ваша страна да представя въпросния низък съд на греха пред високия съд на Вашата добродетел. Приемете, моля, дълбокото уважение на Вашия изгарян от бушуващия огън на чувството за дълг, Дон Адриано де Армадо.“

БИРОН

Не е толкоз добро, колкото очаквах, но все пак е най-доброто, което съм чувал досега.

КРАЛЯТ

Точно, най-добро в лошото. А ти, любезни, какво ще кажеш за всичко това?

КРАТУН

За женската, ваша милост, признавам.

КРАЛЯТ

А указа не си ли чул?

КРАТУН

За чуване, чул съм го, но отричам да съм го разбрал.

КРАЛЯТ

В него се казваше, че който бъде заловен с уличница, ще получи една година затвор.

КРАТУН

Да, ваша милост, ама Жакнета не е уличница, ами порядъчна!

КРАЛЯТ

Все едно. Указът включва и порядъчните.

КРАТУН

Ама тя не е само порядъчна, ваша милост, ами и девствена!

КРАЛЯТ

Няма значение. Той обхваща и девствените.

КРАТУН

Тогава отдръпвам девствеността! Тя е една...

КРАЛЯТ

Каквато и да е, няма да ти свърши работа.

КРАТУН

Ще ми я свърши, ваша милост, и още как!

КРАЛЯТ

Стига! Слушай присъдата си! Ще седиш седмица на хляб и вода!

КРАТУН

А не може ли месец, но на свинско и вино?

КРАЛЯТ

И Дон Армадо ще е твой пазач.
Бирон, следете как ще се изпълни!
А ние, господа, да почнем вече
това, в което се заклехме строго!

Излиза, следван от Дюмен и Лонгвил.

БИРОН

Ей богу, предугаждам отдалече,
че то ще ни изложи твърде много!...
Ти тръгвай!

КРАТУН

Вярвайте, уважаеми, че си патя за чистата правда, защото правда е, че ме хванаха с Жакнета, а пък тя е чиста девойка! Ще изпия чашата, но дано само ме държите максималък срок, та скоро да видя сублиматния миг на щастието!

Излизат.

[1] Навара — област, обхващаща двата склона на Пирененте; през Средновековието отделно кралство. ↑

[2] Аквитания — старо название на областта между река Гарона и Пиренеите. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В парка.

Влизат Армадо и Комарчето.

АРМАДО

Обясни ми, момко, когато един човек с голяма душа е изпаднал в меланхолия, какво означава това?

КОМАРЧЕТО

Означава, че е станал печален.

АРМАДО

Но, мили палавнико, печал и меланхолия е едно и също!

КОМАРЧЕТО

О, не, господарю, съвсем не!

АРМАДО

Че как можеш да отличиш едното от другото, крехки младежо?

КОМАРЧЕТО

По познатите им прояви, жилави старежо.

АРМАДО

Защо „стареж“? Защо „жилав“?

КОМАРЧЕТО

А защо „младеж“? Защо „крехък“?

АРМАДО

Аз те назовах тъй, защото завидната ти възраст с право може да се нарече „крехка“.

КОМАРЧЕТО

А пък аз — защото вашата също завидна възраст с право може да се назове „жилава“.

АРМАДО

Мило и ловко подхвърлено, детенце!

КОМАРЧЕТО

Кой, аз — подхвърлено дете?

АРМАДО

Не, това беше казано за отговора ти.

КОМАРЧЕТО

А защо отговорът ми да е бил ловко подхвърлен?

АРМАДО

Защото си изврътлив, затова.

КОМАРЧЕТО

Като похвала ли го казвате?

АРМАДО

И то във висша степен заслужена.

КОМАРЧЕТО

Бихте могли да я отправите към първата змиорка.

АРМАДО

Защо? Ти от тях ли се учиш?

КОМАРЧЕТО

Да, понеже шараните преподават на други.

АРМАДО

Бързо казано, но внимавай, трябва ми малко, за да кипна!

КОМАРЧЕТО

Щом вие кипнете, аз ще се изпаря.

АРМАДО

Но аз тези пари ще ти ги избия от главата!

КОМАРЧЕТО (*настрани*)

Парите той ги бие, но него парите не го бият!

АРМАДО

Обещах да уча три години с краля.

КОМАРЧЕТО

А бихте могли да научите всичко за час.

АРМАДО

Невъзможно!

КОМАРЧЕТО

Защо? Колко прави три по едно?

АРМАДО

Не съм силен в смятането — наука за кръчмари!

КОМАРЧЕТО

А вие сте благородник и картоиграч!

АРМАДО

Да! И едното, и другото! Това са двете качества, които придават блясък на един свършен мъж!

КОМАРЧЕТО

Но тогава сигурен съм, че знаете колко правят двойка и асо.

АРМАДО

Колкото две и едно.

КОМАРЧЕТО

Което презряното простолюдие нарича „три“.

АРМАДО

Точно.

КОМАРЧЕТО

Видяхте ли колко е лесно, господарю? Изучихте смятането до три, преди три пъти да мигнете. А какво по-лесно от това, да прибавите към думата "три" думата „години“ и да сведете трите години до две думи — това и ученият кон от панаира може дави го сметне.

АРМАДО

Прекрасен каламбур!

КОМАРЧЕТО (*настрани*)

За един празен мехур!

АРМАДО

И за награда ще ти призная, че съм влюбен. При това, колкото е изобщо недостойно за един войн да се влюби, дважд по-недостойна е тази, в която съм влюбен. Ако в ръкопашен бой с природната си слабост можехме да се освобождаваме от осъдителните помисли, бих взел в плен възделението си и бих го дал на първия срещнат французки кавалер срещу някое ново словесно изящество. Презирам любовните въздишки и охотно бих се отрекъл от Купидона^[3]. Утеши ме, момко! Каж ми кои велики мъже са били влюбени?

КОМАРЧЕТО

Херкулес, господарю.

АРМАДО

О, сладкият Херкулес! Дай ми още знаменити примери, мили момко! Изброй ми ги и нека бъдат, мило детенце, все мъже с

тежко име и славни подвизи!

КОМАРЧЕТО

Самсон^[4], господарю. Той е от тези с тежко име и на които тежко им е било, защото е мъкнал на гърба си като носач цели градски порти. А и той е бил влюбен!

АРМАДО

О, точно сглобени Самсоне! О, здраво сковани Самсоне! И все пак аз те превъзхождам в изкуството на рапирата поне толкоз, колкото ти мен в мъкненето на порти. А ето че и аз съм влюбен като теб!... Коя е била неговата любов, скъпо ми Комарче?

КОМАРЧЕТО

Една жена, господарю.

АРМАДО

Но с какъв тен на лицето?

КОМАРЧЕТО

Смес от четирите или от трите, или от двата, или от един-единствен.

АРМАДО

Уточни ми все пак: какъв е бил той?

КОМАРЧЕТО

Морскозелен, господарю.

АРМАДО

Нима има такъв тен?

КОМАРЧЕТО

Доколкото съм чел, господарю. И то най-добрият от четирите!

АРМАДО

Наистина, зеленото е цвят на любовта, но все пак боя се, че Самсон е сбъркал, като си е избрал любима с такъв тен. Навярно се е влюбил в ума ѝ.

КОМАРЧЕТО

Точно тъй, господарю, защото и умът ѝ е бил зелен.

АРМАДО

А лицето на моята любов е като роза — бяло-румено, без нито едно петънце!

КОМАРЧЕТО

Доста петънца, господарю, могат да се скрият под тази смес от румено и бяло.

АРМАДО

Изясни се, изящно възпитани юноша!

КОМАРЧЕТО

Татенце, майчице, елате ми на помощ!

АРМАДО

Какво сладко синовно обръщение! Колко нежно и прочувствено!

КОМАРЧЕТО

„Под розови страни греха
не можеш ти откри —
човек хладее от страха,
а от срама гори.

А сняг и плам се смесват в тях
и чудиш се смутен:
кое е срам, кое е страх,
кое — естествен тен?“

Леки стихчета, господарю, за нерозовото положение при розовите лица.

АРМАДО

А помниш ли, момченце, имаше една балада за царя и просекинята^[5]?

КОМАРЧЕТО

Да, човечеството ѝ е брало греха преди три поколения, но сега тя пък бере праха някъде и едва ли може да се намери, а и да се открие, няма да можем да ѝ използваме нито текста, нито мелодията.

АРМАДО

Ще дам да ми разработят отново тази стара тема, за да прецедя през нейния прецедент аргументите за моето увлечение. Момко, аз съм влюбен в младата селянка, която залових с онзи низък селяк Кратун. Тя е прелестна и от всяка гледна точка достойна!

КОМАРЧЕТО (*настрани*)

...да бъде напердашена. Но и да получи един любовник подобър от негова милост!

АРМАДО

Пей, момко! На душата ми е тежко от любов!

КОМАРЧЕТО (*настрани*)

Чудно, при такава лека възлюбена!

АРМАДО

Пей, казах!

КОМАРЧЕТО

Нека изчакаме да мине тази компания!

Влизат Пън, Кратун и Жакнета.

ПЪН

Господине, волята на Краля е вие да вземете селяка Кратун над свой подзор. Не бива нито да му налагате антракции, нито да му разрешавате санкции, но обаче трябва да пости три дена в седмицата. А тази девица ми е заповядано да я държа в парка, защото е назначена да дои кравите. Сбогом!

АРМАДО

Руменината ще ме издаде!... Девойко, чувай!

ЖАКНЕТА

Да не съм глуха!

АРМАДО

Ще те посетя в краварника!

ЖАКНЕТА

Щом си рекъл, ей го там!

АРМАДО

Зная къде е разположен!

ЖАКНЕТА

Че много знаеш!

АРМАДО

И даже мога да те науча на нещо!

ЖАКНЕТА

С тази мутра ли?

АРМАДО

Чуй, аз те любя!

ЖАКНЕТА

Чували сме ги такива!

АРМАДО
И тъй, сбогом!

ЖАКНЕТА
Много ти здраве!

ПЪН
Хайде, Жакнета, пътувай!

Излиза с Жакнета.

АРМАДО
Презрений селяко, ще има да постиш, докато заслужиш
опрощение за простъпката си.

КРАТУН
Добре, уважаеми, само ако може, тъй, докато постя, поне да
си хапвам добре.

АРМАДО
Ще получиш тежко възмездие, бъди уверен!

КРАТУН
Тогава ще съм по-добре от слугите ви, защото те получават
леко възнаграждение.

АРМАДО
Отведи този простак и го пази добре!

КОМАРЧЕТО
Хайде, рабе непокорни! Поемай!

КРАТУН
Тръгвам, но няма нужда да стоите на пост край мен! Ще
постя и така.

КОМАРЧЕТО

Пост без пост? Може, но ще трябва да стоиш затворен.

КРАТУН

Добре, ама когато настъпят отново сияйните дни на мизерията, някои ще видят!

КОМАРЧЕТО

Какво ще видят някои?

КРАТУН

Нищо особено, господин Комарчо. Това, дето им е пред очите. На харестанта всичко трябва да му харесва и затова аз си трая. Слава богу, не съм толерантен като някои други и знам да се сдържам!

Излиза, следван от Комарчето.

АРМАДО

О, аз любя дори почвата — нещо низко, която нейната обувка — нещо по-низко, движена от ногата ѝ — нещо най-низко, тъпче! Но обичайки против устава, аз извършвам вероломство към своята чест, а мигар може да бъде истинска една любов, която започва с измама? Любовта — какъв добър дух! Любовта — какъв подъл дявол! Да, любовта е единственият зъл ангел, известен в природата! Дори Самсон е бил подмамен от нея въпреки ис своята сила! Сам Соломон е бил подлъган от нея въпреки своята мъдрост! Щом стрелата на Купидона е разцепила боздугана на Херкулеса, как да се справи с нея шпагата на един испанец? Този палав бог не обръща внимание на предизвикателствата от първа и втора степен, не спазва правилата на фехтовката и изобщо не признава дуела като такъв! Ние, мъжете, го оскърбяваме, наричайки го хлапе, но това хлапе тържествува над нас, мъжете! Прощавай, храброст! Ръждясвай, шпага! Млъкни, барабан! Вашият повелител е ранен от любов! Да, аз любя! Дух на любовните рими, ръката подкрепи ми! Чувствам, че сонета напират! Дири, ум! Лети, перо! Усещам талант за цял фолиант!

[3] Купидон — римски бог на любовта, който бил изобразяван обикновено като момченце — често сляпо, въоръжено с лък и стрели: златни — за щастливата любов, и оловни — за нещастната. ↑

[4] Самсон (библ.) — прочут със своята сила вожд на еврейското племе, който, пленен от филистимяните, изкъртил и отнесъл до близката планина вратата на града, в който бил затворен; предаден от своята любима Далила. ↑

[5] „...балада за царя и просекинята...“ — става дума за старата английска балада за африканския цар Кофетуа, който се влюбил в просекинята Зенелофон и се оженил за нея. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В парка.

Влизат Френската принцеса, Розалина, Мария, Катерина, Бойе, Придворни и Слуги.

БОЙЕ

Сега, мадам, сберете ум и чар,
спомнете си кого баща ви праща,
къде го праща и с каква задача:
вам падна се заслужената чест
да преговаряте с такъв носител
на всичките човешки съвършенства,
какъвто е великият Наварец.
И спорът е за туй, чия да бъде
властта над Аквитания — земя,
добра да бъде зестра за кралица;
очарованието си разлейте
тъй щедра, както нявга пестелива
природата била е към света,
когато всичките си красоти
на вас е дала, взимайки от други.

ПРИНЦЕСАТА

Добри Бойе, макар да е оскъдна,
не иска хубостта ми да се кичи
с цветистата ви реч — във тази област
е важен погледът на купувача,
а не викът на шумния търговец.
За дарбите си също не желая
хвалби да чувам, тъй като усещам,
че умно като хвалите ума ми,
сам искате да блеснете със ум...
Но делово с човека на делата:
добри Бойе, вий чули сте безспорно

хилядогласната мълга да казва,
че кралят на Навара бил се свързал
със строг обет да учи три години
и че, додето бил обетът в сила,
жена не бивало и да се мерне
във близост на смълчания му двор;
затуй уместно смятам да запитам,
преди да вляза в парка, как той гледа
на визитата ми, и вас изпращам,
понеже качествата ви познавам,
във качество на мой парламентьор.
Кажете му, че френската принцеса
би искала да има среща с него
по нетърпящ отлагане въпрос.
Побързайте, а ние тук смирено
ще чакаме високата му воля!

БОЙЕ

Таз чест ме прави горд. Ще се старая
да се завърна със приятни вести!

Излиза.

ПРИНЦЕСАТА

Старателни сме всички ние, зная,
в стремежа си към почести по-чести!
Известно ли е, господа, кой още
е дал монашески обет със краля?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Лонгвил.

ПРИНЦЕСАТА

Какво сте чували за него?

МАРИЯ

Аз срещнах го в Нормандия, мадам,
когато граф Жак Фокънбридж венча
със празненства големи дъщеря си
за граф дьо Перигор, и според мен
въпросният Лонгвил е благородник,
умел в изкуствата и с бойна слава,
комуто просто всичко се удава.
Петни му чара само туй едно —
ако изобщо има чар с петно,
че неговата мисъл духовита
в нападките си тъй е упорита,
че щом над нещо прави си забава,
то нищо от туй нещо не остава!

ПРИНЦЕСАТА

Изглежда, че е присмехулник, а?

МАРИЯ

Които знаят го, твърдят така.

ПРИНЦЕСАТА

На този хумор шумната река
пресъхва бърже. Другите кои са?

КАТЕРИНА

Един от тях е младият Дюмен.
За добродетелите си обичан
от любещите добродетелта,
повярвайте, мадам, опасен той е,
защото е, без сам да го съзнава,
тъй умен, че би минал и без хубост,
тъй хубав, че би минал и без ум!...
У нас, в двореца Д'Алансон, видях го...
но чувствам как са думите ми слаби
за туй, което искат да опишат!

РОЗАЛИНА

И друг един от тези нови влѣхви
бе също там. Ако добре си спомням,
той казва се Бирон. По-весел мъж
до днес не съм видяла ни веднѣж:
от всичко смях той може да направи —
във границите на добрите нрави,
защото, уверявам ви, каквото
на острия му ум даде окото,
умът за миг превръща го в шега,
която като ревностен слуга,
езикът му облича в смешен слог,
така че даже и старикът строг
ухо му дава със усмивка скрита,
а младежта го слуша във възхита!

ПРИНЦЕСАТА

Да пази бог придворните ми дами!
Изглежда, че сте влюбени и трите,
щом всяка по един си възхвалява.

МАРИЯ

Бойе се връща!

Влиза отново Бойе.

ПРИНЦЕСАТА

Е, какво узнахте?

БОЙЕ

Наварецът, мадам, бе чул, че идем
и вече готвеше се да ви срещне
със своите събратя по обет,
когато аз явих се. Но, уви,
той предпочита да се настаните
в полето тука — както при обсада,
наместо клетвата си да престъпи,

приемайки ви вътре във двореца.
Но ето го, той иде!

Влизат Кралят, Лонгвил, Дюмен и Бирон, следвани от Свита.

КРАЛЯТ

Привет, очарователна принцесо,
бъдете гостенка на моя дом!

ПРИНЦЕСАТА

Можете да си вземете обратно това „очарователна“, а домът,
в който ме каните, е с твърде висок покрив, за да бъдете вие негов
владелец, и с твърде нисък под, за да бъда аз негова гостенка!

КРАЛЯТ

Но вий сте в моя двор добре дошла!

ПРИНЦЕСАТА

Благодаря. Водете ме в двореца!

КРАЛЯТ

Въпросът е, че съм положил клетва...

ПРИНЦЕСАТА

И я престъпвате заради мен?

КРАЛЯТ

Но аз, мадам, не мога да го сторя!

ПРИНЦЕСАТА

Защо? Нали от вас това зависи?

КРАЛЯТ

Но вие не я знаете каква е!

ПРИНЦЕСАТА

Да бяхте като мен и вий незнаещ,
сега, кралю, дълга си бихте знаел!
Самичък клетва дали сте, противна
на християнското гостоприемство,
и да я спазите сега, е грях,
а грях е също да я нарушите...
Но извинявам се, задето дръзнах
да поучавам учен като вас —
с това писмо се запознайте, моля,
и отговор ми дайте незабавно!

Връчва му свитък.

КРАЛЯТ

Не знам, дали ще мога тъй, на крак...

ПРИНЦЕСАТА

Налага се да можете все пак,
защото, ако тук ме задържите,
обета си велик ще нарушите.

БИРОН

Не съм ли с вас танцувал във Брабант?

РОЗАЛИНА

Не съм ли с вас танцувала в Брабант?

БИРОН

Танцувахте, разбира се!

РОЗАЛИНА

Тогава защо питате?

БИРОН

Изглежда, че сте в отговора бърза!

РОЗАЛИНА

Въпросът ви галопа му отвърза.

БИРОН

Ще капнете, недейте толкоз скача!

РОЗАЛИНА

Ще капне по-напред от мен ездача!

БИРОН

А колко е часът, да знаете?

РОЗАЛИНА

О, краен час да се отчаете!

БИРОН

Ах, вий сте твърде рязка!

РОЗАЛИНА

Не, вашта ласка драска!

БИРОН

Оставям ви тогаз!

РОЗАЛИНА

Ще минем и без вас!

БИРОН

Добре, на добър час!

КРАЛЯТ

Мадам, баща ви тук твърди, че вече
ни бил платил сто хиляди корони,
съставлящи едната половина
от туй, което бе му дал баща ни
за неговите разходи военни;
дори и да приемем туй за вярно —

а ние го отричаме изцяло, —
все пак остават още неплатени
сто хиляди, срещу които в залог —
макар неравностоен — ний държим
земя от аквитанската ви област.
Ако желае кралят — ваш баща,
да изплати таз втора половина,
от залога му ний ще се откажем
и с него ще живеем в мир и дружба.
Но той, напротив, иска да му „върнем“
сто хиляди и, явно, и не мисли,
като плати дълга си към баща ни,
заложената област да си вземе,
а тя, каквато във окастрен вид е,
за нас е по-не нужна от парите!
Но знайте: ако искът на баща ви
не беше тъй от разума далечен,
път щеше чарът ваш да му направи
на мойта гръд в неразума сърдечен
и бихме ви изпратили обратно
във Франция с известие приятно!

ПРИНЦЕСАТА

Баща ми вий обиждате, кралю,
и хвърляте петно на свойто име,
като отричате да сте получил,
което бе ви точно заплатено!

КРАЛЯТ

Кълна се, че не знам такова нещо!
Ако излезе, че сте ги платили,
ще ви възвърна тях или правата
над Аквитания!

ПРИНЦЕСАТА

Добре тогава.
Бойе, на Краля разписките дайте,

с които бащиният му ковчежник
получената сума потвърждава!

КРАЛЯТ

Бих искал да ги видя.

БОЙЕ

Ваша милост,
пакета с тях забави се по пътя,
но утре сутрин ще ви ги представя.

КРАЛЯТ

И, вярвайте, щом бъда убеден,
ще срещнете разбиране във мен.
А дотогава приемоте, моля,
единствения прием, който може
пред мойта клетва чист да ме остави
и чест да отдаде на хубостта ви:
в дома си нямам как да ви поканя,
но в парка си ще ви приема тъй,
че вий ще се усетите, принцесо,
във пристана на моята душа.
Ще извините отказа ми, вярвам,
и казвам ви довиждане, до утре!

ПРИНЦЕСАТА

Довиждане. И радост дотогаз!

КРАЛЯТ

Хилядократно повече на вас!

Излиза със Свитата си.

БИРОН

Госпожице, сърцето ми желае
да ви изкаже скритите си чувства.

РОЗАЛИНА

Свободна съм. Да се яви пред мене!

БИРОН

Не му се смейте, чуйте го как стене!

РОЗАЛИНА

А болестта каква е?

БИРОН

Сърдечна, то се знае.

РОЗАЛИНА

Че да му пуснем кръв!

БИРОН

Не вярвам в лек такъв!

РОЗАЛИНА

Ще го пооблекчи!

БИРОН

Боднете, но с очи!

РОЗАЛИНА

Защо пък, нека с нож!

БИРОН

Не, вий сте лекар лош!

РОЗАЛИНА

Тогава лека нощ!

Бирон се отдръпва.

ДЮМЕН

Простете, таз коя е във розова коприна?

БОЙЕ

Графиня д'Алансон, на име Катерина.

ДЮМЕН

Наистина прекрасна. Благодаря ви! Сбогом!

Излиза.

ЛОНГВИЛ

Прощавайте, каква е таз дама там във бяло?

БОЙЕ

Еднакво свършена и във лице, и в тяло.

ЛОНГВИЛ

Че тъй е, сам го зная,
но името желая!

БОЙЕ

Ах, тя едно си има,
недейте ѝ го взима!

ЛОНГВИЛ

Коя е, ще ми съобщите ли?

БОЙЕ

Дете на своите родители.

ЛОНГВИЛ

Тогаз по дявола вървете,
да се разправам с вас не ща!

БОЙЕ

Добре, добре, не се гневете —
граф Фокънбридж й е баща.

ЛОНГВИЛ

Великолепна дама!

БОЙЕ

Еднакво мислим двама!

Лонгвил излиза.

БИРОН

Коя е тази, дето мина?

БОЙЕ

Прилича ми на Розалина.

БИРОН

А има ли си годеник?

БОЙЕ

Ще има май че подир миг.

БИРОН

О, бързате! На добър час!

БОЙЕ

Дано добър да е за вас!

Бирон излиза.

МАРИЯ

Тоз бе Бирон. Той все шеги подхваща.

БОЙЕ

Тоз път пирон съдра му малко плаща.

ПРИНЦЕСАТА

Да, вашата отбрана бе блестяща.

БОЙЕ

Каквото искаш, туй ти се заплаща.

МАРИЯ

Това бе схватка необикновена...

БОЙЕ

На бик със бик!

МАРИЯ

О, не, на два овена!

БОЙЕ

Овен, но ще паса на ваште устни!

МАРИЯ

За жалост никой няма да ви пусне!

БОЙЕ

Ще се промъкна сам, тревичко млада!

МАРИЯ

Но аз не съм обществена ливада,
а частен двор, и то с добра ограда!

БОЙЕ

А на кого тоз частен двор се пада?

МАРИЯ

На никого!...

ПРИНЦЕСАТА

Изящната ви свада

за вас и мен е истинска наслада,
но по-добре е тази канонада
да я спестим за бъдната обсада
на краля и на неговите ближни,
залостили се в кулите си книжни!

БОЙЕ

Ако отгатва вярно зоркостта ми —
а знайте: много рядко тя ме мами,
Наварецът е, бога ми, готов!

ПРИНЦЕСАТА

Бойе, какъв е този израз нов?

БОЙЕ

За нас, ловците на сърдечен лов,
мадам, той значи „пламнал от любов“.

ПРИНЦЕСАТА

Кой? Кралят ли?

БОЙЕ

О, боже, тъй ясно бе това,
че всичките му мисли и всички сетива
надзъртаха подобно на сплашени войници
през бойниците тъмни на двете му зеници.
Какво не се тълпеше във неговите взори? —
Езикът му, треперещ, че иска да говори,
а сляп е за предмета на нежния си глад;
сърцето му, което, превърнато в ахат,
бе гордо, че ликът ви във него е изрязан;
да, цял безброй от чувства, излъчващи съблазън,
в очите му сияйни се трупаха безспир,
същинска скъпа стока на тънък ювелир,
която ни примамва от своята витрина
сред блясък на кристали и гънки от коприна;
а рамка за тоз поглед бе целият му лик

и казваше той ясно на своя ням език:
„Една целувка дай ми, пък после си вземи
и спорни и безспорни, и всякакви земи!“

ПРИНЦЕСАТА

Да влезем в своите шатри. Бойе, започва вече...

БОЙЕ

...да казва туй, което личи си отдалече!
Речта си аз прочетох във погледа на краля,
а че добър четец съм, не искам да се хваля.

РОЗАЛИНА

Добър четец и също любовник не от вчера!

МАРИЯ

Той дядо на Амур е и татко на Венера!

РОЗАЛИНА

Венера да е рожба на туй лице, туй тяло?
Тя сигурно прилича на майка си изцяло!

БОЙЕ

Ей, слушайте!...

МАРИЯ

Готови!

БОЙЕ

Не, чувайте!...

РОЗАЛИНА

Съгласни!

БОЙЕ

По дявола, тез дами са станали опасни!

Излизат.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В парка.

Влизат Армадо и Комарчето.

АРМАДО

Погугукай, гълъбче! Удовлетвори зажаднелия ми слух!

КОМАРЧЕТО (*nee*)

„Гу-гу-гу!“

АРМАДО

Ах, нежен звук! О, прелестен цветец на младостта! Вземи тоз ключ, дари волност на онзи момък и го доведи безотлагателно пред моето лицеприяние! Възнамерявам да го натоваря с преноса на това ми излияние до моята любима.

КОМАРЧЕТО

А защо, господарю, не опитате да излеете любовта си като французин?

АРМАДО

На френски, искаш да кажеш?

КОМАРЧЕТО

Не, изискани ми господарю. Изобщо без думи, а само така: първо отмервате една жига^[6] с върха на езика си и изтананиквате един канарски танц с пъргавата си нога, като същевременно изразявате черната си любовна мъка посредством бялото на очите си. Една нота полувъздъхвате, а другата четвъртизпявате, като ту търкаляте звука в гърлото си, сякаш поглъщате любовните слова, ту гъгнете носово, сякаш ги вдъхвате в гърдите си. И шапката, надвесена над очите ви, като сенник над лавка! С ръце в джобовете, сякаш излязъл от мухлясалите портрети или кръстосал ги на гръдния кош, а la заек на

ръжен! И никакво задържане на едно място: две-три трели и хайде на друго! Това са то тънкостите, това са то финостите, това са то изящностите на века! Чрез тях единствено се погубват онези девички, които чакат да се погубят и без тях, самички! На такова държание обръща внимание всяко женско създание!

АРМАДО

С какво си купил толкоз опитност?

КОМАРЧЕТО

Със три стотинки наблюдателност.

АРМАДО

Добре, бягай, че любовта ме зове! Adieu!

КОМАРЧЕТО

Ха, дьо! Тц, тц!

АРМАДО

Искаш да кажеш, че любимата ми е кобила?

КОМАРЧЕТО

Не, господарю! Как мога да я нарека кобила...

Настрани.

когато е една кранта, и то сигур наемна...

Към Армадо.

Нима не си спомняте как изглежда тя?

АРМАДО

Малко смътно.

КОМАРЧЕТО

О, каква лоша памет! Защо не вземете любимата си по-присърце!

АРМАДО

О, аз съм я взел присърце и във сърце, момченце!

КОМАРЧЕТО

Не, във сърцето ви я няма. Тя ви е само „при“, „под“ и „над“ него. Мога да ви го докажа.

АРМАДО

Ти — на мен? И какво ще ми докажеш?

КОМАРЧЕТО

Че съм мъж, когато порасна! Но сега засега само това, че вашата любима ви е „при, под и над“ сърцето. „При“ — защото ви е примамила; „под“ — защото ви се подиграва; и „над“ — защото е инат и никога няма да ви се даде!

АРМАДО

И трите ти игрословици бяха великолепни!

КОМАРЧЕТО (*настрани*)

А ти си една велика лепка по тях!

АРМАДО

Извикай оня Кратун! Бих желал да му поверя своето послание.

КОМАРЧЕТО

Чудесна комбинация: кратуна повереница на тиква!

АРМАДО

А? Какво каза?

КОМАРЧЕТО

Нищо, господарю. Казах, че този Кратун трябва да се подтиква, защото иначе, докато стигне...

АРМАДО

Краварникът не е далече. Хайде, лети!

КОМАРЧЕТО

Като олово, господарю!

АРМАДО

Какво искаш да кажеш, невръстни остроумецо?
С олово ний сравняваме нещата,
които са недвижни, бавни, тежки!

КОМАРЧЕТО

Е, да, сравненията правят грешки.

АРМАДО

За пръв път чувам да лети олово!

КОМАРЧЕТО

Тук вий се излетяхте, честно слово —
с какво по вражите стени гърмим?

АРМАДО

О, сладкозвучен риторичен дим!
Той, значи, е снаряд, а аз съм топ.
Изстрелвам го към момъка...

КОМАРЧЕТО

Бум! Хоп!

Излиза.

АРМАДО

Изящен остроумник!... О, разреши, небе,

към тебе да отправя дъха си, който бе
доскоро толкоз волен, а ето го сега,
престола си отстъпил на черната тъга!
Но момъкът се връща!

Влиза отново Комарчето, следван от Кратун.

КОМАРЧЕТО

Господарю, представям ви едно природно чудо: кратуна със
счупен крак!

АРМАДО

Ясно: ребус, енигма, каламбур. Дай тълкуванието!

КРАТУН

Не ща нито еребус, нито нигма, нито календур! Живовляк,
господине! Само живовляк, да ми се наложи! Никаква нигма, никакъв
еребус! Само живовляк!

АРМАДО

Кълна се, ти ще ме разсмееш насила! Твоята глупост ми
издува далака и тъй разгъва дробовете ми, че след миг ще ме доведе до
избухване на неуместен смях. О, звезди мои, простете ми! За невежата,
изглежда, каламбурът е лекарство!

КОМАРЧЕТО

Че не е ли лекарство и за образования?

АРМАДО

Не, каламбурът, драги, е сблъсък на слова
с еднакъв звук, а смисъл различен при това.
Нещо от рода на шарадите и стихчетата с поанта.
Ето например:
„Лисица, стършел и шебек
броили се — излезли тек.“
Това е уводът. Сега трябва да дойде поантата.

КОМАРЧЕТО

Аз ще я кажа. Вие само повторете увода!

АРМАДО

„Лисица, стършел и шебек
броили се — излезли тек.“

КОМАРЧЕТО

„...С гъсока се броили пак —
излезли чифт и още как!“

Сега нека аз да кажа увода, а вие — поантата!

„Лисица, стършел и шебек
броили се — излезли тек.“

АРМАДО

„...С гъсока се броили пак —
излезли чифт и още как!“

КОМАРЧЕТО

Чудесна поанта! Радвайте се, че гъсокът остана у вас! Още
искате ли?

КРАТУН

Тоз май продава гъски, а този купувач е!...
Простете, господине, че вмесвам се обаче
купувате ли поанта (по нашенски де, гъска),
то трътката ѝ трябва от мазнина да лъска!

АРМАДО

Но от какво започна тоз разговор все пак?

КОМАРЧЕТО

От таз Кратуна тука със счупения крак.
Вий после споменахте за моите каламбури.

КРАТУН

А аз пък после казах живовляк да се тури;
за поантата след туй пък той — хъка, вие — мъка,
и сключихте със него на сляпо пазарлъка!

АРМАДО

И все пак кажи ми какво беше това с Кратуната и счупения
крак?

КОМАРЧЕТО

Ще ви го кажа, и то с чувство.

КРАТУН

Е как с чувство, като не си го почувствал! Аз ще я разкажа
тази поанта:

„Кратун реши да бяга,
но спъна се о прага!“

Ай, ай!

АРМАДО

Преустанови това неприятно пищене!

КРАТУН

Той пищялът ми пищи, господине!

АРМАДО

Изслушай ме, Кратуне, обявявам те за свободен. Постът ти
свърши. Амнистия!

КРАТУН

Какво? „Хамни с тия“? Ще хамна, ама с кои „тия“, не ги
виждам. Все пак подушвам една чудесна поанта със хрускава кожичка!

АРМАДО

О, боже! Разбери, искам да кажа, че те освобождавам,
еманципирам, разкрепостявам! Ти беше затворен, зазидан, затегнат,
задръстен!...

КРАТУН

Вярно е, вярно е! И вие ще ми дадете разслабително да ме разкара?

АРМАДО

Аз ти дарявам свобода, отпускам те на воля и срещу това искам от теб единствено възмездие: да транспортираш до селянката Жакнета този ми знак на внимание.

Връчва му писмо.

И тъй като моята чест е изградена върху туй, че всяка услуга трябва честно да бъде възнаградена, вземи тази гратификация!

Дава му пари.

Комарче, следвай ме!

Излиза.

КОМАРЧЕТО

Като следствие подир причина! Довиждане, уважаеми Кратуне!

КРАТУН

Сбогом, сладка мръвчице! Довиждане, педя човек — лакът уста!

Комарчето излиза.

Я да видим сега тази „гратификация“! Гратификация! Това било латинска дума за петнайсе стотинки! Петнайсе стотинки — една гратификация. „Колко я продаваш тази кордела?“ „Един грош.“ „Много е. Давам една гратификация.“ Все другояче звучи! По ми

харесва от „френска корона“, особено ако е от тези, дето ни коронясва с тях френската болест^[7]. Отсега нататък ще купувам само с гратификации.

Влиза Бирон.

БИРОН

О, извънредно драги ми Кратуне! Добра среща!

КРАТУН

Моля ви, уважаеми, колко лакти розова кордела могат да се купят за една гратификация?

БИРОН

Каква гратификация?

КРАТУН

Ами от петнайсе стотинки, каква!

БИРОН

Тогава можеш да си купиш кордела за три по пет стотинки.

КРАТУН

Благодаря ви, уважаеми. Господ здраве да ви дава!

БИРОН

Стой, селяко! Трябваш ми.
Ако желаш да си ми полезен,
ще те помоля за една услуга.

КРАТУН

А за кога ще я искате?

БИРОН

За днес следобед.

КРАТУН

Имате я от мене, уважаеми! Сбогом!

БИРОН

Но аз не съм ти казал каква е!

КРАТУН

Като я свърша, ще разбера.

БИРОН

Но нали трябва първо да я узнаеш, мошенико!

КРАТУН

Тогава ще дойда утре сутрин, да ми я кажете.

БИРОН

Трябва да я свършиш днес следобед! Чувай, разбойнико, то е съвсем лесно:

Принцесата на лов ще дойде тука,
а в свитата ѝ има една дама
с ухаещото име Розалина!
Без бавене вложи това писмо
във нейната ръчица белоснежна!
Дръж тази компенсация, за теб!

Дава му пари.

КРАТУН

„Компенсация“? О, сладичка компенсация! По-добра от гратификацията! С цели единайсе гроша и пет стотинки по-добра! О, миличка компенсация! Ще бъде изпълнено, уважаеми, буква по буква! Къде е компенсацията, къде е гратификацията!

Излиза.

БИРОН

Аз — влюбен? Аз — камшика за страстта,
гонителя на нежните въздишки,
надзорника, не, нощния стражар,
блюстителя, пазача, опекуна
над глезеното и капризно богче
на любовта? Не, не! Не е възможно!
На туй джудже-гигант, хлапе-старик,
монарх на римите и пръв регент
на меланхолиите, цар помазан
на припкащите попски съгледвачи,
но този дон Амур, дон Купидон,
маршал на женските поли хвърчащи
и крал на мъжките издути гащи,
слуга да съм, да му тръбя с тръбата
като помощника на акробата?
Аз влюбен, лапнал, хлътнал в тази тук,
която — както нов часовник немски —
ще трябва всеки миг да се наглежда,
защото иначе няма да е вярна?
Аз клетвата си да потъпча в прах,
и то за най-опасната от трите,
за тази тъмнокожа дяволица
с две топчета катранени, забити
насред лицето, и така шавлива,
че и да вържеш Аргус^[8] да я пази,
пак, щом поиска, лука ще ти сгази?
Кой, аз да се влека и да се моля
след нея?... Но така е: туй е напаст,
която Купидон ми е изпратил,
задето се отнасях тъй нехайно
към детската му всемогъща власт.
Сега ще любя, диря, плача, пиша —
какво да правим — любовта е сляпа:
един обиква ябълка, друг — ряпа!

Излиза.

[6] Жига... канарски танц... — живи танци, популярни по Шекспирово време. ↑

[7] „...френската болест...“ — често срещан у Шекспир намек за кръгообразното окапване на косата у болните от сифилис. ↑

[8] Аргус (*мит.*) — стоок великан от гръцката митология, който, докато спял с половината от очите си, с останалата половина бодърствал; синоним на бдителен страж. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В парка.

Влизат Принцесата, Розалина, Мария, Катерина, Бойе, Придворни, Слуги и Горски пазач.

ПРИНЦЕСАТА

Дали бе кралят, който там препусна
така без страх нагоре, по наклона?

БОЙЕ

Не зная, ала май не беше той.

ПРИНЦЕСАТА

Във всеки случай бе с високи цели!...
Е, драги господа, с делата днеска
приключваме и в събота ще бъдем
на път за Франция. Пазачо горски,
води ни към прикътаното място,
където ще играем на убийци!

ПАЗАЧЪТ

Застанете ли зад шубрака, там,
уверен съм, ловът ви ще е хубав.

ПРИНЦЕСАТА

Защото аз съм хубава, затуй ли
ти казваш, че ще имам хубав лов?

ПАЗАЧЪТ

О, не, мадам! Вий зле сте ме разбрали!

ПРИНЦЕСАТА

А, значи тъй — отпърво ме похвали,
а после ме оставяш без надежди?

ПАЗАЧЪТ

Вий хубава сте!

ПРИНЦЕСАТА

Не изписвай вежди!

Когато няма хубост нечий лик,
не се разхубавява със език.

Дръж тоз подарък хубав, огледало,
задето образ грозен си ми дало!

Дава му пари.

ПАЗАЧЪТ

По-хубава от вас не зная друга!

ПРИНЦЕСАТА

Спасихме хубостта си чрез заслуга,
тъй както искат да спасят душици
във днешно време разни еретици^[9];

красива е ръката, щом раздава,
макар да е за криене в ръкава!...

Лъкът ми! Да се цели и убива
самото милосърдие отива —
и то ще ми помогне, аз си знам,
при всеки изход да не нося срам:
пропусна ли — от жалост е било,
улуча ли — не съм желала зло,
а сторила съм го заради слава;
нали със нас това нередко става:
отхвърлили съвета на сърцето,
да сторим престъпление проклето
под натиска на празна суета,
тъй както аз след мъничко кръвта
на бедната кошута ще пролея,
макар да нямам нищо против нея!

БОЙЕ

Така си е. Не е ли суетата
пак тласкащата сила у жената,
която ту се глези, ту се въси
със цел да води за носа мъжа си!

ПРИНЦЕСАТА

И на която се полага слава,
когато този нос и се поддава!

Влиза Кратун.

БОЙЕ

Ха, ето един член на братството!

КРАТУН

Здрасти на всички! Кажете, молим, коя тук е главната от вас?

ПРИНЦЕСАТА

Че то се познава, приятелю. Щом дириш главната, другите трябва да са без глави.

КРАТУН

Искам да кажа най-голямата, най-горната.

ПРИНЦЕСАТА

Значи ти трябва най-пълната и най-високата?

КРАТУН

Най-пълната, тъй точно: най-пълната, мадам;
а честен кръст ви правя и клетва ще ви дам:
да бяхте в кръста, както във мозъка съм аз,
най-тясното коланче би халтало на вас!
Вий главна сте, защото изглеждате ми най...

ПРИНЦЕСАТА

Какво желаяш, драги? Ще кажеш ли накрай?

КРАТУН

Месье Бирон ме прати натука да намина
с писмо за една дама на име Розалина.

ПРИНЦЕСАТА

Дай, дай го! Ние с него сме най-добри познати.
Бойе, четете вие!... Стой малко настрана ти!

БОЙЕ

Мадам, това писмо е за някаква Жакнета.

ПРИНЦЕСАТА

Какво от туй — да вкусим на виното букета!
Отпушвайте, Бойе!

БОЙЕ (*чете*)

„Кълна се в небето: несъмнено е, че си прекрасна; безспорно е, че си хубава, истинно е, че си мила! О, по-прекрасна от самата красота, по-хубава от самата хубост, по-истинна от самата истина, имай милост към своя хероичен васал, комуто остава само да ти припомни старата легенда за цар Кофетуа. Този великодушен и тезоименен владетел, като обърнал взори към злочестата и несъмнена просекиня Зенелюфон, е имал пълно право да каже: «Veni, vidi, vici», което, принижено до простионародния говор — о, грубоулична словореч! — би означавало: «Дойдох, видях, победих», сиреч първо дошъл, после видял и след това победил. Но кой — това? Кофетуа. Защо е дошъл? За да види. Защо да види? За да победи. При кого е дошъл? При просекинята. Какво е видял? Пак просекинята. Кого е победил? Отново просекинята. И какво се е получило? Победа. За кого? За царя. И какво още? Забогатяване. За кого? За просекинята. Получило се е сблъскване, сиреч брак. За кого? За двамата едновременно или същевременно за двамата. А сега ще поясня: аз съм царят, а ти — просекинята. Това произтича от паралелите, в които аз се

облякох, и от парцалите, в които ти си облечена. Да изтръгна ли любовта ти? Бих могъл. Да изнудя ли любовта ти? Мога и това. Да изпрося ли любовта ти? Това ще сторя: и ти ще получиш срещу дрипи — титли, срещу парцали — мадригали, и срещу себе си — мен. В очакване на отговора ти осквернявам устните си с твоето краче, зора си — с твоя лик, сърцето си — с всичките ти частици поотделно и вкупом, и оставам твой, пламтящ от искрометно желание да ти служи, Дон Адриано де Армадо.

Овчице крехка, чуваш ли, това е
на грозния немейски лъв^[10] рева.
Кротувай, той със тебе да поиграе,
съгласно своите царствени права;
че сториш ли за бягство опит пръв,
храна ще си за неговата стръв!“

ПРИНЦЕСАТА

Чие перо на пуяк или паун надут
написало е този невероятен труд?

БОЙЕ

Аз автора му помня. Тез фрази тук не мамят.

ПРИНЦЕСАТА

За глупости такива не трябва много памет.

БОЙЕ

Да, туй е Дон Армадо, испански фантазьор,
държат го за забава във тукашния двор.

ПРИНЦЕСАТА

Та, казваш, от кого е това писмо, човече?

КРАТУН

От моя господар е, нали ви казах вече.

ПРИНЦЕСАТА

А на кого го носиш?

КРАТУН

На неговата дама.

ПРИНЦЕСАТА

А можеш ли повтори кои са тези двама?

КРАТУН

Защо пък да не мога — Бирон е господина,
а дамата му, тя пък се казва Розалина.

ПРИНЦЕСАТА

Ти нещо си объркал... Но тръгвайте след мен!

Към Розалина.

Вземи това! И твойто ще дойде някой ден.

Излиза със Свитата си.

БОЙЕ

А кой е бил улучен в сърцето от стрелата?

РОЗАЛИНА

Един рогач.

БОЙЕ

Къде е?

РОЗАЛИНА

Пипнете си главата!

Е, как сме!

БОЙЕ

Зле, защото, щом някой мъж ви вземе,
дваж по-рогат от мене ще бъде в скоро време!

Е, как сме?

РОЗАЛИНА

Зле, защото, за да не ви надвие,
със втори чифт веднага ще се снабдите вие!
Е, как сме?

МАРИЯ

Май в сърцето улучен сте, Бойе?

БОЙЕ

А тя по-долу малко и нека ѝ е зле!

РОЗАЛИНА

На тема улучване мога да ви кажа един текст, който е бил
дядо, когато крал Пипин Французки^[11] е бил още момченце.

БОЙЕ

А пък аз ще ви отвърна с една прибавка, която е била баба,
когато кралица Геновева Британска^[12] е била още момиченце.

РОЗАЛИНА (*пее*)

„Приятелю драги, не можеш, не можеш,
не можеш ме точно улучи!“

БОЙЕ (*пее*)

„Приятелко драга, не мога, не мога,
но може би друг ще сполучи!“

Розалина и Катерина излизат.

КРАТУН

Ама добри стрелци са! И двамата ги бива!

МАРИЯ

Да, всеки своя изстрел в мишената забива!

БОЙЕ

И вие сте мишена за моя опнат лък.
Дали сте означена със ясен черен кръг?

МАРИЯ

Навярно, но боя се, че стреляте вий ниско.

КРАТУН

Така е. По е лесно, когато е отблизо.

БОЙЕ

Тогаз ми поправете самичка вий стрелбата.

КРАТУН

Уж майстор, а пък иска подкрепа от жената!

МАРИЯ

Играта става мръсна. По-хубаво да спре.

КРАТУН

Я с нея поиграйте на топки по-добре!

БОЙЕ

Цял час игра, додето се нещо разбере!
Довиждане, любезна!

Бойе и Мария излизат.

КРАТУН

Ей, този, честна дума, е истински простак!
Как лесно с двете дами поставихме му крак.
Това е то вулгарност! На туй му викат стил!
Тъй фин и порнографен, че мяза на кадрил!
Но Дон Армадо също тез финти ги владее.
Къде е тоз французин — испанецът къде е!

Как дамите ухажва, как вее им с ветрило!
А малкото му пажче? И то се изхитрило,
назад да не остане! Ей, дяволско момче —
с каквото да се хване, акълът му сече!
Най-умните от село и тях ще ги натръшка —
не мож му каза нищо — интелегентна въшка!

Лай и звук на рог.

Тру-ту-ту!

Излиза.

[9] „...разни еретици...“ — намек за католиците, които се стремели да спасят душата си посредством благодеяния. ↑

[10] Немейски лъв (*мит.*) — чудовище от гръцката митология, което Херкулес задушил в пещерата му. ↑

[11] Пипин Французки — става дума за краля на франките Пипин Къси (VIII в.). ↑

[12] Геновева Британска — жена на легендарния бретонски крал Артур. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В парка.

Влизат Олоферн, отец Натанаел и Пън.

НАТАНАЕЛ

Наистина, забава богоугодна и осветена от чиста съвест!

ОЛОФЕРН

А еленът беше, както е вам известно, от sanguis^[13], сиреч чистокръвен. Преди миг зрял като румена ябълка, която виси рубиноподобно на ухото на соело тоест на небето, той изведнъж падна гнилокиселицо подобно върху лицето на terra, сиреч пръстта, почвата, земята.

НАТАНАЕЛ

Наистина, уважаеми Олоферне, вие разнообразявате епитетите си с изкуство, на което всеки учен би завидял; но аз ви уверявам, че това не беше съвсем зрял елен, а още младок.

ОЛОФЕРН

Haud credo^[14], отче Натанаеле! Аз се славя за един от най-добрите познавачи на дивеч между местните латинисти и елинисти.

ПЪН

Може да сте еленист, ама това не беше хаукредо, ами сръндаче.

ОЛОФЕРН

О, варварско възнамерение in via^[15] да се ostentare — сиреч изкаже — неграмотното, необразовано и неизкълчено... lapsus linguae — неизтънчено убеждение, че haud credo е вид елен.

ПЪН

Ами елен! Сръндаче си беше!

ОЛОФЕРН

О, дважди варена глупост така да се каже, *bis costa*! Какви безумства само изрича таз уста!

НАТАНАЕЛ

Защото мед не смуче от книжните листа!

Той, уважаеми, така да се каже, ни е ял хартия, ни е пил мастило и интелектът му е, така да се каже, празен. Той е едно животно, надарено само с най-груби сетивности.

И тез глави безплодни, бог праща ги сред нас,
та горди да сме ние, че раждаме през час;
тъй както аз не мога да кажа празна мисъл,
тъй този пън напразно би книгите мирисал.
Но *omne bene*^[16] — всеки си има място свое:
месо когато няма, и рибата месо е!

ПЪН

Вие сте начетени хора. Ха познайте тогава:
Кое си все остава на четири недели,
макар че до потопа на месец го видели?

ОЛОФЕРН

Пределно ясно, драги Пън, това е нашата Селена.

ПЪН

В нашата вселена е, ама кое точно?

НАТАНАЕЛ

Не „вселена“, а „Селена“. Това е едно от имената на Диана, Феба, Диктина, Месечината, Луната.

ОЛОФЕРН

Тя четири недели е имала при Авела,
но петата неделя до днес не е направила.

Тоест тя открай време има месечен цикъл. Е, добре ли е?
Познахме ли?

ПЪН

Познахте, ама не е добре, защото тогава никаква работа не може да се върши с тая Диана. Освен това туй, дето принцесата го уби, си беше сръндаче!

ОЛОФЕРН

Отче, Натанаеле, бихте ли склонил да дарите своя слух на една импровизирана епитафия за убития елен? Повтарям, елен, а не, както този невежа твърди, сръндак!

НАТАНАЕЛ

Perge, уважаеми Олоферне! Започвайте! Но, ако може, без плътски намеци.

ОЛОФЕРН

Само няколко игрословици, за изящество:

„Една принцеса непозната,
прицелила се крадешката,
безстрастно просна на тревата
елен красив с глава клоната.
Защо елен? Той озадачи
придворните й придружвачи —
те ясно чувстваха това, че
«елен», таз дума нещо значи:
Тогаз по ловната наука,
разсякоха й двата звука
така че от «ЕЛ-ЕН»-а тука
получи се «Любов Наслука.»“

НАТАНАЕЛ

О, колко даровито!

ПЪН

Ама толкоз вито, че нищо не му се разбира!

ОЛОФЕРН

О, в моята дарба няма нищо, нищо необикновено. Това е просто една вродена оригиналност на духа, която ме прави да гъмжа от образи, форми, видения, понятия, представи, чувства, емоции и контраемоции. Всичко това се зачева в мехчето на мозъка ми и издува менингеалните му ципи, за да се роди на бял свят, при първото узряване на случая. Такава дарба, разбира се, е ценна само когато е наистина ярко изразена, но аз съм щастлив, че я имам все пак.

НАТАНАЕЛ

Уважаеми, славя бога, че ви е създал! И моите енориаши също трябва да са благодарни на твореца, защото синовете им се развиват добре под вашите учителски грижи, а дъщерите им напредват бързо благодарение на вас. Вие сте примерен член на нашата община!

ОЛОФЕРН

Mehercule^[17]! Ако синовете им са умни, знанията ми ще бъдат на тяхна услуга; стига дъщерите им да са способни, ще ги науча на много неща! Но мъдрият говори малко. Vir sapit qui paucis loquitur... Една душа в женско обличие ни приветствува.

Влизат Жакнета и Кратун.

ЖАКНЕТА

Добро утро, духовни отче!

ОЛОФЕРН

„Дух-овни“, тоест quasi^[18] „дух овнешки“. И кого визирате с това прозвище?

КРАТУН

Него, господин учителю. Защото ние сме овчиците от паството, а той — овенът, който ни блее кое добре е и кое зле е.

ОЛОФЕРН

„Блее — зле е“! Блестящо хрумване за една буца пръст, чудесна искра за един кремък и рядък бисер за една свиня! Мило, прелестно!

ЖАКНЕТА

Ще те моля, отче, да ми прочетеш това писмо! Оня Дон Мармаладо ми го праща по Кратун. Прочети ми го, моля ти се!

ОЛОФЕРН

„Fauste, precor gelida quando pecus omne sub umbra ruminat!“^[19] и тъй нататък. О, добри стари мантуанецо! За теб бих казал тъй, както пътешественикът казва за Венеция:

„Vinegia, Vinegia,
chi non ti vede, ei non ti pregia!“^[20]

Да, стари ми мантуанецо, не те цени само който не те разбира! До-ре-сол-ла-ми-фа! Извинете, отче, но какво е съдържанието или както казва Хораций в своята... Ха, какво виждам! Стихове?

НАТАНАЕЛ

И то отлично съчинени, уважаеми!

ОЛОФЕРН

Прочетете ми една строфа, един куплет, един стих! Lege, domine!

НАТАНАЕЛ (*чете*)

„Кълнейки се във тебе, потъпквам друг обет,
но знай, на чара женски докрай сме верни ние —
духът ми, който беше по-твърд от дъб напред,
по-гъвкав от бръшляна, сега пред теб се вие!
Ученият захвърля дебелия си том
пред чаровете твои, познанието сбрави,
и мъдър се усеща и сладкодугмен, щом
умът му те постига, езикът му те хвали!
Невежата единствен те гледа без захлас
и аз съм горд, задето пред тебе коленича,
че гневният ти поглед и властният ти глас,

когато се усмихваш, са лъч и песен птича.
Прости, любов, задето пред твоя чист олтар
възпях с тъй земни думи неземния ти чар!“

ОЛОФЕРН

Вие пропускате силабичните прескоци и с това нарушавате ритмиката. Разрешете да наградя с един поглед тази канцонета!... Да, тя спазва размера, но откъм изящество, лекота и златна поетическа грациозност саget, сиреч чувства недостиг. Овидий Назон, ето кой е майстор на тези неща! Не затова ли името му е Назон, тоест „със нос“, с обоняние за благоухаещите цветчета на фантазията, за освежителните изблици на остроумието? Всеки знае да imitari — кучето подражава на стопанина си, маймуната — на пазача, а дресираният кон — на своя господар... Значи, тъй, девствена damoselia, това писмо е отправено към вас?

ЖАКНЕТА

Да, господин учителю.

ОЛОФЕРН

Ще спра за миг вниманието си върху адреса. „До белоснежната ръчица на прекрасната госпожица Розалина“. Нека сега се запознаем и с подписа, за да идентифицираме лицето, което е отправител на настоящото послание. „Покорен раб на ваша милост, Бирон“. Отче Натанаеле, този Бирон е един от съотшелниците на краля ни, а ето го, че е съчинил до една от придворните дами на принцесата това стихотворение, което случайно или по воля на фатума се е отклонило от своето назначение!... Припкай, душичке моя, и предай тази epistula^[21] в собственоличните ръце на краля! Може би е важно. Не губи време за учтивости, освобождавам те от тях. Adieu!

ЖАКНЕТА

Хайде, Кратуне! Сполай ти, господин учителю!

КРАТУН

Ето ме, моме!

НАТАНАЕЛ

Господин учителю, вие постъпихте богобоязливо, като добър верующ и както казва един отец...

ОЛОФЕРН

Оставете отците! Подозирам нещо. Но да се върнем към стиховете, отче! Харесаха ли ви те?

НАТАНАЕЛ

Според мен стилът им е чудесен.

ОЛОФЕРН

Днес съм на обяд у бащата на един от моите ученици. Ако ни дарите със своя съглас да благословите трапезата, аз — облягайки се на влиянието, което упражнявам върху родителите на гореспоменатия отрок — ви обещавам, че ще бъдете там *ben venuto*^[22]. И тогава ще имам възможност да ви докажа какво тези стихчета са крайно неграмотни и лишени както от истинска поезия, тъй и от настояща фантазия. Не ще ми откажете, вярвам, своето общество.

НАТАНАЕЛ

Разбира се, не! Тъй като казано е в писанието „Обществото краси живота“.

ОЛОФЕРН

А което е казано в писанието, е безпогрешно. Приятелю, каня и вас. Няма да ми откажете. *Rausa verba*^[23]! Господата нека се дивят на дивото, а ние ще опитаме питомното!

[13] *Sanguis* (лат.) — кръв. ↑

[14] *Haud credo* (лат.) — не вярвам. ↑

[15] *In via* (лат.) — с цел. ↑

[16] Omne bene (*лат.*) — всичко е добре; карай да върви! ↑

[17] Mehercule! (*лат.*) — кълна се в Херкулеса! ↑

[18] Quasi (*лат.*) — почти. ↑

[19] „Fauste... ruminat“ (*лат.*) — „Моля те, Фаусте, нека когато цялото стадо преживя в хладната сянка...“ — началона една еклога от италианския поет Батиста Спаньола, роден в Мантуа през XV в. ↑

[20] „Vinegia, Vinegia..., pregia“ (*лат.*) — „Венеция, Венеция, който не те е виждал, той не те цени.“ ↑

[21] Epistula (*лат.*) — писмо. ↑

[22] Ben venuto (*итал.*) — добре дошъл. ↑

[23] Pauca verba (*лат.*) — малко думи: без много приказки! ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В парка.

Влиза Бирон с хартия в ръка.

БИРОН

Кралят преследва елена. А пък аз преследвам себе си. Той залага примки за дивеч. А пък аз съм се впримчил сам и не мога да се измъкна. Няма що: „Седни до мен, о, скръб!“ — както бил казал лудият; и както и аз казвам, защото от мен по-луд няма. Ей, добре го измислих! Бога ми, любовта е безумна като Аякса — и тя като него избива овце^[24], защото по-голяма овца от мен къде! Ей, и това се получи добре! Не, не ща да бъда влюбен! Да ме обесят, ако се влюбя! Да, но онова нейно сияйно око! Кълна се в слънцето, не бих я обичал, ако не беше то!... По-точно, ако не бяха двете! Само лъжа себе си! Затънал съм в лъжи до шия! Дявол взел го, влюбен съм и тази любов ме научи на стихотворство и меланхолия! И ето образец от едното и другото. Впрочем до нея е стигнал вече един от моите сонети. Написа го луд, занесе го шут, получи го дама. Милата тя и милите двама! Ей богу, не бих дал пет пари за нищо, ако можеха да хлътнат и другите! Ха, ето един пристига, и то с ръкопис! Господи, дано е почнал да въздиша и той!

Покатерва се на едно дърво.

Влиза Кралят с хартия в ръка.

КРАЛЯТ

Ах, горко ми!

БИРОН

Честен кръст, прострелян е! Продължавай, сладки Купидоне! Улучил си го точно вляво, между петото и шестото ребро. Сега ще узнаем някоя и друга тайна!

КРАЛЯТ (*чете*)

„Денят не милва с топлинка такава
нанизаните с капки дървеса,
с каквато твойт поглед изсушава
страните ми от нощната роса;
луната не сияе тъй сребриста,
когато в чиста глъб се отрази,
ти както светиш в бистрите мъниста
на мойте непресекуващи сълзи;
и всякоя сълзица е двуколка,
в която ти минаваш с царствен смях.
Да, вгледай се във тези капки болка
и ще съзреш триумфа си във тях.
Ала недей се влюбва в свойта слава,
че знам: ще ме измъчваш ти тогава,
за да се гледаш от зора до здрач
във огледалото на моя плач!“

Но как да й го пратя? Горска шума,
предай й ти безумната ми дума!
Я, кой пристига?

Скрива се.

Влиза Лонгвил с хартия в ръка.

Гледай ти! Лонгвил!

БИРОН

Луд номер две от същия кадрил!

ЛОНГВИЛ

Клетвопрестъпник — аз? О, страшен срам!

БИРОН

При туй си носи уликата сам!

КРАЛЯТ

Дано и той гори в любовен жар!

БИРОН

Пияният пей дава за другар!

ЛОНГВИЛ

Аз пръв да стъпча строгия обет?

БИРОН

Бъди спокоен — трети си поред!
Триумвират сме ний, и то чудесен,
и всеки триумвир виси обесен
на тройното бесило, до което
ни води простотата на сърцето.

ЛОНГВИЛ (*чете*)

„О, прелестна вълшебнице Мария!...“
Този стих не е добър. Ще го изтрия!

БИРОН

Недей! Стихът е, и когато дращи,
колан за Купидоновите гащи.
Не го задрасквай!

ЛОНГВИЛ

Нека да остане!

Чете.

„О, дивен лик, риторико прекрасна,
срещу която няма аргументи,
към моя грях безгрешен ти ме тласна,
сега бъди защитница за мен ти!
Каквото и да ще светът да смята,
клетвопрестъпник робът ти не стана,

защото за жените от земята
отнасяше се нашата забрана,
а ти за мене си богиня, вяра,
която претопява ме, могъща.
Словата дъх са. А дъхът е пара,
която сутрин слънцето поглъща.
И кой не ще прекрачи своята клетва,
щом там зад нея раят му просветва?“

БИРОН

Едно гъсоче жълто да се боготвори!
Езичник той е станал и в ада ще гори!
Какво страстта не прави с ума ни, боже мой!

ЛОНГВИЛ

Но как да ѝ го пратя?... Я! Някой иде! Стой!

Скрива се.

Влиза Дюмен с хартия в ръка.

БИРОН

Охо! И тоз! Като деца на жмичка!
Добре, да чуем тази трета птичка!
Безумните им тайни, като бог,
аз слушам от престола си висок.
Сега Дюмен и той като довтаса,
на шиша сме и четирте бекаса!

ДЮМЕН

О, дивна Кет!

БИРОН

О, див петел!

ДЮМЕН

О, красота безплътна и небесна!

БИРОН

О, според мен порядъчно телесна!

ДЮМЕН

О, руси къдри, от янтар изляни!

БИРОН

О, явно, срещат се янтарни врани!

ДЮМЕН

О, стан на кедър!

БИРОН

Вярно, доста едър,
но в рамената малко изкривен!

ДЮМЕН

О, светъл тен като априлски ден!

БИРОН

Когато е добре заоблачен!

ДЮМЕН

Дано се сбъдне блянът ми!

ЛОНГВИЛ

И моя!

КРАЛЯТ

И моя също!

БИРОН

Сякаш са във строя,
та всеки казва своя блян подред.
Да бъде тъй, но моят най-напред!

ДЮМЕН

О, аз я бих забравил още днеска,
но тя кипи в кръвта ми като треска!

БИРОН

Тогава да ти резнем една вена
и твойта Кет ще изтече в легена!

ДЮМЕН

Да прочета все пак, какво съм писал!

БИРОН

Каквото и да е, ще е без мисъл!

ДЮМЕН (*чете*)

„В месец май — а то се знай,
щом си влюбен, все е май —
зърнах аз ветреца млад
да целува розов цвят.
Тъжно стана ми тогаз
и така му казах аз:
— Ах, блазе ти, ветре лек,
че си лъх, а не човек!
Млад и аз съм, но съм клет —
строг монашески обет
пречи ми като бодил
цвят да си откъсна мил!
Тъй му казах, но след туй
на цветеча рекох: — Чуй,
бог създал ме е с душа!
Няма как! Ще съгреша!
Твърде хубава си ти —
Юпитер ще ми прости,
че да беше те видял,
сам Юнона би презрял
и би станал смъртен той
за единствен поглед твой!“

Ще пратя туй и с него още нещо,
да изясни как любя я горещо.
Да можеха Бирон, Лонгвил и Кралят
и те от този плам да се разпалят!
Достатъчно е всички да сгрешим,
и моят грях ще стане по-простим.

ЛОНГВИЛ (*излиза напред*)

Дюмен, от мъка станал си свиреп,
щом искаш, други да се мъчат с теб.
Да бях на твое място заловен,
бих бил и под косата си червен!

КРАЛЯТ (*излиза напред*)

Тогава червенейте! Вий корите
греха, във чийто пламък сам горите!
Или сте вие към Мария лед
и не във нейна чест е тоз сонет,
и друг, не вий, кръстосваше ръце,
да укроти бумтящото сърце?
Аз двама ви следях зад този храст
и руменях, когато своята страст,
свободно изявявахте пред мене:
тоз господ а зове, а оня стене;
тоз рони сълзи, оня в стих говори:
„Ах, златни къдри!“, „Ах, кристални взори!“
Един заради рая клетва каля,
семејството на Зевса друг разваля!
Какво ще каже нашият Бирон,
когато види устав и закон,
погазени от същите, които
ги бранеха уж толкоз упорито!
Каква наслада за подигравана,
как той ще тържествува, как ще скача,
какви стрели отровни ще ви мятат!
Не бих му дал за нищо на земята
в такъв позор и срам да ме натика!

БИРОН (*слиза от дървото*)

Притворство, чакай! Слизам със камшика!
Простете ми, владетелю мой драг,
но слушах ви и не разбирам как
упреквате тез хлътнали души,
когато сам сте хлътнал до уши!
Не, тез очи триумфи не оглеждат!
Сълзи-двуколки те не произвеждат!
Обети ваша чест не нарушава!
Сонети ваша чест не съчинява!...
Един на друг вий сочите си сламки,
а аз у трима ви гредите знам ги!
И на какви неща слушател бях:
стенания, въздишки, ох и ах!
Да гледаш как е влюбен твоят крал,
това е все едно да си видял
самия Соломон да тропа жига,
да припка Нестор^[25] с дребни дечурлига,
Тимон^[26] да се кикоти сред глупаци
и Херкулес да шиба фърфалаци!
Дюмен, боли ви нещо, но къде?
Лонгвил, какво? Гръдта ли ви боде?
Кралю, не щете ли един балсам?
За трима ви отлично средство знам!

КРАЛЯТ

Премного сте язвителен. Дотам
за смях не сме!

БИРОН

Кой, вие? Не, аз сам
изпаднах в положение пресмешно,
задето ви повярвах, че е грешно
човек обета си да наруши,
и на мъже с несигурни души
с такава сигурност се доверих!

Кога Бирон е драскал нежен стих,
търчал по фусты и блестял с костюми,
въздишал и шептял възхвални думи
за нечий коси, кръст, поглед, лик,
стан, гръд, нозе...

КРАЛЯТ

Поспрате се за миг!
Какво ви гони?

БИРОН

Вашата беда.
На добър час, безволни господа!

Влизат Жакнета и Кратун.

ЖАКНЕТА

Сполайте, ваша милост!

КРАЛЯТ

Какво ви носи, хора?

КРАТУН

Измяна, ваша милост?

КРАЛЯТ

Измяна тука, в двора?
Какво ще прави в него?

КРАТУН

Не прави, но нали...

КРАЛЯТ

Какво тогаз разваля?

КРАТУН

Какво да развали?...

КРАЛЯТ

Е, щом не прави нищо и нищо не разваля,
вървете си със нея и не бавете краля!

ЖАКНЕТА

Едно писмо ви носим. Измяната е в него.
Отецът каза: нека и кралят прочете го!

Дава му писмото.

КРАЛЯТ

Бирон, четете, моля!... А ти, девойче младо, отде го взе?

ЖАКНЕТА

От него!

КРАЛЯТ

А ти?

КРАТУН

От дон Гърмадо!

Бирон скъсва писмото.

КРАЛЯТ

Е, хубаво. Да чуем!... Бирон, какво ви става?

БИРОН

Не си губете време с безсмислица такава!

ЛОНГВИЛ

Я дайте, дайте тука! Тоз изблик ме съмнява.

ДЮМЕН (*събира късчетата*)

Бироновият почерк! И неговото име!

БИРОН

Ах ти, дръвник нещастен! Ах, как опозори ме!...
Виновен съм, виновен! Признавам и се кая!

КРАЛЯТ

Защо?

БИРОН

Защото в плен съм на същата омая,
която вас увлече! И ето ме сред вас!
Той, той и вие също, и редом с вас и аз
сме шайка от най-низки джебчии в любовта
и всеки е достоен за примка на врата!...
Но по-добре ще бъде слушатели да няма...

ДЮМЕН

И значи сме четирма?

БИРОН

В една и съща яма!...
Но не пред тях!

КРАЛЯТ

Вий, хайде! Недейте се потрива!

КРАТУН

Джебчиите остават, а честните — не бива!

Излиза заедно с Жакнета.

БИРОН

О, влюбени, природата ни сбира —
да се прегърнем със другарски жар!
Тъй както приливът не се възпира,

младежка кръв не слуша устав стар.
Как можехме да спрем онази сила,
която нас самите е родила!

КРАЛЯТ

А, значи любовта не ви отмина
и тез хартийки тук са неин знак?

БИРОН

А кой, случайно зърнал Розалина,
подобно на индийския дивак-
слънцепоклонник, няма да се просне,
от изгрева ѝ розов заслепен,
за да целуне стръкчетата росни,
огрени от сияйния ѝ ден?
Кой без опасността да ослепее,
ще впери поглед в нейното лице?...

КРАЛЯТ

Та вий сте луд! Къде е тя — къде е
любимата на моето сърце!
В сравнение със своята господарка,
звезда е тя пред светлата луна!

БИРОН

О, ако беше тя не толкоз ярка,
денят ви би потънал в тъмнина,
че както с най-доброто панаирът
окото ни привлича и зове,
така страните ѝ девичи сбират
цвета на всички нежни цветове!
Да бях оратор!... Пфу, нищожни речи
на продавач от шумния пазар!
Най-пищната риторика пелтечи
пред чудото на редкия ѝ чар,
а с дума недостатъчно голяма
ний в недостатък хубостта виним

и нека таз уста остане няма,
щом няма речник за лика любим!
О, този лик! Столетник да го зърне,
от гръб ще хвърли в миг петдесетте,
че хубостта умее да превърне
и посоха във конче на дете!
О, Розалина! Ангел несравняем!
Светило във блестящ апотеоз!...

КРАЛЯТ

Какво светило! Та нали я знаем,
че има кожа като абат

БИРОН

Да беше тъй прекрасен абаноса,
жена от него би била мечта!
Най-хубавата, щом е русокоса,
не притежава капка красота!
По дявола, далеч от мене всяка,
неосветена с тъмен тен и взор!

КРАЛЯТ

Софизми! Тъмното е герб на мрака,
на пъкъла, на черния затвор!

БИРОН

Затуй и дяволът лик светъл взима,
когато ни заплита във лъжи!
И в тъмен цвят е моята любима,
защото за глупаците тъжи,
които пред белилата лукави
остават със отворени уста;
но тя от мургавото ще направи
върховен образец на хубостта
и скоро всички светлокоси кукли,
които днеска тъй ценят светът,
ще чернят бузи и ще вапцат букли,

до нея само да се доближат!

ДЮМЕН

За въглищаря дойде време значи!

ЛОНГВИЛ

И всеки етиопец ще е бог!

КРАЛЯТ

А ний ще станем коминочистачи!

ДЮМЕН

И ще се казва: „Светло като в рог!“

БИРОН

Белилките на дамите си вие
пазете: не излизайте при дъжд!

КРАЛЯТ

А вашата, дори и да се мие,
цветът ѝ пак ще си остане същ!

БИРОН

О, аз отишъл бих за нея в ада!

КРАЛЯТ

Уж беше ангел, а сега пък — „ад“!

ДЮМЕН

Бе ангел, но от тъмничките пада!

ЛОНГВИЛ

Почти като ботуша ми на цвят!

БИРОН

Слепци! Бих искал, дето тя минава,
да е застлано с вашите очи!

ДЮМЕН

И току-виж, настилката тогава
под фустата ѝ нещо различи!

КРАЛЯТ

Защо да спорим? Влюбихме се значи.

БИРОН

Един клетвопрестъпнишки квартет!

КРАЛЯТ

Тогава защитете ни така, че
да се окажем с клетвата във ред!

ДЮМЕН

Да, да, Бирон, изнамери ни нещо!

ЛОНГВИЛ

Лукавия да надлукави то!

ДЮМЕН

Със прецеденти, завъртени вещо
по адвокатски...

БИРОН

Не един, а сто!

Бойци на любовта, след мен напред!
Спомнете си какъв обет сме дали:
да постим, да се учим, да не любим.
Какво предателство към младостта!
Стомасите ни здрави са и постът
заплашва ги с киселини и язви;
а като учим денонощно — аз ви
запитвам — всеки главната си книга
нима не изоставя? Кой не знае,
че скучното зубрачество втвърдява

артериите гъвкави, тъй както
чрезмерно уморителният път
сковава мишците на пешеходеца?
Бодейки си над книгите очите,
отслабваме ний зрението свое,
създадено за същата наука,
която е на клетвата ни цел.
Нима в оловна размисъл вий двама,
а с тях и вие също, господарю,
открили бихте стиховете жарки,
които ви подсказаха очите
на трите ви наставнички по страст?
Ученията сухи се вкостяват
във мозъка и с туй, което дават,
не си изплащат вложения труд;
едничка любовта, посята в нас
от женските очи, не се натрупва
като баласт във нашата глава,
а плъпнала по всички сетива,
светкавично им дава нова сила,
неподозирана до този миг:
на влюбения погледът от нея
тъй остър става, че дори орелът
пред него е нещастен късоглед;
слухът на влюбения хваща звуци,
недоловими за ухото плахо
на шарещите в чужди дом крадци;
усещат пръстите му всеки допир
като рогца на охлюв; и небце
той има с толкова изтънчен вкус,
че Бакхус би могъл да му завиди!
А ябълки от нови Хеспериди^[27]
безстрашен като Херкулес, нима
и той не дръзва нощем да краде?
От Сфинкса^[28] любовта къде-къде
по-умна е и по е сладкозвучна
от лирата на Феб; а щом продума,

то боговете гласове преплитат,
за да приспят небето в сладък унес!
И кой поет нахвърля първа рима,
преди в мастилницата си да има
разтворена любов? И как стихът му,
пропит от нея, варварина смайва
и у потисника посажда милост!
От женските очи се уча аз,
защото в тях е истинският пламък
на Прометея! Целият ни свят
така събран е в тези, пълни с тайни,
библиотеки живи и омайни,
че бе безумство да страним от тях
и продължим ли, ставаме за смях!
За страстните ни пориви към мъдрост,
за мъдростта във порива ни страстен,
зарад мъжете и зарад жените,
създадени, откакто свят светува,
едни от други и едни за други,
предлагам клетвата да нарушим
и верни на природата да бъдем,
защото, щом обета удържим,
душите си на гибел ще осъдим:
на обич се държи законът божи —
това го знае всеки богослов,
а питам ви тогава: мигар може
да се откъсва обич от любов?

КРАЛЯТ

Свети Амур да бъде с нас! Напред!

БИРОН

Развейте знамената! И внимавай,
да бъде слънцето срещу врага!

ЛОНГВИЛ

Без гръмки думи! Да си кажем ясно:

какво ще правим с тез французки дами —
ще ги ухажваме ли?

КРАЛЯТ

То се знае!

И аз предлагам в техните палатки
да уредим забава още днес!

БИРОН

Тогаз към тях! И без да губим време,
любимата си всеки да поеме
и поведе учтиво под ръка;
а след обяд ще сторим ний така,
че да постелем с танци, сценки, маски
пътеката към нежности и ласки.

КРАЛЯТ

Какво тогава чакаме? На път!
Минутите не искат да търпят!

БИРОН

Allons! Allons^[29]! Но ако житна жетва
не получава, който сее трици,
току-поглеж, престъпилите клетва,
получили съмнителни светици!

Излизат.

[24] „...избива овце...“ — героят от Троянската война Аякс полудял поради нанесена му несправедливост и се нахвърлил срещу стадо овце, вземайки го за гръцка войска. ↑

[25] Нестор — гръцки вожд от Троянската война, чието име е станало синоним на умъдрена от опита старост. ↑

[26] Тимон — древен атински мъж, известен като човекомразец.
↑

[27] Хесперида (мит.) — пазителки на златните ябълки, които Херкулес откраднал. ↑

[28] Сфинкс (*мит.*) — крилато чудовище с лъвско тяло и женска глава, убиващо пътниците, които не успявали да разрешат загадката му. ↑

[29] Allons! Allons! (*фр.*) — Да вървим! Да вървим! ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В парка.

Влизат Олоферн, Натанаел и Пън.

ОЛОФЕРН

Satis quid sufficit^[30].

НАТАНАЕЛ

Хвала на бога, задето ви е създал, господине! Вашата беседа на трапезата беше остра и дълбокомъдра: забавна без волности, духовита без маниерност, смела без вулгарност, учена без педантизъм и оригинална без ерес. Тези дни, quondam, разговарях с един благородник от свитата на краля, назован, именуван и наричан Дон Адриано де Армадо...

ОЛОФЕРН

Зная го. Novi hominem tamquam te^[31]. Характерът му е горделив, говорът — властен, езикът — префинен, погледът — високомерен, походката — тържествена, а цялото му държане — суетно, наперено и надуто до смехотворност. Той е твърде предвзет, твърде маниерен, твърде странен, сиреч твърде чудат или, иначе казано, твърде екзотичен.

НАТАНАЕЛ (*изважда бележника си*)

Рядък и изискан епитет!

ОЛОФЕРН

Вътъкът на неговото многословие е прекомерно изящен за грубата основа на аргументацията му. Обзема ме ужас от тези фанатични фантазори, тези непоносими, драскащи ухото събеседници, тези палачи на правописа, които произнасят „четри“ вместо „четири“ или казват „дванайсет“, когато правилното е „дванадесет“, сиреч „два на десет“, а не „дванайсет“ или дори

„дванайсе“; които погрешно vocatur^[32] „полвина“ вместо „половина“; или говорят и пишат „пищен, пищна“, например „пищна трапеза“, когато трябва да се казва „пишна“, както грамотните пишат! Като ги слушам, чувствавам — или по тяхному „чувствам“, — че ще стигна до психопатия — ne intelligis, domine^[33]? — до безумие, до лудост!

НАТАНАЕЛ

Laus deo, bone intelligo^[34].

ОЛОФЕРН

„Bone“ вместо „bene“? Присциан^[35], граматикът, би подскочил, но от нас да мине!

Влизат Армадо, Комарчето и Кратун.

НАТАНАЕЛ

Videsne, quis venit^[36]?

ОЛОФЕРН

Video et gaudeo^[37].

АРМАДО

Щастлива среща, миролюбиви хора!

ОЛОФЕРН

Quare^[38] „щаслива“ вместо „щастлива“?

АРМАДО

Казах, щастлива среща, миролюбиви хора!

ОЛОФЕРН

Нашето уважение, войнствени господине!

КОМАРЧЕТО

Промъкнали са се и двамата на някой словесен пир и са се натъпкали с трохите от него.

КРАТУН

Те от край време се хранят с думи от панерчетата за огризки. Чудя се как господарят ти още не те е изял по погрешка вместо някоя завъртяна дума, защото си цяла глава по-къс от „honorificabilitudinitatibus“^[39]! Човек може да те глътне като слива от ошав, без да се усети.

КОМАРЧЕТО

Мълчи, да чуем тяхната престрелка!

АРМАДО

Извинете, господине, не сте ли човек на книгата?

КОМАРЧЕТО

Да, да. Той учи момчетата по буквара... Какво ще се получи, ако напишем една след друга буквите „Б“ и „Е“ с ударение на „Е“-то?

ОЛОФЕРН

Фу! Pieritia^[40]! „БЕ“, разбира се! Само че не се нуждае от ударение.

КОМАРЧЕТО

А къде се е виждало „бе-е-е“ да не е малко ударено?... Ето колко му е науката!

ОЛОФЕРН

Quis? Quis^[41]? За кого намекаваш ти, съгласна буква?

КОМАРЧЕТО

Моля, не съм съгласен да ме обиждате за ръста ми. Щом съм буква, кажете: с какви букви започва и завършва вашето име?

ОЛОФЕРН

Започва с „О“ и завършва с „Н“.

КОМАРЧЕТО

Значи същите, с които започва и свършва онова, което вика „бе-е-е“ и носи ей такива рога?

АРМАДО

Кълна се в солната пяна на Средиземното море, великолепен удар, първокласен напад на остроумието! Раз-два-три и готово! Интелектът ми се възторгва пред такава духовитост! Сякаш от рог на изобилието!

КОМАРЧЕТО

Който рог също ще подаря на този старец, да си го носи вкъщи.

ОЛОФЕРН

И какво се получава от това?

КОМАРЧЕТО

Един стар рогоносец!

ОЛОФЕРН

Ти спориш по детски, отроче! Бягай, шибай пумпала си!

КОМАРЧЕТО

Заемете ми един рог, да си издялкам пумпал от него, и аз ще го шибам цял ден около позора ви, manu cita^[42].

Отрок със фърфалак
от рог на стар глупак!

КРАТУН

Ей, да имам на този свят само един грош, пак щях да ти го дам, да си купиш кифла! На, дръж тази гратификация, дето ми я даде твойт господар, ти, касичко за шеги, шушулко, пълна със смешки! Ех, да бях те правил аз, па макар и незаконно, щастлив татенце щях да бъда! Много ум имаш, както се казва, в капата!

ОЛОФЕРН

Мирише ми на развален латински. „Капата“ вместо „сарут“^[43]!

АРМАДО

Praeambula^[44]! Да се отстраним от невежеството! Кажете ми, не вие ли преподавате на младежта в учебното заведение навърх онази планина?

ОЛОФЕРН

По-точно, mons, хълм.

АРМАДО

Хълм, щом това ви доставя удоволствие.

ОЛОФЕРН

Там преподавам, sans question^[45].

АРМАДО

Уважаеми, кралят желае и възнамерява да приветствува принцесата в нейната палатка днес в отходната част на деня, която необразованата тълпа именува „вечер“.

ОЛОФЕРН

Изразът „отходна част на деня“, великодушни месье, е напълно подходящ, подобаващ, съответстващ и прилягащ за вечерта. Наистина точно, удачно и сладкодумно казано, вярвайте ми!

АРМАДО

Уважаеми, кралят е благородник с любвеобилна душа и мой близък, бих казал, интимен приятел. Но стига за личните отношения!... „Моля те, остави церемониите!“ или „Сложи си шапката, моля ти се!“ — И това сред най-спешни и важни работи от държавно значение. Но достатъчно по този въпрос!... Защото трябва да ви кажа, че понякога негова светлост, честно слово, благоволява да се облекне на скромното ми рамо и дори, ето така, с царствените си пръсти да поусуче на шега моя космен израстък, сиреч mustachio. Но, боже мой, да оставим тази тема!... И не ви разправам басни. Негово

величество беше тъй добър да окаже особена чест на своя Армадо, в качеството му на воин и пътешественик, видял света. Но точка по това!... Главното, което имам да ви съобщя — като ви замоля за пълна тайна, е, че кралят поиска от мен да изненадам принцесата — милото пиленце! — с някаква приятна забава или представление, или зрелище, или гротеска, или илюминация. И тъй като разбрах, че свещеникът и вие, уважаеми, сте запознати с тези, така да се каже, ерупции на смеха или експлозии на радостта, реших да се обърна към вас, за да поискам съдействието ви.

ОЛОФЕРН

Господине, ще ѝ представите „Деветимата Херои“^[46]... Какво ще кажете, отче Натанаеле? Доколкото става реч за някакво забавление или развлечение, предназначено за принцесата в отходната част на деня, и доколкото, по волята на краля и на този доблестен, славен и образован благородник, се иска и нашето съдействие по тази част, аз смятам за най-подходящо да се представят „Деветимата Херои“.

НАТАНАЕЛ

А откъде ще намерим тук деветима достатъчно хероични да ги представят?

ОЛОФЕРН

Исус Навин^[47] ще поемете вие; Юда Макавей^[48] — аз или този смел благородник; този момък, при размерите на своето телосложение или корпуленция, ще подхожда за Помпей Велики^[49]. А пажът ще бъде Херкулес^[50].

АРМАДО

Моля за прошка, драгоценни, но тук има недоразумение. От него не може да се направи и палеца на въпросния херой; той е по-дребен от един чеп на боздугана му.

ОЛОФЕРН

Ще ме изслушате ли? Той ще представя Херкулес в люлката и цялата му роля ще се състои в удушването на една змия^[51]. Аз ще

съчиня специално извинение за случая.

КОМАРЧЕТО

Чудесна идея! Ако някой зрител рече да свири и съска, вие ще извикате: „Стискай, Херкулесе! Доудуши я тази змия!“ и така ще превърнете възмущението в одобрение. Не всеки може да измисля такава хитрост.

АРМАДО

А останалите херои?

ОЛОФЕРН

Аз мога да играя трима от тях!

КОМАРЧЕТО

О, трижди хероичен мъж!

АРМАДО

Да ви кажа ли нещо?

ОЛОФЕРН

Слушаме ви!

АРМАДО

Ако това не върви, ще представим някоя гротеска. Последвайте ме, моля ви се!

ОЛОФЕРН

Via^[52], почтени Пъне! Но ти не каза нито дума досега.

ПЪН

И нито дума не разбрах, господине.

ОЛОФЕРН

Allons! Ще те използваме и тебе!

ПЪН

Мога да изтанцувам нещо или да бия тъпана, та хероите да му тропнат един танц.

ОЛОФЕРН

Туй, Пъне драг, бе тъпо за твоя ум дори! Но бързо! Да се готвим за нашите игри!

Излизат.

[30] „Satis quid sufficit“ (*лат.*) — да се задоволяваме с необходимото! ↑

[31] „...Novi hominem tamquam te...“ (*лат.*) — познавам този човек, както зная теб. ↑

[32] Vocatur (*лат.*) — казват. ↑

[33] „...Ne intelligis, domine...“ (*лат.*) — не разбирате ли, господине? ↑

[34] „...Laus deo, bone intelligo!...“ (*разв. лат.*) — слава богу, добре разбирам. ↑

[35] Присциан — римски граматик (V в.н.е.). ↑

[36] „...Videsne quis venit...“ (*лат.*) — виждаш ли кой иде? ↑

[37] „...Video et gaudeo...“ (*лат.*) — виждам и се радвам. ↑

[38] Quare (*лат.*) — защо? ↑

[39] Honorificabilitudinitatibus (*лат.*) — изкуствено съставена дълга безсмислена дума. ↑

[40] Pueritia (*лат.*) — детинщина. ↑

[41] Quis? Quis? (*лат.*) — Какво? Какво? ↑

[42] Manu cita (*лат.*) — на бърза ръка. ↑

[43] Caput (*лат.*) — глава. ↑

[44] Praeambula (*лат.*) — отминавай! ↑

[45] Sans question (*фр.*) — безспорно. ↑

[46] „Деветимата херои“ — общо название, което включвало най-прочутите по Шекспирово време герои от библията, древността и рицарското Средновековие. ↑

[47] Исус Навин (*библ.*) — вожд на евреите, съборил според легендата със звука на тръбите си стените на града Йерихон и спрял слънцето, за да доведе до победа една от битките си. ↑

[48] Юда Макавей — вожд на евреите (II в. пр.н.е.), известен с военните си победи. ↑

[49] Помпей Велики — Кней Помпей, прочут римски пълководец (107–48 г. пр.н.е.). ↑

[50] Херкулес — главен герой от гръцката митология, извършил 12 подвига като удушването на Немейския лъв, умъртвяването на Лернейската хидра, надвиването на Критския бик и т.н. ↑

[51] „...удушването на една змия...“ (*мит.*) — според легендата Херкулес удушил в люлката си двете змии, изпратени му от Хера. ↑

[52] Via! (*итал.*) — Хайде! ↑

ВТОРА СЦЕНА

В парка.

Влизат Принцесата, Катерина, Розалина и Мария.

ПРИНЦЕСАТА

Ако подаръците тъй ваят,
преди да тръгнем, ще забогатеем.
Погледайте, какво ми праща Кралят —
камея тънка в кръг от диаманти.

РОЗАЛИНА

И нищо друго?

ПРИНЦЕСАТА

Малко ли е туй?
А има и прибавени към него
две страници римувана любов,
изписани до края, без полета,
и запечатани с печат от восък,
представящ образа на Купидон.

РОЗАЛИНА

Това хлапе пет хиляди години
не ще да порасте и продължава
да си играе с восък!

КАТЕРИНА

И със огън!
Бесилка за такива като него!

РОЗАЛИНА

Вий никога не ще дружите, ясно,
с убиеца на вашата сестра.

КАТЕРИНА

Да, той я стори болна, меланхолна
и тя издъхна. Жалко, ако беше
с характер лек и весел като вас,
би стигнала до внуци. Както вие
ще стигнете, по всяка вероятност —
по-леките по нрав са дълголетни.

РОЗАЛИНА

Таз дума „леки“ за какво намеква?

КАТЕРИНА

За болест, на която няма лек.

РОЗАЛИНА

Но леко май понасяте я вие?

КАТЕРИНА

Като по-лека на тегло от вас!

РОЗАЛИНА

Тогаз полека, да не натежите!

КАТЕРИНА

Да, често зарад вас ми става тежко.

РОЗАЛИНА

Тежко тогаз на бъдния ви мъж!

ПРИНЦЕСАТА

Дотук наравно. Майсторска игра!
Но вие също, мила Розалина,
получихте от някого подарък.
Какъв е той и кой ви го изпрати!

РОЗАЛИНА

Със хубостта ви ако бях дарена,
не би бил моят дар по-малко хубав
от вашия; но има стих и той.
Бирон го праща. Верен във размера,
да беше верен и по смисъл, всички
красавици във мен се биха сбрали.
Той прави ми такъв един портрет!...

ПРИНЦЕСАТА

Прилича ли ви?

РОЗАЛИНА

Доста разкрасен е,
макар да има прилика буквална.

ПРИНЦЕСАТА

Затуй ли, че сте черна като буква?

КАТЕРИНА

И то от тез, печатните, в буквара!

РОЗАЛИНА

А вий сте шрифт за празник в календара.
Червена цифра, като огън ярка,
и с толкоз многоточия от шарка!

ПРИНЦЕСАТА

Опазил бог! Но вий кажете, Кати,
Дюмен какъв подарък ви изпрати?

КАТЕРИНА

Таз ръкавица.

ПРИНЦЕСАТА

Как, една?

КАТЕРИНА

Не, две.
И с тях безбройно много стихове,
изплетени без капчица изкуство
от плоски мисли и фалшиво чувство.

МАРИЯ

На мен пък наниз прати ми Лонгвил
с писмо огромно във изискан стил.

ПРИНЦЕСАТА

А вие бихте предпочели, знам,
писмо по-малко с наниз по-голям?

МАРИЯ

Признавам си, че е така, мадам.

ПРИНЦЕСАТА

Умници сме, че смеем се над тях.

РОЗАЛИНА

А те — глупци, че плащат този смях.
Ако го впримча, докато сме тука,
Бирон на моята врата ще чука,
ще моли, проси, съчинява рими,
ще спазва правила непоклатими,
и горд ще е, че с него се гордея,
когато тайно аз ще му се смея,
задето станали сме без борба,
той — шут за мен, аз — негова съдба!

ПРИНЦЕСАТА

От всичките ни жертви най-загубен
това е образованият влюбен:
измътена от мъдрост, лудостта
цитира от класиците места,
умува тънко, святка с остроти
и няма начин да се укроти.

РОЗАЛИНА

Да, младият по-сдържано лудее
от учения, който пощръклее!

МАРИЯ

По-луд е и от лудия умника,
защото той, прихване ли го, вика
хиляда аргументи тежки, здрави,
беса си като мъдрост да представи.

Влиза Бойе.

ПРИНЦЕСАТА

Ха, ето го Бойе! Защо се смее?

БОЙЕ

Умрях от смях. Принцесата къде е?

ПРИНЦЕСАТА

Разказвайте!

БОЙЕ

Гответе се, мадам!
Пристига неприятелят насам!
На крак, девизи! Любовта напада
чрез хитрост, със упорство, от засада!
Езика си добре въоръжете
да срещнете напора на мъжете,
или във страх отстъпвайте веднага!

ПРИНЦЕСАТА

Във страх? Свети Денис^[53] ще ни помага
срещу свети Амур! Кой са те?
Какво за тях узнахте въобще?

БОЙЕ

Под сенчест явор в пладнето горещо
бях рекъл да си дремна малко нещо,
когато, без за моя сън да пита,
Наварецът със цялата си свита
довтаса там. Превърнал се на слух,
от хрусталака ясно аз ги чух
как те се наговаряха, след час
да се явят маскирани пред вас.
Избраха едно пажче дяволито,
да изрече тез стихове, които
ще ги представят, и един след друг
го учеха, като яви се тук,
какво да каже и какво да прави,
и страх ги беше, то да не забрави
словата си пред вас, „защото там —
тъй, честна дума, каза кралят сам, —
ще видиш ангел, но не се плаши!“ —
А онова, засмяно до уши —
„От ангелите — вика, — нямам страх.
Виж дяволките, да не е от тях?...“ —
Онези, сякаш чакаха туй само,
почти му счупиха едното рамо
от тупане и кряскаха „Кураж!“,
макар че и така тоз техен паж
съвсем не бе страхлив; и тоя длани
потриваше със клетва, че от лани
не помнел толкоз весела забава;
друг викаше: „Каквото ще да става,
ще го направим!“; трети щракна с пръст,
пищейки: „Чудо!“; а един, чевръст,
се въртна тъй, че плъосна на земята;
подир което всеки се замята
и затъркаля, докато накрая
пороят сълзи не удави тая
невероятна оргия от смях!...

ПРИНЦЕСАТА

И значи скоро ще се видим с тях?

БОЙЕ

Сега, сега! Ще бъдат предрешени
като московци. И при туй решени
сред танци нежни и беседи леки
в любов да се признаят, като всеки
успее да познае своята мила —
макар лице зад маска да е скрила —
по дара, който пратил ѝ е той!

ПРИНЦЕСАТА

Добре тогаз! Гответе се за бой!
Да се маскираме четирите
и колкото да ни задирят те,
не ще им позволим дори за миг
да хвърлят поглед върху нечий лик!
Вземете, Розалина, таз камей —
и подлъжете краля им със нея;
а своя вит браслет ми дайте вие —
Бирон около мен да се увие;
вие двете повторете таз измама
и също разменете своите двама!

РОЗАЛИНА

На видно място нека ги поставим!

КАТЕРИНА

Съгласна, но не знам: защо го правим?

ПРИНЦЕСАТА

Защото няма да е зле на тях
да върнем зъб за зъб и смях за смях:
ако четирмата разтворят днес
душите си с неправилен адрес,
когато срещнем ги с лица открити,

ще паднат подигравки знаменити!

РОЗАЛИНА

А да танцуваме ли, щом ни канят?

ПРИНЦЕСАТА

Не, даже до земята да се кланят;
и техните заучени слова
ще слушаме, извърнали глава.

БОЙЕ

Но тъй поклонникът могъл би даже
да се отчае и да се откаже!

ПРИНЦЕСАТА

Затуй го правим и ще е добре
провалът му и другите да спре.
Не е ли туй примамлива задача:
да подиграеш тъй подигравача,
че той след миг учуден да се види,
убит от своите собствени обиди?
Мъже, дошли да нанесете рани,
сами ще си вървите подиграни!

Тръбен звук.

БОЙЕ

Маскирайте се! Маските пристигат!

Дамите си поставят маски.

Влизат: Негри с тръби; Комарчето със свитък; Кралят, Бирон, Лонгвил и Дюмен в руски дрехи и с маски.

КОМАРЧЕТО

„О, перли най-безценни на света...”

БИРОН (*настрани*)

Но по-евтини от маските на тях!

КОМАРЧЕТО

„...на нас дарили своя царствен...

Дамите му обръщат гръб.

...гръб...”

БИРОН

„Взор“, глупако, „взор“!

КОМАРЧЕТО

„...на вас дарили своя царствен взор,
достатъчно...”

БОЙЕ

И предостатъчно дори!

КОМАРЧЕТО

„...достатъчно вий своята красота
сте крали...”

БИРОН

„Крили“, простако!

КОМАРЧЕТО

„...сте крили от свободния простак!...”

БИРОН

„Простор“, „простор“!

БОЙЕ

Защо? „Простак“ му лягаше добре.

КОМАРЧЕТО

Обърках се, защото те не слушат!

БИРОН

Това ли беше дарбата ти? Марш!

Комарчето излиза.

РОЗАЛИНА

Какво желаят тези чужденци?
Попитайте, Бойе! Ако говорят
на нашия език, един да каже:
как можем да им бъдем тук полезни?

БОЙЕ

Какво желаете от нейна милост?

БИРОН

О, само мир и прием, нищо друго.

РОЗАЛИНА

Какво желаят?

БОЙЕ

Казват: мир и прием.

РОЗАЛИНА

Приехме ги, да си вървят със мир!

БОЙЕ

Приети бяхте — тръгвайте си с мир!

КРАЛЯТ

Но ний измерихме безбройни мили
две мили думи с тях да разменим!

БОЙЕ

Били измерили безбройни мили,
две мили думи с вас да разменят.

РОЗАЛИНА

Тогаз да бъдат мили и ни кажат:
във всяка миля колко метра има?

БОЙЕ

Принцесата би искала да знае:
във всяка миля колко метра има?

БИРОН

Кажете й, че мерихме ги ние
във морни крачки.

БОЙЕ

Тя сама ви чува.

РОЗАЛИНА

А колко морни крачки преброихте
във всякоя от тези морни мили?

БИРОН

За вас което е, не се брои!
Дългът ни е към вас така безкраен,
че плащаме го, без да правим сметки.
Като езичници боготворим ви:
благоволете да ни осветите
със слънцето на своето лице!

РОЗАЛИНА

Не, то луна е и със образ плах
във облаци.

КРАЛЯТ

Завиждам аз на тях,

че близко са до светлия ви лик.
Луна, звезди, махнете ги за миг,
та всяка своя лъч да отрази
във влагата на нашите сълзи!

РОЗАЛИНА

Молба въздушна, от поет родена:
луната, при това и отразена!

КРАЛЯТ

Щом туй молба въздушна на поет е,
вий, земна, земен танц ми подарете!

РОЗАЛИНА

Свирачи!...

Музика.

Друг път! Бавихте се час!
Като луна изменчива съм аз!

КРАЛЯТ

Луна, защо в миг хрумване такова?

РОЗАЛИНА

Бях „пълна“ току-що, сега съм „нова“.

КРАЛЯТ

Щом вий луна сте — аз съм лунатик.
Последвайте тез тактове за миг!

РОЗАЛИНА

Добре, но само със ухо, така.

КРАЛЯТ

Защо с ухо — не може ли с крака?

РОЗАЛИНА

Не искам да обиждам чуждестранни —
подавам ви ръка, но не за танци.

КРАЛЯТ

Защо ми я подавате тогаз?

РОЗАЛИНА

За да си вземем сбогом двама с вас.
Един поклон и танцът ни завърши.

КРАЛЯТ

Недейте го прекъсва толкоз бърже!

РОЗАЛИНА

Не, повече на никаква цена.

КРАЛЯТ

На никаква?

РОЗАЛИНА

Е, само на една!

КРАЛЯТ

Кажете я!

РОЗАЛИНА

Оттеглянето ваше.

КРАЛЯТ

Но туй не е цена — това шантаж е!

РОЗАЛИНА

Защо тогава да хабим слова?
На вас поклон, на маската ви — два!

КРАЛЯТ

Щом танц не щете, разговор поне!

РОЗАЛИНА

Но настрани!

КРАЛЯТ

Че кой е казал „не“?

Отдалечават се, като разговарят.

БИРОН

Две думи сладки ми изговори!

ПРИНЦЕСАТА

Мед, захар, нар — дори не две, а три!

БИРОН

А ти към тях си прибави веднага
и други три: сироп, ликьор, малага.
Шестица общо — три на двата зара!

ПРИНЦЕСАТА

Комара си играйте на пазара!

БИРОН

Две думи само!

ПРИНЦЕСАТА

Ако бъдат кратки!

БИРОН

Ах, жлъчката ми!

ПРИНЦЕСАТА

Подир толкоз сладки!

Отдалечават се, като разговарят.

ДЮМЕН

Там две слова да разменим в секрет!

МАРИЯ

Не, тук! И дайте своето по-напред!

ДЮМЕН

Красавицо!...

МАРИЯ

„Красавецо“. — С това
сме разменили двете си слова.

ДЮМЕН

Не, нека още разменим, които
да бъдат повечко и по на скрито!

Отдалечават се, като разговарят.

КАТЕРИНА

Таз ваша маска няма май език?

ЛОНГВИЛ

Да, без език е.

КАТЕРИНА

А защо, кажете?

ЛОНГВИЛ

Защото зная, че при нужда в миг
един от своите два ще ми дадете.

КАТЕРИНА

От моите ли? Познавате се зле —
език на вас ви трябва от теле.

ЛОНГВИЛ

Кой, аз — теле?

КАТЕРИНА

Вий казахте го пръв,
но скоро ще сте вол, и то какъв!...

ЛОНГВИЛ

От днеска вече слагате рога?
Тоз символ сам набоде ви сега!

КАТЕРИНА

Дали ще е син вол или зелен,
щом вол е той, рогат ще е от мен!

ЛОНГВИЛ

Но аз съм бик, не вол! Благоволете
един интимен миг да ми дадете!

КАТЕРИНА

Добре, но моля ви, мучете ниско —
месарят може да е нейде близко!

Отдалечават се, като разговарят.

БОЙЕ

Езикът на тез весели жени е
звънтящ и остър като нов бръснач —
той може в миг смеха ти да убие
и даже да те доведе до плач;
като че ли снабдени със криле,
изтънчените им и бързи думи
целта си поразяват не по-зле

от всякакви стрели или куршуми!

РОЗАЛИНА

Ни слово повече! Девойки, край!

БИРОН

Ама добре ни наредиха май!

КРАЛЯТ

Довиждане, умници набедени!

ПРИНЦЕСАТА

Прощавайте, московци заледени!

Кралят и Свитата му излизат.

А уж били в ухажването вещи!
Какво излезе? Кралят им, и той...

БОЙЕ

Вий духнахте ги просто като свещи!

РОЗАЛИНА

Защото умовете им са в лой —
такива мудни-мудни, тлъсти-тлъсти!
Нещастници! Това било мъже!

ПРИНЦЕСАТА

Боя се, че със треперящи пръсти
сега си правят примки от въже
или поне позора си под маска
ще крият, щом се мярнат пак насам.

РОЗАЛИНА

Накрая кралят плачеше за ласка!

ПРИНЦЕСАТА

Бирон пък се владееше едвам!

МАРИЯ

А пък Дюмен постави своята сабя
на моите услуги, но уви!...

КАТЕРИНА

А мен Лонгвил ме обвини, че грабя
душите мъжки и ми заяви,
че съм го заразила като...

ПРИНЦЕСАТА

...чума?

КАТЕРИНА

Да, точно тъй.

ПРИНЦЕСАТА

Далеч от моя праг!

РОЗАЛИНА

По-тънък ум ще срещнеш, честна дума,
под шапката на първия чирак!
Все пак в любов към мен призна се краля!

ПРИНЦЕСАТА

А пък Бирон пред мен коленичи!

КАТЕРИНА

Лонгвил за мен звездите вече сваля!

МАРИЯ

Дюмен от мен пък не свали очи!

БОЙЕ

Тогава подир малко, честно слово,

те без костюми тук ще са отново.
Честта в мъжете сила е могъща
и много трудно срам такъв преглъща.

ПРИНЦЕСАТА

Ще дойдат, мислите?

БОЙЕ

И още как!

Накуцващи, но радостни все пак.
Затуй подаръците си върнете
и всякоя да цъфне като цвете!

ПРИНЦЕСАТА

„Да цъфнем“? Как да ви разбирам аз?

БОЙЕ

О, мисълта на образа е таз,
че дамата закрыта в грозна маска
прилична е на розата дамаска,
но чийто цвят във пъпка още свит е,
така че маски вие щом свалите,
ще цъфнете.

ПРИНЦЕСАТА

Добре, но я кажете:
какво да сторим, дойдат ли мъжете?

РОЗАЛИНА

Мадам, предлагам с хитроумни думи,
тъй както ги поднасяхме в костюми,
и без костюми да ги поднесем,
оплаквайки им се от тез съвсем
безвкусни и безформени глупаци,
които в смешни дрехи на руснаци
със плосък пролог и обноски прости
дошли са ни, маскирани, на гости.

БОЙЕ

Ловците ще са тук след две минути!

ПРИНЦЕСАТА

Към шатрите тогаз като кошути!

Принцесата, Розалина, Катерина и Мария излизат.

Влизат Кралят, Бирон, Лонгвил и Дюмен, всички в обикновени дрехи.

КРАЛЯТ

Здравейте, благородни господине!
Дали е тука вашата принцеса?

БОЙЕ

Почива в своя шатър, ваша светлост.
Какво ще наредите да й кажа?

КРАЛЯТ

Че кралят чака, тя да го приеме.

БОЙЕ

Той няма да я чака дълго време.

Излиза.

БИРОН

Туй гълъбче оттук-оттам кълве
зрънцата ум от чужди умове,
за да изглежда кавалер галантен.
На остроти търговец амбулантен,
по празненства, събори и пазари
той винаги успява да превари
със викане и самохвалство щедро
нас, дето ум продаваме на едро!
Женкар изтънчен! Ако бе Адам,

той първи Ева съблазнил би сам!
О, знам го този франт съвсем добре,
когато със изгънато кутре
повдига чашка или взима вид,
че тъй е уморено-духовит,
та чак не му се разговаря вече!
Как праща с длан целувки отдалече,
тоз празен папагал на етикета!
И как му трепка сладостно фалцета,
запее ли! Салонният герой!
Дори барбут като играе, той
ругае заровеите деликатно!
На стъпалата даже е приятно,
щом слиза той, танцувайки по тях!
А дай му само поводи за смях,
на показ ще извади зъби бели
като че ли от китови банели!
Крал в дамските сърца е бил и е
единствен медногласният Бойе!

КРАЛЯТ

Дано без глас остане и без звук —
той пажа ни обърка, а не друг!

Влизат Принцесата, въведена от Бойе, Розалина, Мария, Катерина и Свита.

БИРОН

Пристигат! Ах, галантности добри,
как този господин ви позори!

КРАЛЯТ

Поклон пред вас, принцесо! О, здравейте!

ПРИНЦЕСАТА

Да оздравявам? Аз и тъй съм здрава!

КРАЛЯТ

Речта ми да обръщате недейте!

ПРИНЦЕСАТА

Но тя самичка поводи ми дава!

КРАЛЯТ

Дойдох да ви поканя във двореца.
Удостоете таз молба, за бога!

ПРИНЦЕСАТА

„За бога“ ли, когато пред Твореца
потъпквате вий клетвата си строга?

КРАЛЯТ

Нима от таз, която ме застави
да съгреша, ще бъда аз наказан?

ПРИНЦЕСАТА

Вината е, кралю, във слабостта ви,
не в силата на моята съблазън!
Зарад честта си, от снега по-чиста,
не ще приема вашата покана:
ще изтърпя докрай несгоди триста,
но гостенка не мога да ви стана.
И как могла бих, щом заради мен
тъй строг обет ще бъде нарушен!

КРАЛЯТ

Но вий живяхте в неудобство жалко
и сигурно умрели сте от скука!

ПРИНЦЕСАТА

О, не! Напротив! Само преди малко
московците си тръгнаха оттука.

КРАЛЯТ

Какви московци?

ПРИНЦЕСАТА

О, едни такива,
със ум изтънчен и със външност ярка!

РОЗАЛИНА

Мадам, недейте истината скрива!...
Не, ваша светлост, мойта господарка
на протокола ви се е поддала
и хвали с незаслужена похвала
четирмата, които в руски дрехи
тук бяха, без особени успехи
да завоюват. Бавиха се час,
а пък през този час не помня аз
поне една находка да им хрумна,
не остроумна, ами просто умна!
Тук-там усетих мозък в тях да има,
но беше той един за четирима!

БИРОН

Госпожице, смутил ги е умът ви.
Пред вас и образованият брътви
нелепости. Ний знаем, че ако
се вгледа и най-зоркото око
в окото на небето, губи зрак
и мигновено се потапя в мрак;
тъй точно стават в светлината ваша
умника — тъп и беден — богаташа!

РОЗАЛИНА

Тогава вий сте умен и богат...

БИРОН

...щом виждам ви се нищ и глуповат?

РОЗАЛИНА

Да ми крадете мислите не бива,
макар че тази много ви отива.

БИРОН

Със себе си ще ви я заплатя.

РОЗАЛИНА

И с глупостта си?

БИРОН

Щом ви трябва тя!

РОЗАЛИНА

Коя от тези маски бяхте вие?

БИРОН

Как маска? Каква маска? Где? Кога?

РОЗАЛИНА

Такава! Между тези! Тук! Сега!
Която под муцуната игрива
е трябвало по-смешен лик да скрива.

КРАЛЯТ

Загазихме! Сега ще ни разсипят!

ДЮМЕН

Да заявим, че е било шега!

ПРИНЦЕСАТА

Кралю, какво ви стана? Вий сте бледен!

РОЗАЛИНА

Вода! Припада! Туй е морска болест —
нали е плавал от Русия чак!

БИРОН

За клетвата престъпена небето
изпраца на виновниците мор!
Госпожице, признавам всичко! Ето,
убийте ме, покрийте ме с позор,
горете ме на иронични клади,
разстрелвайте ме с присмехулна реч —
от днес нататък в руски маскаради
пред вас не ще се проявявам веч;
не ще ви пращам пъргави хлапета,
ни жарки думи върху хладен лист,
и да върви по дявола сонета,
подслушан от крайпътния арфист!
Далеч от мен тез думи пъстроцветни,
тез тънкости, тез фрази от тафта,
издули ме като мухите летни
със ларви от смъдяща суета!
Слова, надиплени на двайсет ката,
хиперболи, развити до безкрай!
В таз бяла ръкавица (за ръката,
дали е толкоз бяла, господ знай!)
кълна се тук, че чувството голямо,
което ме издъно облада,
от този миг ще се изказва само
с конопни „не“ и шаячени „да“.
И, а ргорос, да почнем с вас направо:
хей, моме, знай, че ми харесваш здраво!

РОЗАЛИНА

Без „а ргорос“ не е ли по-добре?

БИРОН

Таз моя лека болест ще замре,
ала на тези тук, не ще и дума,
би трябвало да сложим надпис „Чума!“,
защото заразени са, личи,
от чудните ви чумави очи!
Да, да, и вий не се мислете здрави,

щом носите й външните прояви!

ПРИНЦЕСАТА

Но тез прояви са ни дар от вас!

БИРОН

Да дирим заедно лека тогаз!

РОЗАЛИНА

Но вий не сте засегнати, изглежда.

БИРОН

Кой, ние? Ний сме болни без надежда!

РОЗАЛИНА

Преструвки! Вие нямате и треска!

БИРОН

Защото сме в агония от днеска!

РОЗАЛИНА

Агония, а гоните забави!

БИРОН

Не, с вас човек не може да се справи!

КРАЛЯТ

Как своя срам да изличим, мадам?

ПРИНЦЕСАТА

С признание. Не бяхте ли вий сам
участник в маскарада?

КРАЛЯТ

Бях, уви!

ПРИНЦЕСАТА

А помните ли как се той разви?

КРАЛЯТ

О, да!

ПРИНЦЕСАТА

Тогаз кажете без измама:
какво прошепнахте на своята дама?

КРАЛЯТ

Че е за мен съкровище богато
и звезден лъч сред черни кръгозори!...

ПРИНЦЕСАТА

Но вий ще я отблъснете, когато
тя тази реч рече да ви повтори?

КРАЛЯТ

Кълна се, не!

ПРИНЦЕСАТА

Знам тези клетви ваши —
една престъпил, втора ви не плаши!

КРАЛЯТ

Презрете ме, ако престъпя таз!

ПРИНЦЕСАТА

Добре тогава! Нека бог е с вас!
Кажете, Розалина, туй, което
ви каза тоз московец на ушлето!

РОЗАЛИНА

Той каза, че звезда не знаел друга,
че неговата страст била море,
че щял да ме получи за съпруга
или със мойто име да умре!

ПРИНЦЕСАТА

Блазе ви, мила! Щом като е крал,
не е възможно с вас да е играл!

КРАЛЯТ

Кълна ви се, такова нещо няма!
Дори не съм говорил с тази дама!

РОЗАЛИНА

Не сте говорил? Този пръстен тук
навярно подарен ми е от друг?

КРАЛЯТ

Принцесо, вам го дадох, не на нея —
познах ви аз по своята камея!

ПРИНЦЕСАТА

Но вашата камея украси
на маскарада нейните коси,
а рицарят Бирон ухажва мен
и ми дари тоз бисер скъпоцен.
Той иска може би да си го вземе?

БИРОН

Ни него, нито вас! Ей, хитро племе!
Разбрах! Четворката им е узнала
за нашата шега със карнавала
и е намислила обратен трик:
там някой техен подслушван, мазник,
набръчкан от усмивки сплетник стар,
презрян лакей, бърборко и клюкар,
на който дай му с хитрости такива
скупаещите дами да разсмива,
издал ни е! И те зад маска скрили
лицата си, нарочно са сменили
украсите си, тъй че всеки тук

ухажвал е любимата на друг.
И ето ни потъпкали обет
в тъй кратко време два пъти подред,
съзнателно и не...

Към Бойе.

Момент, не сте ли
вий, който би могъл да ни постеле
така добре? Кой винаги се мярка
край нейна милост в шатрата, във парка,
и гледа я в устата, и се кланя,
и мило я от огъня заслания?
Женкар, объркал целия ни план,
на теб ти трябва фуста за саван!
Недей! Не ме пронизвай тъй сурово
с този поглед като шпага от олово!

БОЙЕ

Я, виж го, как препуска, как намира!

БИРОН

А вие май готов сте за турнира?

Влиза Кратун.

Здравей, мислителю!... От мен да мине!...
Навреме от двубоя ни отвлече.

КРАТУН

За тримата херои, господине,
дали ще кажете да почнат вече?

БИРОН

Нима са само толкоз?

КРАТУН

Не, повече ги има,
но тъй решихме: всеки да се нагърби с трима.

БИРОН

А три по три е девет.

КРАТУН

Не беше май така.
Ще извините много, че смятам на ръка...
Не можете ни метна... Ний знаем: три по три е... тук слагам
три, две махам... едно ще се изтрие...

БИРОН

И не излиза девет?

КРАТУН

Ще прощавате, господине, но ние не сме чак толкоз прости.
Ха да не знаем как стават действията на размножението!

БИРОН

Винаги съм мислил, че три по три правят девет.

КРАТУН

Да благодарите на бога, че не си вадите хляба със смятане!

БИРОН

Е, колко прави тогава?

КРАТУН

Колко прави, това артистите, тези, значи, дето ще
представят, те ще ви го покажат. За мен, ако питате, те ми казаха, че
съм бил много съответен за ролята на оня, как беше, Помпон Велики,
ако сте чували.

БИРОН

Значи и ти ще бъдеш херой?

КРАТУН

Те така ми казаха: „Ти, Кратуне, ще бъдеш Помпон Велики.“
Колко му е величието, кой го знае, но трябва да го представлявам.

БИРОН

Добре! Дори отлично! Гответе се тогаз!

КРАТУН

Разбрано, господине. Разчитайте на нас!

Излиза.

КРАЛЯТ

Бирон, не ги канете! Набрахме срам веднъж!

БИРОН

Кралю, недейте! Мокър не се бои от дъжд.
Добре ще е да видим как с трясък се проваля
и втора една трупа след трупата на Краля.

КРАЛЯТ

Да си отиват, казах!

ПРИНЦЕСАТА

Позволете

на дамите да властват над кралете:
за мене най-добра е таз забава,
която без да знае, забавлява
с това, че от усърдие голямо
едно голямо нищо ражда само.

БИРОН

Не знам, кралю, но през ума ми мина,
че туй е камък в нашата градина!

Влиза Армадо.

АРМАДО

Помазанико божи, умолявам те да ме удостоиш с царствения си дъх в количество, достатъчно за произнасянето на две само думи!

Разговаря настрани с Краля и му връчва лист хартия.

ПРИНЦЕСАТА

Дали този човек се моли богу?

БИРОН

Защо питате, мадам?

ПРИНЦЕСАТА

Защото не говори като създание божие.

АРМАДО

Точно така, мой високоуважаеми, прекраснейши и свръхсладостни повелителю! Защото учителят е извънредно причудлив по нрав и свръхсуетен, свръхсуетен! Но ние ще се доверим на, както се казва, *la fortuna delia guerra*^[54]. Нека ми бъде разрешено да пожелаю душевно спокойствие на царствената ви двойка!

Излиза.

КРАЛЯТ

Ще имаме, изглежда, чудесен набор от херои. Този приятел ще представя Хектора Троянски, пажчето му щяло да бъде Херкулес, селякът — Помпей Велики, свещеникът — Александър Македонски, а учителят — Юда Макавей.

Щом тези четирима изгледаме подред,
те щели да представят останалите пет.

БИРОН

Но вие изброихте пет хероя!

КРАЛЯТ

Не е така. Вий бъркате във броя.

БИРОН

Педантът, самохвалкото, отецът, глупакът и хлапето!
Такваз ръка от карти е просто без цена —
не съм видял подобна от много времена!

КРАЛЯТ

И ето ги, пристигат с разперени платна!

Влиза Кратун, облечен като Помпей.

КРАТУН

„Помпей съм аз...”

БИРОН

И то непогрешим!

КРАТУН

„Помпей съм аз...”

Пада.

БОЙЕ

Прекланящ се пред Рим!

БИРОН

Добре го казахте! Ще се сдобрим.

КРАТУН

„Помпей съм аз,
със част такваз...”

ДЮМЕН

„Чест“! Не „част“!

КРАТУН

Вярно, „със чест“, тъй беше.

„Помпей съм аз,

със чест такваз,

че ми «велики» викат;

щом види мен,

врагът смутен

в миг глътва си езикът,

но на една

такваз жена

пленен от красотата,

аз сам разбит,

полагам щит

на нея под краката!“

Сега, ваша милост, кажете едно „благодаря, Помпей!“ и си отивам.

ПРИНЦЕСАТА

На великия Помпей велика благодарност!

КРАТУН

Толкоз чак не заслужавам, но иначе, мисля, екстра го изкарах. Само дето посбърках там за частта му.

БИРОН

Залагам си шапката, че Помпей ще бие всички останали!

Влиза отец Натанаел в ролята на Александър Велики.

НАТАНАЕЛ

„По цялата вселена бях нявга знаменит

като завоевател и укротител конски^[55]

и ясно е от герба на медния ми щит,

че аз съм Александър, по прякор Македонски!“

БОЙЕ

Той бил е с крива шия, а твоята е права!

БИРОН

Освен това той трябва лъх чуден да издава!

ПРИНЦЕСАТА

Аз слушам, Александре... Недейте го смущава!

НАТАНАЕЛ

„По цялата вселена бях нявга знаменит...“

БОЙЕ

Да, този факт ний вече го имаме предвид.

БИРОН

Помпей Велики!

КРАТУН

Ей ме, господине! Той същият или Кратун, както ме знаят!

БИРОН

Изведи го този завоевател! Това ми било Александър!

КРАТУН

Отче, отче, вие компроментирахте Александър Завоевателя! Сега затова ще го изскубят от всички вехти завеси. А лъва, дето клечи на герба му и си размахва токмака, ще го дадат на Аякса или на някой от тези, дето с по-як са, та той да бъде деветият херой. Завоевател, пък две приказки не може да каже! Хайде, Александре! Много се изложи, братко!

Отец Натанаел се отдръпва.

Горкичкият! На, гледайте го: иначе добър човек, кротък, копче не можеш му каза, ама на, лесно се смущава! И като съсед е добър, и на кегли е майстор, ама за Александър — сами видяхте! — не го бива и това си е!... Но идат други херои, те ще оправят драматургията.

ПРИНЦЕСАТА

Помпей, моля ти се, стой настрана!

Влизат Олоферн и Комарчето в ролите на Юда Макавей и Херкулес.

ОЛОФЕРН

„Това е Херкулес като дете —
ще го узнай след tempore^[56] земята,
но с тези свои manus-и двете
удушва вече в люлката змията.
Понеже той е рuer малолетен,
аз, ergo, съм му dictator съответен...“
Изтегляй се при exit-а с достойнство!

Комарчето се отдръпва.

„Аз Юда съм...“

ДЮМЕН

Юда? И таз добра!

ОЛОФЕРН

Но не Искаротски^[57], господине!
„Аз Юда съм, наречен Макавей...“

ДЮМЕН

Нали си Юда, значи си злодей!

БИРОН

О, целуващ предател! И как си се изюдил така?

ОЛОФЕРН

„Аз Юда съм...”

ДЮМЕН

Значи от рождение? Толкова по-зле за теб!

ОЛОФЕРН

Но какво желаете, господине?

БОЙЕ

Да видим как Юда ще увисне на дървото.

ОЛОФЕРН

Покажете ми вие първо как става тази работа!

БИРОН

При нея няма първо-второ. Веднъж, ако ти покажем, свършено е с теб!

ОЛОФЕРН

Духовити сте, но едва ли ще излезете наглава с мен!

БИРОН

Защото изобщо нямаш глава.

ОЛОФЕРН

А това какво е?

БОЙЕ

Това? Главуняк на китара!

ДЮМЕН

Топче на фуркет!

БИРОН

Черепче от пръстен!

ЛОНГВИЛ

Мутра от римска монета!

БОЙЕ

Ръкохватка на меч!

ДЮМЕН

Тапа за барутница!

БИРОН

Свети Георги от брошка!

ДЮМЕН

И то от тези, оловните!

БИРОН

Дето ги носят на шапките си панаирските зъбари... Сега продължавай — изяснихме ти кой си!

ОЛОФЕРН

Напротив, мисълта ми се замъти!

БИРОН

Защо? Сравнихме те, и толкоз пъти!

ОЛОФЕРН

Да, да, сравнихте ме, но със земята!

БИРОН

Как? Теб да погребем във почва свята?

БОЙЕ

Ти ще висиш, додето клонът върже!

БИРОН

А тез смоковници не връзват бърже!

ДЮМЕН

Какво тук още искаш, Искарите?

БИРОН

Да го изхвърлим като мръсно коте!

ОЛОФЕРН

Не е достойно, не, не е човешко
да ни посрещате по този начин!

Отдръпва се.

БОЙЕ

„Тъй каза той, като въздъхна тежко
и се оттегли оскърбен и мрачен.“

ПРИНЦЕСАТА

Измъчиха те, бедни Макавей!

Влиза Армадо в ролята на Хектор.

БИРОН

Ахиле^[58], крий се, Хектор се явява!

ДЮМЕН

Сега ще бъде главната забава!

КРАЛЯТ

Хектор е просто слабак пред този гигант!

БОЙЕ

Но дали е Хектор наистина?

ДЮМЕН

Не вярвам Хектор да е бил толкоз добре сложен в тялото.

ЛОНГВИЛ

Но този пък не е много сложен в главата.

ДЮМЕН

Просто е удивителен!

БОЙЕ

Или удивително прост?

БИРОН

Много му са дебели прасците. Не ще да е Хектор.

ДЮМЕН

Той е велик художник — гледайте само какви мутри майстори!

АРМАДО

„Копиеносний Марс изпрати в дар на Троя...”

ДЮМЕН

Едно варакосано орехче!

БИРОН

Не, лимон!

ЛОНГВИЛ

Набоден с карамфил!

ДЮМЕН

И вързан с панделка!

АРМАДО

Тихо!

„Копиеносний Марс изпрати в дар на Троя
най-хубавия цвят от доблестта роден:
от своя шатър той щом хвърли се във боя

върти двуострий меч понявга целий ден.
И този цвят съм аз...“

ДЮМЕН

От мента!

ЛОНГВИЛ

От кандилка!

АРМАДО

Благородний Лонгвил, завържете — моля — езика си!

ЛОНГВИЛ

Напротив, трябва да го отвържа, за да догони вашия Хектор.

ДЮМЕН

Аз имах един Хектор, бърз като стрела. Отличен хрът.

АРМАДО

Достославният херой отдавна е прах. Уважаеми млади хора, не сквернете паметта на покойника! Приживе той беше мъж!... Но аз продължавам текста си. Очарователна принцесо, бъдете тъй благосклонна да насочите към мен вниманието на царствения си слух!

Бирон шепне на Кратун.

ПРИНЦЕСАТА

Говори, храбрий ми Хекторе! Слушаме те с удоволствие.

АРМАДО

Боготворя пантофката на ваше сладостно височество.

БОЙЕ

Сега пък боготвори краката на височеството.

ДЮМЕН

Защото не смее да си постави по-височка цел.

АРМАДО

„И този цвят съм аз, надминал Ханибал^[59]“...

КРАТУН

Не знам коя си минал и какво си я правил, но момичето вече от два месеца...

АРМАДО

Какво намекваш ти?

КРАТУН

Аз не намеквам, ами на нея ѝ е бил мек ангелът. Ако не се окажеш честен троянец, спукана ѝ е работата. Детето вече ѝ шавало в корема. И ти си ѝ го направил!

АРМАДО

Ти ме деграндираш, глупако, в присъствието на толкоз високопоставени? Ще да те убия!

КРАТУН

И тогава Хектор ще получи един бой с пръчки, задето е надул Жакнета, и едно бесило — задето е убил Помпета!

ДЮМЕН

О, несравнени Помпей!

БОЙЕ

О, великолепни Помпей!

БИРОН

О, по-велики от великия Помпей! Помпей най-свръхвелики!

ДЮМЕН

Хектор трепери!

БИРОН

Помпей се разяри! Богини на раздора, хайде! Дръж,
Помпей!

ДЮМЕН

Хектор — с-с-с! Той ще го извика на двубой!

БИРОН

Дори да има кръв само колкото да нахрани бълха!

АРМАДО

Кълна се в Родоския колос^[60], извиквам те на двубой!

КРАТУН

Добре, ти се кълни в кола си, а пък аз ще те утрепя с меча
си! И няма нужда от двубой, един само бой като ти хвърля, стига ти!...
Дайте ми оръжието!

ДЮМЕН

Място за разгневените херои!

КРАТУН

Аз мога и само по риза!

ДЮМЕН

О, неустрашими Помпей!

КОМАРЧЕТО

Господарю, дайте да ви разкопчея доспехите! Помпей се е
съблякъл. Няма как, иначе ще си загубите репутацията!

АРМАДО

Дами и рицари, моля за извинение, но аз не мога да се бия
по риза!

ДЮМЕН

Помпей ви предизвиква! Как ще му откажете!

АРМАДО

Като нищо, кълна се в небето!

БИРОН

И с какво право? Как можете?

АРМАДО

Мога, защото голата истина е, че съм гол под горните си дрехи. Ходя така за покаяние.

КОМАРЧЕТО

Той не лъже, господа! Това покаяние му бе наложено от Рим поради пълна липса на долни дрехи. Честна дума, той няма под облеклото си нищо друго освен една кухненска пачавра — любовен дар от Жакнета, който той носи до сърцето си!

Влиза Меркаде.

МЕРКАДЕ

Привет, мадам!

ПРИНЦЕСАТА

Здравейте, Меркаде,
макар и веселбата ни прекъснал!

МЕРКАДЕ

Дълбоко съжалявам, но вестта,
която нося, е ужасно скръбна:
баща ви, кралят...

ПРИНЦЕСАТА

Е починал? Боже!

МЕРКАДЕ

Към туй аз нямам нищо да прибавя.

БИРОН

Херои, въвн от сцената смрачена!

АРМАДО

Що се отнася до мен, от нея, напротив, ми просветна.
Зърнах лъча на истината през дупчицата на чуждото мнение и ще
постъпя както подобава на честен воин.

Хероите излизат.

КРАЛЯТ

Принцесо, как се чувствате?

ПРИНЦЕСАТА

Бойе,
разпоредете се! Таз вечер тръгвам.

КРАЛЯТ

Недейте! Аз ви моля, останете!

ПРИНЦЕСАТА

Не мога, съжалявам. Господа,
благодаря ви за добрия прием.
Душата ми, внезапно нажалена,
надява се, че разумът във вас
ще ни прости за волните насмешки —
ако в беседата били сме дръзки,
виновна е и вашата любезност.
Довиждане, кралю! На етикета
печалното сърце не е подвластно
и вий не ще се сърдите за туй, че
заплащам ви с тъй кратка благодарност
тъй лесно придобитата отстъпка.

КРАЛЯТ

Когато наближи за нещо срока,
нещата ускоряват се и често
човек решава в сетната минута
онуй, което е отлагал с дни.
Макар и помраченото лице
на чедото, оплакващо родител,
да пречи на любовната любезност
в борбата ѝ за святото ѝ дело,
не давайте на траурния облак
да ни обвие и да ни отбие
от пътя верен! Много по-разумно
е да се радваме на нови близки,
отколкото със сълзи безполезни
да жалим по загубените стари.

ПРИНЦЕСАТА

Не ви разбрах. Скръбта ми е безмерна.

БИРОН

Слухът печален иска проста реч —
ще ви разкрия намека на краля:
за вас, красавици, презряхме ние
наука и тържествени обети,
но хубостта ви тъй ни промени,
че се показахме съвсем различни
от туй, което искахме да бъдем;
и ако смешни сме били пред вас,
то е, защото любовта изобщо
е детски луда, буйна и скоклива,
и — рожба на окото — като него
гъмжи от форми, образи и сенки,
които се изменят според както
зеницата се движи и насочва;
затуй, ако от звездния ви поглед
костюмът ни палячовски закрил е
дълбоките ни чувства, то виновен
е тъкмо този поглед ваш чаровен;

от вас роден е буйният ни плам
и грешките му ваши са, мадам!
На себе си ний, вярно, изменихме,
но за да бъдем неизменно верни
на вас, красавици; и таз измяна,
макар сама по себе си греховна,
въздига се от туй до добродетел!

ПРИНЦЕСАТА

Получихме ний вашите любовни
писма и дарове, ала ги взехме
за празни думи и шеги галантни,
замислени да служат за подплата
на скуката; и срещнахме затуй
и любовта ви, както подобава
да срещаме шега или забава.

ДЮМЕН

Писмата ни не бяха на шега!

ЛОНГВИЛ

И погледите!

РОЗАЛИНА

Ний не ги разбрахме.

КРАЛЯТ

Тогава в тоз последен час ни дайте
сърцата си, красавици!

ПРИНЦЕСАТА

Аз мисля,
че тъй за час не бива да се сключва
един съюз за вечни времена.
Клетвопрестъпничеството, кралю,
е твърде тежък грях, и ако вие
стремите се към моята любов —

която още липсва! — то ще трябва,
понеже в клетвите ви аз не вярвам,
да я спечелите след труден изпит:
идете във убежище пустинно
и стойте там, далече от света,
дорде дванайсетте небесни знаци
не извъртят годишния си кръг;
и ако тоз отшелнишки живот
не охладя сърдечния ви огън,
и пости, мраз, твърд одър, груби дрехи
цвета на любовта ви не попарят,
щом изтече условеният срок,
поискайте, поискайте ме бърже
във името на своите заслуги
и аз кълна се в таз ръка, която
погалва ви ръката, че ще бъда
навеки ваша! А до тоя час,
заключила злочестото си аз
в почернен дом, баща си ще оплаквам
с неспирен дъжд от горестни сълзи.
Отхвърлите ли този изпит, нека
ръцете ни да се разединят
и всеки да поеме своя път!

КРАЛЯТ

Ако пред него или друг по-строг
удобства и покой предпочета,
да ми склопи очите в сън без срок
ръката мигновена на смъртта!
Отшелник ставам! Ти над мене бди!
Сърцето ми е в твоите гърди!

ДЮМЕН

Какво ще каже моята звезда?

КАТЕРИНА

Че ви желае здраве и... брада.

ДЮМЕН

И значи за венчавка сте готова?

КАТЕРИНА

Не, нищо не съм казала такова,
но господарката щом чака краля,
и аз година да търпя ще знам;
елате с него — ако ви пожалея,
то може малко обич да ви дам.

ДЮМЕН

Кълна се, че ще дойда, честно слово!

КАТЕРИНА

Без клетви! Ще ги стъпчете отново!

ЛОНГВИЛ

А вий, Мария? Също тъй жестока?

МАРИЯ

Едногодишен и за мен е срока.

ЛОНГВИЛ

Така безкрайно дълъг, боже мой?

МАРИЯ

На ръста ви ще отговаря той!

БИРОН

А ти, любима моя? Погледни
в очите им, прозорци на сърцето —
те чакат да ми известиш; какво
е длъжен господарят им да стори,
за да спечели твоята любов?

РОЗАЛИНА

За вас съм слушала, месье Бирон,
преди да ви познавам, и мълвата
многоезична казва, че били сте
голям подигравач и майстор пръв
на смешки и на прекори хапливи,
с които поразявали сте всеки,
изложил се на вашия обстрел.
За да почистим от пелина злъчен
ума ви плодовит — а без това
аз няма да съм ваша! — вий ще трябва
една година всеки божи ден
да ходите при безнадеждно болни
и посещавате плачливи старци,
като със силата на своя хумор
разсмивате ги до последен миг.

БИРОН

Смъртта да правя да се киска? Не!
Не е възможно! Няма духовитост,
която към веселие да тласне
една душа в предсмъртния ѝ гърч!

РОЗАЛИНА

И тъкмо затова туй средство действа
срещу язвителния дух, подхранван
от пошлото кикотене, с което
глупците срещат глупостта на шута:
успехът на шегите често скрит е
в ухото на слушателя, а не
в езика на смешника; и затуй
ако слухът на страдащите, пълен
със крясъка на личната им болка,
дочуе смешките ви, останете
какъвто сте — такъв ще ви приема;
но ако не успеете, тогава
гонете присмехулния си навик
и радостна ще бъда да ви имам

без този принизяващ ви недъг.

БИРОН

Дванайсет месеца? О, мъки тежки!
Но нищо — в болница ще правим смешки!

ПРИНЦЕСАТА (*към Краля*)

Е, време е ръка да ви подам.

КРАЛЯТ

Не, ние ще ви придружим, мадам!

БИРОН

В една пиеса, щом е издържана,
накрая се оженват Жан и Жана;
защо не щяха нашите обични
да спазват правилата драматични?

КРАЛЯТ

Една година литва като вятър!

БИРОН

Но кой стои година във театър?

Влиза Армадо.

АРМАДО

О, светлейши повелителю, съблаговолете да...

ПРИНЦЕСАТА

Това не е ли Хектор?

ДЮМЕН

Великият троянски херой!

АРМАДО

Бих желал да целуна богопомазаните ви пръсти и да се сбогувам с ваша светлост. Свързан съм от обет: заклех се пред дивната Жакнета, че заради сладостната ѝ любов ще пристъпвам след ралото три години подред. Но преди да се простя с вас, ще ли бъде угодно вам да изслушате диалога между кукумявката и кукувицата, който нашите двама образовани люде съчиниха за финала на представлението ни?

КРАЛЯТ

Да дойдат! Ще ги изслушаме.

АРМАДО

Идвайте!

Влизат Олоферн, отец Натанаел, Комарчето и други.

Този отсам е Niems, сиреч Зимата, представена от кукумявката; а онзи от другата страна е Ver, тоест Пролетта, отъждествена от кукувицата. Ver, почвай!

ПЕСЕН

ПРОЛЕТТА (*nee*)

*„Когато всеки полски кът
изпълни се със красоти
и тук лайкучки зацъфтят,
и теменужка там дъхти,
тогаз долита от леса
на кукувицата гласа:
ку-ку,
ку-ку, ку-ку — опасен знак,
щом вече станал си дъртак!
Когато под избистрен свод
скорци цвърчат един през друг,
и летни фусты бели Мод,
и Джсек върви след своя плуг,*

тогаз долита от леса
на кукувицата гласа:
ку-ку,
ку-ку, ку-ку — опасен знак,
щом вече станал си дъртак!“

ЗИМАТА (*nee*)

„Когато лед блести навън
и в шепите си дъха Дик,
и цепи Том за огън пън,
и млякото замръзва в миг,
тогаз долита от леса
на кукумявката гласа:
уху
туит, уху — приятен звук,
щом Джейн и пивото са тук!“

Когато вихри веят вред
и в черква кашлят до един,
и е червен носът на Кет,
а дворът е от преспи син,
тогаз долита от леса
на кукумявката гласа:
уху,
туит, уху — приятен звук,
щом Джейн и пивото са тук!“

АРМАДО

И с това — край! Думите на пътника Меркурий ще дращят
подир сладките звуци на Аполона. Вий натам, ний насам — да се
оттеглим!

Излизат.

[53] Свети Денис — светец-покровител на Франция. ↑

[54] La fortuna della guerra (*итал.*) — военното щастие. ↑

[55] «...укротител конски...» — по разказа на Плутарх Александър Македонски, още млад, проявил смелост и съобразителност, като обуздад коня Буцефал; пак според него Александър си държал главата накриво, а тялото му издавало благоухание. ↑

[56] Tempore... и т.н. (*лат.*) — tempore — време; manus — ръка; puer — момче; exit — излизане. ↑

[57] „Искаротски...“ (*библ.*) — Юда от Искариот — един от учениците на Исуса, който предал своя учител за тридесет сребърника и след това, измъчван от съвестта си, се обесил на едно смокиново дърво. ↑

[58] Ахил... Хектор — Ахил — гръцки герой от Троянската война; Хектор — троянски герой, син на цар Приам. ↑

[59] Ханибал — картагенски военачалник (247–183 г. пр.н.е.), воювал дълго срещу Рим. ↑

[60] Родоски колос — едно от седемте чудеса на света: огромна бронзова статуя на Аполон, издигната през III в. пр.н.е. при входа на родоското пристанище. ↑

СЪН В ЛЯТНА НОЩ^[1]

[0] Оригина̀лното название на комедията „A Midsummer Night’s Dream“ в смислов превод означава „Сън в нощта срещу Еньовден“ или „Еньовденска лудост“. Промени са извършени в имената на някои от занаятчиите-актьори. В оригинала Клина, Талашко, Кросното и Комара се наричат: Quince (Дюлята), Snug (Пасващия), Bottom (Основата или Задника) и Starveling (Мършавия). ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ТЕЗЕЙ — княз на Атина
ЕГЕЙ — баща на Хермия
ЛИЗАНДЪР, ДЕМЕТРИЙ — влюбени в Хермия
ФИЛОСТРАТ — уредник на забавите при двора на Тезей
КЛИНА — дърводелец
ТАЛАШКО — столар
КРОСНОТО — тъкач
ПИСКУНА — кърпач на духала
НОСЛЪО — медникар
КОМАРА — шивач
ХИПОЛИТА — кралица на амазонките, годеница на Тезей
ХЕРМИЯ — дъщеря на Егей, влюбена в Лизандър
ЕЛЕНА — влюбена в Дементрий
ОБЕРОН — цар на елфите
ТИТАНИЯ — царица на феите
ПЪК или РОБИН — малък дух-пакостник
ГРАХЧО, ПРАШИНКО, ПАЯЖИНКО, СИНАПЧО — елфи

Други елфи и феи, обслужващи своите цар и царица. Придворни на Тезей и Хиполита.

Място на действието: Атина и Гора край нея.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Атина. В двореца на Тезей^[1].

Влизат Тезей, Хиполита, Филострат и Свита.

ТЕЗЕЙ

Красива Хиполита, наближава
със бързи крачки брачният ни час:
след само четири щастливи дни
ще блесне горе младата луна.
Но, ах, как бавно старата се стапя!
Тя моето търпение разтяга
като безсмъртна мащеха, която
подяжда дохода на млад наследник!

ХИПОЛИТА

Не ще усетим четирите дни
кога са се разтворили във нощи,
не ще усетим четирите нощи
кога са отлетели в сладък сън,
и сребърният лък, отново опнат,
ще се извие горе — пръв свидетел
на сватбата ни.

ТЕЗЕЙ

Тръгвай, Филострате!
Готви града за близките забави;
раздухай във атинската младеж
искрата на смеха и радостта,
а черножлъчието отпрати го
към гробищата — тъжният му лик
ще бъде чужд на брачния ни празник!

Филострат излиза.

Признавам, с меч ухажвах ви, любима,
плених ви, причинявайки ви болка,
но в други ключ със вас ще се венчая:
тържествено и весело, и пищно!

Влиза Егей, следван от Хермия, Лизандър и Дементрий.

ЕГЕЙ

Привет на славния ни княз Тезей!

ТЕЗЕЙ

Привет, Егей! Какво те носи тук?

ЕГЕЙ

Нещаствие! Дойдох да се оплача
от Хермия, от родното си чедо.
Ела, Дементрий! Княже, този момък
избрал съм за съпруг на дъщеря си.
А тоя тук — ела, ела, Лизандре! —
сърцето й, хитреца, омагьоса.
Да, ти, младежо, ти я впримчи в рими,
с любовни знаци ти я омота,
ти нощем пя под нейния прозорец
преправени слова с преправен глас,
ти, ти в мечтите й се вмъкна хитро
със помощта на пръстенчета, китки,
сладкиши, гривнички от своите къдри —
все пратеници най-красноречиви
пред двора на неопитната младост!
Сърцето похитил на дъщерята,
изкусно ти превърна в зло упорство
покорството, дължимо към баща й.
Затуй, о, княже, ако и пред вас
отблъсне тя ръката на Дементрий,
то аз, баща й, ще се позова

на обичайното атинско право:
да разполагам с нея, както искам,
и нека тя реши чия да бъде —
на този момък или на смъртта,
предвидена изрично от закона!

ТЕЗЕЙ

Какво ще кажеш, прелестна девойко?
За теб баща ти трябва да е бог.
Не друг, а той създал е твойта хубост
и ти си само статуя от восък,
която той изваял е и може
спокойно да запази или смачка.
Деметрий, мисля, е достоен момък.

ХЕРМИЯ

Лизандър също!

ТЕЗЕЙ

Вярно, но му липсва
съгласието на баща ти, тъй че
съперникът му става по-достоен.

ХЕРМИЯ

Да виждаше баща ми с моя поглед!

ТЕЗЕЙ

Не, ти мисли със неговия ум!

ХЕРМИЯ

Простете, господарю, аз не зная
какво ме прави дръзка и боя се,
че не приляга на девойка скромна
така свободно да изказва мисли
пред вашето лице; но бих желала
да чуя туй, което ме очаква,
ако отхвърля брака със Деметрий.

ТЕЗЕЙ

Едно от двете: незабавна смърт
или безбрачие за цял живот!
Затуй, дете, попитай своите чувства
и буйната си кръв и младостта си,
дали, ако баща си не послушаш,
след туй ще издържиш, под грубо расо,
зазидана във хладен манастир,
да пееш цял живот, безплодна жрица,
възхвали към безплодната луна.
Блажени триж, които имат сила
да извървят подобен девствен път,
но, вярвай ми, таз роза, от която
извлечено е маслото уханно,
е много по-щастлива от онази,
която на моминския си трън
разцъфва и повяхва, и умира
във свята самота!

ХЕРМИЯ

И точно тъй
ще цъфна и повехна, и умра,
но няма да отдам невинността си
на някого, чието мъжко бреме
душата ми отказва да приеме!

ТЕЗЕЙ

Не бързай, Хермия! Мисли добре!
В деня на новолунието, който
ще свърже мене с моята любима,
бъди готова ти да избереш:
или жестока смърт за непокорство,
или венчавка с момъка Деметрий,
или обет във храма на Диана^[2]
за строг живот и вечна самота.

ДЕМЕТРИЙ

Смили се, Хермия! А ти, Лизандре,
смири мечтите си пред мойто право!

ЛИЗАНДЪР

Баща ѝ се е влюбил в теб, Деметрий —
вземете се и оставете нас!

ЕГЕЙ

Нахалник! Да, обичам него аз
и негово ще бъде всичко мое,
а Хермия е моя и аз нему
правата си над нея ще прехвърля!

ЛИЗАНДЪР

О, княже, аз съм равен на Деметрий
по произход и равен по богатство,
и равен — ако не и по-издигнат —
във обществото; при това обичам
по-силно и (което е далече
над всички тез изтъкнати предимства)
обичан съм, да, Хермия ме люби!
Тогава как да не желая свойто?
Деметрий — да оспори! — беше близък
с Елена, дъщерята на Недар.
И що ѝ даде близостта му в дар?
Сега тя люби страстно и нещастно
един безчестен, лекомислен мъж!

ТЕЗЕЙ

Да си призная, чувах за това
и мислех да говоря с този момък,
но все, потънал в личните си грижи,
до днес отлагах. Тръгвай с мен, Деметрий!
Егей, и ти! Ще ви посмърря малко.
А ти, девойко, съгласувай умно
мечтите си с родителската воля,

че иначе законът на Атина —
чиято строгост да смекчим не можем —
ще обрече цъфтящата ти младост
на вечна самота или на смърт!...
Какво ви стана, скъпа Хиполита?
Егей, Деметрий, бих желал на вас
по сватбата задачи да възложат,
а също тъй и да ви кажа нещо,
засягащо и двама ви отблизо.

ЕГЕЙ

За двама ни това е дълг и чест!

Тезей, Хиполита, Егей, Деметрий и Свитата излизат.

ЛИЗАНДЪР

Страните ти са бледи, ангел мой!
Посърнаха им розите тъй бързо!

ХЕРМИЯ

Навярно чакат дъжд. И той след малко,
обилен, от очите ми ще рукне.

ЛИЗАНДЪР

Уви, от всичко четено и чуто,
не помня аз любовният поток
да е протичал гладко и спокойно.
Ту спъва го неравност в потеклото...

ХЕРМИЯ

О, срам — да се сродиш със кръв по-ниска!

ЛИЗАНДЪР

Ту спира го различие в години...

ХЕРМИЯ

О, жал — на старост да си свързан с младост!

ЛИЗАНДЪР

Ту стяга го желание на близки...

ХЕРМИЯ

О, ад — по принуждение да любиш!

ЛИЗАНДЪР

А щом щастливо изберат се двама,
обсаждат ги война, и смърт, и болест —
и щастието им изчезва сякаш
неясен звук, лек сън, случайна сянка,
нетрайно като мълния среднощна,
която във избухване на гняв
разкрива в миг небето и земята,
ала преди човек да каже „Виж!“,
отново е потънала безследно
във челюстите черни на нощта —
тъй бързо, както чезне всичко светло!

ХЕРМИЯ

Но ако всяка истинска любов
е спъвана, то може би такава
е вечната повеля на съдбата.
Да срещнем изпитанието смело,
щом то е кръст, подобно всички тези
мечти, сълзи, копнежи и въздишки,
съставлящи безумната ѝ свита!

ЛИЗАНДЪР

Да, вярна мисъл. Затова послушай:
аз имам леля. Без деца. Вдовица.
Богата при това. На седем мили
далече от града ни тя живее
и счита ме за свой единствен син.
При нея можем ний да се венчаем —

там строгите закони на Атина
ще са безсилни. Ако ме обичаш,
от къщи измъкни се утре вечер.
На миля от града, в гората, дете
веднъж видях ви двете със Елена
да чествувате майския ни празник,
ще те очаквам.

ХЕРМИЯ

О, Лизандре мой,
кълна ти се във пъргавия лък
и в златната стрела на Купидона^[3],
във гукащото гълъбово ято
на Афродита^[4], в кладата, която
изпепели Дидона, щом за нея
изгуби се платното на Енея^[5],
във всички мъжки клетви и обети,
след седмица без срам обратно взети,
кълна ти се: ще бъда утре аз
на мястото в уречения час!

ЛИЗАНДЪР

Добре, помни го! Виж, Елена иде!

Влиза Елена.

ХЕРМИЯ

Здравей! Де бързаш, прелестна Елено?

ЕЛЕНА

Аз — прелестна? На теб е отредено
да имаш тези къдри, таз уста!
Деметрий люби твойта красота!
Очи като звезди! Но туй не стига,
ти имаш и гласа на чучулига,
издигнала се в купола дълбок

над нивата, над цъфналия глог,
край който говедарчето почива.
Да беше красотата прилепчива,
отнесла бих като безброй зарази
таз искрица във погледа ти, тази
извивка в говора... О, ако бе
всемирът мой, земя-море-небе,
бих дала всичко — без Дементрий само! —
за щастието, в дребно и голямо
да ти приличам! Дай ми ти урок:
как завладя владетеля ми строг?

ХЕРМИЯ

Ах, аз се мръщя, той след мене тича!

ЕЛЕНА

Смехът ми тъй да ще да го привлича!

ХЕРМИЯ

Прогоня го — след миг е пак отсреща!

ЕЛЕНА

А бяга от молбата ми гореща!

ХЕРМИЯ

Все по го мразя — той все по е пламък!

ЕЛЕНА

Все по го любя — той все по е камък!

ХЕРМИЯ

Но за това не аз съм виновата!

ЕЛЕНА

Не си! Във твойта прелест е вината!

ХЕРМИЯ

Тогава успокой се! Вече няма
да го привлича тя. С Лизандър двама
напускаме Атина. Този град,
тъй мил преди, сега за мен е ад...
Каква е, скъпи, твоята омая,
та можеш в пъкъл да превърнеш рая?

ЛИЗАНДЪР

Да, утре вечер, щом Селена^[6] бледа
в среброто на реката се огледа
и с течен бисер всеки лист покрие,
в часа най-мил на влюбените, ние
със Хермия, използвайки нощта,
ще бъдем вън от градските врата!

ХЕРМИЯ

И сред гората, в къта ни любим,
където с теб на мекия килим
от жлътнали иглики често лете
душите си изливали сме двете,
сега ще се сберем със моя скъп
и ще поемем, смело дали гръб
на този град и злите му окови
към нови дружби и познанства нови.
За нас моли се! Сбогом! И дано
и ти с Дементрий свържеш се в едно!
Лизандре, с теб до утрешната среща,
макар взаимността да е гореща,
налага се взаимно, щем не щем,
очите си на глад да обречем.

Излиза.

ЛИЗАНДЪР

Да, скъпа Хермия!... Дано, Елена,
и твойта обич бъде споделена!

Излиза.

ЕЛЕНА

Горко ми и блазе й! За мъжете
еднакво хубави сме ние двете!
Ала, уви, Деметрий не желае
да види туй, което всеки знае;
и както той, от обич заслепен,
поставя своята Хермия над мен,
така на него моята обич дава
черти, които той не притежава!
Такава е на любовта мощта,
че възвишава низките неща.
Сега да си представя ясно мога
защо й ваят и рисуват бога
с превръзка на очите и с криле —
припряна слепота! От туй по-зле!
И го представят все дете, защото
не различава злото от доброто
и в своите игри сред шум и вик
кълне се и отмята всеки миг!
Така Деметрий, сякаш облак млад,
ме би със нежни думи като с град,
но Хермия изгря след миг и ето,
ни помен от градушката в полето!
...За бягството й от града все пак
ще му разправа! Даже в дъжд и мрак
ще я последва той!... Ала дори
и ласкаво да ми благодари,
нали ще знам, че таз обноска мила
с безмилостна цена съм заплатила?...
Но що да правя? Други способ няма
да бъдем във гората с него двама!

Излиза.

[1] Тезей (*мит.*) — атически герой, извършил ред подвизи, между които убиването на чудовището Минотавър и победата над войнствените амазонки. При последния подвиг според преданието в него се влюбила една от трите царици на амазонките — Хиполита, — която го последвала в Атина и станала негова жена. ↑

[2] Диана (*мит.*) — римска богиня на лова, покровителка на девствениците; често отъждествявана с луната. ↑

[3] Купидон (*мит.*) — римски бог на любовта, който бил изобразяван обикновено като момченце — често сляпо, въоръжено с лък и стрели: златни — за щастливата любов, и оловни — за нещастната. ↑

[4] Афродита (*мит.*) — гръцка богиня на любовта, представяна често придружена от целуващи се гълъби. ↑

[5] Дидона... Еней — легендарна основателка на Картаген. Тя приютила след гибелта на Троя беглеца Еней и се хвърлила в горяща клада, когато той я изоставил. ↑

[6] Селена (*мит.*) — гръцка богиня на Луната. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Атина. В дома на Клина.

Влизат Клина, Талашко, Кросното, Пискуна, Носльо и Комара.

КЛИНА

Тук ли сме всички целокупно?

КРОСНОТО

По-добре да извадиш списъка и да ги извикаш поголовно!

КЛИНА

Ей ни тука! Това сме то шестимата, избрани от цяла Атина, да участвуват в представлението за княжеската сватба.

КРОСНОТО

Не така! Преди всичко, драги Питър, нарицаем още Клина, кажи за какво се третира в пиесата, а после ще прочетеш имената на актьорите. Ред трябва тука!

КЛИНА

Добре. Пиесата се казва „Твърде плачевна комедия за кръвопролитната смърт на Пирам и Тизба“^[7].

КРОСНОТО

Знам я — за пира в избата! Чудесна и много смешна пиеса! Сега, Клине, провери актьорите по списъка! Всички, строй се!

КЛИНА

Който си чуе името, да се обади! Ник Кросното, тъкач!

КРОСНОТО

Тук! Казвай ролята и минавай нататък!

КЛИНА

Ти, Кросно, ще бъдеш Пирам.

КРОСНОТО

Тиран? Съгласен!

КЛИНА

Не тиран, а Пирам. Той е любовник, който най-изящно се убива впоследствие на любов.

КРОСНОТО

Може! За такава роля трябва да се пуснат малко сълзи. Ако я играя аз, зрителите да си приготвят големи носни кърпи. Аз ще вдигна цяла буря от плачевности и съболезнования!... Макар че по ме бива за тиран. Хърколес^[8] например знаете как мога да го играя! Или някоя друга роля, но такава с меч и сеч, майки плачат, котки мячат!

„И с гръм и грак
гръмовний враг
в гробовний мрак
ще полети,
а светлий кон
на Апулон^[9]
от небосклон
ще заблести!“

Как ви се вижда? Силно, а? Сега раздай ролите на останалите. Това беше в стила на Хърколес, той е тиран и половина! Любовника говори по-съболезнователно.

КЛИНА

Добре, добре!... Френсис Пискуна, кърпач на духала!

ПИСКУНА

Тук!

КЛИНА

Пискун, на теб, разбира се, ще дадем Тизба.

ПИСКУНА

Какъв е тоя Тизб? Странстващ рицар?

КЛИНА

Не Тизб, а Тизба! Това е дамата, в която Пирам трябва да се влюби.

ПИСКУНА

Не, не искам да играя жена! Вече ми никне брада!

КЛИНА

Няма значение. Ще играеш с маска и какъвто ти е гласецът, точно пасваш.

КРОСНОТО

Щом може с маска, нека аз да играя и Тизба! Ще говоря с минимално тънък глас! Така: „Ах, Пираме, скъпи мой! Аз съм Тизба, твоята любима!“

КЛИНА

Не, не! Ти ще играеш Пирам. А ти, Пискуне — Тизба.

КРОСНОТО

Добре, продължавай!

КЛИНА

Робин Комара!

КОМАРА

Тук!

КЛИНА

Робин, ти ще играеш майката на Тизба. Том Носльото, медникар!

НОСЛЪО

Тук!

КЛИНА

Носльо, ти ще си бащата на Пирам. Аз — бащата на Тизба. Талашко, столарят, ще бъде лъва. Готово! Това се казват добре разпределени роли!

ТАЛАШКО

А на лъва ролята много ли е? Ако я имаш, дай ми я, моля ти се! Аз малко бавно заучавам.

КЛИНА

Ти ще импровизираш. Има само реване.

КРОСНОТО

Нека тогава аз да играя и лъва! Ще ревна тъй, че всички ще се трогнат! Така че князът ще каже: „Браво! Бис! Лъвът още веднъж!“

КЛИНА

Знаем те — ти ще изревеш така, че княгинята и дамите ще се разпискат. А това стига, за да ни избегят всички.

ВСИЧКИ

Ще ни избегят не, ами оттатък! Всички до един!

КРОСНОТО

Така е, ако някой от вас изкара акъла на дамите, те без акъл какво друго ще измислят! Но аз мога така да форсирам гласа си, че да ревукам като гургуличе-сукалче, да ревича тъничко като славейче!

КЛИНА

Слушай, ти можеш да играеш само Пирам! Защото Пирам е истински красавец. Той е млад човек с рядка хубост, разбираш ли, винаги издокаран като за празник. И затова само ти можеш да го играеш. Друг няма кой!

КРОСНОТО

Добре, взимам го! А каква брада да си сложа?

КЛИНА

Каквато щеш.

КРОСНОТО

Тогава ще си сложа сламеножълта или да бие на ръждивооранжево. Но може и да й пусна малко аленко. Или пък да бъде златиста, „а ла френска корона“!

КЛИНА

Не! Само а ла — последното недей! Тази френска болест така коронясва човека, че ще трябва да играеш съвсем ощавен...^[11] Хайде, сега, майстори, на работа! Ето ви ролите. Моля ви настойчиво, убедително и учтиво да ги назубрите наизуст до утре вечер. Ще се срещнем в дворцовата гора на миля от града при лунна светлина: там ще репентираме, защото иначе, в града, ще се насъберат зяплювци и всичко ще се разчуе. Аз дотогава ще направя списък на реквизиата.

КРОСНОТО

Дадено! И в гората ще можем свободно да уточним всички действия и единични движения. На работа! Сбогом!

КЛИНА

Среща при княжеския дъб! И да не ме излъжете!

КРОСНОТО

Майка и баща! Рубиконят е яхнат! Жребецът е хвърлен!

Излизат.

[7] Пирам и Тизба — герои на трагична любовна история, разказана в „Метаморфозите“ на римския поет Овидий. ↑

[8] „...Хърколес...“ — вместо Херкулес. ↑

[9] «...Апулон...» — вместо Аполон. ↑

[11] „...съвсем оцавен...“ — често срещан у Шекспир намек за кръгообразното окапване на косата у болните от сифилис. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В гората край Атина.

Влизат от разни страни Фея и Пък^[12].

ПЪК

Малка фейо, де така?

ФЕЯ

Над поля, ливади
планини, лъки,
над нивя, огради,
долини, реки,
хвъркам, лека и крилата
в надпреварване с луната.
На Титания^[13] съм фея
и съм длъжна подир нея
бързо в кръговете, дето
тя е бродила в полето,
да окича всеки лист
с обичка от бисер чист^[14];
а игликите, които
са й войнство родовито
и под златните костюми
кроят мехчета с парфюми,
чакат да им занеса
смес ухання от леса...
Казвах ли ти? Шум дочух!
Сбогом, безработен дух!
Виждам своята господарка
зад стъблата да се мярка!

ПЪК

Върви я отклони, да има мир,

че моят цар се готви тук за пир,
а ти го знаеш: Оберон^[15] е в бяс
за малкото индусче с кръв на княз,
което тя отвлече отдалече
и във одежди дворцови облече,
за да ѝ служи като първи паж.
Той молил я е неведнъж и дважд
да му отстъпи смуглото дете,
защото е ревнив и му се ще
да бъде то във неговата свита,
из горското си царство като скита.
Титания не ще да чуе. Тя
го глези и обсипва със цветя
и зарад него двамата до днес
край извор, под звезди, в поле и лес,
се сблъскват със такава гневна реч,
че елфите отблизо и далеч
се гушат нито живи, ни умрели
в капачките от жълъдите зрели.

ФЕЯ

Но кой си ти? Изглеждаш ми подобен
на оня нощен дух, на име Робин,
във чийто нрав е все да пакости.
Не ще се удивя, ако си ти
тоз, който друга работа си няма,
та пътника среднощен води в яма
и стряска с кикот селските моми,
когато са във плевнята сами,
пресича тъкмо кипналата бира
и маслото от млякото обира,
но който, ако някой назове го
„Хобгоблин“ или „Пък“, или към него
обърне се изобщо с дума блага,
добро донесе и в труда помага.
Кажи, не си ли Пък?

ПЪК

Пък кой го знай!

Да, аз съм този Пък и Опък май.
Среднощен бродник с мутра дяволита,
смешник от Обероновата свита,
аз цвиля като пъргава кобилка
към коня, който сито се кандилка;
на киселица печена взел вид,
в паницата с ошава чакам свит
и, щом я вдигне старата клюкарка,
в устата ѝ аз — хоп! — като по мярка,
и течността облива ѝ тогава
гердана сух, висящ като на крава;
а други път се случва, важна леля
когато строги размисли споделя,
за столче да ме вземе, а пък то
изплъзва ѝ се под онуй место
и бумва тя със трясък на земята,
така че всичко живо се премята,
за хълбок се държи и се кикоти
във ниски тембри и пищящи ноти,
а домакинът вика, че у тях
не помнел досега подобен смях!...
Но идва моят цар! Това е той!

Влизат от противоположни страни Оберон и Титания със свитите си от Елфи и Феи.

ОБЕРОН

Аха, Титания! В несгоден час
те срещам, горделива ми съпруго!

ТИТАНИЯ

Ха, Оберон!... Не ща със него аз
да имам общо ни легло, ни друго!

ОБЕРОН

Стой, горделивке! Аз съм твоят мъж!

ТИТАНИЯ

Ако е тъй, би трябвало и аз
жена да бъда твоя, но си спомням,
че ти напусна нашата държава
и, погнал стадото на Коридон,
по цели дни надува нежна свирка
за малката Филида^[16]. И защо
от Индия дошъл си? Не затуй ли,
че твоята скоклива амазонка
се жени за Тезей и ти, разнежен
от спомена за нейните ботушки,
възнамеряваш брачното им ложе
да осветиш за щастие и радост?

ОБЕРОН

А, значи, тъй: дори не чувстваш срам
да ме упрекваш зарад Хиполита,
макар да знаеш сигурно, че зная
за явната ти връзка със Тезея!
Не ти ли го отне от Перигуна^[17],
макар че той я бе опропастил,
и за кого той подло изостави
Аглая^[18], Ариадна^[19], Антиопа^[20]?

ТИТАНИЯ

Измислици на глупавата ревност!
Откак започна истинското лято^[21],
веднъж за танц не се събрахме ние —
ни в планината, ни на морски бряг,
ни сред ливади, ни в зелен шумак,
ни край обрасъл във тръстика извор,
без ти да се явиш и заглушиш
със крясъка си сладостните цевии
на ветровете. И какво се случи?
От яд, че бяха свирили напразно,

те всмукаха мъгли болестотворни
откъм морето и в пороен дъжд
ги ливнаха над сушата, така че
най-смешното поточе въз гордя се
и гръд изду над своето корито.
Напразно теглил бе хомота волът,
напразно пот проливал бе орачът.
Класът изгни, преди да му поникне
ергенският мустак. Кошари пусти
чернеят сред полето наводнено
и враните се тъпчат с чумав леш.
Игрището в общинската ливада
е цялото във кал. Нетъпкан бурен
е заглушил любовните пътечки.
Без топли дрехи смъртните треперят
и вечерите никой не оглася
със химни и молитви към луната.
Затуй Селена, под чиято власт
са течностите, гневно пребледняла,
тъй всичко е пропила с мокра влага,
че вредом пъплят ставните болезки.
Светът лудее. Скрежът беловлас
целува аленеещата пъпка,
а темето плешиво на леда
е увенчано, сякаш че за присмех,
от рози и ухания. Погледай:
четирите годишни времена
са разменили дрехите си, тъй че
по туй, с което всякое се кичи,
не може да реши светът объркан
кое кое е. И на всичко туй,
на таз безчетна челяд от злини
началото е в спора между нас,
родители сме нейни ти и аз!

ОБЕРОН

Тогава не спори! Нима е длъжна

Титания да прави все напук
на своя Оберон? Какво ти искам?
Едно момче, което да ми стане
оръженосец.

ТИТАНИЯ

 Казала съм вече:
не ще го дам за цял вълшебен свят!
Бе моя жрица неговата майка
и често с нея бърбяхме си двете
във ароматните индийски нощи
и седнали на пясъка Нептунов^[22],
отплаващите кораби броехме
и гледахме през смях платната бели,
от вятъра шавлив забременели,
коремите да издуват, да растат.
Тогава тя, с походката си плавна,
им подражаваше — понеже беше
понесла вече бъдния ми паж —
и плавайки по сушата, полека
се впускаше във път, за да се върне,
като че ли с товар от тежка стока,
със нещичко за хапване. Бе мила,
но смъртна! И плодът и я уби!
Аз от любов към нея го отгледах
и от любов към нея, знай, че няма
на теб или на друг да го отдам!

ОБЕРОН

А докога ще бъдеш в таз гора?

ТИТАНИЯ

О, ще изчакам сватбата докрая.
Ако желаеш да участваш мирно
в подлунните ни пиршества и танци —
добре дошъл! Ако ли не, върви си
и нека се избягваме взаимно!

ОБЕРОН

Момчето дай ми и ще дойда с тебе!

ТИТАНИЯ

За нищо на света! След мене, елфи,
че току-виж, се скараме до смърт!

Излиза със Свитата си.

ОБЕРОН

На добър час! Но знай, че таз дъбрава
не ще напуснеш, без да си платила
за тежката обида!... Мили Пък,
ела и слушай! Помниш ли, когато
от камъка, издаден във морето,
веднъж дочухме двамата със тебе
сирена, яхнала делфин, да пее
с тъй чуден глас, че грубите талази
се бяха укротили мигновено
и лудо неподвижните звезди
валяха от кристалната си сфера^[23],
за да я слушат по-отблизо?

ПЪК

Помня.

ОБЕРОН

В тоз миг съгледах Купидон да пърха,
неуловим за твоето око,
между луната и земята. Ето,
прицели се той в дивната весталка^[24],
царуваща над запада обширен,
и дръпна толкоз силно тетивата,
като че ли решил бе да прониже
с една стрела сто хиляди сърца.

Но огненото острие угасна
в дъждовното кръжило на луната
и царствената жрица бавно мина,
неуязвена, девствено спокойна.
А где попадна изстрелът залутан?
Улучи цвете той. То беше бяло,
но пламна в миг. Момите го наричат
омайниче или „любов от скука“.
Ти знаеш го. Лети, донес го тука!
Когато бъде капнат сок от него
на спящи клепки, щом се те открехнат,
събудилият се обиква туй,
което види първо. Хайде, тръгвай!
За срок ти давам времето, в което
Левиатанът^[26] би преплувал миля!

ПЪК

С колан ще стегна земното кълбо
в четиресет минути!

Излиза.

ОБЕРОН

С този цвят
Титания ще дебна. Щом заспи
в очите ѝ от сока му ще впръсна.
А след това, каквото първо види —
огромен бик или космат глиган,
ужасен лъв или шебек нахален,
тя, пламнала от страст, ще го преследва.
Вълшебството аз после ще премахна
със друга билка, ала не преди
да ми отстъпи своето индусче...
Но някой иде! Виж ти, двойка смъртни!
Невидим сам, оттук ще ги подслушам.

Влиза Деметрий, следван от Елена.

ДЕМЕТРИЙ

Не те обичам и не ме преследвай!
Къде е Хермия? Лизандър где е?
Тя мен уби, аз него ще убия!
Ти каза, че се крият в тези гори,
но вече ревността ме изгори!
Не виждам тука своята желана,
а теб, която виждам, не желая
и стига си се влачила след мен!

ЕЛЕНА

Ти дърпаш ме, безжалостен магнит,
привличащ не желязо, а стомана,
защото преданото ми сърце
е като нея. Само престани
да ме влечеш към себе си и аз
веднага ще престана да те следвам!

ДЕМЕТРИЙ

С какво влека те? С ласки? Със измами?
Нима не ти го казвам във лицето,
че не, не те обичам и не мога
да те обикна?

ЕЛЕНА

Казваш го, Деметрий,
и затова аз двойно те обичам!
Като ловджийско куче съм ти вярна
и — като куче пак — след всеки удар
по-предано в нозете ти се галя!
Добре, прави със мен каквото щеш,
налагай ме, ругай ме, дръж ме гладна,
но дай ми незаслуженото право,
щастлива да те следвам по петите!
В сърцето ти и мястото на куче

е висша чест за мене, но кажи ми,
какво по-малко бих могла да искам?

ДЕМЕТРИЙ

Какво ще искаш! Като те погледна,
и мигновено ставам зъл и мрачен!

ЕЛЕНА

А аз, горката, ставам тъжна, бледна,
когато да те видя нямам начин!

ДЕМЕТРИЙ

Но може би рискуваш да загубиш
ковчежето на своята невинност,
като, дошла след мен, го поверяваш
на случая, предлаган от нощта
и лошия съвет на пустошта?

ЕЛЕНА

Защита ми е твойта добродетел!
Щом гледам те, светът навред е светъл,
как искаш да ти вярвам, че е нощ?
Ти цялото човечество за мен си,
как искаш да допусна, че съм в пустош,
когато си пред моите очи?

ДЕМЕТРИЙ

Тогава ще се скрия в храсталака,
а ти стой тук сред зверовете хищни!

ЕЛЕНА

Най-хищният от тях е по-добър
от тебе, о, Деметрий! Да, върви!
И нека всичко си смени местата:
да гони Дафне^[27] своя Аполон,
гугутката да литне след сокола,
сърната да преследва злия тигър —

безсмислена гонитба, във която
страхливостта е погнала със шпага
безстрашието, хукнало да бяга!

ДЕМЕТРИЙ

Какво съм седнал да говоря с тебе!
Аз тръгвам и отново ти повтарям,
че тръгнеш ли след мене, тук, в гората,
ще си пострадаш!

ЕЛЕНА

А нима не страдам
в града, в полето, в храма? О, Деметрий,
чрез мен ти целия ни пол обиждаш!
Защо ме принуждаваш да те гоня?
За да се браним, ние сме моми,
а не да ви обсаждаме сами!

Деметрий излиза.

Аз идвам с теб. В смъртта блаженство има,
щом идва от ръката нам любима!

Излиза.

ОБЕРОН

Скръбта си, нимфо млада, успокой:
ще бягаш ти и ще те гони той!

Влиза Пък.

А, ето те! Навреме идеш, Пък!
Къде е Купидоновият стрък?

ПЪК

Постръкнах се и ето го!

ОБЕРОН

Да, той е.

Знам горски кът, по-скрит от всички други,
цял в мащерка, иглики, теменуги,
над него царски навес е прострян
от повет, горска роза и бръшлян.
В туй тайно място, дето си отмята
гледосаната ризница змията
и често можеш да откриеш в нея
увито малко духче или фея,
нерядко подир танц и струнен звън
унася се Титания във сън.
Ще я издебна в тоя сън дълбок
и ще я пръсна с тайнствения сок,
така че, щом от него се събуди,
да я изпълнят хрумвания луди.
Вземи и ти от стръка. Двойка млада
току-що мина във сърдечна свада.
Тя люби го горещо, той я мрази.
Пръсни го и стори така, че тази,
която види първа, да е тя.
Пожарът, който нея сполетя
да пламне в него по-голям дори!
Побързай и младежа намери!
Ще го познаеш лесно сред стотина
по туй, че носи дрехи от Атина.
И до петлите тук да си отново!

ПЪК

Ще бъде Обероновото слово!

Излизат.

[12] Пък — нарицателно име на малки пакостливи духове от старите английски поверия. ↑

[13] Титания (*мит.*) — името на царицата на феите е било навярно подсказано на Шекспир от епитета, даден на Диана в „Метаморфозите“ на Овидий. ↑

[14] „...от бисер чист...“ — според английското поверие тревата растяла по-буйна и сочна там, където въртели нощните си танци феите и елфите. ↑

[15] Оберон — владетел на духовете, царуващ на Изток — познат от френския средновековен роман „Юон дьо Бордо“. ↑

[16] Коридон... Филида — традиционни имена на влюбени овчар и овчарка от гръцката, а после и от средновековната пасторална поезия. ↑

[17] Перигуна (*мит.*) — любовница на Тезей, дъщеря на убития от него разбойник Синис. ↑

[18] Аглая (*мит.*) — друга възлюбена на Тезей, заради която той оставил на остров Наксос предишната си любима Ариадна. ↑

[19] Ариадна (*мит.*) — дъщеря на критския владетел Минос, която помогнала на Тезея да убие Минотавъра и да намери изхода от критския лабиринт. Тезей я отвел на остров Наксос, но после охладнял към нея и напуснал острова, докато тя спяла. ↑

[20] Антиопа (*мит.*) — друга царица на амазонките. След смъртта на Хиполита тя станала любима на Тезей, но той я убил, защото се противопоставила на женитбата му с Федра, сестра на критския владетел. ↑

[21] „...откак започна истинското лято...“ — дългият пасаж, който следва, е описание на стихийните бедствия в Англия през 1594 г., които били считани за божие наказание. ↑

[22] „...пяска Нептунов...“ (*мит.*) — Нептун, римски бог на моретата. „Пясък Нептунов“ — морски бряг. ↑

[23] „...от кристалната си сфера...“ — съгласно учението на питагорейците светът се състоял от няколко включени една в друга въртящи се кристални сфери, към които били закрепени „подвижните звезди“ и които сами били включени в обхващащата цялата вселена сфера на „неподвижнитезвезди“. ↑

[24] „...дивната весталка...“ — весталки били наричани девствените жрици на Веста, римската богиня на домашното огнище; в случая вероятно се прави ласкателен намек за Елисавета — кралицата-

девственица, и за някаква галантна история, случила се на едно дворцово празненство през 1575 г. ↑

[26] Левиатан (*библ.*) — Левиатанът е огромно морско чудовище, за което се говори в книгата на Йов; навярно фантазийно преображение на кита. ↑

[27] Дафне (*мит.*) — нимфа, която, подгонена от влюбения Аполон (Феб), призовала на помощ боговете и била преобразена от тях в лаврово дърво. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Другаде в гората.

Влиза Титания със своята Свита.

ТИТАНИЯ

Сега лек танц и песничка приспивна,
след туй в една третина от минута
да бъдете на работа отново:
едни да чистят розовите пъпки
от червеите в тях; със примки други
да ловят прилепи, за да си шием
от ципите им мантии; а трети
разрошения бухал да пропъдят,
че стига се е пулил и е хулил
прищевките ни странни. Хайде, пейте!
И после оставете ме да спя!

ПЪРВА ФЕЯ (*nee*)

„Ежове, змии петнисти,
път да нямате оттук!
Гущери и слепи глисти
кът си изберете друг!“

ХОР

„Нани, нани, нани, на!
Славей пей сред тишина
и Титания красива
сред ухания заспива;
чарове, вълшебства грозни,
зли магии, черни козни
нямат върху нея мощ.
Спи, царице, лека нощ!“

ВТОРА ФЕЯ (*nee*)

„Паяци, оси досадни,
да се махате завчас!
Охлюви и жаби гадни,
няма място тук за вас!“

ХОР

„Нани, нани, нани, на!...“
и т.н.

Феите и Елфите излизат. Титания спи.

Влиза Оберон. Той изцежда сока на цветето върху нейните клепачи.

ОБЕРОН

Щом откриеш мигли ти,
в теб любов да запламти
към когото и каквото
първо зърне ти окото!
Ако случи се пред теб
пъргав рис, бизон свиреп,
тигър, лъв, чакал, глиган —
той да бъде твой избран!
Събуди се, щом е близко
нещо грозно или ниско!

Излиза.

Влизат Лизандър и Хермия.

ЛИЗАНДЪР

Аз май загубих вярната пътека,
а ти, мой ангел, май се умори.
О, Хермия, какво ще кажеш, нека
отдъхнем тук до светлите зари!

ХЕРМИЯ

Но подири си кът за сън тогава.
От този мъх легло за мене става.

ЛИЗАНДЪР

Защо така, когато би могло
да сме една душа — едно легло?

ХЕРМИЯ

Не, скъпи мой! Бъди разумен ти,
от мене по-далеч се отмести!

ЛИЗАНДЪР

О, Хермия, ти грешно подразбра
във думите ми мисъл недобра.
„Една душа — едно легло“ бе само
във смисъл, че понеже тъй голямо
е мойто чисто чувство, то аз мога
да легна тук без никаква тревога,
че спейки тъй — любима до любим —
и в недушевен смисъл ще преспим.

ХЕРМИЯ

Умела игрословица това е,
ала макар със думи да играе,
Лизандър — знам — във мислите не мами,
и нека е проклета резкостта ми,
ако прозрял е в моите слова
и сянка от съмнение в това!
Но, скъпи мой, любими мой прекрасен,
стой по-далеч, макар и безопасен,
че момък нравствен и мома свенлива
да прекаляват с близостта не бива.
Спокойна нощ! До сетния ти ден
да свети в тебе любовта към мен!

ЛИЗАНДЪР

До сетния ми ден, о, ангел мой!

И щом угасне тя, да дойде той!

Ляга встрани.

Дано ти прати сън с отмора сладка
най-нежният от всички изпращачи!

ХЕРМИЯ

Дано пристигне част от тази пратка
до твоите усмихнати клепачи!

Влиза Пък.

ПЪК

Всякъде в гората бях,
ала нийде не съзрях
тоя, който ще опита
силата, в туй цвете скрита.
Тъмно. Тихо. Нито звук.
Но почакай! Ей го тук!
Той е! В дрехи от Атина!
Ха! Та, значи, ти отмина
влюбената в теб мома.
Я! И тя е тук! Сама!
Смелост нямала, горката,
да полегне до ръката
на безстрастния любим!
Нищо, ний ще му платим!

Капва от вълшебния сок в очите на Лизандър.

Тука црък! И тука црък!
Тез очи ще пръсне Пък,
тъй че, щом излезе вън
наемателят им — Сън,

през откритата врата
да се вмъкне любовта
и на него да попречи
в тях да се завърне вече.
Сбогом! Най-учтив поклон!
Имам среща с Оберон!

Излиза.

Влизат, тичайки, Деметрий и Елена.

ЕЛЕНА

Убий ме, но поспри! Аз губя сили!

ДЕМЕТРИЙ

Като търчиш след мене десет мили!

ЕЛЕНА

Във тъмното недей ме изоставя!

ДЕМЕТРИЙ

Аз тъкмо туй се готвя да направя!

Излиза.

ЕЛЕНА

Задъхах се от тоз напразен лов!
След всеки зов той става по-суров!
О, Хермия, с какво измиваш ти
тоз поглед свой, та толкоз той блести?
Със сълзи? Туй да беше твойта тайна,
аз бих била от тебе по-сияйна!
Не, аз съм грозна. Вече го разбрах.
Щом всеки звяр пред мен побягва в страх,
какво се чудя толкоз на това,
че и Деметрий ме търпи едва!
Кое лъжливо криво огледало

измамната надежда ми е дало,
че моя грозен лик ще изличи
на Хермия блестящите очи!
Но що е туй? Лизандър! На земята!
Убит? Ранен? Заспал? О, майко свята!
Лизандре, ако жив си, говори!

ЛИЗАНДЪР (*събужда се*)

И ще се хвърля в огъня дори
за теб, Елена! Чудо съвършено,
в такава степен от петно лишено,
че виждам през прозирното ти тяло
сърцето бързо-бързо затуптяло!
Ах, тоз подлец Дементрий! Де е той?
О, име тъй добро за меча мой!

ЕЛЕНА

Недей така, Лизандре! О, недей!
Не е подлец Дементрий, ни злодей.
Щом тебе твойта Хермия обича,
какво от туй, че той след нея тича?

ЛИЗАНДЪР

Каква ти Хермия! Аз нея вече
не искам да я виждам отдалече!
Не Хермия — Елена любя аз!
Кой враната не би сменил завчас
за гълъбица! Разумът човешки,
докато още зрее, прави грешки,
но моят разум вече е съзрял
и разума на тоя свят прозрял,
посочва той на чувствата ми ясно
кое е грозно и кое — прекрасно.
Прекрасното е тука! То личи
във тези ослепителни очи,
разлистващи ми страници любов,
където всеки ред ще бъде нов,

така че увлекателната книга
до гроба ще ми стига и престига!

ЕЛЕНА

Дали за присмех съм била родена!
Или за грях съм с него наградена?
Не стига ли, не стига ли това,
че досега две ласкави слова
не съм заслужила от своя скъп,
та нужно е сега на моя гръб
и ти да трупаш гаврите си зли?
Недей, Лизандре, че боли, боли!
Във рицарските правила нима
изисква се, злочестата мома,
от някого щом вече носи рана,
от другиго да бъде подиграна.

Излиза.

ЛИЗАНДЪР

Не я съгледа! Спи! И слава богу!
Спи, Хермия! Дотегна ми ти много!
Тъй както, щом със сладки преядем,
за дълго не ги вкусваме съвсем,
или тъй както ересите разни,
напуснат ли ни, най са ни омразни,
така за тебе — ерес и пресита —
Лизандър вече няма да запита.
Решение щом взима, той е твърд:
Елена ще го има свой до смърт!

Излиза.

ХЕРМИЯ (*събужда се*)

Лизандре! Помощ! Помощ! Извади
змията! Тук! Във моите гърди!

О, скъпи! Нещо страшно преживях!
Лизандре, виж ме — още тръпна в страх!
Но где си ти? Лизандре! Где си? Боже!
Лизандре! Де изчезнал е? Где може
да е отишъл? Обади се, мили!
Ах, губя от предчувствието сили!
Не, няма го! Не се обажда той!
Аз тръгвам да намеря, мили мой,
на таз гора във мрачната утроба
едно от двете: тебе или гроба!

Излиза.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В гората край Атина.

Титания спи. Влизат Клина, Талашко, Кросното, Пискуна, Носльо и Комара.

КРОСНОТО

Всички ли сме?

КЛИНА

До един! А мястото е тъкмо за нашата репентиция. Тази полянка ще ни бъде вместо сцена, този глог ще ни е за гардероб. И ние ще представляваме точно както после пред княза.

КРОСНОТО

Слушай, Клине!

КЛИНА

Слушам, Кросно!

КРОСНОТО

Има в тази комедия за Пирам и Тизба едни такива неща, дето няма да се харесат. Преди всичко Пирам се наръгва с меч. Това дамите не могат го изтрая. Прав ли съм?

НОСЛЪО

Прав си, дявол да те вземе! Много ще ги тиранизира!

КОМАРА

Като си помисля, май ще трябва да махнем самонаръгването!

КРОСНОТО

Никакво махане! Знам как ще оправим работата! Трябва само да се напише един пролог и в него да се казва, че мечовете ни не

са опасни и че Пирам умира на ужким. И за да повярват съвсем, да им се каже, че аз, Пирам, не съм Пирам, а Ник Кросното, тъкача. Това ще ги успокои абсолютно!

КЛИНА

Ясно, ще поръчаме такъв пролог. Ще бъде в стихове от по осем и по шест срички.

КРОСНОТО

Нека са си от по осем и осем. За две срички не сме!

НОСЛЪО

Ами лъвът? Ако се стреснат дамите от него?

КОМАРА

Ей, вярно! Мене ме е страх, пък не знам те!

КРОСНОТО

Слушайте, майстори! Това трябва внимателно да се обмисли. Да вкараме един лъв между дамите, това е ужасно страхотно нещо, защото няма на света по-ужасно страхотилище от лъв, и то жив! Това трябва да се има на пред вид.

НОСЛЪО

Тогава още един Пролог^[28] да ги апострофира, че лъвът не е лъв.

КРОСНОТО

Не, по-добре лъвът сам да им съобщи името си. Да си извади малко лицето изпод гривата и да им каже така например: „Госпожи...“ или „Прекрасни госпожи, моля ви...“, или „...бих желал да ви...“, или „...разрешете ми да ви помоля да не се стряскате и да не треперите. Отговарям за живота ви със своя собствен. Аз не съм същински лъв — честна дума ви казвам! Ако съм лъв, човек да не съм — но аз съм човек като всички, само дето съм скрит.“ Така да им каже или нещо друго, но да се получи същият дефект. А най-добре ще е

направо да им се изкаже, какво че той е Талашко, дето им рендосва масите.

КЛИНА

Решено, така ще направим. Но има още две затруднения. Първото е как да направим луната да свети вътре, дето ще представляваме. Защото Пирам и Тизба — това го пише — се срещат на лунна светлина.

НОСЛЪО

А каква ще е луната вечерта на представлението?

КРОСНОТО

Календар! Дайте календар! Я вижте в алманаха! Как е луната? Ще има ли луна?

КЛИНА

Ще има!

КРОСНОТО

Тогава е лесно. Ще отворим един от капациите на прозореца и ще имаме чудесна луна вътре.

КЛИНА

А може и някой да излезе на сцената с наръч тръни и фенер^[29] и да осветли зрителите, че представлява лунно осветление. Но има и още едно препинание — не можем без стена. В пиесата се разправя, че Пирам и Тизба са си говорили през една зирка на стената.

НОСЛЪО

Ами да, как се вкарва стена в стая! Какво ще кажеш ти, Кросно?

КРОСНОТО

Много просто! Един от нас ще представлява стена. Ще го намажем с глина или ще го варосаме, за да е ефикасно, че е стена. И

ще си разпери пръстите ей така, че Пирам и Тизба да си шепнат през зирката.

КЛИНА

Щом може така, всичко е наред. Хайде тогава, синове майчини, на работа! Вие сядайте и си повтаряйте ролите! Пираме, ти почваш. Като си изприказваш думите, ще влезеш в шубрака. Всеки да почва, щом чуе края на другия!

Влиза — зад тях — Пък.

ПЪК

Какви са тез кълчищни самоуци,
които вдигат смешната си врява
край ложето на мойта господарка?
Какво? Пиеса? Може да погледам,
а може даже да се включа в нея!

КЛИНА

Пираме, имаш думата! Да се готви Тизба!

КРОСНОТО

„О, моя Тизба, цвете арогантно,
аз любя те...“

КЛИНА

„Ароматно, ароматно!“

КРОСНОТО

„...цвете ароматно,
аз любя те в захлас и във екстаз!
Но чувам глас. Стой тук! След миг обратно
аз тук отново пак ще съм тоз час!“

Излиза.

ПЪК

Такъв Пирам за пръв път чувам аз!

Излиза.

ПISКУНА

Да почвам ли?

КЛИНА

А какво чакаш? Разбери, той е видял навън някакъв шум и отива да чуе кой е. След малко пак ще се върне.

ПISКУНА

„Пираме мой, не виждам те, уви!
По пурпур между лилиите пръв!
О, верни мой! Изящен, волеви,
прекрасен като кон от чиста кръв,
да, зная де е Ниновия дроб^[30] —
при него ще те чакам...“

КЛИНА

Не „дроб“, а „гроб“, човече божи! И после, ти искаш да си издрънкаш всички реплики наведнъж. Това за гроба е чак след думите на Пирам.

Вика.

А ти, Пираме, като каже Пискуна „от чиста кръв“, трябва да го засечеш веднага!

ПISКУНА

Аха!
„О, верни мой! Изящен, волеви,
прекрасен като кон от чиста кръв!“

Влиза отново Пък, следван от Кросното с магарешка глава.

КРОСНОТО

„О, бих бил твой, ако бил бих такъв!“

КЛИНА

Леле! Магия! Нечиста сила! Молете се, майстори! Помощ!

Клина, Талашко, Пискуна, Носльо и Комара излизат.

ПЪК

Из тръница, шумаци и шубраци,
през пъница, гъстаци, храсталаци,
сега се повъртете в моя кръг,
додето разберете кой е Пък!
Оттук ще лавна и ще грухна там,
оттам ще цвилна, тук ще бухна плам —
коне, огньове, кучета, свини
ще пъкат с Пък от хиляди страни!

Излиза.

КРОСНОТО

Защо избягаха от мен? Аха, знам ги аз — наговорили са се да ме уплашат.

Влиза отново Носльо.

НОСЛЪО

Какво ти е станало, Кросно? Какво виждам на раменете ти?

КРОСНОТО

Магарешката си глава, това виждаш!

Носльо излиза.

Влиза отново Клина.

КЛИНА

Кросно, да те пази бог! Някой те е метаформозирал!

Излиза.

КРОСНОТО

Не могат ме излъга! Искат да ме изплашат, само че магаретата вече измряха. Няма да мръдна оттук, каквото и да правят! Ще се разхождам само, ето така, и ще си пея, та да разберат, че хич даже не ме е страх!

Пее.

„Добро утро, черен кос,
черен кос, оранжев нос!
Пей за нас, бъди ни гост
със приятеля си дрозд!“

ТИТАНИЯ (*събужда се*)

Чий глас от свръхнебесно потекло
събужда ме от цветното легло?

КРОСНОТО (*пее*)

„Щиглецо, от своя лес
влез във нашия кафез!
Кукувичке, още днес
пъстро яйчице ни снес!“

Само че да не ми е изпила ума, та да я пусна! Един мъжки кукувиц веднъж се опита да снесе в моето гнездо, но аз...

ТИТАНИЯ

Пей още, о, създание чаровно!
Гласът ти мелодичен ме омайва
подобно хармоничния ти образ.

А двете, във единство рядко слети,
ме карат да призная още тук,
че любя само теб и никой друг!

КРОСНОТО

Мила госпожо, това, дето го говорите, не е твърде разумно.
Вярно е, че разумът и любовта по наши дни са често скарани, и жалко,
че не се намират добри съседи да ги помиряват. И все пак вашата
любов няма основателни причини, доколкото ми се чини... Добре се
получи, а!

ТИТАНИЯ

О, колкото омаен си на вид,
дваж мъдър си и трижди духовит!

КРОСНОТО

И това не е чак толкоз вярно, но ако можех да измъдря един
начин, за да духна от този пущинак, нямаше да е зле!

ТИТАНИЯ

Напразни мъки! Вън от таз гора,
любими, ти не можеш се добра,
защото да те имам аз копнея,
а аз не съм обикновена фея,
а господарка на страна, която
е вредом в цвят и всякога във лято.
Недей тъгува! Ако дойдеш с мен,
от елфи ти ще бъдеш ограден,
те перли ще ти дирят във морето
и песни ще ти свирят те, додето
не те приспят под сенчести листа;
а аз ще ти издухам тежестта,
така че да се носиш, дето щеш,
на сънищата с лекия летеж!
Да се явят веднага тука: Грахчо,
Прашинко, Паяжинко и Синапчо —
най-дребничките между всички други!

Влизат Грахчо, Прашинко, Паяжинко и Синапчо.

ГРАХЧО

Тук!

ПРАШИНКО

Тук!

ПАЯЖИНКО

Тук!

СИНАПЧО

Тук!

ВСИЧКИ

На вашите услуги!

ТИТАНИЯ

С любимия ми дръжете се учтиво,
подскачайте по пътя му игриво,
черпете го със праскови, смокини,
червено грозде и къпини сини,
и вижте от меда да облекчите
издутите торбички на пчелите
и ако някоя току-така
не си го дава, тлъстите крачка
й откъснете и ги запалете
със светещия червей, който лете
пълзи по листите; и нека с тез
безбройни факли тъмният ни лес
да светне в миг, красавецът ми щом
запъти се към горския си дом,
за да заспи, докато с ветрила
от пъстри пеперудени крила
отвяват вий лунните лъчи
от едрите му сънени очи!

Приветствувайте смъртния подред!

ГРАХЧО

Привет!

ПРАШИНКО

Привет!

ПАЯЖИНКО

Привет!

СИНАПЧО

Привет!

ВСИЧКИ

Привет!

КРОСНОТО

Съкровено съм ви признателен! Мога ли да узная как се назовава ваша милост?

ПАЯЖИНКО

Паяжинко.

КРОСНОТО

Много ще съм радостен да се запозная по-отблизо с вас. Ако си порежа пръста, ще побягна непременно до услугите ти. А вашето име, любезни господине?

ГРАХЧО

Грахчо.

КРОСНОТО

О, в такъв случай, моля ви да поздравите, с извинение, вашата майка, стринка Шушулка, и вашия баща, майстор Мустачко. Ще бъдем приятели с вас, надявам се. А как те казват тебе, драги господине?

СИНАПЧО

Синапчо.

КРОСНОТО

Че тъй кажете, бе, господин Синапчо! Аз добре познавам вашето дълготърпение. Страшният великан Бифтек, както си пада по горчицата, е погълнал досега сума ти членове на вашето семейство. Честна дума, неведнъж съм се просълзявал заради роднините ви. Пък и сега... Бих искал да се сближа с вас, господин Син... апчху!

ТИТАНИЯ

Към моята беседка го водете!
Луната рони сълзи във нощта.
А щом тя плаче, плаче всяко цвете
по нечия отнета чистота.
Вървете със завързани уста!

Излизат.

[28] „...Пролог...“ — така се наричал по Шекспирово време и актьорът, който е произнасял пролога на пиесите. ↑

[29] „...с наръч тръни и фенер...“ — средновековното поверие виждало в лунните петна очертанията на човек — грешник, наказан да живее на месечината; той носел фенер и наръч тръни. ↑

[30] «...Ниновия дроб...» — става дума за гроба на Ник, легендарния асирийски цар, който дал името си на древния град Ниневия. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Другаде в гората.

Влиза Оберон.

ОБЕРОН

Дали Титания е вече будна?
Бих искал да узная по какво
ще пламне във любов от първи поглед.

Влиза Пък.

Но ето моя пратеник! Хей, Пък,
я разкажи сега какво се случи
във тази омагьосана гора!

ПЪК

Царицата ни се увлече лудо
в едно — да го речем — природно чудо!
Тя още спеше своя сън дълбок
в листатия си приказен чертог,
когато изведнъж отде се взима
една тайфа от майстори шестима,
зарязали в града кой мех, кой чук,
една пиеса за да готвят тук,
понеже щели да зарадват с нея
тържествената сватба на Тезея.
Един Пирам — ама глупак такъв,
че даже между тях пак беше пръв! —
се шмугна в храста. Пък, видял това,
хоп! — слага му магарешка глава!
Добре, но Тизба реплика му дава
и той — с главата — връща се тогава,

и щом го зърват, също както ято
от черни гарги пръсва се, когато
съзре сокол, или над сухи драки
с криле изпляскват гъски жълтокраки,
щом пукотът барутен ги подплаши,
тъй пръсват се приятелите наши!
Наистина невиждана картина:
един реве, та чува се в Атина,
друг в тъмното препъва се о корен
и вече няма долен, няма горен
в камарата от ритащи крака,
и ужасът расте във тях така
за сметка на ума, че с тръни, с клони
гората те усещат как ги гони,
настига, къса дрехите по тях!
И тъй докато с тях си правех смях,
Титания, която спеше там,
събудена от нашия Пирам,
съгледа го и време без да губи —
това е, във магарето се влюби!

ОБЕРОН

Дотук добре. А момъка жесток
напръска ли с магическия сок?

ПЪК

Готово! Той заспал бе на тревата,
на две-три крачки само от момата,
така че щом пребори се с Морфея^[31],
ще види като първо нещо нея!

Влизат Хермия и Деетрий.

ОБЕРОН

Това е той. Но таз коя е тук?

ПЪК

Не, туй е тя. Но момъкът е друг!

ДЕМЕТРИЙ

Обсипвай своя враг с обиди груби,
не този, който пламенно те люби!

ХЕРМИЯ

Обиди? И дори се подиграваш!
Проклетия ти само заслужаваш!
Ти, ти, о, аз те знаая, си убил
в невинната му дрямка моя мил,
но почнал кръвнината, довърши я!
До глезен вече, влез в кръвта до шия,
убий и мене! Слънце и небе
не са тъй близки, както с мене бе
Лизандър, моя скъп! Как, той нима
оставил би ме спяща и сама?
По-скоро ще повярвам, че в земята
пробила се е дупка по средата
и сякаш през ухото на игла
луната да изскочи е могла
при антиподите^[32], за да смути
на слънцето сияйните черти!
Не, ти си го убил! Това е ясно!
Като убиец гледаш ти ужасно!

ДЕМЕТРИЙ

О, не! Ако ужасен съм на вид,
такъв съм аз, защото съм убит,
а ти, убийце, вместо да си черна,
блестиш пред мен като звезда вечерна!

ХЕРМИЯ

Какво говоря с теб? Лизандър де е?
Но ти мълчиш! Човек ще полудее!
О, дай ми го, Деметрий! Имай жал!

ДЕМЕТРИЙ

На хрътките си леша му бих дал!

ХЕРМИЯ

Ти сам си хрът! А, значи е така?
Убил си го със тази тук ръка?
И как го умъртви? Дали поне
си гледал във очите му? О, не!
Пробол си го, додето той е спял!
Ах, змийски подвиг! Ти си в него цял!
Гадина подла! Скорпион! Влечуго!
Но не, животно аз не зная друго,
което своята жертва да кълве
с езиче тъй разцепено на две!

ДЕМЕТРИЙ

От теб не съм заслужил гняв такъв,
не съм пролял Лизандровата кръв
и май изобщо тя не е пролята...

ХЕРМИЯ

О, говори за всичко на земята!
Нима е жив? Кажи! Защо мълчиш?

ДЕМЕТРИЙ

Ще кажа, но с какво ще ми платиш?

ХЕРМИЯ

С това, че няма да ме видиш вече!
Оставям те, ненавистни човече!
Дали ще срещна своя мил, не зная,
но с тебе сетна среща ми е тая!

Излиза.

ДЕМЕТРИЙ

В такова настроение едва ли
тя моите въздишки ще пожали;
а мъката тежи с по-тежко бреме,
когато не й плаща дълго време
дълга си банкрутиралият сън.
Ако полегна тук, до този пън,
кой знае, току-виж, длъжникът мил
дошъл и първа вноска изплатил.

Ляга и заспива.

ОБЕРОН

Какво си сторил, глупчо бързоног?
Кого си пръснал с тайнствения сок?
Наместо този вярно да залюби,
друг някой верността си ще загуби!

ПЪК

Съдбата тъй е рекла: да се пада
единствен верен на лъжци хиляда!

ОБЕРОН

Не се бави! След миг и половина
да си открил Елена от Атина!
Познаеш ли я по страните бледи,
изпити от въздишки сърцееди,
насам я отклони, а дотогаз
тогова пък ще омагьосам аз.

ПЪК

Мълчи, хвърчи, политва твоя Пък
като стрела от азиатски лък!

Излиза.

ОБЕРОН

Пръсвам ти очите двете
с купидоновото цвете
тъй, че щом направя аз
да се мерне тука таз,
от която бягаш ти,
тя за теб да заблести
като чистото и мило
афродитино светило^[33].
Ако то те обгори,
пак от него лек дири!

Капва от вълшебния сок в очите на Дементрий.

Влиза отново Пък.

ПЪК

Повелителю, Елена
иде, но е придружена
от младежа, на когото
грешно пръснах сок в окото.
Да останем, ако щеш,
малко да се развлечеш
с лудите им диалози?
Боже господи, как този
уж разумен род човешки
цял е глупости и грешки!

ОБЕРОН

Но шумът им е голям —
ще събудят оня там.

ПЪК

И ще се боричкат двама
за една и съща дама —
колкото по-сложен кръг,
толкоз по се радва Пък!

ЛИЗАНДЪР

Как мислиш, че говоря на шега!
Сълзите ми нима не виждаш ти?
Плачът на седмоцветната дъга
през моето ухажване трепти.
Повярвай му, щом носи то печата
на честността и истината свята!

ЕЛЕНА

Тез клетви са за Хермия. Кажи
какво тегло за мен да имат те?
Две истини — туй значи две лъжи,
защото се убиват и двете.
Еднакво те са тежки на везната,
но сякаш теглиш вятъра с мъглата!

ЛИЗАНДЪР

Да, клех й се, защото бях глупак!

ЕЛЕНА

Оставяш я и същият си пак!

ЛИЗАНДЪР

Деметрий люби Хермия, не теб!

ДЕМЕТРИЙ (*събужда се*)

Елена! Цвете сред безводна степ!
Богиньо! Нимфо! Съвършенство! О!
Тоз бистър поглед, богове, с какво
да го сравня? Дали с кристал прозрачен?
Не, той пред него ще изглежда мрачен!
А тези зрели като вишни устни,
които казват: виж ни как сме вкусни!
А таз ръчица? О, алпийски сняг^[34],

дано не ти направи с нея знак,
че пред снега на моята избрана
ти черен ще изглеждаш като врана!
Кога със дъх от моите уста
ще разтопя тоз връх от чистота!

ЕЛЕНА

О, жал! О, срам! Това ли ви остава?
С Елена да си правите забава!
Да бяхте по-възпитани и мили,
над мен така не бихте се глумили!
Мъже да бяхте, както сте на вид,
не бихте обласкали с подбив скрит
една жена! И как не ви е срам!
За Хермия съперници сте, знам,
ала защо съперници сте вие
и в туй, кой пръв Елена ще надвие
със подигравки и — жесток палач —
ще я принуди да избухне в плач!
Не, хора с благородни дух и кръв
не биха слезли до позор такъв,
да дирят в тези женски сълзи тука
лекарство срещу мъжката си скука!

ЛИЗАНДЪР

За теб, Деметрий, укор прав това е —
ти Хермия обичаш, туй се знае!
И ето, аз ти давам с две ръце
предимството си в нейното сърце,
а ти ми дай в сърцето на Елена
частта любов, за теб определена!

ЕЛЕНА

Задръжете си езика зад зъбите,
напразно своя въздух вий хабите,
подигравачи!

ДЕМЕТРИЙ

Хермия ти дръж!...
Сърцето ми гостува й веднъж,
но виж, Елена, то пред твоя праг
като във къщи се завръща пак!

ЛИЗАНДЪР

Елена, лъже те! Недей му вярва!

ДЕМЕТРИЙ

Не, моята вяроност той със кал замярва
за туй, защото е неверен сам!...
Виж милата си! Ей я! Идва там!

Влиза отново Хермия.

ХЕРМИЯ

Не виждам нищо, но в нощта каквото
окото губи, чува го ухото,
че тя в тъмница зрението праща,
но на слуха денгубите му плаща.
Лизандър е наблизо. Стигнах тук
по нишката на сладкия му звук.
Но той защо, защо от мене бяга?

ЛИЗАНДЪР

Защото любовта му го налага.

ХЕРМИЯ

Каква любов от мен ще го разделя?

ЛИЗАНДЪР

Оназ, която с ласкава повеля
го тласка към вълшебната Елена,
пред чийто поглед звездната вселена,
завиждаща, престава да блести!

Защо ме следваш? Не разбра ли ти,
че си за мен съвсем непоносима?

ХЕРМИЯ

Не е възможно! Той на смях ме взима!

ЕЛЕНА

А ти пък мен! Разбрах ви: вие трима
подготвили сте реплики и думи
да действате във заговор срещу ми!
Приятелко-предателко! Как можеш,
подписала съюз военен с тях,
да им помагаш да се гаврят с мене?
О, Хермия! А сладостният спомен
за детството, за нежните ни тайни,
за часовете заедно, когато
ний времето корехме бързоного,
че бърза много да ни раздели?
Туй всичко е забравено, нали?
А помниш как във дворчето пред къщи,
поседнали на две възглавки същи,
бродирахме едно и също цвете
и в съща песен сливахме си двете
лица, очи, ръце и гласове —
прелели се в едно отделни две,
като речици две в една река,
като черешки две във обичка,
като полета две в една емблема,
венчани от единството на шлема!
Туй всичко ти уби и предпочете
да ме обиждаш в сговор със мъжете!
Не е приятелско! Не е девиче!
Не е и женско! Затова, момиче,
съдът на пола ни ще те вини
в предателство към всичките жени!

ХЕРМИЯ

Не зная за какво ми се гневиш.
По-скоро ти се подиграваш с мене!

ЕЛЕНА

Със тебе, аз? А кой тогава прати
Лизандър из гората да ме гони
със кошница похвали присмехулни?
Кой след това подучи тоя втори
от твоите безбройни ухажори —
теб, теб, Дементрий, който досега
не си ме и подритвал със нога! —
да ме нарича нимфа, божество,
сирена, дева и не знам какво?
Защо ще казва всичко туй на тази,
която, както е известно, мрази?
И за какво Лизандър, който храни —
известно е и туй — към тебе обич,
на мен ще седне да се обяснява?
Дали не става всичко туй със твойто
съгласие и може би подбуда?
Знам, аз не съм красива като тебе,
и знам, че необичана обичам,
но не към подбив, а към нежна ласка
би трябвало скръбта ми да те тласка!

ХЕРМИЯ

Не те разбирам!

ЕЛЕНА

Да, недоумявай,
въздишай жалостиво, преструвано,
а зад гърба ми смигайте си трима,
плезете се, правете ми рога!
Докрая издържана, таз шега
във хрониките може да остане!
О, ако бяхте малко по-човечни,
не бихте ме измъчвали така!

Но нищо! Аз сама съм си виновна
и знам сама лека на своята мъка,
а той е лесен: смърт или разлъка!

ЛИЗАНДЪР

Елено, чакай да ти обясня!
Любима! Нежна! Скъпа!

ЕЛЕНА

Още нещо?

ХЕРМИЯ

Не, моля те, не й се подигравай!

ДЕМЕТРИЙ

Тя моли те, а аз ще те принудя!

ЛИЗАНДЪР

Напразни са принуди и молби!
Елена, аз наистина те любя!
Живота си готов съм да загубя
в двубой със оня, който дръзне само
недоверчиво да повдигне рамо!

ДЕМЕТРИЙ

Аз дръзвам, ето! Повече любов
във моето мълчание се крие,
отколкото във празната ти реч!

ЛИЗАНДЪР

Ела! Това доказва се със меч!

ДЕМЕТРИЙ

Готов съм!

ХЕРМИЯ

О, Лизандре, не разбирам!

ЛИЗАНДЪР

Махни се, негърко^[35]!

ДЕМЕТРИЙ

Какъв смелчак!

Налиташ, но си смел не толкоз чак!

По-леко дърпай да не те изпусне!

ЛИЗАНДЪР

Марш, дива котко! Махай се оттука!

Ах, репей лепкав! Ах ти, крива кука!

ХЕРМИЯ

О, колко груб си с мен! Каква промяна,
любими мой!

ЛИЗАНДЪР

Аз — твой любим, плашило?

Лекарство гадно! Чемер! Подло шило!

ХЕРМИЯ

Преструваш се! Не мога да повярвам!

ЕЛЕНА

Аз също, миличка!

ЛИЗАНДЪР

Деметрий, чакай!

Държа на думата си!

ДЕМЕТРИЙ

Да, държиш,

но те държи таз панделчица женска!

ЛИЗАНДЪР

Не мога да се откача от нея!

Да я ударя? Нараня? Убия?
Омразна ми е, но нали жена е,
как бих могъл да и направя зло?

ХЕРМИЯ

Какво по-зло от твоята омраза?
И после откъде е тя? Не съм ли
аз Хермия? Не си ли ти Лизандър?
Какво във мене се е променило?
До тази нощ обичаше ме още,
и в тази съща нощ ме изостави!
Защото ти — не мога да повярвам! —
о, богове, изглежда, си го сторил
не на шега?

ЛИЗАНДЪР

А ти какво си мислиш?
И вече не желая да те виждам!
Това е! И недей се колеба,
недей допуска вътрешна борба,
не се съмнявай и не се надявай
и жертва на илюзии не ставай!
Повтарям ти го, за да те предпазя:
Елена любя, а пък тебе мразя!

ХЕРМИЯ

Ах ти, лъжкиньо! Ах ти, листен червей!
Ти, крадло на любов, кога успя
сърцето му, промъкнала се нощем,
да отнесеш в полата си неправа?

ЕЛЕНА

Ти нямаш, явно, ни природна скромност,
ни женски свян, ни сдържаност моминска!
От моите възпитани уста
опитваш грозни думи да изтръгнеш?
Не ще го бъде, лицемерна кукло!

ХЕРМИЯ

А, „кукла“, значи? Тъй и предполагам:
изтъкнала е ръста си пред моя!
Високия си, ненадминат ръст!
Е, и какво? С тоз ръст ли се издигна
в очите му, та има той сега
така високо мнение за тебе
и толкова презира мен, джуджето?
Е, колко дребна съм, де? Колко ниска?
Ти, шарен прът! Върлино панаирска!
Все пак не съм дотам, че с тези нокти
да не достигна твоите очи!

ЕЛЕНА

Макар да се шегувате със мене,
аз моля ви, любезни господа,
поне да ме опазите от рани.
До днес не съм участвала във разпри
и нямам във надвикването опит.
Пазете ме от тази, аз ви моля,
защото съм момински боязлива.
Недейте мисли, че понеже тя
на ръст е дребничка, та аз ще мога
да се опазя!

ХЕРМИЯ

Дребничка? А, пак!

ЕЛЕНА

Не ме нападай, Хермия, а чуй:
обичах те и пазих твоите тайни
с едничко изключение за туй,
че на Дементрий — от любов към него —
издадох, че ще бягате с Лизандър.
Той тръгна подир вас, след него аз.
Ала защо го сторих? Оттогаз

той само ме ругае и заплашва,
че ще ме бие, рита, умъртвява!
Добре тогава. Тръгвам си. В Атина
сама ще се завърна с лудостта си.
Ще ви оставя, само ме пуснете!
Не виждате ли колко съм злочеста!

ХЕРМИЯ

Че тръгвай си! Кой толкова те спира?

ЕЛЕНА

Сърцето ми, което тук оставям.

ХЕРМИЯ

С кого, с Лизандър?

ЕЛЕНА

О, не, не — с Деметрий!

ЛИЗАНДЪР (*към Елена*)

Не бой се, няма да ти стори зло!

ДЕМЕТРИЙ

Разбира се, дори и с твоя помощ!

ЕЛЕНА

О, ще го стори, само да рече!
В училище бе истинско зверче,
а и сега е злобна и свирепа,
макар да е донякъде порасла.

ХЕРМИЯ

„Донякъде“! Това е трети път!
И тези кавалери го търпят!
Пуснете ме!

ЛИЗАНДЪР

По-настрана, фъстъче!
Нищожество, пигмейче, недоносче,
по-настрана!

ДЕМЕТРИЙ

Недей се престарава
пред тез, които твоите услуги
не са желали! Настрана се дръж
от моята любима! Ако само
намекнеш й за капчица любов,
ще се разкайваш!

ЛИЗАНДЪР

Аз или пък ти?
Не ме задържа тази драка вече!
Последвай ме! Ще видим кой от нас
е с по-голямо право над Елена!

ДЕМЕТРИЙ

Аз теб да следвам? Не, наравно само!
До скула — скула и до рамо — рамо!

Излиза заедно с Дементрий.

ХЕРМИЯ

Видя ли? Всичко туй е зарад теб!
Сега ще видиш кой е звяр свиреп!

ЕЛЕНА

Но ако ти по мъжка си в ръцете,
то аз пък съм по-длъжка във нозете!

Излиза.

ХЕРМИЯ

Какво да правя? Всичко се оплете!

Излиза.

ОБЕРОН

Това е все от твоето нехайство,
а може би нарочно ти ги правиш
тез свои безобразия!

ПЪК

Не, не!

Царю на сенките, не бе нарочно!
Поръчката ти аз изпълних точно.
Ти каза: момък в дрехи от Атина.
Отде да знам, че имало двамина.
И после, сам признай си: та нали
забавни са тез техни крамоли?

ОБЕРОН

Забавни-незабавни, тук не стой!
Те вече дирят място за двубой.
Върви им попречи — нощта смрачи
и на небето звездните очи
покрый от небосклон до небосклон
с мъгла като катранен Ахерон^[36],
и заблуди ги тъй във този мрак,
че да не може враг да срещне враг —
крещи оттук с лизандровски език,
ругай като Дементрий подир миг
и нека разминават се докле,
с крачка оловни, с ципести криле,
не плъзне по челата им сънят,
та вместо да се бият, да заспят.
Тогава ти минута улучи
и в младите Лизандрови очи
със помощта на туй вълшебно биле
стори света да стане, както бил е,
и те, с нов сок изплакнати от сока,

да тръгнат всеки в прежната посока!
А утре ще е всичко туй измама,
сънуван сън, от който помен няма,
и двете двойки весело назад
ще се завърнат в родния си град,
за да живеят дружно, без разлъка.
В туй време, от Титания без мъка
щом взема аз индийското момче,
ще я направя да не се влече
след този свой магарешки кумир —
и в царството ни ще настане мир.

ПЪК

Да бързаме, царю, със тез неща,
че драконите черни на нощта^[37]
раздрали са на облаците сбора.
Виж, вече там звездата на Аврора^[38]
проблясва помежду им и съзрели
лъча й, бързат духовете бели
към гробищата, докато онези,
умрели въвн от бога, без ковчези
във тинест яз, край пращен кръстопът,
отдавна вече с червеите спят —
защото съвестта им прокълната
сама им запрещава светлината
и ги осъжда да живеят в мрак
до свършека на свършеците чак!

ОБЕРОН

И ний сме духове, но не от тез.
Като пазач във утринния лес,
аз бродя между ствол ите, додето
от източните двери на небето
войската на зарята не нахълта
карминена и кехлибарножълта,
за да покрие на Нептун царствата
с трептящата си люспеста позлата...

Но бързай! Трябва да привършим ние,
преди денят лика си да открие!

Излиза.

ПЪК

В град и село, тук и там,
мамя малък и голям!
Глупав-умен, всички знам
да ги купя и продам!
Охо, единият пристига вече!

Влиза отново Лизандър.

ЛИЗАНДЪР

Деметрий, где си? Де се скри, герой?

ПЪК

Аз чакам, пъзльо! И готов за бой!

ЛИЗАНДЪР

Тогава идвам!

ПЪК

Тясно ще е тук,
гласа ми следвай!

*Лизандър излиза в посока на гласа. Влиза
отново Деметрий.*

ДЕМЕТРИЙ

Няма го! Ни звук!
Лизандре! Мухльо! Заешка душа!
Къде се сгуши? Май те достраша!

ПЪК

От теб ли, пъзльо, който до звездите
крещиш за бой и биеш се в гърдите,
а криеш се, страхливец, вдън гори?
Не заслужаваш меча ми дори!
Ела, хлапе! Ела ми, самохвалко,
със пръчка да те понашаря малко!

ДЕМЕТРИЙ

Където си, почакай ме тогаз!

ПЪК

Тук няма място, следвай моя глас!

Двамата излизат.

Влиза Лизандър.

ЛИЗАНДЪР

Подлецът! Само вика и обижда,
а никакъв и нийде се не вижда!
За малко го достигнах неведнъж,
но скриваше се, а пък уж е мъж!
Страхът му е, изглежда, бързокрак,
а мойта мъст е капнала от бяг!
Ще легна тук!

Ляга.

Побързай, сладък ден!
Нощта укри Дементрия от мен,
но ще плати той своята вина
при първата ти бледа светлина!

Заспива.

Влизат отново Пък и Дементрий.

ПЪК

Хо-хо, пъзливецо! Хо-хо, насам!

ДЕМЕТРИЙ

Добре, да дойда. Но нали те знам —
когато съм далече, ме зовеш,
а дойда ли наблизо, хайде беж!
Сега къде си?

ПЪК

Как не виждаш? Тука!

ДЕМЕТРИЙ

Аз виждам, пак ще бъде несполука,
ала помни: при първите зари
ще ми платиш със лихвите дори!
Върви си!... А за мене би било
добре да поизмеря туй легло
с умората си. Идвай, сънен мрак!...
Лизандре, утре ще се срещнем пак!

Ляга и заспива.

Влиза отново Елена.

ЕЛЕНА

О, дълга нощ! О, страшно дълга нощ!
Минутите си бавни съкрати,
та утрото, като спокоен вожд,
да ми покаже градските врати!
Тук всички с мен се гаврят. И във скръб
аз връщам се обидена дома.
Ах, скрий ме, сън, приятелю мой скъп,
от мен самата в своята тъма!

Ляга и заспива.

ПЪК

Трима тук лежат и спят.
Липсващата е на път.
Ей я! Блед ѝ е ликът,
сякаш не от кръв и плът.
Този Купидон чаровен
е и тука пак виновен —
той горкичките момички
тъй ги подлудява всички!

Влиза отново Хермия.

ХЕРМИЯ

Не, ни веднъж, не помня, ни веднъж
да съм вървяла тъй във глад и жад!
О, тяло, на умората издръж,
недей остава от духа назад!
Но не! Издрана, тежка от роса,
знам, няма да отида надалеч.
Ще легна тук. О, висши небеса,
пазете моя мил от чужди меч!

Ляга и заспива.

ПЪК

Спи ми мой
млад герой!
С таз трева
едва-едва
щом те пръсна, ще измия
досегашната магия,

Пръсва сок в очите на Лизандър.

и след миг
оня лик,
който мил
за теб е бил,
втори път със сила нова
взора ти ще очарова
и, народа както учи,
всеки свойто ще получи:
мъжът — женичка,
дървото — птичка,
колата — кобила,
сеното — вила,
колибата — комин,
молитвата — амин.
Щом се туй със туй сбере,
всичко ще върви добре!

Излиза.

[31] Морфей (*мит.*) — гръцки бог на сънищата. ↑

[32] Антиподи — човеци, живеещи „с краката нагоре“ на противоположната нам страна на земното кълбо. ↑

[33] „...Афродитино светило...“ — планетата Венера, Вечерницата. ↑

[34] „...алпийски сняг...“ — в оригинала е „таврийски сняг“. Тавр — планинска верига в Мала Азия. ↑

[35] „...негърко...“ — обида, свързана с тъмния тен на Хермия. ↑

[36] Ахерон (*мит.*) — река, която течела през подземното царство на древните гърци, а също и през ада на Средновековието. ↑

[37] „...драконите черни на нощта...“ (*мит.*) — в древността Нощта е била представяна на колесница, теглена от черни дракони. ↑

[38] „...звездата на Аврора...“ — Аврора се наричала римската богиня на утринната зора: „Звезда на Аврора“ — Зорница, планетата Венера. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В гората край Атина.

Лизандър, Деметрий, Елена и Хермия спят на земята.

Влизат Титания и Кросното. Грахчо, Прашинко, Паяжинко, Синапчо и други Елфи ги придружават. Зад тях се появява, невидим, Оберон.

ТИТАНИЯ

О, мой прекрасни, в цветното легло
на своята робиня разреши
да кичи туй издигнато чело
и милва тези клюмнали уши!

КРОСНОТО

Къде е Грахчо?

ГРАХЧО

Моля?

КРОСНОТО

Уважаеми Грахчо, почешете ме, моля ви се, по тила. Къде е
господин Паяжинко?

ПАЯЖИНКО

Моля?

КРОСНОТО

Господин Паяжинко, любезни ми месье Паяжинко, оплетете
ми, моля ви се, онази червенокрака дива пчела, която е кацнала там на
репеля! Вземете ѝ торбичката с мед и ми я донесете! Но не бързайте,
драги, защото сляпата кучка слепи ги ражда. Хи-ха! Сиреч торбичката
може да се пукне, а аз не искам да ви видя целия потънал в мед! А
къде се дяна господин Синапчо?

СИНАПЧО

Моля?

КРОСНОТО

Добре, добре. Без толкова церемонии!

СИНАПЧО

Как бих могъл да ви бъда полезен?

КРОСНОТО

Като помогнеш на господин Паяжинко при чесане — то на тила ми. Би трябвало да ида на бръснар, защото, струва ми се, какво че лицето ми е чувствително обрасло. А пък аз съм едно такова деликатно магаре, че когато космите ме дразнят, почвам да се дръгна, с извинение за израза.

ТИТАНИЯ

А музика не искаш ли, мой мили?

КРОСНОТО

Виж, за музика — ще знаете — имам отлично ухо. Може! Нека изкарат там нещо с хлопка и звънци!

ТИТАНИЯ

Не искаш ли да хапнеш, обич моя?

КРОСНОТО

Че да хапна, защо не! Крина добър, сух овес например кой отказва! Или още по-добре — една хватка сено. Сладкото сенце няма равно на себе си!

ТИТАНИЯ

Един от моите най-ловки елфи
от катеричите запаси може
да ти домъкне лешничета вкусни!

КРОСНОТО

Ако ме питаш, бих предпочел шепа сушен грах. Само че сега по ме привлича спанака. Хи-ха! Искам да кажа, че усещам известно наклонение към спане. Нека всички тези ме оставят на мира!

ТИТАНИЯ

Добре, пък аз ще те прегърна нежно.
Придворни, оставете ни сами!

Елфите излизат.

Тъй повет и бръшлян в едно се сплитат
и дивата лоза тъй с бряста едър
венчава се, обвързвайки го страстно
с безбройните си пръстенчета вити.
О, как те любя! Как за теб копнея!

Заспиват.

Влиза Пък.

ОБЕРОН (*излиза напред*)

Ела и виж царицата ни, Робин!
От чара е духът ѝ тъй заробен,
че вече почвам да я съжалявам.
Видях я преди час отвъд гората
за урода си дарове да дири,
и смърх я, че бе дошла дотам,
със цветове уханни да венчава
сплъстеното му дългоухо теме —
такъв позор, че капките роса
по техните венчета бяха сякаш
не бисери от източни морета,
а сълзи, със които те горките
оплакваша злочестата си участ.
Когато нагълчах я до насита
и чух я за пощада да ме моли,
поисках ѝ индусчето. Веднага

тя прати своите феи да го вземат
и заведат във моите покои.
В отплата с таз тревица на Диана
аз погледа й ще освободя
от странната магарешка заблуда.
А ти, мой Пък, стори от тоз любовник
да падне дългоухата глава,
така че той, пробудил се със всички,
спокойно да се върне във Атина
и да си спомня тези случки нощни
като измислици на странен сън!
Но нека със Титания започнем.

Докосва клепките на Титания с вълшебната трева.

Както беше, пак бъди!
Виждай, както по-преди!
Нека в твоите гърди
разумът да победи!
Титанио, от сън се събуди!

ТИТАНИЯ (*събужда се*)
Какъв безумен, чуден сън видях!
Мой Обероне, влюбила се бях...

ОБЕРОН
Да, влюбила и до ушите, знам,
в ушите на това магаре там!

ТИТАНИЯ
Но, значи?... Как възможно е това? Чудовище!
Понасям го едва!

ОБЕРОН
Свали му, Робин, грозната глава!
И тихо там! Титания, викни

на елфите си, с песни и свирни
петимата тук спящи втори път
с упойка по-дълбока да приспят!

ТИТАНИЯ

Свирете, елфи!

Тиха музика.

ПЪК

С утрото от тоз калпак
да не ти остане знак
и отново да си пак
само късоух глупак!

ОБЕРОН

По-силно, музикантите! Така!
Титания, подай сега ръка,
във чест на обичта ни подновена
да залюлеем люлката зелена
на младите. А утре, моя фея,
среднощната венчавка на Тезея
ще украсим със танца си крилат
и одарим със тройна благодат,
че и за тез, потънали във сън,
венчален ще е утринният звън!

ПЪК

Утрото, царю, пристига.
Чувам глас на чучулига!

ОБЕРОН

Подир сенките на мрака
нека литнем, че ни чака
обиколка на земята
с бързината на луната!

ТИТАНИЯ

Но, летейки, обясни ми:
как е станало, любими,
че заспала ме завари
с тези смъртни за другари?

Излизат. Звук на рог. Влизат Тезей, Хиполита, Егей и Свитата.

ТЕЗЕЙ

...И доведете горския пазач,
защото сме привършили обряда,
и в тази утрин розова желая
любимата ми да послуша лая
на моите кучета. Пазача, казах!
Пуснете ги във западния дол!
А с вас, царице, там, на оня връх,
да се качим, та по-добре да чуем
как лаенето кучешко се слива
със ека на клисурата звънлива!

ХИПОЛИТА

Веднъж ме взеха Кадм^[39] и Херкулес
на остров Крит в един бездънен лес,
на лов за мечки с кучета от Спарта.
Наистина не знаех дотогава,
че куча хайка може да издава
тъй звънка глъч: гори, води, небе —
цял свят като че ли превърнат бе
в раздор съзвучен и във нежен грохот!

ТЕЗЕЙ

От соя на спартанските копои
са именно и кучетата мои:
с висящи бърни, пясъчни на косъм,
с уши, обиращи росата утрин,

с крака извити и със бичи гуши.
Не прекомерно бързи може би,
но гласовити и с нагласа вярна
като камбанки от една звънарна.
Ни в Спарта, ни в Тесалия, ни в Крит,
не вярвам лай тъй звънък и открит
от зов ловджийски да е бил извикван
или приветстван от ловджийски рог!
Сама съдете впрочем... Охо-хо!
Кои са тези нимфи във тревата?

ЕГЕЙ

Това е дъщеря ми, господарю.
Тук спи Лизандър. А пък тук — Деметрий.
А тази е Елена, дъщерята
на стария Недар. Недоумявам,
какво ги е събрало във гората!

ТЕЗЕЙ

Навярно са дошли по тъмно тук,
за да извършат майските обреди
ведно със нас. Но я кажи, Егее,
не трябваше ли дъщеря ти днеска
да съобщи каква съдба избира?

ЕГЕЙ

Да, днеска, княже.

ТЕЗЕЙ

Да засвири рог!

*Звук на рог и виковете зад сцената. Лизандър,
Деметрий, Елена и Хермия се събуждат и скачат на крака.*

Добрутро. Мина Валентиновден^[40].
Защо едва сега на тези птички

дошло им е на ум гнезда да вият?

ЛИЗАНДЪР

Пощада, княже!

ТЕЗЕЙ

Нека станат всички!

Вий двама сте съперници. Кажете,
какво ви е сближило духовете,
та спят една до друга две омрази
и никоя не мисли да се пази?

ЛИЗАНДЪР

Пресветли княже! Аз съм тъй объркан!
И още сънен, нищо не разбирам!
Но мога клетва за едно да дам:
че как съм се намерил тук не знам!
Бих казал само... да, тъй беше май че...
да си призная честно, ние двама
със Хермия сме тук, защото бяхме
побягнали със нея от Атина,
за да подирим място, дето няма
да ни заплашва нейният закон.

ЕГЕЙ

Достатъчно! Да, именно законът!
Законът, господарю, с пълна сила
да се приложи срещу тоз негодник!
Те щяха да ни окрадат, Деметрий,
те щяха да се изпарят, отнели
от теб оназ, която любиш, знам;
от мене — мойта власт да ти я дам!

ДЕМЕТРИЙ

О, княже мой, Елена съобщи ми
за техните кровежи да избягат
и хукнах аз след тях, а тя след мен.

Ала не зная по какво вълшебство,
но явно по вълшебство, любовта ми
към Хермия се разтопи във миг
подобно сняг напролет и за нея
сега си спомням, както за играчка,
която съм желаел като малък.
А цялата ми обич, вяра, радост,
предмет на тез очи и тяхна сладост
е тя! Елена! Бяхме ний сгодени,
преди да видя Хермия. Замаян,
тогаз отблъснах любовта й, както
отблъсва здравата храна болник,
но днес отново, оздравял във миг,
добивам прежния си вкус към нея
и чувствам: тя ме прави да живея!

ТЕЗЕЙ

Красиви влюбени, добра сполука
ви срещна с мен! Подробности после.
Над твоето желание, Егее,
властта ми този път ще надделее:
ведно със нас ще съчетаем в храма
навеки тези двете с тези двама.
А тъй като напредна утринта,
лова за друго време ще отложим.
Обратно към Атина! Днеска там
ще бъде ден наистина голям!
Да тръгнем, Хиполита!

Излиза заедно с Хиполита, следван от Свитата.

ДЕМЕТРИЙ

Усещам всичко смътно и далечно,
като планински гребен, който чезне
сред облаци!

ХЕРМИЯ

За мен пък всичко някак
се раздвоява, сякаш че го гледам
с очи несъгласува ни!

ЕЛЕНА

А аз пък
намерила съм сякаш скъпоценност
и чувствам я и моя, и не моя!

ДЕМЕТРИЙ

Дали сме будни? Още ми се струва,
че виждам сън! Кажете, преди малко
наистина ли тука беше Князът?

ЕЛЕНА

Да, беше! С Хиполита!

ХЕРМИЯ

И с баща ми!

ЛИЗАНДЪР

И ни покани с тях да ни венчаят!

ДЕМЕТРИЙ

И, значи, тез неща не са измама?
Тогава да ги следваме във храма —
и нека из обратните пътеки
подробно своя сън разкаже всеки!

Излизат.

КРОСНОТО (събужда се)

Като ми дойде реда, извикайте ме! Аз почвам след „Пираме
мой прекрасен“. Хей! Клине! Пискуне, кърпачо на духала, къде духна?
Носльо, медникарю! Хей, Комар! Господи, драснали са, докато съм

спал! Ама пък каква фантазия сънувах! Какъв приятен кошмар! Ума да ти се вземе! Но да не съм магаре, да седна да го разказвам и тълкувам на всеки!... Сънувах, че съм... Не, просто не мога да го кажа!... Сънувах, че съм станал... Сънувах, че имам... Не, само някой смешник, от тези нацапаните в лицето и цапнатите в устата, може да изрече какво сънувах, че имам!... Човешко око не е чуло, ухо не е видяло, ръка не е вкусила, сърце не може да изкаже и език не може да си представи какво беше то! Ще кажа на Клина да напише по него балада, че да я вмъкнем в пиесата. Аз ще я изпея и ще я наречем „Сънят на Кросното“, защото беше само сън, уви!... Ще я изпълня съвсем в края на пиесата, когато съм вече умрял, и ще покося голям успех!

[39] Кадм (*мит.*) — герой на беотийските митове; легендарен основател на Тива. ↑

[40] „...Мина Валентиновден...“ — според старото английско поверие птичките започвали да вият гнездата си в деня на свети Валентин — 14 февруари. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Атина. В дома на Кита.

Влизат Клина, Пискуна, Носльо и Комара.

КЛИНА

Пратихте ли да питат у Кросното? Още ли не се е върнал?

КОМАРА

И помен няма от него. Казвам ви, духовете са го транспортирали в нещо.

ПИСКУНА

Ако не се върне, пиесата ни отива по дявола! Право ли казвам?

КЛИНА

Право не, ами право! В цяла Атина не можеш намери друг Пирам като него!

ПИСКУНА

Защото от всички атински занаятчийи той беше, ще знаете, най-остроумният!

КЛИНА

А каква вънкашност, какъв глас! Казвам ви, в града всички го обичат; той беше просто общ прелюбодеец!

ПИСКУНА

„Общ любимец“ искаш да кажеш! „Прелюбодеец“, опазил господ, е нещо лошо!

Влиза Талашко.

ТАЛАШКО

Майстори! Князът се върна от храма. Там освен него са се венчали още двама-трима господа. Ех, да ще да стане нашата пиеса, ще станем хора и ние!

ПISKУНА

Горкото Кросно! Загуби доживотна пенсия от по шест пенса дневно! Князът сто на сто неминуемо и фиктивно щеше да му ги изръси само ако го беше видял като Пирам. И щеше да си ги е заслужил. Шест пенса не му мърдаха!

Влиза Кросното.

КРОСНОТО

Къде са тези гълъбчета, къде са ми приятел четата!

КЛИНА

Кросно! Ник! О, рядък миг! О, чуден монумент!

КРОСНОТО

Братлета, има да ви разправам чудеса! Но не ме питайте какви, защото да не съм честен атинянин, ако ви ги кажа! Ще ви ги разправа точ в точ!

КЛИНА

Казвай, де! Какво чакаш?

КРОСНОТО

Не, от мен ни дума! Мога да ви информирам само, че обядът на княза е завършил. Събирайте си костюмите, зашийте нови връзки на брадите и си нанижете нови панделки в обувките. И тръгвайте ежеминутно към двореца. Защото, с две думи, пиесата ни е приета! Тизба за всеки случай да си смени долните дрехи, а този, който ще играе лъва, да не си реже ноктите, за да може да ги показва от лапите си. И главно, достопочтени актьори, никой да не яде лук или чесън,

защото трябва да имаме приятен дъх, та всички да кажат: каква приятна, дъховита комедия. И нито дума повече! Марш!

Излизат.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Атина. В двореца на Тезей.

Влизат Тезей, Хиполита, Филострат, Придворни и Свита.

ХИПОЛИТА

Но колко чудни работи разказва
таз влюбена младеж!

ТЕЗЕЙ

По-чудни даже,
отколкото правдиви. Аз не вярвам
във приказки за феи и вълшебства.
На влюбения мозъка бълбука
като на лудия, в представи странни,
отхвърляни от трезвия ни разум.
Да, тези луди, влюбени, поети
са цели от приумици излети.
Един — това е лудият — измисля
страшилища, каквито няма в ада.
Побъркан също, влюбеният вижда
в грозницата си чара на Елена.
Поетът пък във трескав унес мята
очи между небето и земята
и щом фантазията му роди
каквато и да е, той в миг с перото
описва го така, че за четеца
превръща своето въздушно нищо
във нещо с местожителство и име!
Да, тъй въображението действа,
че щом човек е радостно настроен,
измисля си и нещо да го радва;
или, обратно, щом внуши си ужас,
превръща в мечка всеки тъмен храст.

ХИПОЛИТА

Но тази нощ със всичките й случки,
и тази едновременна промяна
във чувствата на четирима души,
свидетелстват за свързаност, за нещо,
което на действителност прилича,
макар да е на вид невероятно!

ТЕЗЕЙ

А, ето ги! И как излъчват радост!

Влизат Лизандър, Деетрий, Хермия и Елена.

Да, радост, млади хора! Нека тя
обсипва щедро дните ви с цветя!

ЛИЗАНДЪР

И с вас, о, княже, тя да е безспир
в любовно ложе и на весел пир!

ТЕЗЕЙ

Сега елате! В музика и танци
да съкратим със вас века тричасов,
делящ вечерята от оня миг,
във който спалните ще ни посрещнат!
Уредникът на празненствата, вярвам,
намислил ни е някаква забава.
Къде си, Филострате?

ФИЛОСТРАТ

Тук съм, княже!

ТЕЗЕЙ

Какво приготвил си ни тази вечер,
за да залъже времето лениво —

концерт, балет, забава, маскарад?

ФИЛОСТРАТ

Това е днешната програма, княже.
Решете сам какво да се покаже!

Подава му лист хартия.

ТЕЗЕЙ

„Войната със кентаврите^[41] — ще пее
скопец атински в съпровод на арфа“.
Не, друго, друго! Туй ви го разказах
във чест на сродника ми Херкулес.
„Вакханките, разкъсващи Орфея
в пиянската си ярост“^[42]. Старо нещо!
Играха го, когато се завръщах
от славното превземане на Тива.
„Оплакване на музите над гроба
на Знанието, най-скоропостижно
споминало се от хронична бедност“^[43].
Не, туй ще бъде нещо сатирично,
което за венчавка не подхожда!
„Голяма лаконично-дълга драма
за любовта на Тизба и Пирама —
трагичен фарс“. Какво, не се ли лъжа?
Трагичен фарс? И лаконично-дълга?
Това прилича ми на парещ лед
или на огнен сняг. Не виждам в тази
безсмислица какъв е вложил смисъл
тоз, който тъй безстрашно я е писал!

ФИЛОСТРАТ

Но тя наистина е лаконична,
защото има-няма десет думи,
ала и тези думи са й много,
така че с право я наричат дълга;

при туй трагична е, защото свършва
със смърт и кърви, но като я гледах,
аз весели сълзи пролях такива,
че жанра фарс и той ще й отива.

ТЕЗЕЙ

И кой я изпълнява?

ФИЛОСТРАТ

Прости хора,
занаятчий от града, които,
работейки за първи път с ума си,
измъчили са грубата си памет,
за да покажат своя труд пред вас.

ТЕЗЕЙ

Добре, ще ги изслушаме.

ФИЛОСТРАТ

О, не!
Не е за вас пиесата им, княже.
Аз виждал съм я. Тя не струва нищо.
Освен ако забавни ви се видят
нечуваните напъни и мъки,
които тези хора груборъки
ще вложат в непосилната задача
да ви зарадват.

ТЕЗЕЙ

Трупата да влезе!

Филострат излиза.

Не може нещо да е недобро,
когато е поднесено усърдно
от обичта и чувството за дълг.

Да седнат дамите!

ХИПОЛИТА

Не бих желала
да видя простотата унижена,
а нейното старание — убито!

ТЕЗЕЙ

И няма да ги видите!

ХИПОЛИТА

Но как?
Разбрах, че няма нищо да излезе!

ТЕЗЕЙ

И толкоз по-приятно ще ни бъде,
когато им благодарим за нищо.
Щом те грешат, забава ний ще дирим
в отгатване на репликата вярна
и що от туй, че слабо ще играят,
щом чувстваме, че силно се стараят!
При своите разходки из страната
навред от учени съм бивал срещан
с подготвени слова, ала когато
съглеждал съм ги, сред речта внезапно
да побледняват, да претупват бързо
ефекта, толкоз време доизглаждан,
и в края, без дори да ме приветстват,
да занемяват — вярвайте ми, скъпа, —
в туй млъкване привета съм им чувствал
и смутът им, роден от скромна почит,
по-близък ми е бивал до сърцето,
отколкото дърдоренето гладко
на техните по-бляскави събратя.
Привързаност аз дирия по света
сред хората с привързани уста.

Влиза отново Филострат.

ФИЛОСТРАТ

Пресветли княже, Прологът очаква
да му дадете знак.

ТЕЗЕЙ

Добре, да влезе!

Тръбен звук.

Влиза Клина в ролята на Пролога.

ПРОЛОГЪТ

„Ако не ви допаднем, ще бъдем ний доволни
...старанието наше поне да ви хареса.
Макар че са ни чужди амбициите... болни,
желаем да сте всички докрай на таз пиеса.
Комедията наша е, вярвайте, такава,
че нищичко не струва... да вземете поука.
Но ние ще играем... за весела забава,
не щем да бъдем само... оръдия на скука.
Актьорите ви чакат, за да ви изнесат...
труда си твърде скромно за строгия ви съд.“

ТЕЗЕЙ

Не може да се каже, че този приятел поставя точно точките.

ЛИЗАНДЪР

Препуска пролога си, като че е яхнал необязден жребец. И
спира, където не трябва. Поуката, господарю, е, че не стига да
говориш, а трябва и да знаеш какво говориш.

ХИПОЛИТА

Наистина този актьор изсвири пролога си като дете, което си
играе с флейта. Звук имаше, но музика — никаква.

ТЕЗЕЙ

Да, речта му приличаше на заплетена верига. Звената ѝ бяха цели, но не ѝ се видяха ни краят, ни началото. Какво следва?

Влизат Кросното, Пискуна, Носльо, Комара и Талашко в ролите на Пирам, Тизба, Стената, Луната и Лъв.

ПРОЛОГЪТ

„О, публико прекрасна, бъди така учтива
за ролите да чуеш по два-три кратки реда
Пирам е тоя тука. Отвсякъде го бива.
А този пък е Тизба, отдето да се гледа.
Тоз тука е Стената. Затуй е цял във глина.
За Тизба и Пирама тя прави всичко трудно.
През неговата дупка си шепнат тез двамина,
което е възможно, макар и малко чудно.
А този с това куче, фенера и трънака
е Светлината лунна, явяваща се лично,
да може тази двойка под нея да се чака,
тъй както е във текста указано изрично.
А туй е Лъв ужасен, от който страх те хваща.
Когато Тизба тръгва, той бил на лов тъдява.
От него тя побягва, но си изпуска плаща
и той след туй дере го и с кърви опетнява.
Пирам тогаз пристига, съглежда плаща в кърви,
помисля си, какво, че тя станала е жертва,
закалва се със меча и тъй загива първи,
защото Тизба още в момента не е мъртва,
а под една черница от звяра се е скрила,
но връща се, съглежда телото на Пирама
и меча му измъква и със страхотна сила
наръгва се тя също, та мъртви стават двама.
Но нека двете жертви, стена, луна и лъв
изпълнят тоя разказ, опръскан с толкоз кръв!“

Прологът, Пирам, Тизба, Лъвът и Луната излизат.

ТЕЗЕЙ

Питам се дали лъвът ще проговори.

ДЕМЕТРИЙ

Нищо чудно, господарю, щом говорят толкоз магарета!

СТЕНАТА

„Аз моля да повярват господата,
че вече не съм Носльо, а Стената,
и не каква да е, ами с пролука
със цел да могат тези двама тука
през мен да шепнат нежната си реч.
И затова съм в глина и киреч,
та да си каже всеки: — Ето, на,
в киреч е той и значи е стена. —
Ако не е киреча, кой ще знае,
че Носльо във пиесата стена е?
А с тоз отвор отляво и отдясно
аз шепота им ще пропускам ясно.“

ТЕЗЕЙ

Как ви се вижда? За една смес от вар и косми не е зле?

ДЕМЕТРИЙ

Прав сте, господарю. Това е най-остроумната стена, с която
съм се сблъсквал досега.

ТЕЗЕЙ

Тихо! Пирам пристига.

Влиза отново Пирам.

ПИРАМ

„О, черна нощ, покрила с нощови
земята вред, освен където ден е!

О, нощ! Уви! Уви! О, нощ! Уви!
Май Тизба е забравила за мене!
И ти, Стена! И ти, Стена! Стена!
Която раздвояваш ни със нея!
Разкрий ми само дупчица една,
да мога да я малко лицезрея!

Стената разперва пръсти.

О, Зевс да бъде с тебе! Но какво?
От милата ми Тизба помен няма!
О, зид лъжлив от грубо вещество,
дано се провалиш в бездънна яма!“

ТЕЗЕЙ

Мисля, че Стената, понеже е одушевена, би трябвало сега и
тя да го наругае.

ПИРАМ

Не, господарю, нищо подобно! „Бездънна яма“ е знак за
Тизба. Щом я чуе, тя трябва да се появи и аз да я видя през зирката.
Гледайте само как ще стане точно така. Ето я, иде!

Влиза отново Тизба.

ТИЗБА

„Стена, Стена, ти знаеш моя плач!
От моя мил откъсната защо съм?
Не ти ли топлих аз, о, зид-палач,
мазилката от хоросан и косъм?“

ПИРАМ

„Гласа ѝ виждам! О, Стена, постой,
лицето ѝ да чуя непорочно!“

ТИЗБА

„О, Зевсе мой, аз мисля, че е той!“

ПИРАМ

„Какво ще мислиш, като аз съм точно!
Подобно Лимонандър^[44] твой съм роб!“

ТИЗБА

„Като Хетера твоя съм до гроб!“

ПИРАМ

„Тъй верен като мен и толкоз мил
Цефал^[45] къмто Прокрида не е бил!“

ТИЗБА

„А с мойта верност към Кефал едва ли
би дръзнала Скарида да се хвали!“

ПИРАМ

„О, целуни ме, моя свръхжелана!“

ТИЗБА

„Не мога. Все целувам хоросана.“

ПИРАМ

„На гроба Нинов ще те чакам аз!“

ТИЗБА

„Аз там ще съм, преди да мине час!“

Пирам и Тизба излизат.

СТЕНАТА

„Стената вече свърши своята роля.
Напускам аз, като за прошка моля.“

Излиза.

ТЕЗЕЙ

И ето че стената между двамата съседи падна.

ДЕМЕТРИЙ

И пада и се да падне, като има такива дълги уши.

ТЕЗЕЙ

И най-добрата пиеса е измислица, а и най-лошата се търпи, когато ѝ помага въображението.

ХИПОЛИТА

Но чие? На актьорите или на зрителите?

ТЕЗЕЙ

На едните и на другите. Ако ние виждахме тези актьори такива, каквито се виждат сами, честна дума, щяха да се окажат велики майстори на сцената. Но ето два звяра пристигат.

Влизат Лъвът и Луната.

ЛЪВЪТ

„О, нежни дами, скачащи със вик,
когато в ъгъла пробяга мишка,
дано не ви изплаши моят лик
и тази физиология кръвнишка.
Това съм аз, Талашко, а не лъв.
Аз само се представям за такъв,
и честна дума, ако бих бил лъв,
за кожата си бих треперил пръв.“

ТЕЗЕЙ

Бога ми, доста учтив и добродушен звяр.

ДЕМЕТРИЙ

И как само се звери срещу нас!

ЛИЗАНДЪР

Този лъв е смел просто като заек!

ТЕЗЕЙ

И умен като гъсок!

ДЕМЕТРИЙ

Любопитно е, господарю, кой надвива в него: заекът или гъсокът?

ТЕЗЕЙ

Не се знае. Това е невиджан двубой. Но стига толкоз — нека чуем какво ще ни каже тази луна!

ЛУНАТА

„Фенерът, с който пръскам светлина,
представя тук двурогата луна.
Това е значи тя. А аз съм сам
човекът, който обитава там.“^[46]

ТЕЗЕЙ

Това вече надминава всичко. Щом е обитател на луната, би трябвало да влезе във фенера си.

ДЕМЕТРИЙ

Страх го е, защото ще угаси свещта. Тя е вече към края си.

ХИПОЛИТА

И моето търпение също. Дано тази Луна залезе по-скоро!

ТЕЗЕЙ

Умът ѝ е толкоз блед, че явно се готви да изчезне. Все пак учтивостта изисква да я изчакаме.

ЛИЗАНДЪР

Продължавай, Луна!

ЛУНАТА

Искам да кажа само, че този фенер е луната, че аз съм човека на луната, че този трънак е моят трънак, а това куче — моето куче.

ДЕМЕТРИЙ

И всичко това би трябвало да бъде вътре във фенера, защото се вижда на луната. Но тихо! Иде Тизба!

Влиза отново Тизба.

ТИЗБА

„Пред Ниновия гроб пристигнах тук.
Но где ли е Пирам? Не чувам звук?“

ЛЪВЪТ (*реве*)

„Ау-у-у-у!“

Тизба избягва.

ДЕМЕТРИЙ

Браво на лъва! Чудесен рев!

ТЕЗЕЙ

Браво на Тизба! Прекрасен бяг!

ХИПОЛИТА

Браво на Луната! Отличен лъч! Тя наистина светеше изящно.

Лъвът разкъсва плаща на Тизба и излиза.

ТЕЗЕЙ

Браво още веднъж на Лъва! Майсторско дране!

ДЕМЕТРИЙ

Сега ще дойде Пирам.

ЛИЗАНДЪР

Щом лъвът се е скрил.

Влиза отново Пирам.

ПИРАМ

„Луна, към мене слънчев лъч прати!

О, как великолепно светиш ти!

Ще зърна аз при твоя чист светлик
едничкия на мойта Тизба лик!

Но стой, но стой!

О, боже мой!

Око не ме ли мами?

Пред мен лежащ

познат мен плащ

сковава в страх душа ми!

Опръскан с кръв

от лъвска стръв!

О, Тизбо! Нежно име!

Ти, съдбо зла,

ела, ела,

на мръвки направи ме!“

ТЕЗЕЙ

Такова дълбоко отчаяние вследствие смъртта на близък човек може наистина да те опечали и не на шега!

ХИПОЛИТА

Бога ми, и на мен ми домъчня!

ПИРАМ

„Защо създаваш лъвов е, небе,

та лъв да умъртви във зверски яд
таз, дето е — не, не, таз, дето бе
свръхнедокоснат от поквара цвят!

Но млък, о, реч!
Ти, остър меч,
забий се, братко мили,
под лява гръд,
там, дето врат
пожизнените сили!
Така, така!
Със таз ръка!

Пробожда се.

Луна, стъмни небето!

Луната излиза.

В последен миг
млъкни, език!
Умирам след което!“

Умира.

ДЕМЕТРИЙ

И прав е. Този упорит език не го оставяше да умре.

ЛИЗАНДЪР

Как няма да е упорит, като принадлежи на такова магаре.
Слава богу, то е вече навирило петалата.

ТЕЗЕЙ

Но един добър лекар би могъл да го спаси и накара да зареве
отново.

ХИПОЛИТА

Не разбирам само защо Луната се скри, преди Тизба да се върне и открие любимия си.

ТЕЗЕЙ

Тя ще го открие при звездна светлина. Ето я. С нейните мъки ще завършат и нашите.

Влиза отново Тизба.

ХИПОЛИТА

Тази Тизба, надявам се, ще съкрати нещата. За такъв Пирам надгробното слово не може да бъде прекомерно дълго.

ДЕМЕТРИЙ

Не се знае, господарко. И двамата са си lika-прилика. Ако ги поставим на везни, прашинка би залюляла блюдата. Един Пирам — да те пази бог! — и една Тизба — опазил те господ!

ЛИЗАНДЪР

Тя го забеляза с лъчезарните си очи.

ДЕМЕТРИЙ

След което каза следното...

ТИЗБА

„Любов, ти спиш?
О, взор мой, виж!
На смърт това е знака!
Продумай! Ням!
Пробил се сам!
Студена пръст го чака!
Къде е тоз
твой вишнев нос,
сияещ сред простора?
къде — оназ

със цвят на праз
зеленина на взора?
О, парки три^[47],
все пак добри
бъдете вий към мене!
Не искам аз
живот ни час,
щом моят мил студен е!
Тоз нож е наш
и може дважд
той роля да играе!
Пробожда се.
О, мой, Пирам,
не ще си сам!
Умирам и това е!“

Умира.

ТЕЗЕЙ

Луната и Лъвът изглежда са оставени живи, за да погребат
мъртвите.

ДЕМЕТРИЙ

И Стената също.

ЛЪВЪТ

Не, господа. Стената между бащите им рухна. А сега, ако
желаете, погледайте епилога или послушайте леконравен бергамски
танц^[48] в изпълнение на двама от трупата ни.

ТЕЗЕЙ

Не, за бога, без епилог! Вашата пиеса не се нуждае от молба
за снизхождение. Главните актьори са мъртви и за да го проявим, би
трябвало да снизходим в гроба им! Наистина ако този, който е написал
пиесата, играеше Пирам и се беше обесил на жартиерата на Тизба,
трагедията щеше да бъде още по-вълнуваща. Но и така тя е добра, а

пък изпълнението беше буквално неவிжданo. Продължавайте значи с бергамския танц. Прескочете епилога.

Танц.

Железният език отби дванайсет.
В леглата младите! Настава време
за феите и духовете. Чувствам,
че всеки час, отнет от тази нощ,
ще ни открадне час от утринта.
Таз малко недодялана пиеса
ни съкрати нощта. Приятен сън!
От утре според древните ни нрави
очакват ни две седмици забави.

Излизат. Влиза Пък.

ПЪК

Полунощ е. В своя кът
всяка живинка се крие.
Само някъде вълкът
страшно по луната вие.
Само грозен лъвски звук
тук-таме раздира мрака,
но сломен от своя плуг,
хърка в хижата селяка.
В запустелия таван
кукумявка глухо вика
и за смъртния саван
с трепет мисли си болника.
Свети в мрака дънер сух,
час на мъртвите настава
и тълпят се дух до дух
по църковната морава.
Но туй час е и за нас,
леко войнство на Хеката^[49],

и затуй съм пратен аз
тук с метличка във ръката.
Бягай, прах, от този дом!
Вън от него, мише племе!
Всяка стая светва, щом
Пък със нея се заеме!

Влизат Оберон, Титания и Свитите им.

ОБЕРОН

Тлее огънят едвам.
Сетна искрица бе тая.
Духове, ту тук — ту там
мигайте от стая в стая,
тъй че да се вие вред
сватбеният ни балет!

ТИТАНИЯ

Само че преди това
нека ноти и слова
да повтарят подир мен,
та в дома благословен
чак до първите лъчи
химнът брачен да звучи!

Песен и танц.

ОБЕРОН

А сега из този дом
всяка фея, всеки гном
може волно да блуждае,
дето ще и дето знае.
Ние пък от балдахина
на хазяите двамина
ще обсипем брака нов
с благодат и благослов,

тъй че те — пък и онея
с тях делящи Хименея^[50] —
нивга да не се разделят
и безбройната им челяд
да блести от красота;
бенки, заешки уста,
костни болести да няма,
и родителите двама
дълго да живеят с тях
в кръг от песни и от смях.
Вий пък с полската роса,
дето прави чудеса,
поръсете тази къща,
тъй че сила всемогъща
в жилите ѝ да кипи.
Но докато всичко спи,
тръгвайте! Добра сполука!
Сбор преди зората тука!

Оберон и Титания със Свитите си излизат.

ПЪК

Ако ние, сенки леки,
сме дотегнали на всеки,
помислете, че сте спали,
ний додето сме играли;
че били са тези сцени
с разни роли разменени,
само сънна бъркотия
в мозъчната ви кутия.
Да, така си помислете:
сън един, сънуван лете,
сън с отворени очи.
И ако не прозвучи
змийска свирка в тази зала
или някой за похвала

сбърка да изръкоплеска,
зарад този опит днеска,
с други опит по-търпим
ний ще ви се отплатим.
Обещавам ви го аз,
а кажете ми: от вас,
драги господа и дами,
кой е чувал Пък да мами?

Излиза.

[41] Кентаври (*мит.*) — Кентаврите били победени от враждебното им племе на лапитите с помощта на Херкулес и на Тезей.

↑

[42] „...Вакханките...“ (*мит.*) — вакханки се наричали жените, участващи във вакханалиите, т.е. Празненствата в чест на гръцкия бог на виното и плодородието Вакх (Дионисий). Според преданието те разкъсали тракийския певец Орфей, защото отказал да се присъедини към техните оргии. ↑

[43] „...Оплакване на музите... бедност...“ (*мит.*) — музите били богини на изкуствата при древните гърци. Тук има намек за една поема на английския поет Едмънд Спенсър (1552 — 1599) и същевременно за безрадостното положение на хората на науката и изкуствата по Шекспирово време. ↑

[44] „...Лимонандър... Хетера...“ — става дума за Леандър и Херо. Леандър, млад грък от Абидос — на единия бряг на Хелеспонт (Дарданелите), влюбен в жрицата на Афродита, Херо, всяка нощ преплувал протока, за да се срещне в Сестос — на отсрещния бряг, с любимата си, и накрая загинал във вълните, защото вятърът угасил огъня, който тя палела за него; Херо, отчаяна, се хвърлила в морето. ↑

[45] „...Цефал... Прокрида...“ — легендарни съпрузи, които от ревност се довели взаимно до измяна. ↑

[46] „...човекът, който обитава там...“ — средновековното поверие виждало в лунните петна очертанията на човек — грешник, наказан да живее на месечината; той носел фенер и наръч тръни. ↑

[47] «...О, парки три...» (*мит.*) — трите парки били в римската религия богини на човешката участ: едната предяла нишката на

живота, втората я прокарвала през превратностите на съдбата, а третата я прерязвала. ↑

[48] Бергамски танц — жив народен танц от Северна Италия. ↑

[49] Хеката (*мит.*) — гръцка богиня на мрака, повелителка на нощните духове, понякога отъждествявана със Селена. ↑

[50] Хименей (*мит.*) — бог на брака у гърците и римляните. Изобразяван като момък, окичен с гирлянди и държащ факел. ↑

Издание:

Уилям Шекспир. Събрани съчинения. Том 1
Издателство „Захарий Стоянов“, София, 1997

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.